DE MONUMENTEN VAN GESCHIEDENIS EN KUNST IN DE PROVINCIE LIMBURG

GEÏLLUSTREERDE BESCHRIJVING

BEWERKT EN UITGEGEVEN VAN WEGE DE
RIJKSCOMMISSIE VOOR DE MONUMENTENBESCHRIJVING

EERSTE STUK:
DE MONUMENTEN IN DE GEMEENTE MAASTRICHT

VIJFDE AFLEVERING

'S-GRAVENHAGE - STAATSDRUKKERIJ- EN UITGEVERIJBEDRIJF
MCMLIII

VOORBERICHT

Tot de taak van de huidige Rijkscommissie voor de Monumentenbeschrijving — opvolgster van afdeling A, van de vroegere Rijkscommissie voor de Monumentenzorg, welke op haar beurt als voorgangster had de in 1903 opgerichte „Rijkscommissie tot het opmaken en uitgeven van een inventaris en een beschrijving van de Nederlandsche monumenten van geschiedenis en kunst" — behoort het samenstellen en uitgeven van een geïllustreerde beschrijving van alle in Nederland aanwezige monumenten van geschiedenis en kunst, dagtekenend van vóór 1850. Na de beschrijving van de monumenten in de voormalige Baronie van Breda door Dr J. Kalf, secretaris der toenmalige Rijkscommissie (verschenen bij A. Oosthoek te Utrecht in 1912), werd, als eerste stuk van het aan Limburg te wijden deel, de beschrijving van de monumenten in de Gemeente Maastricht ter hand genomen. Dit werk bestaat uit vijf afleveringen, waarvan de eerste, tweede, derde en vierde aflevering achtereenvolgens verschenen zijn in 1926, 1930, 1935 en 1938 en waarvan de laatste aflevering thans het licht ziet.

Tengevolge van deze gang van zaken is de beschrijving geschied volgens de voorschriften van een in 1904 vastgestelde, in 1918 enigszins gewijzigde leidraad. Deze legt omtrent de stof de bepaling op, dat alleen worden beschreven „a. alle bouwwerken en onderdeelen daarvan, dagteekenend van vóór 1850, die eenig belang hebben uit het oogpunt van kunst of geschiedenis" en voorts „b. alle voorwerpen, die aan de onder a genoemde voorwaarde voldoen en op eenige wijze met een bouwwerk in verband staan". De beschrijving houdt ook rekening met de inhoud van openbare en particuliere verzamelingen, met dien verstande, dat slechts de belangrijkste voorwerpen hieruit worden beschreven, de overige beknopt, naar categorieën opgesomd. Met verdwenen monumenten houdt zij zich in het algemeen niet bezig, tenzij de constructie van deze licht zou kunnen werpen op de bouwgeschiedenis van nog bestaande. De opgave van literatuur strekt zich niet verder uit dan tot publicaties, welke bij de samenstelling van de beschrijving met vrucht zijn geraadpleegd. Afbeeldingen worden in het algemeen slechts vermeld voor zover zij kunnen strekken om vroegere toestanden van een monument te verduidelijken.

Aan het beginsel, dat de monumentenbeschrijving alleen het bijeenbrengen van materiaal voor de kunstgeschiedenis ten doel heeft, is streng vastgehouden. Samenvattende kunsthistorische beschouwingen over dit materiaal worden dus vermeden. Archiefonderzoek heeft in beginsel niet plaats gevonden; de opgave en de bewerking van de bronnen is, op een enkele uitzondering na, beperkt tot hetgeen in druk is verschenen. Ter vergemakkelijking van het gebruik van dit werk mogen de volgende aanwijzingen dienen:

De beschrijving omvat het gebied van de gemeente Maastricht volgens de grenzen, welke deze sinds 1920 heeft, toen bij de stad Maastricht met de voorstad Wijk ingelijfd werden: de gemeenten Oud-Vroenhoven en St. Pieter, alsmede gedeelten van de gemeenten Amby, Borgharen, Gronsveld (Heugem), Heer en Meersen (Limmel).

Vóórop gaat de beschrijving van de oude stad Maastricht; hierop volgen Wijk en in alfabetische orde de geannexeerde gebieden.

De beschrijving van elk der onderdelen bestaat uit: de naam en het wapen c. q. het zegel en de munt, en voorts, indien daartoe aanleiding is, de plattegrond in zijn ontwikkeling, dan:

a. de voor- en vroeghistorische oudheden,
en vervolgens de monumenten van bouwkunst sinds de vroege middeleeuwen ingedeeld in de volgende groepen:
b. verdedigingswerken: poorten, wallen, torens enz.;
c. bruggen, sluizen, standbeelden en andere gedenktekenen, kruisen, pompen, grensstenen enz.;
d. wereldlijke openbare gebouwen;
e. kerkelijke gebouwen;
f. gebouwen van liefdadigheid, wetenschap of kunst;
g. particuliere gebouwen;
h. musea, particuliere verzamelingen, varia.

Bij gebouwen, die in verloop van tijd voor verschillende doeleinden hebben gediend, geeft voor plaatsing in een der groepen die bestemming de doorslag, welke uit hun karakter het duidelijkst spreekt.

De beschrijving van de gebouwen bestaat uit een opgave van de literatuur, een beknopt overzicht van hun geschiedenis, en de eigenlijke beschrijving, in de volgorde van grondplan, uiterlijk en inwendig. Zij wordt besloten met een opgave van de tot het gebouw behorende voorwerpen. Aan iedere beschrijving is daarenboven de datering van het gebouw of voorwerp toegevoegd, in de regel aangegeven door een eeuwcijfer gevolgd door A of B ter aanduiding van de eerste of tweede helft van een eeuw, of door a, b, c of d, om een van de vierendelen van die eeuw aan te wijzen. De plaatsaanduiding van de onderdelen van een gebouw geschiedt zoveel mogelijk door aanduiding van de windstreek, waarop zij gelegen zijn, bij kerken stééds als waren zij zuiver geörienteerd. De woorden „rechts" en „links" worden gebruikt in subjectieve zin (behalve in de beschrijving van de geslachtswapens, waarbij het voorschrift van de heraldiek geldt).

Wat de stad Maastricht aangaat zijn de onder a, b, c en d genoemde categorieën behandeld in de Ie aflevering. De kerkelijke gebouwen worden beschreven in aflevering II, III en IV; de St. Servaas in aflevering III, de O. L. Vrouwekerk in aflevering IV. Bovendien bevat aflevering IV de beschrijving van de gebouwen van liefdadigheid, wetenschap en kunst. De Vde en laatste aflevering is gewijd aan de categorieën, die onder g en h genoemd zijn, vervolgens aan de monumenten in Wijk en de in 1920 geannexeerde gebieden.

De laatste aflevering is gecompleteerd door een supplement, o. a. met aanvullingen op de beschrijving van de woonhuizen en een opgave van de sinds de uitgave van de vorige aflevering verschenen voornaamste literatuur.

Alfabetische klappers op de behandelde zaken, de plaats- en de persoonsnamen, met een naar de verschillende bedrijven geordend register van de kunstenaars,

kunstnijveren en ambachtslieden, wier namen in het boek voorkomen, bevinden zich aan het eind van aflevering V. Een chronologisch overzicht van de behandelde monumenten vindt men op hun soortnamen in het zaakregister.

De tekst is in hoofdzaak van de hand van JHR DR E. O. M. VAN NISPEN TOT SEVENAER, thans directeur van het Rijksbureau voor de Monumentenzorg. Wijlen DR J. W. H. GOOSSENS, destijds lid van afdeling A der Rijkscommissie voor de Monumentenzorg, stelde het eerste gedeelte van de Historische Inleiding samen en verder het hoofdstuk Voor- en vroeghistorische Oudheden en het eerste deel van de historische inleiding over de O. L. Vrouwekerk. Het laatste gedeelte is van de vorige directeur van het Rijksbureau voor de Monumentenzorg, DR J. KALF, die ook de tekst schreef over de Dominicanenkerk. Bovendien stelde deze zijn aantekeningen ter beschikking over de door hem verrichte onderzoekingen aan de St. Servaas, de O. L. Vrouwekerk en de Gebouwen van Liefdadigheid, Wetenschap en Kunst. Deze aantekeningen bevatten o. a. de eerste redactie van een uitvoerige beschrijving van de meeste voorwerpen in de schatkamer van de St. Servaas. Tevens werkte mee DR E. J. HASLINGHUIS, destijds secretaris van Afdeling A der Rijkscommissie voor de Monumentenzorg. De initialen G., K., E. J. H. en, waar nodig, v. N. duiden bij de betrokken teksten het auteurschap van genoemde samenstellers aan.

De beschrijving van de schilderijen is grotendeels van de hand van wijlen DR C. HOFSTEDE DE GROOT, bijgewerkt en herzien door DR H. SCHNEIDER.

Zo was dit werk nagenoeg persklaar, toen de bezuinigingen van 1934 het publiceren van de „Geïllustreerde Beschrijvingen" op korte termijn onmogelijk maakten; niettemin zagen de IIIe en IVe aflevering het licht in 1935 en 1938, maar de Ve aflevering zou op gunstiger tijden moeten wachten. In het begin van de oorlog nam de schrijver het werk weer op, maar de oorlogsomstandigheden werkten niet mee aan een vlotte afwerking en na de oorlog was hij, die in 1939 directeur van het Rijksbureau voor de Monumentenzorg was geworden, te druk bezet om de ter perse legging regelmatig voort te zetten, hoewel hij hierbij aanvankelijk werd bijgestaan door de heer J. G. N. RENAUD, thans wetenschappelijk ambtenaar bij de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek. Tenslotte is het werk voltooid, doordat het is overgenomen door de heer J. J. F. W. VAN AGT, wetenschappelijk ambtenaar bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Deze verzorgde de aanvullingen, waarvoor gegevens werden verstrekt door PROF. DR J. J. M. TIMMERS, en ook door de heer J. STAPPER, architect bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, en dipl. ing. M. C. E. W. MARRES, adjunct-wetenschappelijk ambtenaar bij deze Dienst; aan laatstgenoemde zijn grotendeels de aanvullende lijst van interieurs en de aanvullende literatuur-opgaven te danken.

De gereproduceerde opmetingen van gebouwen zijn, voor zover er niet anders onder vermeld staat, vervaardigd door de vroegere architect-onderdirecteur van het Rijksbureau voor de Monumentenzorg, wijlen G. DE HOOG HZN, door de voormalige Rijksarchitect voor de Monumenten, wijlen AD. MULDER, de heer J. P. A. ANTONIETTI, oud-bouwkundig-ambtenaar bij genoemd Rijksbureau, de heer

H. P. VAN BEVEREN, bouwkundig ambtenaar A bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, en de architecten 1e klas bij deze Dienst, E. A. CANNEMAN en C. J M. VAN DER VEKEN. De opmetingen zijn alle geheel gebaseerd op driehoeksmetingen; de schalen, waarop zij werden getekend, zijn meestal 1:50 of 1:100, weshalve zij voor de reproductie in dit boek sterk moesten worden verkleind. De op plaat I gereproduceerde kaart werd door het Gemeentebestuur van Maastricht welwillend ter reproductie afgestaan.
De meeste foto's zijn opnamen van het vroegere Rijksbureau en van de huidige Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Het grootste deel is het werk van de heren DE HOOG en ANTONIETTI, terwijl enige tientallen foto's van de heer VAN NISPEN TOT SEVENAER zelf afkomstig zijn. Tijdens het persklaar maken van de laatste aflevering werd echter nog een aantal nieuwe opnamen gemaakt door de heer G. T. DELEMARRE, technisch hoofdassistent bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, en door de heer VAN AGT. [1])
Voor het grootste gedeelte van de oplaag van dit boek is kunstdrukpapier gebezigd; een ander gedeelte, bestemd voor openbare archieven en boekerijen, is evenwel gedrukt op papier van groter duurzaamheid, waarop de autotypieën echter iets minder scherp uitkomen.
Wij willen hier nog met grote erkentelijkheid vermelden wijlen IR L. A. J. KEULLER en wijlen de architect W. SPRENGER, van wie de hoofdbewerker veel mocht vernemen wat van belang was voor de bouwgeschiedenis van de O. L. Vrouwekerk. Voorts moeten genoemd worden wijlen de heer HUBERT MERTZ, oud-koster, en wijlen de heer V. L. A. GROSSIER, oud-kerkmeester, wegens de belangwekkende gegevens, welke zij verstrekten voor de beschrijving van de St. Servaas.
Tenslotte wil de Rijkscommissie een woord van dank richten tot alle autoriteiten en ambtenaren, geestelijken, besturen en beheerders van instellingen, alsmede particuliere eigenaars van monumenten en verzamelingen voor de grote bereidwilligheid, waarmee zij de schrijvers en hun medewerkers in staat hebben gesteld te onderzoeken, op te meten en te fotograferen. Hun medewerking is van een onschatbare waarde geweest bij de tot standkoming van dit boek.

De Rijkscommissie voor de Monumentenbeschrijving:

MR J. W. FREDERIKS, *voorzitter*.

P. J. VAN DE VELDE, *secretaris*.

's-Gravenhage, Maart 1953.

[1]) Voor de herkomst van de foto's. Zie blz. 826

DE MONUMENTEN VAN GESCHIEDENIS EN KUNST IN DE PROVINCIE LIMBURG

GEÏLLUSTREERDE BESCHRIJVING

BEWERKT EN UITGEGEVEN VAN WEGE DE
RIJKSCOMMISSIE VOOR DE MONUMENTENBESCHRIJVING

EERSTE STUK:
DE MONUMENTEN IN DE GEMEENTE MAASTRICHT

VIJFDE AFLEVERING

'S-GRAVENHAGE - STAATSDRUKKERIJ- EN UITGEVERIJBEDRIJF
MCMLIII

Digitized by the Internet Archive
in 2025 with funding from
Getty Research Institute

https://archive.org/details/denederlandschem515unse

PARTICULIERE GEBOUWEN.

TER INLEIDING.

Het **MAASTRICHTSCHE WOONHUIS.** Van den middeleeuwschen woningbouw is heel weinig meer in wezen. De in hout opgetrokken gebouwen zijn bij de talrijke belegeringen, door brand, of ten slotte in gevolge het streven de houten gevels door steenen te vervangen, geleidelijk verdwenen. Het laatste houten huis, in de Groote Looierstraat, had een steenen onderbouw en drie „voorplooien"; het is in 1868 gesloopt (vgl. Schaepkens, Het oude Tricht § 21) [1].

Alleen van de gebouwen in vakwerk is het type tot op onzen tijd blijven bestaan, zooals de noordelijke zijgevel van het Dinghuis (zie hiervoren blz. 110), de westelijke zijgevel van het huis Markt nr. 71, hoek H. Geeststraat (zie afb. 552), de oostelijke zijgevel van het huis met den gevelsteen „In den windmolen", hoek van de Groote Staat en van het pleintje vóór de voorm. Dominicanenkerk, maar in 1931 gesloopt (zie afb. 551), Steenenbrug 1, Gubbelstraat 36 (vgl. nr. 249) de achtergevel van het pand Eikelstraat nr. 1 (afb. 592) en ten slotte in Wijk het hoekhuis van de Rechtstraat en het Pastoorstraatje, (afb. 553). De overkraging in den zijgevel van het huis „de Eikel" bewijst, dat deze bouwwijze in 1625 nog gangbaar was.

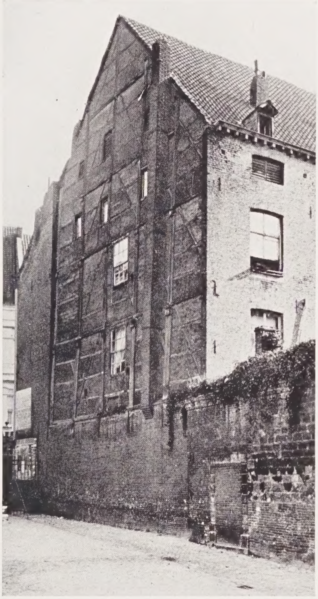

Afb. 551. Zijgevel in vakwerk van den „Windmolen"; in 1931 gesloopt.

De Turris.

Van de middeleeuwsche steenen gebouwen is het type van den **„turris"**, den verdedigbaren **woontoren**, tot ons gekomen. 1

Bij de sloopingswerken aan de Maasbrug zijn in den zomer van 1932, aan het Cörversplein te Wijk fundeeringsmuren te voorschijn gekomen. Hoewel het de vraag is of zij van den toren afkomstig geweest kunnen zijn, die in 1267 door den Hertog van Brabant ter bescherming van den

---

[1]) Opgemerkt zij, dat het sedert 1653 verboden was daken met stroo te dekken en dat in 1687 reeds het herstellen van houten huizen verboden werd (vgl. Schaepken's Aanvullingen op het Oude Tricht, Public. 1933, blz. 71).

rivierovergang (vgl. hiervoren blz. 6) gebouwd is, vestig ik er de aandacht op in verband met de in de jaren 1931—1932 gesloopte overblijfsels van een woontoren in de Groote Staat, welke waarschijnlijk uit denzelfden tijd dagteekende (zie hierna).

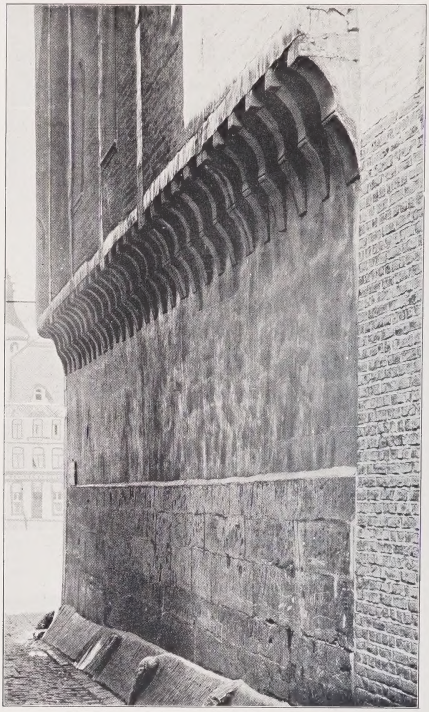

Afb. 552. H. Geeststraat; zijgevel van het pand Markt 71, uit vakwerk bestaand, dat rust op laat-gothische korbeels.

De toren in de Groote Staat (nr. 5) kwam in een gehavenden toestand — hij is n.l. in de XVIIe eeuw tot woonhuis verbouwd — te voorschijn tijdens de sloopingswerken der twee huizen, welke plaats hebben moeten maken voor de oostelijke helft van het Magazijn van Vroom & Dreesmann.

Geschiedenis. De „Liebaert". In de jaren 1931—1932 is gesloopt, wat er nog stond van „de Liebaert" en „de Landscrone"; wij lezen bij Schaepkens, blz. 150 en 151, dat in het begin der

XIVe eeuw de Lansdcrone door de stadsregeering werd aangekocht en dat hierin — en in het ernaast gelegen huis, de Liebaert (het Luipaard), dat weldra aan het eerste werd toegevoegd — de administratie-kantoren en het laag gerecht gevestigd waren. Uit „Het oude Tricht", aanvullingen door schrijvers' zoon en naamgenoot op het werk zijns vaders (Public. 1931, '32 en '33) vernemen wij nog, dat den 22-VIII-1605 de Lupaert verhuurd werd aan

Afb. 553. Rechtstraat 4, hoek Pastoorstraatje te Wijk; voor den bominslag.

Afb. 554. Traptorentje van Groote Staat 9, tijdens de slooping.

Lambert Biesmans, secretaris der stad; dat de raad den 23-XII-1619 besloot „den lubart" te verkoopen aan den meest biedende; dat men zulks andermaal deed den 24-V-1633. Ten slotte werd in 1657 met octrooi van den Bisschop van Luik en met machtiging van de Staten-Generaal opnieuw tot verkoop besloten ter bestrijding der kosten van het te bouwen nieuw stadhuis (vgl. ook hiervoren, blz. 119).
Nadien zijn de middeleeuwsche gebouwen in woonhuizen veranderd, welke ten deele het karakter van XVIIc nog vertoonden. De Liebaart had — evenals Groote Staat nr. 9 — een achtkant *traptorentje* met eikenhouten spiltrap, aan den zuidgevel; de spil was zeer kunstig uitgehold. [1]) Afb. 554.

Voor zoover ik tijdens de slooping heb kunnen nagaan, bestond de Liebaart uit de overblijfselen van een toren op rechthoekig grondplan; in den kelder was de breedte 7.33 M. (noordzijde, langs de Groote Staat) en de lengte langs den westwand tot, waar eens de zuidgevel stond — deze is bij de XVIIe eeuwsche verbouwing vervangen — 10.17 M. De dikte van den westwand bedroeg 1.32 M.; die van den oostwand 1.30 M. (tot een verzwaring Beschrijving.

[1]) Een gesneden eiken trap (± 1700) uit een der bijgebouwen, met balusters en drie gesneden trappalen, bevindt zich thans in het landhuis „de Roosdonk" te Nuenen (N.B.).

aan de zijde van de Landscrone). In dezen wand was een doorgang van 1.15 M., toegang gevend tot de Landscrone, waarvan de oostwand op 5.50 M. lag. In den kelder waren de lange wanden aan de binnenzijde afgekapt om er een later (XVII) tongewelf in mergel beter te doen aanpassen. Vroeger lag er een houten zoldering in, want eenige ruwe kraagsteenen, steunpunten voor balken, staken uit de lange wanden; om den kop van een der balken meer steunvlak te bieden was bij een der kraagsteenen van den oostwand een ondiepe nis uitgespaard. De muren bestonden uit twee wanden met gietwerk er tusschen.

Gelijkstraats. In het gelijkstraats was de westwand regelmatig gemetseld van blokken kolenzandsteen en waren de vroegere voorgevels vervangen door moderne winkelpuien.

Verdiepingen. Een eerste wijziging van den oorspronkelijken noordgevel door het aanbrengen van groote kruiskozijnen viel nog waar te nemen, terwijl in den westwand op de tweede verdieping de schuine dagkanten van twee *schietsleuven* te voorschijn kwamen; de opening was opgevuld met blokken van mergel.

Uitwendig was van den oorspronkelijken westgevel een gedeelte vrij gaaf; beneden was een wand van mergel er tegen opgetrokken, dan volgde een gedeelte in klein materiaal en daarboven, een, door een verweerde waterlijst gescheiden, geleding van grootere blokken; deze geleding had eenigen voorsprong. De topgevel bevatte in de zuidelijke helft oud werk, maar is in een tijd, toen deze gevel niet meer vrij stond, vernieuwd; dit bleek uit de door den muur stekende balkeinden.

Een traptorentje op achthoekig grondplan verbond de verdiepingen; het was opgetrokken in baksteen met toepassing van hoekblokken. De trap had een getorste en geprofileerde spil; vgl. afb. 554.

Ik gis, dat de Liebaert (luipaard, leeuw), ook Luipaard geheeten, een woontoren is geweest van het geslacht de Leopardo, dat met een leeuw zegelde. Uit XIVb en c zijn verschillende zegels van den schepen Florentius de Leopardo bewaard en in XIVB zegelt een Cloes van den Liebaerde ook met een leeuw; misschien is hij een afstammeling van het gelijknamig geslacht, dat in de XIIIe eeuw den woontoren bezat en misschien ook gebouwd heeft.

2 Stokstraat nr. 55. In dit pand zijn de afmetingen van een toren aan de Graanmarkt, het zuidelijk uiteinde der Stokstraat, tot ons gekomen. Blijkens een opmeting van den architect W. Sprenger te Maastricht bedragen de afmetingen van den benedenbouw in breuksteen binnenwerks 6.33 M. (Noord—Zuid) bij 7.00 M.; de muren hebben een dikte van 1.06 M., behalve die aan de oostzijde, welke 1.12 M. dik is.

Geschiedenis. Voor de geschiedenis wordt verwezen naar de Refugie van St. Gerlach, hiervoren, blz. 287. Intusschen zij hier een gedeelte ervan herhaald: den 28-XII-1279 schenkt Ridder *Ogerus van Haren* met toestemming zijner vrouw en kinderen het vierde deel van een steenen huis aan de Graanmarkt (in foro segetum) in aalmoes aan Proost en klooster van St. Gerlach (te Houthem); *Johannes*, zoon van wijlen ridder Wynandus, en zijn kinderen doen hetzelfde. *Theodericus de lata platea* schenkt insgelijks een vierde deel benevens de helft van het laatste kwart, waarvan zijn moeder *Oda* de andere helft heeft; hierover beschikt ook zij op dezelfde wijze. Waarschijnlijk zijn de schenkers neven of achterneven. Al kennen wij den

gemeenschappelijken stamvader niet, zooveel is toch zeker, dat er in de akte van 1279 van een goed sprake is, dat één of twee generaties eerder al bestond; hiermee komen wij in XIIIa. Wie den toenaam *de lata platea* droegen, weet ik niet; hij zal gevoerd zijn door een geslacht, dat in de Breede straat goederen bezat. [1])

Dit gebouw, dat in het cijnsboek van 1377 (FRANQUINET, Inv. II, blz. 208) voorkomt als de „*turris* domicellarum de sancto Gerlaco", de toren der dames van St. Gerlach, schijnt in XVII B gemoderniseerd te zijn en tot een woonhuis te zijn ingericht. Een gekleurde

Afb. 555. Gezicht op het koor der O. L. V.-Kerk met omgeving naar een teekening van Rademaker, in den topografischen atlas van het Limburgsch Gesch. en Oudheidk. Genootschap.

teekening in de verzameling van het Provinciaal Genootschap geeft den toestand weer vóór de verbouwing (vgl. afb. 555); de met een tentdak gedekte toren is er nog op te onderscheiden.

Uit het octrooi, door de Staten-Generaal den 27-1-1731 aan de kloosterlingen verleend, tot het aankoopen van een refugiehuis te Maastricht (FRANQUINET, Inv. St. Gerlach, nr. 241) blijkt, dat zij haar oude Refugie hebben verkocht, omdat de herstellingskosten „wegens desselfs caduciteijt" en omdat ze „door oudheijd sodanigh was vervallen" al te hoog geraamd moesten worden.

---

[1]) Misschien heeft de (bij Doppler, St. Servaas, nr. 51, noot 1) in 1264 vermelde Oda, weduwe van wijlen Baldewinus, schepen van Maastricht, benevens haar meerderjarige zoon Theodericus en een afwezige zoon Godefridus, hiermede te maken. Franquinet, Inv. II blz. 155 deelt in noot 2 mede, dat Balduwinus *Pape* of Paep, die men ook vindt met den bijnaam *de lata platea*, omdat zijn mansio in de Breede straat stond, reeds vóór 1291 gestorven is; hij had drie zonen: Godefridus, Johannes en Winandus (vgl. ook hierna blz, 665, Vrijthof 15).

„Poorten" en claustrale huizen.

Een herinnering aan de middeleeuwen bewaart de benaming **„poort"**, waarmede vele edelmanswoningen in de stad plachten te worden aangeduid. Dit type werd gekenmerkt door een groote koetspoort, welke een binnenhof van de straat afsloot; aan dien binnenhof lagen hoofd- en dienstgebouwen. Waren poort, hof en woonhuis drie kenmerkende factoren (vgl. het Brabantsch Gouvernement, afb. 73, het huis de Vilain XIIII — thans Jezuïetenklooster — afb. 556, en het Hof van Tilly — thans

Afb. 556. Tongersche straat 53. Voorm. Poort de Vilain XIIII met de voorm. Dragonderskazerne; de inrijpoort met de zijpoortjes (breed 14.16 M.) verplaatst, de vleugel (8.46) gesloopt.

Rijkskweekschool — (afb. 572) later en wel sedert XVIII a wordt de poort veelal in den hoofdgevel opgenomen (vgl. de Poort van Reckhem, afb. 577, het claustrale huis St. Servaasklooster 8 (afb. 557) en andere XVIIIe eeuwsche huizen). Tot in XIX a werd dit type gehandhaafd; vgl. het huis Vrijthof nr. 46 en 47; afb. 590.
Ten gevolge van verbouwingen hebben vele dier poorten haar oorspronkelijk karakter verloren; bij de navolgende beschrijving worden zij derhalve niet chronologisch behandeld, maar in alphabetische volgorde der straatnamen.

De meest bekende poorten te Maastricht waren: in de Breede straat: de Poort van Gronsveld — ook van Rimborch genaamd; de Poort van Reckheim (nr. 17), de Poort van Meer; de Spreeuwarts Porte (nr. 27). In de Kapoenstraat lagen de Poort van Gaveren, de Poort van Erkenteil (Argenteau) en de Poort van Oist (ook van Holset genaamd, vermoedelijk nr. 3 en 5[1])). Aan het Julianaplein (nr. 6—8) de Poort van Leuth.

Van het bovengenoemd later type zijn o. a. de huizen Groote Gracht 82, afb. 580, Looierstraat nrs. 19 en 26; Stokstraat nr. 24, vgl. afb. 623; Witmakersstraat nr. 5.

Afb. 557. St. Servaasklooster 8. Claustraal huis met gelijkstraats, en gebroken kap. Gesloopt.

Typeering van den woonhuisgevel der XVIe eeuw.

Bij den woonhuisgevel van de XVIe eeuw komen de kenmerken van den tijd vooral tot uiting in détails; de indeeling blijft nog verwant aan die van de voorafgaande periode, maar een aan de Fransche renaissance ontleende ornamentiek overtrekt het laat-gothische schema (F. A. Vermeulen, Handbk. II, blz. 137).

[1]) In een notarieele akte van 1625, in het archief van Oost — archief de Geloes van Eysden in het depot van het rijksarchief — staat te lezen: „.... die Wel Eedele ende Erentuegentrijcke Vrouwe Anna van Holsit genaempt Oest, ... vijt sonderlinge affectie, die sij tot hueren geslechte & stamhuijs van Oest was dragende ... cedeert ... aenden Weleedelen Heere Hieronimus van Berghe genaempt Trips, heer tot Oost, ... allsullick huijs ende hoff ... liggende binnen der stadt Maestricht onder die parochie van St. Johanskercke, inde Capoenstraete, genaempt die Poorte van Oest, reijgenoot ter sijden naer het Gasthuijs van St. Servaes het Cloesterken ofte Convente van Sint Annendael, ter andere sijden Hendrick Collet Roydragher van Sint Servaes kercke ...", zich reserveerende „het quartier vanden voorschreven huijs, coemende vuijt aenden Hoff .." In een schepenbrief van 1572 — in hetzelfde archief — komt de „poort" voor als „ons Huys ende Hoff ... inde Capuinstraete".
Over het kloostertje van St. Annadaal werd hiervoren blz. 149 reeds gesproken. Volgens een cijnsregister (1411) van het altaar van St. Blasius lag een huis in de Kapoenstraat „contigue penes *portam* Ogeri *de Liechtenborch*", FRANQUINET, Invent. blz. 42, noot 4, waar de schrijver geen nadere bijzonderheden over deze poort vermeldt.

Kenmerkend voor Maastricht is het veelvuldig voorkomen van rechte gootlijsten aan de straatzijde, van trapgevels aan de zij-(brand-)gevels, zoodat wij aan het voorm. „Gildehuis" in de Brugstraat naast de sierende elementen als de boogtrommels en frontons in verschillende vormgeving, medaillons en los in het gevelvlak geplaatste koppen, ook aantreffen een op krachtig uitgebogen consoles gedragen *kroonlijst* en geprofileerde *waterlijsten*; vgl. afb. 591.

Uit de XVIe eeuw zijn maar weinig voorbeelden tot ons gekomen, maar aan dezen tijd zijn ongetwijfeld de elementen (kroonlijst, waterlijsten en banden) te danken, welke den Maastrichtschen woonhuisgevel van de XVIIe eeuw een eigen karakter geven.

Topgevels uit de XVIe eeuw zijn nauwelijks bewaard gebleven, maar zij zullen ongetwijfeld bestaan hebben en stellig ook de voorloopers geweest zijn van de niet talrijke, maar toch typische Maastrichtsche topgevels met in- en uitgezwenkte dekstukken der XVIIe eeuw (vgl. het huis de Ridder, afb. 604 e.v.).

Opgemerkt zij nog, dat de stijlkenmerken dezer woonhuizen ontleend moeten worden aan het uitwendige, daar de plattegrond en de ruimte-indeeling der gebouwen door verbouwingen in den loop der tijden doorgaans te zeer zijn gewijzigd, om van een bepaald type te kunnen spreken.

Over het algemeen wijst de *plattegrond* den langrechthoekigen vorm aan der stedelijke bebouwing, vooral ook omdat Maastricht een vesting was, waarbinnen slechts bij uitzondering gelegenheid bestond om huizen op een breeder grondplan aan te leggen.

Typeering van den woonhuisgevel der XVIIe eeuw.

I. Kenmerkend is de bontheid van het materiaal: Naamsche steen, baksteen en mergel. De pui, of ten minste een plint, is opgetrokken in regelmatig werk van groote blokken Naamsche steen; de deuromlijsting bestaat, evenals die der kruis- en tweelichtvensters, uit afwisselend groote en kleine blokken. Zijn de dammen tusschen de vensters smal, dan raken de groote blokken elkaar (vgl. afb. 558 en 559); voor de baksteen blijft maar weinig ruimte over. De dunne dwarsdorpel der kruiskozijnen wordt vaak over de heele breedte van den gevel als een band doorgetrokken (vgl. afb. 602); meestal bestaat deze band uit mergel. Hoekblokken in Naamsche steen — ook in mergel — omgeven den gevel, welke door smalle (geprofileerde) lijsten in verdiepingen wordt verdeeld.

De meeste Maastrichtsche woonhuizen hebben *zadeldaken*, welke tusschen de hooge brandgevels zijn gevat; deze eindigen in topgevels met vlechtingen, met trappen of met in- en uitgezwenkte dekstukken. Daar de voorgevel minder vaak in een *topgevel* — zie hierna — eindigt, wordt hij meestal horizontaal afgesloten door een *sparrendak* of door een *hoofdgestel*, dat in de XVIIIe ook wel vervangen werd door een fries (afb. 560) en zelfs door een koofvormige bekroning met relief in stucwerk, zooals bij Kleine Staat 13.

In de bovenste verdieping treft men in den regel in plaats van kruiskozijnen, lagere, tweelichtvensters aan (vgl. afb. 559), soms een reeks van deze vensters,

Afb. 558. Groote Staat 9.
(Vgl. blz. 593; gesloopt.)

Afb. 559. Kleine Looierstraat 18;
breed 4.75 M. Gesloopt.

zooals in het huis Langs de Maas nr. 23, waar op de eerste en tweede verdieping twee maal een drieledig venster wordt aangetroffen, (afb. 561), of zooals op de bovenste verdieping van den Gouden Leeuw te Wijk.

Een hoofdgestel in mergel, dat den voorgevel — vaak ook den zijgevel — afsluit, bestaat gemeenlijk uit een geprofileerde *front-* of *kroonlijst*, gedragen door consoles van mergel; deze rusten op een (geprofileerde) *architraaf*. De consoles behooren tot een *fries* (in baksteen), welke tusschen de consoles een ruitvormigen

Afb. 560. Sint Pieterstraat 42. Fries in stucwerk met een jachttafereel; in Juli 1930 gesloopt.

diamant dan wel een rozet, in mergel, of beide afwisselend, vertoont (vgl. afb. 594 en 602). Kenmerkend voor den tijd is, dat deze *consoles*, versierd met groeven of met acanthusbladeren, in XVII A direct onder de met een diamant versierde bekroning sterk ingehold zijn en in een gebuikte benedenhelft tegen de architraaf eindigen (vgl. afb. 559). In het midden der XVIIe eeuw is een wijziging in het beloop waarneembaar, zoodat om 1700 (vgl. afb. 597) de consoles als regel een gewelfd boveneinde hebben en geleidelijk uitloopen tegen de architraaf. Ook bij topgevels komt dit hoofdgestel voor (vgl. afb. 562 en 610), maar het wordt dan dikwijls vlakker gehouden, en de fries met consoles wordt een triglyphenfries, zooals in den achtergevel van „de Ridder" (vgl. afb. 599 en 607).

Bij topgevels zijn de vensters der zolderverdieping doorgaans rondboogvensters met een omlijsting van mergel of tenminste met een sluitsteen en de aanzetsteenen van den boog in genoemd materiaal.

Gesmeed-ijzeren *muurankers* treft men vrij veel aan; zij zijn aan boven- en benedeneind zijwaarts omgekruld; de halve ankers eindigen meestal tegen of op de lijsten (vgl. afb. 559, 561, 562 563 en 596).

De oorspronkelijke *deuromlijstingen* hadden een eenvoudige latei met rechthoekig bovenlicht van dezelfde breedte, een rondbogigen doorgang of een driehoekige latei met een klein rechthoekig venster er boven (vgl. afb. 592, 595 en 605).

Uitgebouwde traptorens op veelhoekig grondplan komen nauwelijks meer voor; er zijn er mij slechts twee bekend Bouillonstraat 12 en Stokstraat nr. 30 (afb. 616). De beide torentjes aan de gesloopte huizen in de Groote Staat, kwamen hiervoren reeds ter sprake (blz. 593). In een litho geeft Schaepkens (het spiegelbeeld van) een torentje van een, eveneens gesloopt, huis aan de Hondstraat (vgl. Public II afb. tegenover blz. 126). Het torentje van Tafelstraat 28 is halfrond uitgebouwd (afb. 593). Deze torentjes zijn alle uit de XVIIe eeuw (vgl. ook hiervoren de Refugie v. Herckenrode afb. 246).

Voor den traptoren op rechthoekig grondplan van het huis achter de Comedie nr. 4 (vgl. blz. 241).

II. Uit XVII A zijn weinig topgevels bewaard gebleven. Het eenvoudigst zijn die, welke met vlechtingen, met een rollaag, dan wel met trappen zijn afgedekt, zooals het huis Groote Looierstraat 15, dat aan de voorzijde een trapgevel heeft, terwijl de achtergevel een top heeft met in- en uitzwenkingen (rollaag). (Vgl. afb. 562, 563, 605, 609 en 613.

Afb. 561. Langs de Maas 23, vóór de restauratie; breed 5.56 M.

Afb. 562. Lenculenstraat nr. 34, vóór de restauratie; br. 4.40 M.

III. De geheel met Naamsche steen *bekleede gevels* zijn alle van na het midden der XVIIe eeuw. Kenmerkend is het streven de ééntonigheid van het materiaal te onderbreken door het gevelvlak meer relief te geven; vandaar, dat de blokken, welke de

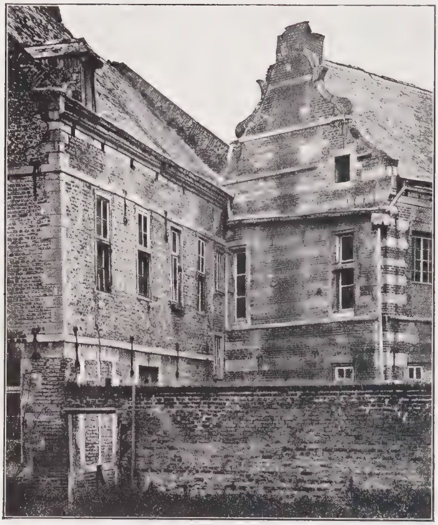

Afb. 563. Voorm. Grauwzusterklooster uit het Noord-Westen, vóór de restauratie.

vensters omlijsten eenigen voorsprong hebben; het geven van voorsprong aan de omlijstingen wordt regel, ook voor de andere gevels in de XVIIIe eeuw (vgl. Stokstraat 26, afb. 618).

IV. Pilastergevels zijn in Maastricht schaarsch; de gevel van het huis Kleine Gracht 31 beantwoordt aan de typeering der XVIIe eeuwsche topgevels, met dien verstande, dat er in de benedenhelft drie pilasters van baksteen aan zijn toegevoegd, wier kapiteelen met tusschen gelegen consoles niet het hoofdgestel, maar slechts de kroonlijst dragen. In den top is een rondboogvenster tusschen twee pilasters gevat (vgl. afb. 622).

Van het oorspronkelijke *interieur* zijn tengevolge van moderniseeringen in vroegere eeuwen en van minder gelukkige verbouwingen slechts fragmenten overgebleven. Nu eens is het een (baluster) *trap*, dan weer een *schouw*, slechts zelden een *wandbetimmering*, zooals in de Bouillonstraat 10, waar de zaal op de verdieping in den achterbouw een gesneden en geschilderde betimmering heeft, waarin opgenomen zijn de portretten van den Grooten Keurvorst en zijn gade (vgl. blz. 636).
Het meest treft men nog aan „gespelderde" *balkenzolderingen;* tusschen de balken zijn trogwelfjes in stuc aangebracht, welke op Limburgsche wijze aan de einden langs de wanden zijn afgerond. Een enkelen keer zijn deze zolderingen versierd met een stuc-ornament in relief, zooals in het huis St. Jacobstraat 8 (afb. 564).

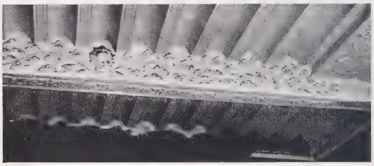

Afb. 564. St. Jacobstraat 8, „gespelderde" zoldering met stucversiering.

Typeering van den woonhuisgevel der XVIIIe eeuw.

De uitloopers dezer typen (vgl. Achter de Comedie, nr. 2, afb. 201), treft men tot in het midden XVIII aan. Kenmerkend is, dat de venster- en deuromlijstingen niet meer bestaan uit afwisselend groote en kleine blokken, maar dat hiervoor in de plaats komen groote stukken, zoodat b.v. tusschen boven- en tusschendorpel van een kruiskozijn de omlijsting niet meer bestaat uit twee groote en een klein blok er tusschen, maar uit slechts één blok. Aan dezen meer regelmatigen vorm der omlijstingen wordt eenige voorsprong gegeven. De *consoles* van het hoofdgestel krijgen, zooals reeds is gezegd een ander profiel (vgl. afb. 597).

Tenslotte zij opgemerkt, dat vele gevels zijn gesaust, gepleisterd, of geschilderd. Dit maakt het vaak moeilijk het oorspronkelijk karakter duidelijk te onderscheiden, want het komt mij voor, dat in de XVIIIe eeuw vele gevels van een ouder type op deze wijze werden aangepast aan den smaak dier eeuw.

Een groot aantal op deze wijze behandelde gevels wordt bijgevolg geplaatst onder de groep *Algemeen-XVIIIe eeuwsche* gevels, een groep, die zonder uitgesproken stijlkenmerken te bezitten, toch van groot belang is door het bijzonder karakter, dat deze bouwwijze aan het aspect der stad heeft gegeven (zie blz. 664—670).

Van de oude kruiskozijnen werden de kruisen uitgebroken, de vensters naar onderen verlengd, de oude bergsteenen omlijsting en de toegevoegde stukken geverfd in „een steen couleur met Leynzaet olie verwe", zooals in art. 25 van het bestek der verbouwingen van het Commandement (Tongersche straat 6) te lezen staat (Stadsarchief, Bestekboek 194); uitdrukkelijk wordt in dit bestek van 1772 gezegd, dat zulks gedaan moet worden „alzoo door het verlaegen der vensters en leggen van de nieuwe onderdurpels (en) socken de steenen geen gelijke couleur met de andere steene . . . zullen hebben". Een zoo behandelde gevel geeft bij oppervlakkig bezien den indruk van een zekere eenheid. Bij nader beschouwen echter is de vroegere aanwezigheid van *kruisgespannen* te herkennen aan de krammen, waarmede de twee stukken van den bovendorpel verbonden moesten worden na het verwijderen van hun steun; is de verlenging der vensteromlijstingen naar onderen te zien aan de toegevoegde „socken" en aan het verbreken der doorgaande horizontale banden. Het duidelijkst komt het vroegere lapwerk te voorschijn bij het verwijderen der alles bedekkende laag, zoodat b.v. aan den gevel Tongersche straat nr. 6 thans alle veranderingen in het zoo juist genoemd bestek van 1772 vermeld, zijn waar te nemen. Het „zuiveren" der gevels brengt eenerzijds de oude kern der gevels te voorschijn, anderzijds het nadeel mede, dat het materiaal door het „afbikken" gewijzigd is, d. w. z. dat de oude frijnslag van de Naamsche steen door afkapping kan zijn verdwenen en dat de baksteen niet meer het oorspronkelijk oppervlak vertoont.

Hiernaast komt een gevelverdeeling voor, die als een erfstuk uit de Middeleeuwen is te beschouwen. Het is, alsof de houten *staanders* en *liggers* van den vakwerkbouw zijn toegepast in een skeletbouw in Naamsche steen, die tevens een verticale en horizontale indeeling gaf aan de gevels. Deze verticale indeeling bood gelegenheid tot het maken van varianten, zoodat deze ruim vertegenwoordigde groep onderverdeeld kon worden.

Uitgebreider nog is de groep woonhuizen, wier gevels een slechts algemeen-XVIIIe eeuwsch karakter hebben; zij zijn of in allen eenvoud zoo opgetrokken of zij zijn zoo geworden ten gevolge van verbouwingen, moderniseeringen in dit tijdperk. Hoewel deze gevels dus gespeend zijn van de weelderige sierelementen dan wel van de strenge vormgeving, die men in de Lodewijkstijlen aantreft, hebben zij toch nog zooveel kenmerkends, dat zij aan heele straatwanden door de aan-een-rijing van vertegenwoordigers van dit type een uitgesproken eigen karakter hebben gegeven, zooals b. v. aan de Hoogebrugstraat te Wijk.

Bijgevolg worden de XVIIIe eeuwsche woonhuisgevels hierna (blz. 653 e.v.) beschreven in de volgende groepen:

A. de *uitloopers* van de vorige periode (blz. 655—658),

B. de gevels van het *vakwerk-type* in vijf varianten (blz. 658—664),

C. de gevels van *algemeen-XVIIIe* eeuwsch karakter (blz. 664—670),

D. de gevels met *uitgesproken stijlkenmerken* (Lodewijkstijlen).

Wat de *interieurs* betreft zij opgemerkt, dat hiervan meer bewaard is, dan van de XVIIe eeuwsche. Zooals uit de afbeeldingen 647 en 656 blijkt, zijn belangrijke gedeelten tot ons gekomen; *stuczolderingen* zijn mede aanwezig; *schoorsteenmantels* in rijke en meer eenvoudige uitvoering treft men nog veel aan; royale *trappen* met balusters en goed gesneden trappalen zijn heden nog aanwezig; het fraaie specimen uit het huis Cortenstraat 3 is nog onlangs vervreemd en voor Maastricht verloren gegaan (afb. 565).

Afb. 565. Eiken trap met balusters en gesneden trappaal uit het huis Cortenstraat 3.

Lage *lambrizeeringen* sierden en sieren nog vele vertrekken, *geschilderde bespanningen* kleedden de wanden aan, zooals in het gesloopte claustrale huis St. Servaasklooster 8, vgl. afb. 557; ook komen er voor op geschilderd jute, zooals in het huis van Hasseltkade 13; een enkel maal treft men ook geheel *gestukte wanden* aan, zooals in het huis Groote Gracht 82 (blz. 619) en Capucijnenstraat 113 (afb. 101 en 102).

Het stadsbeeld.

Het eigen karakter van het stadsbeeld wordt gevormd doordat de wanden der ietwat bochtige straten

Afb. 566. Eiken trap met gesneden baluster en gesneden trappaal uit het voorm. Huis de Vilain XIIII.

voor het meerendeel bestaan uit vertegenwoordigers der hiergegeven typen.

Kenmerkend nu zijn de gebruikte materialen, die immers van invloed zijn op de kleur van het stadsbeeld. Naast de bontheid der XVIIe eeuwsche gevels, treft het grauw van de Naamsche steen en de pastelachtige toon der licht-gesauste, der witgekalkte en der minder vaak voorkomende donker geschilderde XVIIIe eeuwsche gevels. Domineerend zijn voorts de aaneenrijing der rechte gootlijsten en de plastische werking der flauw-hellende zadeldaken, wier dakvlakken door dakkapellen op twee, soms op drie rijen worden doorbroken. Een levendige afwisseling brengen tenslotte de meer speelsche vormen der vrij zeldzaam voorkomende XVIIe eeuwsche topgevels.

Afb. 567. Stadsbeeld ter plaatse van de voorm. Looierspoort.

BESCHRIJVING DER MAASTRICHTSCHE WOONHUIZEN.

Afb. 568. De Zuid-Oostelijke helft van de stad naar de maquette van 1752 in het Hotel des Invalides te Parijs.

Foto Ir. D. C. van Schaik.

De „Poorten" en claustrale huizen.

Een erfenis der middeleeuwen vormen de „Poorten", welke in vroegere eeuwen binnen de stad Maastricht huisvesting boden aan adellijke en voorname geslachten. Deze woningen, aanvankelijk met *mansio* aangeduid, komen sedert het eind der

XIIIe eeuw voor onder den naam *poort*, waarmede het meest kenmerkende element in den opstand werd aangeduid. De „poort" gaf immers toegang tot den open hof, waaraan de eigenlijke woning was gelegen, of waaromheen zij was gegroepeerd. Daar nu de benaming „poort" in archiefstukken veelvuldig en tot in het begin der XVIIIe eeuw voorkomt en het bouwkundig element van de poort tot in de XIXe eeuw toepassing vond — al deed zij geen dienst meer tot afsluiting van een achtergelegen hof, maar (zooals hiervoren op blz. 596 is gezegd) opgenomen werd in den gevel — heb ik gemeend de hieronder te rangschikken woningen, zijnde de adellijke residenties met de uitloopers ervan, alsmede de op eenzelfden opzet aangelegde claustrale huizen, in een groep samen te moeten vatten.
Een afzonderlijke studie over deze voor Maastricht zoo typische woonhuizen is nog niet verschenen. Het ligt buiten het bestek van dit werk een dergelijke studie te geven. Ik moet mij derhalve beperken tot het aangeven van eenige historische gegevens, ter motiveering van deze indeeling.

Gewezen zij hier op het feit, dat de adel in de XIIIe eeuw een afzonderlijken stand vormde; de edelen, in stukken van dezen tijd als „milites" en „ridders" aangeduid, maakten een afzonderlijk element van de Maastrichtsche bevolking uit (vgl. DR. G. W. A. PANHUYSEN, Studieën over Maastricht in de dertiende eeuw, blz. 104). Het ligt voor de hand, dat de paar in de XIIIe eeuw met name genoemde „steenen huizen" voor een groot deel de (verdedigbare) woningen dezer edelen waren. Bovendien hadden de „Buitenburgers" der stad: edele geslachten[1]), wier kasteelen in de omgeving der stad lagen, alsook de voorname naburige abdijen binnen de muren der stad ruime en voorname huizen (voor de kloosterlijke Refugie-huizen zie hiervoren blz. 287 e. v.). Hiervoren op blz. 165 hebben wij reeds kennis gemaakt met de Poort van Haren; op blz. 594 had ik de gelegenheid te wijzen op het bestaan van een steenen huis aan de Graanmarkt, dat waarschijnlijk XIII A is gesticht en dat XIV B als „turris" wordt aangeduid. De overblijfselen van een woontoren in de Groote Staat werden hiervoren, blz. 593 beschreven; ik heb hierbij het vermoeden uitgesproken, dat deze tot op onzen tijd gespaarde, maar in onze dagen gesloopte historische gedenkwaardigheid het overblijfsel is geweest van een door het geslacht de Leopardo gestichten woontoren.
Een omschrijving van dergelijke huizen vindt men o.a. in het testament van Siba, vrouwe van Lichtenberg.
In het part van haar zoon Godevaert van Lichtenberg viel bij loting: „... Dat hus ende den hof 1204
jn de *breide strate* ghelic alst ghelegen es dat wilen was minre vrouwen ver Zyben voren ghenomt also alse si der binnen wonde. achter ende vore. dat steynhus vore. dat ridderhus de cokene de scure den bongart de stalle ende de porte vor haren Jans Swaues porte ende den hof also alse he leget ..." (FRANQUINET, Invent, Predikheeren, blz. 14).
In het deel, dat aan haar zoon Hendrik toevalt is ook een „poort", maar deze is in die dagen reeds aan de oorspronkelijke bestemming onttrokken; van dit gebouw wordt n.l. gezegd, dat er „Baudewin der touwere binnen wont" en dat het „wile eyne porte was" (alsvoren blz. 19).
De Poort van Leuth, waarvan in 1551 het dak van „dat gansse huijs der poorten van Leut" (Maasg. 1888, p. 82) zal hersteld worden, kwam evenals de Poort van Oost hiervoren, blz. 597, ter

[1]) Vgls. de Maasg. van 1881, blz. 604, hoorden hiertoe de Heer van Pietersheim, de Heer van Haren, de oudste zoon van de maagschap van den Berg, de Heer van Gronsveld en de oudste zoon van de maagschap van de Heeren Hoen van den Broek (Hoensbroek).

sprake; Anna van Holsit staat in 1625 het gebouw af aan den toenmaligen Heer van Oost en reserveert zich „het quaertier vanden vooerschreven huijs, coemende vuijt aenden Hoff . . ." Vgl. ook de omschrijving in noot 1 op blz. 597.

Een zekere Jehenne Bernelle heeft bij schepenbrief een huis in de Breede straat, dat gelegen was tusschen de poort, die zij van dat huis heeft afgescheiden en het huis van Mechteld van den Creefte overgedragen. In dien brief staan vele topografische bijzonderheden, die het mogelijk maken zich een voorstelling te vormen van den XVe eeuwschen toestand (DOPPLER, St. Servaas, nr. 1268):

1426 ". . . dat voerste huys neven die porte vurscreven metten saedele ende groeten huyse daerachter staende metten halven steynwege, lanxste voer dat groet huys vurscreven gelegen, te weten van den achtersten style van den vursten huyse vurscreven an den steynwech vurscreven staende ghoende ynnewaert tot tegen den achtersten stile, vanden groten huyse vurscreven . alsoe dat die partien vurscreven aldae vanden selven achtersten stile des groten huys vurscreven lynrecht over totten muyren tuwe staende neven den gueden Wilhems van Chievel soelen doen maken eyn thene op hunnen geliken cost ende daerynne eyne duyre, . . ." Verder is er nog sprake van een tweede afscheiding en van een tweede deur, welke niet meer dan negen voet breed zal zijn; de put en „waterkuyle", staande tegen den wand van Jehenne's huis zal voor gemeenschappelijk gebruik en — onderhoud zijn.

De meeste dezer poorten lagen in de Kapoenstraat en in de Breede straat. In eerstgenoemde komen voor de poort van Lichtenborch (1379, SCHAEPKENS, het oude Tricht, blz. 197; 1411 „contigue penes portam Ogeri de liechtenborch, FRANQUINET I, blz. 42, n. 4), waarschijnlijk aan de westzijde; benevens het Gaverenhuys ofte Gaverenpoort (van de Heeren van Elsloo), aan de oostzijde nr. 23, het tegenwoordige klooster der Zusters, de zoogenaamde Mères Réparatrices; komen in het midden der XVIe eeuw nog voor het huis van Oest en het huis van Arckenteil (Argenteau; vgl. SCHAEPKENS en FRANQUINET, Invent. O.L.V. blz. 42, n. 4).
In de Breede straat komen wij de tegen de poort van Rymborch aan de noordzijde; vroeger werd zij naar de Heeren van Gronsveld genoemd. De toegang lag blijkens een schepenbrief van St. Servaas d.d. 1367 (DOPPLER, nr. 729) in de Heggenstraat; van het huis van een schoenmaker in deze straat wordt n.l. gezegd, dat het ligt naast de poort van Henricus de Gronsvelt[1]). Bij vererving is dit goed gekomen aan de

---

1380 [1]) In een cijnsboek van de altaren van de O.L.-Vrouwe kerk wordt van het altaar van de H. Anna — gesticht door de gebroeders van Aken, wier grafzerk in de kerk nog aanwezig is (vgl. hiervoren blz. 528, afb. 505) — gezegd, dat dit van het huis van Gronselt (ad *domum de Gronselt)* in de Breede straat een cijns beurt (FRANQUINET, Invent. II, blz. 18).

1324 Blijkens een akte van 7 April 1324 (FRANQUINET, Invent. blz. 98) behoorde het huis in dit jaar toe aan Lambertus *van Rolingen*, van wien het vermoedelijk door koop gekomen is aan Hendrik van Gronselt, ridder. Dit huis nu grensde aan de „*mansio*" van den schepen Heer Arnold *Nuest*. In het cijnsboek van 1377 (FRANQUINET, Invent. II, blz. 236) wordt de ligging nader aangeduid ten opzichte van de belendende panden: het huis, dat de schepen Nuest bewoonde lag tusschen dat van de weduwe van den ridder Arnoldus Nuest en de goederen „*bona*" van den Heer van Gronsveld. Hiernaast was het door Jonkvrouw *Heylwig de alto limite* bewoond huis gelegen, waaraan naar de zijde van St. Servaas een ander huis van deze jonkvrouw grensde, dat vroeger aan zekeren jonker *Baldewinus*, genaamd Buyc, toebehoorde.

PLAAT XXII.

Raamstraat—Van Hasseltkade. Plan begane grond en eerste verdieping. Doorsneden.
Naar opmetingen van C. J. M. VAN DER VEKEN.

PLAAT XXII.

Raamstraat, hoek Van Hasseltkade. Plan, begane grond en eerste verdieping en doorsneden. Naar opmetingen van C. J. M. VAN DER VEKEN

Heeren van Bronckhorst-Batenburg, Gronsfelt en Rymborch. Agnes van Bylant schenkt als weduwe van een hunner met haar zoon het geheele complex, in welks tuin de oude kapel van St. Amandus gelegen was aan de Jesuïeten (vgl. SCHAEPKENS, Het oude Tricht, blz. 89; VAN HEYLERHOFF, Annuaire 1830, p. 158; FRANQUINET, Invent. I p, 98 n. 1.)[1]).

Aan de overzijde lagen de poort van Reckhe(i)m, blijkens een onderzoeking van Schaepkens (alsvoren, blz. 95) het tegenwoordig pand Breede straat 17, en de poort van Meer[2]). Ook lag er de Spreuwarts poort, want toen Johan, zoon van den Maastrichtschen schout Jan van Hildernisse en Margriet a Palude, wegens een door hem opgenomen bedrag onderpand moest stellen, legde hij bij verklaring van 23 October 1621 daartoe o.a. vast: het hem toebehoorende derde deel van het huis „dye Spreuwarts Poorte", grenzend eenerzijds aan het „Lanterenstraetken", anderzijds aan het huis „den Gulden Cop" (Maasgouw 1920, blz. 68). Hieruit blijkt, 1621
dat het pand Breede straat nr. 27 in 1621 bekend was als de Spreuwartspoort.

Ten slotte zij hieraan nog toegevoegd, dat het deftige huis Groote Gracht 82 XVIIId is opgericht ter plaatse, waar een eeuw eerder de Thisius-porte gelegen was. Uit mij door den Heer J. H. Schöpping, Directeur van de Verzekeringsbank „de Maas" (Groote Gracht 82) welwillend ter inzage verstrekte bescheiden blijkt, dat het pand als Thisius poerte in 1684 voorkomt en in 1697 beschreven wordt als een: groote poort met paarden- 1684
stal en hof; het ontleende den naam aan het geslacht Thisius, dat het toen ook bewoonde; in 1698 werd het door Andries van Buren gekocht voor 12920 gulden. Bij den verkoop aan Hubert de Meer in 1752 werd het beschreven als: een groot huis met een stalling, een remise en een aanhoorigen hof. In dezen toestand is het weergegeven op de mede uit 1752 dagteekenende maquette der stad in het Hôtel des Invalides te Parijs.

Uit het hier gegeven historisch feitenmateriaal blijkt, dat er nog veel verscholen ligt, wat waard is opgediept te worden en dat ons beter inzicht kan geven in de geschiedenis en de ontwikkeling van het Maastrichtsche woonhuis in het algemeen, zoowel als in het bijzonder.

De *Poort* in engeren zin met karakter van vóór het jaar 1600 is, zij het ook in geschonden staat, bewaard in de huizen Heggestraat nr. 13 (afb. 569) en Stokstraat nr. 45 (afb.
3 570). De dagkanten van de poort in de HEGGESTRAAT zijn door afkapping afgeschuind,

[1]) Van deze kapel en de poort of het hof van Gronsveld is mede sprake in een schepenbrief van St. Servaas van 1415: ... eyn huys alsoe dat gelegen is voer ende achter met alle synen toebehoren in die Breydestrote met eynre achterster plaetsen of houe gaende van den style doe syne achterste doere des seluen huys ane hangt lynrechte tot op eynen mansvoet noe op oest syde ten huyse wart der vorster gelasen vinsteren van der Capellen stoende inden *houe* van Gronsselt . ." (FRANQUINET, Les Schoonvorst, Public, XI, blz. 327 en DOPPLER, St. Servaas 1166).

[2]) De poort van Reckem en die van Meer hebben de „verwoesting" van Maastricht in 1579 met goed gevolg doorstaan, daar zij genoemd worden in een opgaaf van niet „gebroken of gebernde" woningen. (Vgl. HAAKMAN EN ALLARD, Public, XII, blz. 415).

zoodat van de oorspronkelijke profileering niet meer bewaard is, dan de sporen van geschonden veelhoekige basementjes, welke vermoedelijk uit het laatst der XVe of het begin der XVIe eeuw dagteekenen. Doorritbreedte 2.90 M. (afb. 569).

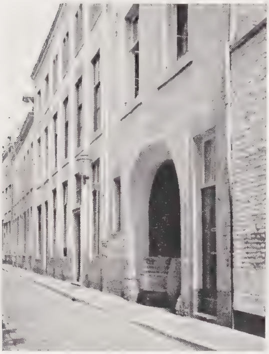

Afb. 569. Heggestraat 13. Poort v. h. voorm. Hof van Gronsveld.

Afb. 570. Stokstraat 45. Voormalige poort.

Vermoedelijk hebben wij hier te doen met een toegang tot de poort van Gronselt, zooals op het jaar 1367 vermeld is.

4 Een dergelijke poortomlijsting met basementjes is in 1934 op de LOOIERSGRACHT blootgelegd en daarna gesloopt.

5 STOKSTRAAT 45. De omlijsting van dezen doorrit bestaat, hoewel in haar geschonden staat, uit een bolstaaf en een hol. In het midden van den boog bevinden zich twee gekoppelde tornooi-schilden, in XVe eeuwschen vorm, welke misschien onder een dikke verflaag wapenfiguren bevatten. Doorvaartbreedte 3.33 M., tegenwoordige hoogte 3.69 M. (afb. 570).

Van de „**poorten**" als adelijke residentie is er geen in oorspronkelijken staat tot ons gekomen; het best kan men zich een voorstelling van dit type vormen door vergelijking van het ten deele nog XVIe eeuwsche pand Raamstraat-hoek van Hasseltkade en het XVIIIe eeuwsche Hof van Tilly op de Groote Gracht nr. 92.

6 RAAMSTRAAT / V. HASSELTKADE. Bij nadere beschouwing van de gevels aan de Raamstraat ziet men links van den ingang boven een voet van blokken Naamsche steen, metselwerk in baksteen afgewisseld door banden van mergel; hoogerop alleen baksteen. Het benedengedeelte met de speklagen dateert vermoedelijk uit XVI B,

wat mogelijk nader aangeduid kan worden met 15-89, welk jaartal in een der hoekblokken is ingegrift.
Rechts van den ingang bevindt zich een vleugel, mede met „speklagen", welke in het gelijkstraats twee nieuwe en grootere vensteropeningen heeft dan op de eerste verdieping, waar twee smalle vensters in de oorspronkelijke omlijsting van blokken mergel aanwezig zijn; deze hebben een puntigen ontlastingsboog van baksteen met blokken mergel aan de uiteinden. Een dergelijk venster bevindt zich op de tweede verdieping.
De gevel eindigt in een onregelmatigen top met vlechtingen, den indruk makend, dat op deze wijze een beëindiging is gemaakt aan een gebouw, dat oorspronkelijk hooger is geweest.
De middenpartij tusschen twee stootvoegen bevat den ingang, die door een korfboog wordt gedekt. Hierboven bevindt zich een smal venster in den trant van het drietal, dat zooeven is beschreven bij den vleugel rechts van den ingang; opgemerkt zij, dat de profileering van dit venster afwijkt van die van het drietal, maar overeenkomt met die van de omlijsting van den ingang. Binnen de middenpartij is een rechthoekige ruimte, in welks langen wand aan de oostzijde een deur-opening met laat-gothische profileering en even verder een trap aanwezig is, waarvan de eerste treden van Naamsche steen zijn; het overige gedeelte is van hout met balusters uit de XVIIIe eeuw.
In den anderen langen wand is eveneens een deuropening, die overblijfselen eener gothische profileering vertoont aan de zijde van het vertrek met de twee groote vensters en dat een schouw bevat.
Samenvattend heeft men hier waarschijnlijk te doen met een uit XVI B dagteekende „poort" van kleine afmetingen. De voet van Naamsche steen, het metselwerk met „speklagen" stamt uit dezen tijd; de ingangspartij vormt waarschijnlijk een even later aangebrachte afsluiting van de smalle rechthoekige binnenplaats; aan de oostzijde ervan bevond zich een vleugel, die bij een verbouwing in de XVIIIe eeuw een nieuwen gevel aan de v. Hasseltkade kreeg, terwijl aan de westzijde de hooge gevel van den woonvleugel oprees, die blijkens het daarin aanwezig gedicht kruisvenster uitzag op de binnenplaats.

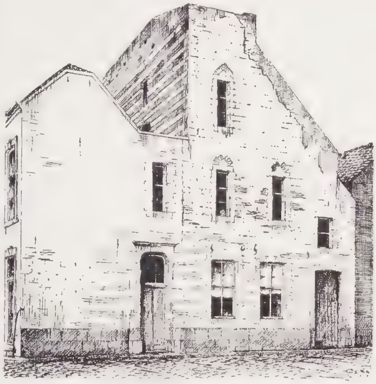
Afb. 571. Raamstraat/van Hasseltkade; vermoedelijk een voorm. „poort" van 1589.

Opgemerkt zij ten slotte nog, dat op de verdieping aan de westzijde van den

woonvleugel een houten spiltrap is uitgebouwd, die oorspronkelijk waarschijnlijk tot op den beganen grond heeft doorgeloopen, daar waar thans een stal tegen het gebouw aanwezig is. Vgl. afb. 571 en Plaat XXII.

7 GROOTE GRACHT 92, 90. Toegangspoort met woning behoorend tot het v.m. *Hof van Tilly*, thans Rijkskweekschool voor Onderwijzers. Vgl. nr. 338.

Geschiedenis. Aan de vrijgevigheid van Claudius des H. R. Rijksgraaf van 't Serclaes en van Tilly heeft de stad Maastricht o. a. dit monument te danken, dat hij blijkens een jaarsteen in het tympaan van het poortgebouw in 1714 liet oprichten, ter plaatse waar voordien een *Refugie* van de Abdij *van Munsterbilsen* heeft gestaan. In 1714 was de graaf van Tilly Gouverneur van 's-Hertogenbosch en in 1718 werd hij zulks van Maastricht, alwaar hij den 22en Juni zijn plechtigen intocht hield (vgl. DYSERINCK, de militaire gouverneurs van Maastricht, in de Public. 1912). Bij testament stelde hij zijn residentie ter beschikking van de Commissarissen-Déciseurs van Luiksche zijde voor hun twee-jaarlijksche ambtelijke bezoeken.

De poort*doorgang* heeft eene omlijsting in Naamsche steen met breede groeven; de naar voren uitgebogen *vleugels* in baksteen worden omsloten door eveneens gegroefde lisenen van Naamsche steen. Over ingang en vleugelstukken ligt een zware geprofileerde kroonlijst, waar een attiek met vleugelstukken op staat. De *attick* bevat een in Naamsche steen omlijst venster ter breedte van den doorgang en wordt door een driehoekigen tympaan gedekt, in welks veld van mergelsteen een cartouche het jaartal 1714 vermeldt. De vleugelstukken in baksteen worden door Naamsche steen omlijst; aan de buitenzijde boven de lisenen dienen hiertoe siervazen op voetstukken. Het metselwerk wordt onderbroken door vlakke platen Naamsche steen, waarvan de onderste rechts van den doorgang versmald is ten behoeve van een venster.
Het poortgebouw wordt gedekt door een met leien bekleede gebroken kap (afb. 572).

Afb. 572. Groote Gracht 92. Ingangspartij van het Hof of Poort van Tilly; breed 7.875 M.

8 — 90. De bijbehoorende *woning* met gelijkvloers en 2 × drie vensters heeft een gevel in Naamsche steen; de vensters zijn gedekt met *segmentbogen*. De gebeeldhouwde ingangspartij met ovaal bovenlicht is gevat tusschen geblokte dammen, die tot het hoofdgestel zijn doorgetrokken.

Kroonlijst en dakkapel met gebogen fronton; vgl. nr. 406.
Tegen de achterzijde van deze woning bevond zich oorspronkelijk waarschijnlijk een *fontein*, waarvan alleen de achterwand is overgebleven. Een, tusschen twee pilasters

Afb. 573. Groote Gracht 92. Relief op de binnenplaats van de voorm. Poort van Tilly.

aan elke zijde gevat relief vult de benedenhelft van het fond; het stelt Neptunus en Amphitrite op een door twee paarden getrokken en door tritons omgeven zegewagen voor, in een woelige zee; Lodewijk XIV, (afb. 573).

Afb. 574. Voorm. Hof of Poort van Tilly. Allegorische voorstelling in stuc.

Van de oorspronkelijke residentie is de hoofdvleugel nog te herkennen; hij is opgetrokken in baksteen met toepassing van geblokte *omlijstingen* van Naamsche steen aan de deur en de vier vensters gelijkvloers, alsook bij de vijf vensters op de verdieping. Het gebouw wordt gedekt door een *gebroken kap* met leien.

Aan de oorspronkelijke bestemming herinnert nog een *stuczoldering* in vakken, welke versierd zijn met medaillons met allegorische voorstellingen, die binnen den rand een middellijn hebben van 0.93 M. (afb. 574).

9 ACHTER DE MOLENS 6—8. Tegen de ommuring van 1229 opgetrokken ondiep woonhuis met groote koetspoort; zie nr. 62 en afb. 575.

10 BOUILLONSTRAAT 6, 4, 2. Aan een natuurlijke helling is de bijna rechthoekige *hof* gelegen, die van de straat wordt gescheiden door een lagen muur met gesmeed ijzeren hek; in het midden bevindt zich tusschen twee pijlers met Lodewijk XV ornament en een vaas, het toegangshek (breed in den dag 2.97 M.).

De hof wordt omsloten door het *hoofdgebouw* (nr. 4) en twee haaks erop gerichte en aan de straat uitkomende *vleugels* (nr. 6 en 2), alle gepleisterd.

Afb. 575. Achter de molens 6—8.

Het hoofdgebouw met gebroken kap (oorspronkelijk met leien) en vier dakkapellen heeft op de verdieping zeven vensters, het tweede en derde venster liggen in een risaliet; een zware geprofileerde lijst scheidt de eerste verdieping van de gelijkvloersche, waar een toegang met stoep van vijf treden

Afb. 576. Bouillonstraat 6, 4 en 2, gelegen om een open hof.

onder den dam tusschen het vierde en vijfde venster is aangebracht.

De vensteromlijstingen in Naamsche steen hebben segmentbogen met sluitsteen en springen een enkelen centimeter voor het vlak van den gevel uit.

De vleugel (nr. 6) aan de zuidzijde heeft drie dergelijke vensters aan de straat, een venster, deur en twee vensters aan den hof; in verband met de helling van het terrein heeft hij een hooge kelderverdieping met inrijpoort en twee halfronde kelderramen. Op de verdieping zijn de overeenkomstige vensters zonder omlijsting van Naamsche steen. De vleugel wordt gedekt door een flauw hellend schilddak met leien en een dakkapel in de as dezer gevels.

De andere vleugel (nr. 2) gedekt door een gebroken kap met twee dakkapellen heeft aan de straat in het gelijkvloers twee vensters gelijk aan de overeenkomstige van nr. 6 en een deur met gesneden ornament Lodewijk XV, eenvoudig bovenlicht en stoep. Op de verdieping zijn de vensters gelijk aan de overeenkomstige van den zuidvleugel. Afb. 576.

Omtrent de geschiedenis van dit pand ben ik onvoldoende ingelicht; het is blijkens de toepassing van blokken mergel in het hoofdgebouw en baksteen in de vleugels waarschijnlijk uitgegroeid en uit verbouwing ontstaan. Inmiddels dient met de mogelijkheid rekening gehouden te worden, dat op dit emplacement gelegen kan hebben de „poort (van ridder Wilhelmus) van Eynenberch", waarvan sprake is in het jaar 1347 en 1362 (vgl. SCHAEPKENS, blz. 83, 84 en 106).

11 — 8—10. Vermoedelijk uit een Hof of Poort ontstaan complex; zie voor de beschrijving nr. 101 en Plaat XXVII.

12 BREEDESTRAAT 8. Gesauste baksteengevel; een verdieping, dakkapel van Naamsche steen in de as, *koetspoort* in omlijsting. Oorspronkelijk kruiskozijnen van hetzelfde type als nr. 10 (vgl. nr. 223 afb. 624).

13 — 17. Breede gevel in baksteen met aan iedere zijde van de middenpartij 2 × drie vensters, en een in het midden op de verdieping; een balcon met gesmeed hek; middenpartij met gebeeldhouwde omlijsting (Lodewijk XV) van de koetspoort waarboven één venster en een driehoekig tympaan dat de kroonlijst onderbreekt. In het tympaanveld een landschap (afb. 577).

Volgens SCHAEPKENS, het Oude Tricht, blz. 94 en 95 heeft de poort van Reck(h)e(i)m,

die de „verwoesting" van 1579 ongeschonden doorstaan heeft, in 1639 bewoond werd door den militairen commandant von Stein Callenfels en in 1640 zetel werd der beide hoog gerechten, gelegen op de plaats van het pand Breedestraat 17; zie ook J. SCHAEPKENS, Aanvullingen, Public. 1932, blz. 73.

Afb. 577. Breede straat 17, de voorm. „Poort van Reckhem", en 19.

14 — 19. Gesauste gevel van baksteen met gelijkvloers: *koetspoort* deur, twee vensters, op de verdieping vier vensters; goot op zware *consoles;* leiendak. Bovenlicht met 7 sterren (Lodewijk XVI). Omlijsting van de koetspoort met kussenblokken. Aan de binnenplaats boven den poortdoorgang en in den uitgebouwden vleugel, dichtgemetselde en gewijzigde kruisvensters, twee geprofileerde lijsten, goot op consoles en *jaarankers*, waarvan zichtbaar Ao 1 . (Vgl. nr. 69 en 102 en afb. 577.)

15 BRUSSELSCHESTRAAT 45—47. (Zuidzijde.) Oorspronkelijk een huis met groote koetspoort op nr. 45, thans vervangen door moderne winkelpui, vgl. nr. 162.

16 — 76. Zie nr. 399.

PLAAT XXIII.

PLAAT XXIII.

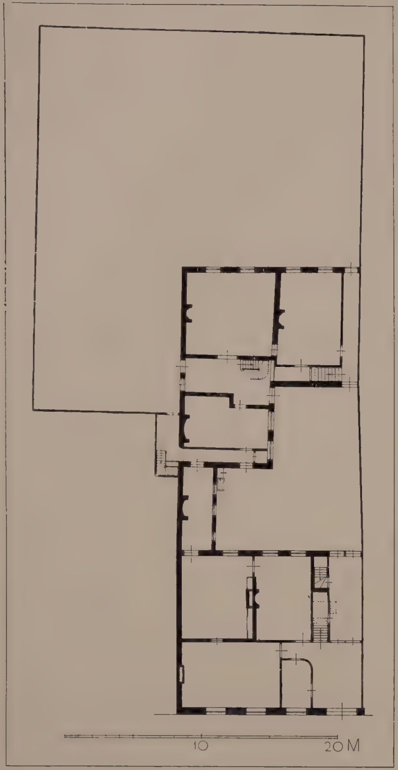

Groote Gracht 18.

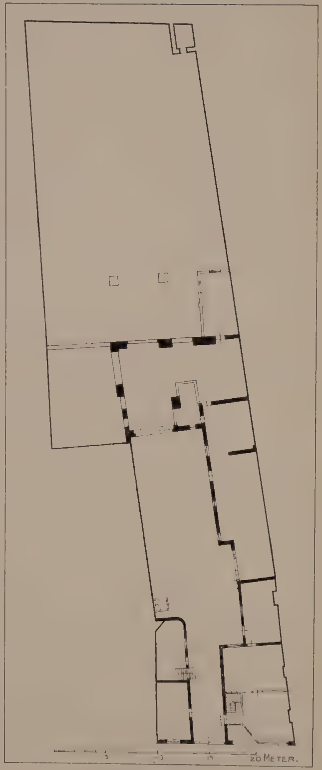

Brusselschestraat 93
(zie blz. 685 nr 456)

PLAAT XXIII

Groote Gracht 18 en Brusselschestraat 93.

Plattegronden naar opmetingen uit 1917 van G. DE HOOG en J. P. A. ANTONIETTI.

PLAAT XXIV.

PLAAT XXIV.

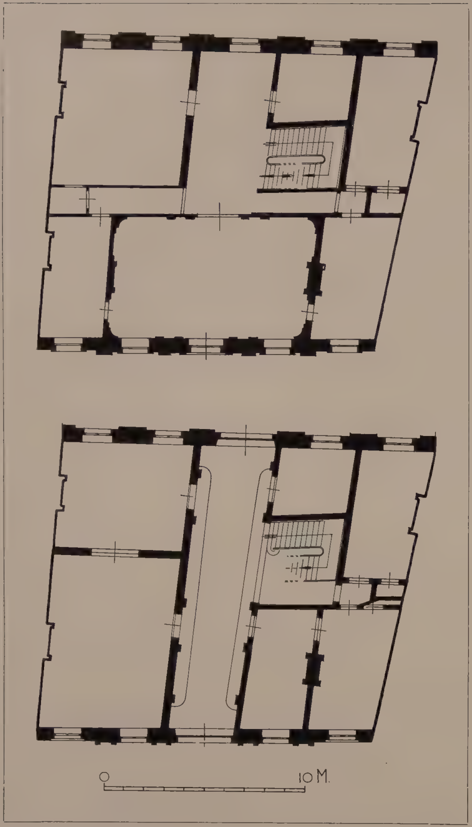

Groote Gracht 82. Plattegrond van het gelijkvloerse en de eerste verdieping.
Naar opmetingen van H. VAN BEVEREN.

PLAAT XXIV.

Groote Gracht 82. Plattegrond van het gelijkvloerse en de eerste verdieping.
Naar opmetingen van H. VAN BEVEREN. 1951.

17 — 77. Baksteenen gevel. Vier vensters, een deur, een venster, koetspoort en stal, op verdieping zeven vensters, alle met omlijsting van Naamsche steen. Koetspoort met *schamppalen* Lodewijk XIV. Gesneden *ramen* Lodewijk XVI. *Dakkapellen.* Vgl. nr. 400.

Afb. 578. Brusselsche straat 77. Het „Huis de Stuers", breed 18.92 M.

Inwendig. Voorhuis met trap en schoorsteentje, gemarmerde deuromlijsting ± 1700; *trap* Lodewijk XIV, *schoorsteen* en *plafond* 1830. Salon met lage gesneden lambris en marmeren schoorsteen Lodewijk XVI; Empire plafond; in de keuken diensttrap Lodewijk XIV.

Van 1731—1771 was hier de Refugie van St. Gerlach gevestigd, vgl. blz. 287 en 594 In den Franschen tijd werd het in bezit genomen door Loysel, fourniseur des Armées, die het omstreeks 1800 uit vier huizen tot één verbouwde. Later kwam het aan het geslacht de Stuers (vgl. SCHAEPKENS, het oude Tricht, blz. 105).

18 — 84. Raad van Arbeid. Gesauste baksteengevel van twee verdiepingen door 4 geblokte *pilasters* in drie partijen verdeeld, twee vensters breed, behalve de linkerpartij waar boven de koetspoort 2 × een venster; effen vensteromlijsting van

Naamsche steen met rozet met druipers onder den onderdorpel. Gegroefde omlijsting van de *koetspoort;* deur hoog 3.77, breed 3 M.

19 GROOTE GRACHT 18. Baksteenen gevel met vier vensterassen, twee verdiepingen. Gelijkstraats drie vensters en een koetspoort. Gebeeldhouwde vensteromlijstingen in Naamsche steen, segmentbogen met sluitsteen; plint met paneelen in ornament Lodewijk XV; de poortomlijsting met cartouche: 1740. Vgl. afb. 579 en plaat XXIII.

Ten jare 1740 werd dit huis met behoud van een ouder (XVII) gedeelte opgericht door Wilhelmus Thijssen, stichter van het Wijnhuis „Den Ancher" (vgl. SCHOONBROOD en GROSSIER. II, blz. 131 en NEDERMAAS 1922, blz. 76).

20 GROOTE GRACHT 60. Gepleisterde baksteen, geblokte *pilasters* in Naamsche steen, middenpartij met *koetspoort* (thans 2 deuren) segmentbogen met gebeeldhouwden sluitsteen; 3 *dakramen* Lodewijk XVI.

Afb. 579. Groote Gracht 18, breed 13.79 M.

Afb. 580. Groote Gracht 82, breed 17.01 M.

21 — 82. Gevel in gepleisterde baksteen met ruime toepassing van Naamsche steen; vijf vensterassen breed, twee verdiepingen hoog. *Middenpartij* met geringen

voorsprong verdeeld door vier gegroefde pilasters met composiet-kapiteelen en gedekt door een driehoekig fronton. In de as van de middenpartij de groote *koetspoort* waarboven een balcon met gesmeed ijzeren hek en een balcondeur, welke gevat is in een eigen met een driehoekig fronton gedekte omlijsting. Onder de ramen van de tweede verdieping draperieën.
De hooge *benedenbouw* van Naamsche steen met geblokte dammen heeft rondbogige vensteromlijstingen. Op de eerste verdieping zijn zij gedekt met geprofileerde lateien met sluitsteen. Op de tweede met gewone lateien.
Inwendig: trap en stucwerk. Zie Plaat XXIV, afb. 580 en vgl. nr. 406.

Dit huis werd na October 1785 (datum van aankoop van het perceel) door den Maastrichtschen architect Mathias Soiron opgericht voor zijn beide broeders, de kanunniken van het kapittel van St. Servaas, André en Guillaume Soiron (vgl. FR. DAZERT in de *Limburger Koerier* van 26 October 1935: SCHOONBROOD en GROSSIER, schetsen uit de Geschiedenis van Maastricht, II, blz. 140—141); vgl. ook hiervoren blz. 609.
Sedert 1920 zetel van de verzekeringsbank „De Maas".

22 GROOTE LOOIERSTRAAT 19. Gelijkstraats 2 vensters, koetspoort, 2 vensters, voorts 2 × zes vensters; oorspronkelijk met kruisen en met middenstijl; plint van groote blokken, hoekblokken; geprofileerde lijst; afgekapt hoofdgestel.
Boven den sluitsteen van de poort: HAEC PRIMO / DIE IUNII / INCEPTA (1711) vgl. ook nr. 217.

23 — 26—28. Gevel in baksteen: gelijkstraats vier vensters, koetspoort, vier vensters, deur met stoep, een venster; op de verdieping elf (verlengde) vensters.

Uit XIXA dagteekende uitlooper van het hier behandelde type.

24 *Helstraat 1.* Zie St. Bernardusstraat 1.

25 JODENSTRAAT (naast nr. 1). Poort van een Branderij. Erboven gevelsteen met gemuilkorfden beer tegen boomstam; tijdvers ChrIsto aUspICe DoMUs reCens eXstrUItUr (1833). Zie afb. 581.

26 — 3. Zie nr. 246.

27 — 12. Geschilderde baksteen met rijke toepassing van Naamsche steen; vier vensterassen en twee verdiepingen; gegroefde dammen en bovendorpels; oorspr. kruiskozijnen, op de 2e verdieping tweelicht-vensters. Gelijkstraats drie vensters en deur in welks bovenlicht een posthoorn met masker in

Afb. 581. Jodenstraat 1, gevelsteen.

den krul. Ernaast *koetspoort* met gegroefde omlijsting, gebeeldhouwde sluitsteen en wederom een posthoorn in het veld van het gebogen verloopend fronton; boven den doorrit een kamer met twee vensters als voren.
Vgl. ook nr. 409 (afb. 582).

Het twee maal voorkomen van een posthoorn houdt de herinnering levend aan den tijd toen hier een station van de paardenpost gevestigd was (vgl. J. D. VAN BRINK, Historisch overzicht van het Maastrichtsche postwezen (1936).

Afb. 582. Jodenstraat 12, geheele breedte 11,47 M.

28 JULIANAPLEIN 6—8. De „Poort van Leuth", thans stalhouderij; om een langwerpige rechthoekige binnenplaats liggen de ten deele nog XVIIe eeuwsche gebouwen, te weten: a. een lange ondiepe vleugel op het Westen, b. het poortgebouw en c. een bijna vierkant blok op het Oosten.
Het in den loop der jaren verbouwde complex vertoont in den gevel van a. alle kenmerken van XVIIA, vgl. hierna nr. 59; *muurankers, vensteromlijstingen, hoofdgestel. Jaarankers* vermelden ANNO 1626. Vgl. nr. 59; afb. 583.
Ook blok c. heeft eenige dezer kenmerken; *triglyphenfries*, moderne dakbedekking. Het poortgebouw b. heeft weinig opmerkelijks.

Uit de geschiedenis van deze poort is mij alleen bekend het in de Maasgouw van 1888 pag. 81 gepubliceerde contract van 1551 ter vernieuwing van het bestaande maar versleten leiendak van de aan het Vrijthof gelegen poort van Leuth. Mede in verband met het bij SCHAEPKENS, het Oude Tricht, blz. 333 over deze poort medegedeelde, meen ik het pand Julianaplein 6—8 als de poort van Leuth te mogen indentificeeren.

Afb. 583. Julianaplein 6—8. De voorm. „Poort van Leuth".

29 KAPOENSTRAAT 3—5. „Poort van Oost" zie nr. 337.

30 — 14.

De toegang tot het woonhuis bevindt zich in den doorrit. Oorspronkelijk volgens het hier behandeld type. maar later verbouwd.

31 KLEINE GRACHT 31. Pilastergevel, zie nr. 209 en afb. 622.

32 — 39—41. Middenpartij met lagere vleugels; breede inrijpoort, gekalkt en geel gesaust (XVIII), zie afb. 583a.

Afb. 583a. Kleine Gracht 39—41.

33 *Lenculenstraat 18—18a.* (1725) zie nr. 343.

34 MARKT 55/Hoenderstraat. Gevel aan de markt in het gelijkstraats: *koetspoort*, venster, deur, twee vensters; hierboven 2 × zes vensters en attiek. Vensteromlijstingen met bijgeronde segmentbogen en gebeeldhouwde sluitsteenen. Boven de deur een *gevelsteen:* omhoogstaande rechterhand: 17 IN DE BLAUWE HAND 54, afb. 584. Zijgevel aan de Hoenderstaat bedorven.

35 O. L. VROUWEPLEIN 18. Gevel van baksteen met groote *poort* in omlijsting van gegroefde bergsteen; te weerszijde een venster (Lodewijk XVI, afb. 585).

Afb. 584. Markt 55. Voorm. Koetspoort.

Afb. 585. O. L. Vrouweplein 18.

36 *O. L. Vrouwestraat 17.* Achtergelegen woning, vermoedelijk een claustraal huis; zie nr. 116.

37 *Platielstraat 9.* (1700) zie nr. 97 en afb. 597.

38 RAAMSTRAAT 45. Gekalkte baksteengevel met in het gelijkstraats een *koetspoort* in omlijsting van Naamsche steen en twee *kruiskozijnen;* vgl. nr. 233 afb. 586. De poort heeft twee vleugels, in een waarvan een winket; klopper en slot beslag (XVII B).

39

Afb. 586. Raamstraat 45.

ST. BERNARDUSSTRAAT 1.

Naar de straat gesloten gevel, gesauste baksteen; plint van ruwe blokken, geprofileerde gootlijst op zware consoles. In de Noordhelft drie vensters in omlijsting van groote stukken, ingang in geprofileerde omlijsting van Naamsche steen; bovenlicht met 12 ruiten.

De gevel op het noorden, terzijde van het pand Graanmarkt 3 uitspringend (vgl. nr. 208 afb. 621) heeft 3 × een venster met lateiboog, een halfrond gesloten zolderraam en een top met vlechtingen.

In de verzameling teekeningen van het Rijksarchief te Maastricht wordt onder nr. 3061 een plattegrond-teekening bewaard van het claustrale huis van den Kanunnik van O. L. Vrouw Jean *de Saive* (1725). Om een bijna rechthoekigen hof zijn twee vleugels haaks op elkaar aangelegd; door een gang langs den hof zijn de vertrekken bereikbaar. Volgens de lijst van Kanoniken bij FRANQUINET, Invent. I, blz. 397, komt Joannes Desaive als zoodanig voor van 27-II-1705 tot zijn sterfdatum op 9-III-1741.

Opgemerkt zij, dat een gevelsteen met „De stad Antwerpen" hiervandaan naar het Museum is gebracht.

40 — 15—17. Gewitte gevel van vijf vensters. Omlijsting van Naamsche steen in het verhoogd gelijkstraats lateibogen met eenvoudigen sluitsteen, drie kelderramen, *gebroken kap* met pannen en drie *dakvensters.*

Naastgelegen *inrijpoort*, waarboven twee vensters; gebroken kap.

De ingang aan de achterzijde van het huis is gevat tusschen twee vensters met lateiboog en sluitsteen en bereikbaar over een breede stoep van Naamsche steen; deuromlijsting met gebeeldhouwden sluitsteen. (Vgl. nr. 382.)

PLAAT XXV.

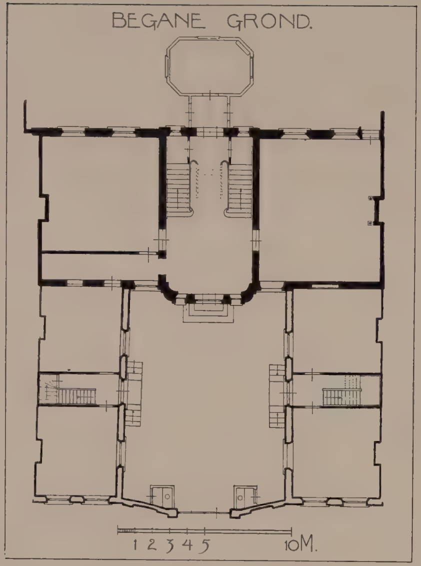

Henric van Veldekenplein 29. Opm. G. DE HOOG. 1915.

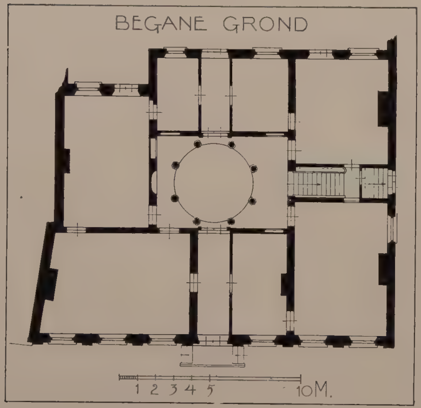

Van Hasseltkade 20. Opm. G. DE HOOG. 1915.
(Zie blz. 673 nr 410).

PLAAT XXV.

Plattegronden van de huizen Henric van Veldekenplein 29 en Van Hasseltkade 20.
Naar opmetingen van G. DE HOOG. 1915.

PLAAT XXVI.

PLAAT XXVI

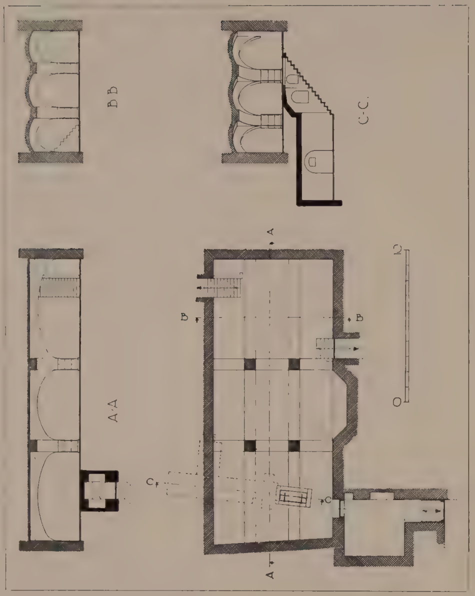

H. van Veldekenplein 29. Kelders.

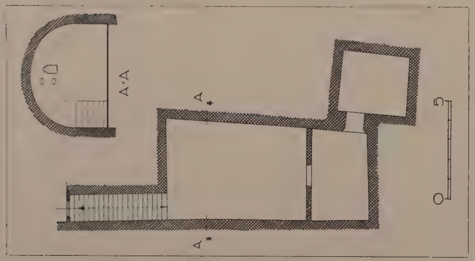

H. van Veldekenplein 22. Kelders.

PLAAT XXVI.

Henric van Veldekenplein 22 en 29. Kelders.

Naar opmetingen van H. VAN BEVEREN. 1951.

41 ST. SERVAASKLOOSTER 6. Het hoofdgebouw en twee vleugels omsluiten een hof, welke van de straat gescheiden is door een gesmeed ijzeren hek (vgl. afb. 557). Het hoofdgebouw heeft een gesauste gevel van drie vensterassen; de vensteromlijstingen van Naamsche steen met segmentboog en eenvoudigen sluitsteen liggen op de verdieping in het vlak van den gevel; in het gelijkstraats met de deur in de as hebben zij ± 1 cM. voorsprong. Van de vleugels met een verdieping, zijn de gevels aan den hof door pilasters in drie velden verdeeld; de smalle zuidgevel heeft aan de straat geen vensters, terwijl de breedere noordvleugel er gelijkstraats oorspronkelijk één had in geprofileerde omlijsting.

42 — 8. Zie blz. 596 en afb. 557.

43 — 20. Baksteenen gevel met gelijkstraats twee vensters en *koetspoort* met eenvoudige *schamppalen;* bovenlicht met gesmeed ijzeren lettervlechting.

44 — (HENRIC V. VELDEKENPLEIN) 22. Gesauste baksteen; vijf vensterassen; deur met stoep en ijzeren leuning in het midden. Links *koetshuis* met gebroken kap; poort met bovenlicht waarin gesmeed ijzeren lettervlechting: A S. Dubbele *kelders.* Zie Plaat XXVI.

45 — (HENRIC VAN VELDEKENPLEIN) 26—24. Twee haaks op elkaar gerichte vleugels aan een hof. De gevel aan de westzijde met ankerjaartal 1774 heeft op de verdieping vier vensters; gelijkstraats een venster, deur met stoep, twee vensters. De vleugel aan de zuidzijde is gelijk van indeeling; de deuromlijsting met Lodewijk XV-ornament. Gebroken kap (pannen).
De smalle zijde aan de straat heeft 2 × twee vensters; de omlijstingen in het vlak van den gevel.
De hof wordt van de straat gescheiden door een muur met groote koetspoort in omlijsting van Naamsche steen met gebeeldhouwden sluitsteen in den gedrukten boog; driehoekig fronton met bol en op de hoeken brandende vazen; vullingen van mergel. Afb. 587.

Afb. 587. Henric v. Veldekenplein 26—24.

46 —(HENRIC VAN VELDEKENPLEIN) 29. Aan een *hof* gelegen *hoofdgebouw* met *twee vleugels* (zie plaat XXV en XXVI).
Het hoofdgebouw op rechthoekig grondplan heeft een gelijkvloers en twee verdiepingen; de tusschen gegroefde lisenen gevatte *middenpartij* is drie traveeën breed; de middelste, welke met afgeronde hoeken

voorspringt is dubbel zoo breed als de zijtraveeën, waar de door lateibogen met sluitsteen gedekte vensteromlijstingen gevat zijn tusschen de gegroefde lisenen. In de breedere middentravee zijn de vensters geflankeerd door dammen met Lodewijk XV ornament; in het gelijkvloers zijn er de nevenlichten van den hoofdingang opgenomen.

De geheele middenpartij is gedekt door een *gebroken kap* met leien, welke bekroond wordt door een monumentalen schoorsteen en die in het voorschild op de kroonlijst een sierlijk dakvenster heeft. Het dak van de middenpartij sluit aan tegen het *zadeldak* met zijschilden van het hoofdgebouw; een eenvoudige dakkapel bevindt zich boven de buitengedeelten van den voorgevel, deelen, die (thans) blind zijn, daar de vleugels er voor zijn gezet. Afb. 588.

Afb. 588. Henric v. Veldekenplein 29. Voorgevels.

In de later toegevoegde vleugels is de architectonische indeeling van het hoofdgebouw niet voortgezet. In front hebben zij 2 × twee vensters, aan de hofzijde drie vensterassen; alle in rechte omlijstingen van Naamsche steen. Zij zijn gedekt door ten deele nog van leien voorziene zadeldaken, welke een dakkapel hebben op het voorschild en op dat aan de hofzijde.

Een gemetselde muur met geblokte pijlers buigt uit de rooilijn naar voren; de bergsteenen poortomlijsting (in den trant van die van nr. 47) is in XXa

vervangen door de even genoemde geblokte pijlers met vazen. Het gesmeed ijzeren hek is hierbij slechts ten deele behouden.

De *achtergevel* heeft vijf vensterassen; van de middenpartij van den voorgevel vindt men hier slechts de breede middentravee terug, waarvan de vensters geflankeerd worden door breedere dammen, waarin paneelen met Lodewijk XV ornament.

Afb. 589. Henric v. Veldekenplein 29. Dubbele trap.

Inwendig: Vestibule met dubbele *trap;* eikenhouten lambrizeering en deuren (Lodewijk XV); dubbele *kelders*. Afb. 589.

47 — 32—34. Hoofdgebouw in mergel met twee toegevoegde vleugels van baksteen. In 1943 gebikt. Van de straat gescheiden door een muur met poortje.

48 — 40.

49 STOKSTRAAT 24, zie nr. 235 en
50 afb. 623. — 35. (1774) zie nr. 263.

51 TONGERSCHESTRAAT 6, 8. Zie nr. 132.

52 — 41. Baksteen (gezuiverd); *koetspoort*, waarboven twee vensters, daarnaast huis met vijf vensterassen, pannen nieuw; deur (als bij 43, ± 1800) gemoderniseerd.

53 VRIJTHOF 22, 23. Zie nr. 133.

54 — 47. Als laatste in deze reeks past het uit XIXa dagteekende monumentale pand, waarvan de 37.75 M. breede gevel in baksteen met overvloedige toepassing van Naamsche steen aan den noordwand van het Vrijthof werd opgericht. Het huis heeft *elf vensterassen*, een verdieping en een gebroken kap. Verticaal wordt de gevel verdeeld door een *middenrisaliet* van drie vensterassen en twee

zijrisalieten met een vensteras. De middenrisaliet is gedekt door een driehoekig fronton, met een *relief*, waarin een Neptunus met drietand en een Mercuriusfiguur zittend zijn voorgesteld, terzijde van een rondvenster; mede in de as liggen de hoofdingang, waarboven een balcon; dit heeft een gesmeed ijzeren hek. De zij-risalieten zijn gedekt door gebogen frontons, het venster hieronder door een driehoekig, terwijl in het gelijkstraats een koetspoort aanwezig was.

Horizontaal gegroefde lisenen omsluiten de risalieten; eveneens zijn de omlijstingen der koetspoorten, van den hoofdingang en van den ingang naast het westelijk risaliet gegroefd.

Een zware, over de geheele breedte van den gevel doorgaande *kroonlijst* met een fries van loopende ranken bekronen den gevel.

De gebroken kap is voor de benedenhelft nog gedekt met leien; op dit gedeelte treft men tusschen de frontons telkens drie hooge *dakkapellen*, terwijl in het bovenste, thans met pannen gedekte gedeelte, vijf ronde dakkapellen en vier zware *schoorsteenen* aanwezig zijn.

Door kettingen verbonden *stoeppalen* zetten het gebouw over zijn volle breedte af. Afb. 590.

Afb. 590. Vrijthof 47—49; breed 37.75 M.

Dit pand verrees nadat de grond, waarop het Wittevrouwenklooster (zie hiervoren blz. 576) gestaan heeft, verkaveld was. Een gekleurde teekening van den schilder Hermans geeft een variantontwerp van den gevel te zien, terwijl een plattegrondteekening het geheele complex in drie partijen verdeelt. De aan het Statenstraatje gelegen panden bevatten toen een moulin á garance (meekrap) en droogruimten; volgens de legenda hoorde een en ander toen toe aan den heer P. F. Deceuleneer. Vermeld zij hier nog, dat de Lnt.-generaal baron Dibbets, opperbevelhebber der vesting Maastricht († 2 April 1839) dit pand gedurende eenige jaren heeft bewoond. (J. NUYTS. de Bouwwereld 1920, blz. 378).

55 WITMAKERSTRAAT 5. Gepleisterde en geverfde gevel; gelijkstraats koetspoort, vier vensters, deur, twee vensters; op de eerste verdieping acht vensters en op de tweede acht mezzanino-vensters. Pui van hardsteen met diepe voegen.

De XVIe eeuwsche woonhuizen.

Van het XVIe eeuwsche woonhuis is vrijwel niets over; het huis VAN HASSELTKADE 9. hoek RAAMSTRAAT bevat een hoeksteen met het ingekrast jaartal 1589; de drie smalle vensters met tusschendorpel en puntigen ontlastingsboog, en een dergelijk boven den later gewijzigden ingang in den gevel aan de Raamstraat kunnen evenals het metselwerk met de banden van mergel en de zware hoekblokken van Naamsche steen uit deze eeuw dagteekenen. Vgl. blz. 610 nr. 6 en afb. 571.
Dergelijke „speklagen" en ontlastingsbogen boven de vensters komen ook voor aan het huis ST. AMORPLEIN 3, zie nr. 155.

56 Van het huis in de BRUGSTRAAT, dat in of omstreeks het jaar 1878 is gesloopt ter verbreeding van de straat, worden eenige gebeeldhouwde fragmenten bewaard in het Oudheidkundig museum; zie hierna.

Over de geschiedenis van dit huis is niets bekend. In het Eerste verslag van de Rijksadviseurs van het jaar 1875 wordt gesproken van het *Huis der Edelen* en van het *Gildenhuis*. In de Bouwk. Bijdragen, VII (1852) geeft C. W. Pasteur een beknopte beschrijving van den gevel met een plaat.
Craandijk & Schipperus geven in hun Wandelingen door Nederland, dl. III (1878) blz. 373 e.v. een beschrijving van den vervallen staat van dit gebouw en een litho van P. A. Schipperus, welke „iedere beschrijving overbodig maakt". Jules Schaepkens van Riempst gist, dat dit huis, ook bekend als het Huis Gadet, een luibe geweest zou zijn van de „jonghe schutten" of van de bontwerkers (Public. 1907, blz. 97—98).

Uit afb. 591, welke naar een oude foto is gemaakt, blijkt het huis boven een hooge pui vier verdiepingen te hebben gehad. De eerste had zes smalle vensters, welke in terugliggende nissen waren opgenomen; de nissen werden verkregen door rond-bogen, welke op kolonetten rustten; in de boogtrommels bevond zich telkens een borstbeeld.

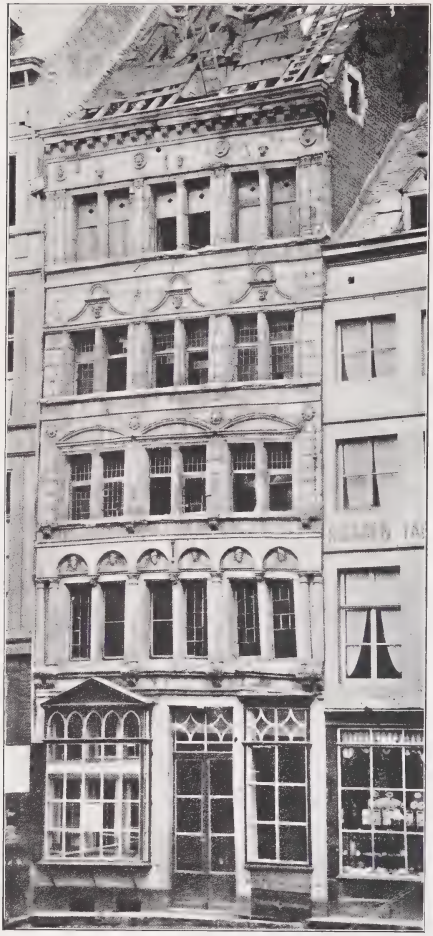

Afb. 591. Het „Huis der Edelen" in de Brugstraat naar een foto tijdens de slooping.

Op de tweede verdieping waren drie vensters met middenstijl, gevat in een geprofileerde omlijsting en gedekt door segmentvormige frontons; deze waren geflankeerd door in totaal vier cartouches met wapenschilden van Karel V, Filips II, Maastricht en Corn. van Bergen, bisschop van Luik; de tweelicht-vensters der derde verdieping droegen ingezwenkte en halfrond gedekte frontons met een masker in het veld. Op de vierde verdieping waren de zolderluiken gevat tusschen pilasters; boven de middenstijlen prijkten maskers, boven de pilasters medaillons met maskers.

Een architraaf en een door een reeks consoles gedragen, geprofileerde frontlijst sloten den gevel af.

Vóór de slooping was de pui van XIXe eeuwsche uitstalkasten voorzien en bestond de beglazing der vensters op de drie verdiepingen uit in lood gevatte ruitjes, terwijl de vensters op de vierde verdieping, kennelijk als zoldervensters bedoeld, slechts van luiken voorzien waren.

Horizontaal werd de gevel door geprofileerde lijsten onderverdeeld. Afb. 591.

De XVIIe eeuwsche woonhuizen.

I. Beantwoordend aan de op blz. 598 e. v. gegeven typeering zijn de navolgende gevels meer of minder gaaf behouden. *Kruis-* en *tweelichtvensters*

worden slechts vermeld, wanneer deze nog aanwezig zijn; in alle andere gevallen is hun oorspronkelijke aanwezigheid vast te stellen, maar is de vorm gewijzigd. De in den loop der jaren aangebrachte wijzigingen aan de pui brengen mede, dat gesproken wordt van een *gewijzigde* pui, wanneer deze over het algemeen het oorspronkelijke karakter nabij komt, maar toch eenige wijziging heeft ondergaan; van een *nieuwe* pui, wanneer deze in de laatste eeuw is veranderd, terwijl de aanduiding *modern* bedoelt weer te geven, dat er een radicale vernieuwing heeft plaats gevonden, meestal tot een moderne winkelpui.
Het oorspronkelijk karakter bleef het best bewaard bij het hoofdgestel, zóó, dat het mogelijk gebleken is, een indeeling te maken volgens de twee typen der consoles (bl. 600).

A. Het eerst wordt besproken het type met de consoles met de zwelling in het gedeelte, dat op de architraaf rust. (Nrs. 57—89.)

B. Dan volgt de groep met consoles, waarvan de zwelling in het bovenste gedeelte is gelegen. (Nrs. 89—e.v.)
Hierna worden behandeld de gedateerde en vervolgens de ongedateerde gevels, welke geheel tot het type van XVII A en XVII B behooren, maar die geen hoofdgestel (meer) hebben, zoodat zij niet opgenomen konden worden onder de nummers 57 tot 135. Daarna wordt behandeld groep

C. welke geen hoofdgestel (meer) heeft ofwel om den geschonden, dan wel fragmentarischen toestand, waarin de gevels verkeeren hiervoren niet vermeld konden worden. (Nrs. 135—173.)

II. Topgevels. (Nrs. 173—196.)

III. Geheel met Naamsche steen bekleede gevels. (Nrs. 196—208.)

IV. Pilastergevels. (Nrs. 208—214.)

A. Tot de XVIIe eeuwsche gevels met een hoofdgestel, waarvan de consoles onder den bekronenden diamant (sterk) ingesnoerd zijn en een zwelling vertoonen in de benedenhelft boven de architraaf, behooren de volgende gedateerde gevels

Gedateerde gevels.

57 STATENSTRAAT 11—13. *Hoofdgestel*, oorspronkelijk kruisvensters, banden, *jaar-: ankers:* 1619.

58 EIKELSTRAAT 1, hoek HOUTMAAS. Gesauste gevel in baksteen met toepassing van bergsteen; in de hoogte door twee banden onderverdeeld. In het gelijkstraats: deur met rechthoekig bovenlicht en twee kruiskozijnen met luiken, mede gevat in blokken van Naamsche steen van afwisselende grootte.

Afb. 592. Eikelstraat 1.

Op de verdieping drie *tweelichtvensters*, op de tweede verdieping drie rechthoekige vensters. *Hoofdgestel* met consoles.

De gevel aan de Houtmaas heeft er een in vakwerk vervangen; deze had voorsprong, terplaatse waar een gebeeldhouwde kraagsteen nog aanwezig is, waarop een EIKEBLAD en een cartouche met het jaartal 1625. Achtergevel ten deele in vakwerk. In vervallen staat. Inwendig schouw.

Afb. 592.

59 JULIANA PLEIN 6—8, de voorm. POORT VAN LEUTH, (1626) zie nr. 28 en afb. 583.

60 TAFELSTRAAT 13. Woonhuis met langgerekt-rechthoekigen plattegrond, waarvan de lange zijden in verband met het beloop van de Tafelstraat een knik hebben, terwijl zulks ook het geval is met den topgevel aan de voorm. Looierspoort, welke top hierdoor in twee ongelijke helften wordt verdeeld. Aan de lange zijde is aan de binnenplaats een halfrond *traptorentje* met leibedekking en gesmeedijzeren piron uitgebouwd. Vgl. afb. 567. *Hoofdgestel* met consoles *jaarankers:* A° (16)2.8. afb. 593 en 567.

61 RIDDERSTRAAT 2. (1650) zie nr. 173.

Voorts behooren tot deze groep de volgende gevels:

Afb. 593. Tafelstraat 13, achtergevel met traptoren.

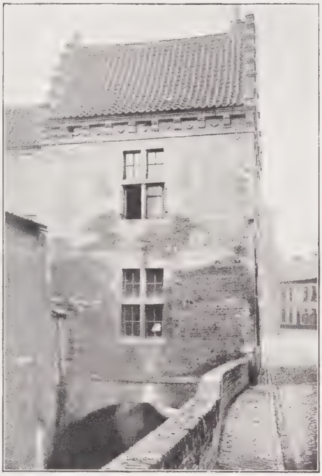

Afb. 594. Bonnefantengracht 5.

62 ACHTER DE MOLENS 6—8, gewitte gevel van een ondiep pand, oorspr. met koetspoort en twee × drie kruiskozijnen; hoofdgestel. Vgl. nr. 9 en afb. 575.

63 ACHTER HET VLEESCHHUIS 14. Afgekapt hoofdgestel.

64 — 39. Gesaust; twee verdiepingen, elk met twee vensters. Consoles met diamant, om de andere versierd met een bladmotief, rozetten; de frontlijst oorspronkelijk eindigend in voluten. Dateering ± 1650.

65 BOGAARDENSTRAAT 26. Hoofdgestel.

66 *Bonnefantenstraat 5.* Topgevel zie nr. 176 en afb. 594 en 610.

67 *Boschstraat 64,* zijgevel zie nr. 73 *Breulingstraat.*

68 BREEDE STRAAT (zuidzijde) nr. 9 en 9a.
Gesaust; elk twee verdiepingen, oorspronkelijk elk met twee vensters; in het gelijkvloers telkens twee ontlastingsboogjes boven den bovendorpel. Deuromlijsting van nr. 9 in Lodewijk XV stijl, oorspronkelijk met twee zijlichten. *Consoles* in den achtergevel; in den zijgevel (met trapgevel) volgens het tweede type. Inwendig stucplafond Lodewijk XV.

69 — 19—21, vgl. nr. 14.

70 — 27, zijgevel (voorm. Spreuwartsporte; vgl. blz. 609 en nr. 367).

71 — (zuidzijde) 39.
Twee verdiepingen, 3 vensters breed; pui modern. Hoofdgestel met consoles, waartusschen beurtelings een ruit en een vierkant.

72 BREULINGSTRAAT 39.
Geverfd; twee verdiepingen; pui modern. *Hoofdgestel* met consoles, waartusschen beurtelings een ruit en een vierkant.

73 —, zijgevel van BOSCHSTRAAT 64: twee verdiepingen, gedichte vensters; geschonden *hoofdgestel; kruiskozijnen* en halfrond gesloten lichtopeningen; vgl. nr. 177.

74 GROOTE LOOIERSTRAAT 17, aan de binnenplaats een vleugel met twee *kruiskozijnen* en een smal venster met kalf; *hoofdgestel* met consoles. Vgl. verder hiervoren blz. 580.

75 GROOTE STAAT, zijgevel aan de HELMSTRAAT: twee verdiepingen, de voorm. kozijnen naar onderen verlengd; twee geprofileerde lijsten; *muurankers. Hoofdgestel* met consoles, waartusschen ruitvormige diamanten. Zie ook nr. 279.

76 HELMSTRAAT, zijgevel van GROOTE STAAT, zie nr. 75.

77 HONDSTRAAT 15, gecemente topgevel; zijgevel met *hoofdgestel;* consoles, waartusschen beurtelings een ruit en een schijf.

Afb. 595. Kleine Looierstraat 10; breed 6.85 M.

78 KLEINE LOOIERSTRAAT 10.

In baksteen geschilderde gevel van een verdieping.

Gelijkstr.: deur in hardsteenen omlijsting; in de driehoekige latei een roos uitgehouwen; hierboven een rechthoekig bovenlicht. Verder twee naar onderen verlengde voorm. kruisvensters in omlijsting van ongelijke blokken.

Vlakke lijst met gesmeed ijzeren sierankers; op de lijst ontlastingsboogjes. Op de verdieping klein rechthoekig venster rustend op een vlakke lijst, welke bij de twee voorm. kruisvensters is doorbroken, toen deze verlengd werden.

Wederom een vlakke lijst met ankers. Afb. 595.

Gootlijst op klossen, welke waarschijnlijk een hoofdgestel op consoles heeft vervangen, waarvan de aanwezigheid aan den achtergevel nog te zien is.

79 *Leliestraat* zie *Platielstraat 14*, (zijgevel).

80 O. L. VROUWEKADE 18. Gecemente voorgevel; zijgevel van twee verdiepingen, elk oorspronkelijk met zes kruiskozijnen. Sierlijke ankers. Hoofdgestel afgekapt.

81 PLATIELSTRAAT 14. Een verdieping met vier ramen; waterlijst; hoofdgestel met consoles van het tweede type vgl. nr. 117; zijgevel aan de LELIESTRAAT met consoles.

82 ST. AMORPLEIN 4. Een verdieping, twee vensters; pui vernieuwd. *Hoofdgestel* met consoles, waartusschen beurtelings een ruitvormige en een vierkante diamant.

83 ST. PIETERSTRAAT 25 (oostzijde). Gesauste baksteengevel van een verdieping. Gelijkstr. twee ramen, een deur met rechth. bovenlicht, een raam en een gedichte smalle deuropening.

Vlakke lijst, afgekapt hoofdgestel, waarin vijf steigergaten. Muurankers; deur met *klopper*.

Achtergevel met twee gewijzigde kruiskozijnen; *hoofdgestel* met consoles.

84 — 46 (westzijde). Gesauste baksteengevel; een verdieping met twee vensters; *ankers;* pui gewijzigd. *Hoofdgestel* met elf consoles.

85 SPILSTRAAT 8 en 10. Thans gecemente gevel. In de XVIIIe eeuw gewijzigde ramen; pui modern. *Hoofdgestel* op consoles.

86 STOKSTRAAT 59. Geheel gecement. Aan den zuidgevel hoofdgestel met consoles en rozetten.

87 TONGERSCHESTRAAT 10. Het westelijk gedeelte vervangen door een modernen gevel (nr. 10a). Geprofileerde *vensteromlijstingen.* Een verdieping met vier vensters. Geprofileerde waterlijst, *ankers. Hoofdgestel* met 21 consoles, steigergaten; de frontlijst eindigde oorspronkelijk in een voluut.

88 — 35, hoek KAKKEBERG.
Sterk gewijzigde XVIIe eeuwsche gevel; aan den achtergevel *hoofdgestel* met consoles, beurtelings van beide typen; vgl. nr. 159.

B. Mede XVIIe eeuwsch en tevens beantwoordend aan de op bladzijde 598 gegeven typeering zijn de volgende gevels met consoles, waarvan de zwelling in het bovengedeelte is gelegen. Over het algemeen hebben de consoles van dezen vorm toepassing gevonden in XVII B[1]), zelfs in het begin der XVIIIe eeuw, maar de zwelling is dan vervlakt.

Gedateerde gevels.

89 HOENDERSTRAAT 24. Achtergelegen woning (van de voorm. Kwadevliegenstraat 17) met de kenmerken van XVII A; *hoofdgestel* met *consoles; jaarankers* 1645. Zie afb. 596.

90 *Kwadevliegenstraat 17,* zie nr. 89. *Hoenderstraat 24.*

91 STOKSTRAAT 57. Gewijzigde gevel; hoofdgestel met consoles. Gevelsteen: een olifant met torentje op den rug en het jaartal 16-52.

92 BRUSSELSCHESTRAAT 140. Geschilderde gevel; een verdieping met twee vensters. *Hoofdgestel* met consoles. *Jaarankers*: 1656. Westgevel geheel vernieuwd.

93 MARKT 38. Geschilderde baksteen-

Afb. 596. Hoenderstraat 24 (1645).

[1]) Opmerking verdient, dat dit type blijkens afb. 591 reeds voorkwam aan het XVIe-eeuwsch Gildehuis; mischien geldt het hier een latere verandering.

Afb. 597. Platielstraat 9; breed 9.39 M.

gevel met gemoderniseerde pui (café) en twee verdiepingen. Hoekblokken, plint, waterlijst, twee voorm. kruisvensters en twee tweelichtvensters in omlijsting van blokken.

Hoofdgestel met zware consoles.

De zuidgevel met behoud van kruisgespannen in de gedeeltelijk dichtgemetselde vensters der eerste verdieping, heeft van de vier gewijzigde tweelichtvensters op de tweede verdieping er een door dichtmetseling gaaf behouden. Hoofdgestel en jaarsteenen met 16 en 61.

94 SINT BERNARDUSSTRAAT 24. Jaarankers (16) 66. Topgevel. Zie nr. 175 en afb. 609.

95 PLANKSTRAAT 1, 1686; gesloopt.

96 MARIASTRAAT 23d. Afgebikte baksteengevel; twee verdiepingen met twee vensters. *Hoofdgestel* met consoles. Twee *jaarsteenen* met 16 en 95.

97 PLATIELSTRAAT 9. Pui in hardsteen, kruisvensters in omlijsting van rechte stukken hardsteen; hoofdgestel met consoles. Dakkapellen in mergel, gedekt met een driehoekig fronton. Jaarsteenen met 1-7-0-0. (Vgl. nr. 37; zie afb. 597).

Bij een restauratie in 1912 is de gevel gecement met nabootsing van baksteen.

Mede tot XVII B behooren de navolgende gevels van hetzelfde type:

98 BATTERIJSTRAAT 42. In XVIII B gemoderniseerde gevel; hoofdgestel; de consoles met knopversiering terzijde.

99 BOSCHSTRAAT 91. Twee verdiepingen, elk met drie vensters; hoofdgestel met consoles.

100 BOSCHSTRAAT 104, 106. Oorspronkelijk een pand, met op de verdieping twee en vier gekoppelde kruisvensters, op de tweede verdieping twee en vier gekoppelde tweelichtvensters. Boven de vensters der eerste verdieping halfronde frontons. Hoofdgestel met consoles.

(Het vroeger binnen de frontons geschilderde: Anno 1742 heeft met de bouwgeschiedenis niets te maken.)

PLAAT XXVII.

PLAAT XXVII.

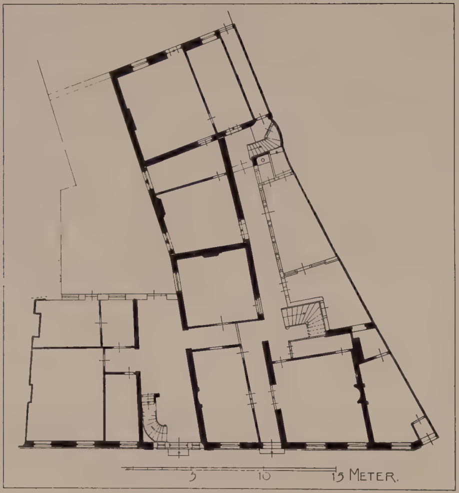

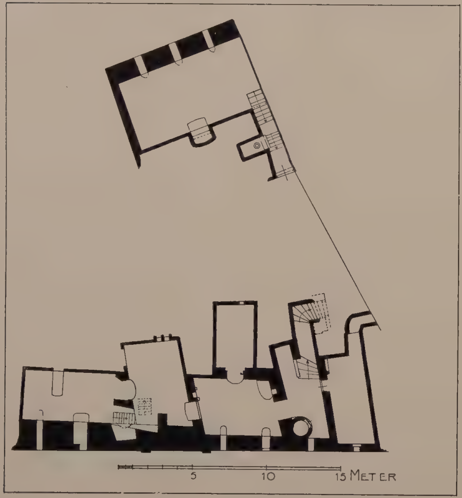

Bouillonstraat 8-10. Plan, begane grond en kelders.
Naar opmetingen van J. P. A. ANTONIETTI. 1917.

PLAAT XXVII.

Bouillonstraat 8-10. Plan, begane grond en kelders.
Naar opmetingen van J. P. A. ANTONIETTI. 1917.

101 BOUILLONSTRAAT 8. 10. Vgl. Pl. XXVII. Op een trapeziumvormig stuk grond ligt het complex, dat uit verbouwingen van oudere deelen (vgl.blz. 637) moet zijn ontstaan. In den plattegrond zijn de volgende elementen te onderscheiden: a. een *middenpartij;* b. en c. twee *vleugels* te weerszijde van a., en d. een bijna haaks op a. gelegen *achtervleugel,* die tevens den smallen sluitwand vormt van e., een trapeziumvormige *binnenplaats.*

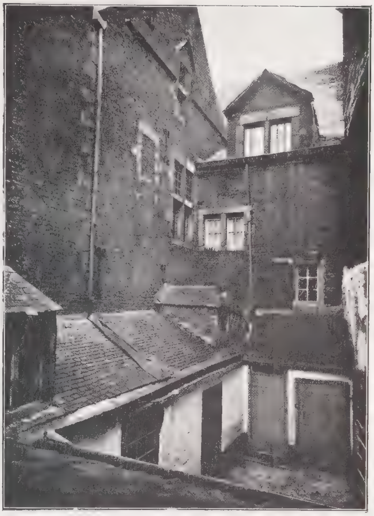

Afb. 598. Bouillonstraat 10. Binnenplaats.

De middenpartij heeft een verdieping en is gedekt door twee achter elkaar gelegen *zadeldaken,* waarvan de nokinrichting evenwijdig aan de straat ligt. De *zijgevels* zijn opgetrokken in baksteen en door rechte toppen gedekt; de achterste heeft een geprofileerde waterlijst, welke tympaanvormig om een zolder-venster is gelegd, waarvan de tusschendorpel ter hoogte van de lijst ligt. Gesmeed ijzeren *ankers,* een (gedicht) tusschen-dorpelvenster en een steenen *kruisvenster* in omlijsting van blokken, alle in de vormgeving van XVIIA. Afb. 598.

De vleugels hebben slechts een gelijkstraats; het dak van elken vleugel wordt doorbroken door een steenen dakkapel tusschen twee eenvoudige.

De voorgevel is gesaust, heeft een zware doorloopende geprofileerde *waterlijst* waar de vensters op rusten, een lichtere onder het *hoofdgestel* met triglyphen en een zware geprofileerde *kroonlijst.*

De eerstgenoemde waterlijst wordt in vleugel b. ten Zuiden van de middenpartij onderbroken door twee pilasters met kapiteel, waarbinnen zich thans een *ingang* met boven- en twee zijlichten (Lod. XV) bevindt, terwijl de tweede waterlijst boven de kapiteelen omgekornist is; door deze lijst zijn gesmeed ijzeren *ankers* aangebracht.

Kroonlijst en triglyphen zijn in de middenpartij onderbroken en bevinden er zich als afsluiting van de verdieping. Zoowel hier als in de vleugels wordt de kroonlijst telkens onder de steenen dakkapellen onderbroken. Afb. 599.

De achtervleugel bestaat uit een blok op nagenoeg rechthoekigen plattegrond;

het heeft een verdieping en een zadeldak met leien, welks nokrichting evenwijdig aan de straat is gelegen. Vgl. plaat XXVII en afb. 598.

Afb. 599. Bouillonstraat 8, 10. Totale breedte 29.05 M.

Inwendig. De achtervleugel heeft over de geheele oppervlakte een met een tongewelf overdekte kelderruimte met put; op het gelijkvloers een zaal met gang en op de verdieping twee kamers, waarvan de grootste tegen den zuidwand een *schouw* (Lod. XIV) heeft, en aan den overgelegen wand een gesneden betimmering (Lod. XIV), waarin oorspronkelijk een bedstede tusschen twee deuren was opgenomen. Boven de deuren kleine *portretten* van den Markgraaf van Brandenburg (1620-1668), en van Louise Henrietta van Nassau (1627-1667), de dochter van Prins Frederik Hendrik, met wie hij in 1646 gehuwd is. Het *schoorsteenstuk* stelt een portret voor, vermoedelijk van Frederik Hendrik. Toegang tot de verdieping geeft een eenvoudige *trap* met gesneden trappaal. Deze en de ruimte, waarin zij is opgenomen, zijn kennelijk een toevoeging, daar de deuromlijsting in het gelijkvloers oorspronkelijk aan de open plaats heeft gelegen. Thans ligt zij aan een *gang* met gebogen stuczoldering en lessenaarsdak, waardoor zij in verbinding staat met de driedeelige *hoofdtrap* in vleugel c. Deze trap heeft balusters en twee gesneden trappalen (afb. 601). Opgemerkt zij nog, dat de trap bij den ingang Lodewijk-XV uit XVIIIa. is en dat onder vleugel b. en het voorste gedeelte van de middenpartij kelders met tongewelven aanwezig zijn. Zie plaat XXVII.

Hierboven is gewezen op verbouwingen, die nader bepaald kunnen worden tot XVIIB en de XVIIIe eeuw (Lod. XV) De wandbekleeding in de kamer op de verdieping van den achtervleugel in Marot-stijl met de daar aanwezige portretten van den grooten keurvorst en zijn gade, geven een nadere aanwijzing omtrent dengeen die hier gewoond kan hebben. Würzbach vermeldt in zijn Niederl. Künstlerlexikon, dat G. van Honthorst in 1640 voor 16 portretten van den Keurvorst en voor 20 van diens gade betaling van 2624 Reichs-thaler kreeg; opgemerkt zij, dat het jaartal 1640 niet juist kan zijn, daar de keurvorst eerst in December 1646 de 19-jarige Louise Henrietta huwde. Intusschen is het aannemelijk, dat de Maastrichtsche portretten – verkleinde replieken of copieën van het groote portret in de verzameling van het Mauritshuis – schenkingen zijn geweest aan nabestaanden of bevriende tijdgenooten. Het verweerde schoorsteenstuk had de oplossing kunnen brengen; in de gegeven omstandigheden moet ik mij tot een gissing bepalen. Onder de naastbestaanden zijn er mij geen bekend, die in een bepaalde relatie tot Maastricht staan; onder de bevriende tijdgenooten komt hiervoor in aanmerking George Frederik, Prins van Waldeck, Graaf van Culemborg, heer van Witthem enz. (1620—1692), die op jeugdigen leeftijd in Nederlandschen krijgsdienst trad, in 1647 in een gevecht tegen de Spanjaarden gewond werd, kort daarop in het leger van den Grooten Keurvorst was en in den slag bij Warschau (18, 19 en 20 Juli 1656) het medebevel voerde als generaal-majoor (vgl. Dyserinck, de militaire Gouverneurs blz. 157 e.v.). In 1672 hield hij Condé bij Muiden tegen, in 1683 ontzette hij het door de Turken belegerde Weenen. Tusschen de vele krijgsbedrijven door was de Graaf van Waldeck tot Gouverneur van Maastricht benoemd. Den 28 November 1678 werd hiervan door den Burgemeester mededeeling gedaan, waarop besloten werd het hof te laten repareeren (Dyserink, blz. 156). Eerst in April 1679 heeft zijn Excellentie zijn ambt aanvaard, dat hij tot zijn dood in 1692 heeft vervuld. Zijn echtgenoote, Elisabeth, gravin van Nassau-Siegen, vestigt zich na den dood van haar gemaal te Culemborg, waar zij in 1694 overleed. Na het afsterven van den Prins van Waldeck (vgl. ook hiervoren blz. 258) bleef de hooge betrekking van Gouverneur van Maastricht eenigen tijd onvervuld. 6 April 1693 vinden wij aangeteekend, dat de Luitenant-generaal Tettauw verzocht enkele kamers voor hem te willen meubileeren op het hof. (Dyserinck, blz. 165). De gissing waarvan hiervoren sprake was is nu deze, dat het „hof" waaraan herstellingen plaats vonden in 1678 ten behoeve van den graaf van Waldeck en waar in 1693 enkele kamers gemeubileerd werden, niet in het tegenoverliggende Gouvernement (blz. 103) maar in het pand Bouillonstraat 8 en 10 gezocht moet worden, zoodat dit mogelijk eens het „Hof van Waldeck" geheeten kan hebben.

Afb. 600. Bouillonstraat 8; gesneden trappaal in den middenvleugel.

102 *Breede Straat 19, 21.* Type van „de Poort", zie nr. 14.
Hoofdgestel met consoles.

103 BREULINGSTRAAT 6. Topgevel; in den zijgevel *hoofdgestel* met consoles, zie nr. 180.

Afb. 601. Bouillonstraat 10. Hoofdtrap in den vleugel aan de straat.

104 GROOTE GRACHT 40. Een verdieping met twee vensters. *Hoofdgestel:* architraaf geschonden, consoles met knopversiering terzijde; frontlijst eindigend in een voluut.

105 — 45. Een verdieping met een venster; *hoofdgestel* met consoles, doorbroken door dakvenster.

106 — 62. Zijgevel CAPUCIJNENSTRAAT. *Hoofdgestel* met consoles. Vgl. nr. 182.
Helstraat , zie *Sint Bernardusstraat.*

107 KLEINE GRACHT 31, zie pilastergevels nr. 209.

108 LENCULENSTRAAT 19. Achtergevel. Op de verdieping een gekoppeld venster; *hoofdgestel* met consoles, waartusschen beurtelings een diamant en een schijf. Vgl. nr. 189.

109 — 34. Topgevel zie nr. 189.

110 LOOIERSGRACHT 22. In de laatste jaren ontsierde gevel met *hoofdgestel*, de architraaf afgekapt; gecanneleerde *consoles* met vlakke dekplaat, rozetten en diamanten.

111 MARKT 33, achtergelegen woning. — 76. Rechter gedeelte van twee verdiepingen met telkens twee vensters heeft een *hoofdgestel* met consoles. Zie ook nr. 285.

112 MUNTSTRAAT 1 en 3 (zie nr 205 en 206) — 6. Moderne winkelpui, twee verdiepingen met elk twee vensters. *Hoofdgestel* met consoles. Dakkapel in omlijsting van bergsteen en gedekt met segmentvormig fronton.

113 — 23. Gesauste baksteengevel van twee verdiepingen, elk van twee vensters. *Hoofdgestel* met consoles. *Gevelsteen:* zwart schaap op gouden veld. Zijgevel aan de MARIASTRAAT: dichtgemetselde *kruisvensters* en oorspronkelijk vijf tweelichtvensters. *Hoofdgestel* in mergel. Moderne winkelpui (1938). — 4. Hoek Jodenstraat, zie nr. 419.

114 NIEUWSTRAAT (oostzijde) 15. In XVIII B gewijzigde, geverfde baksteenen gevel van twee verdiepingen met telkens twee vensters. *Hoofdgestel* met consoles. Drie gevelsteenen met AN-NO en een zespuntige ster. *Raamhekjes* Lodewijk XVI.

115 — 17. Twee verdiepingen, elk van twee vensters, pui vernieuwd; hierboven afgekapte wapensteen. *Hoofdgestel* met consoles.

116 O. L. VROUWEPLEIN 25, twee vensteromlijstingen met gebroken frontons en ANNO-1655. — O. L. VROUWESTRAAT 17. Achtergelegen woning met triglyphenlijst, gesmeed ijzeren ankers; vgl. nr. 36.

117 PLANKSTRAAT 3. Geschonden topgevel (zie nr. 192). *Hoofdgestel* met consoles gelijk aan die van PLANKSTRAAT 1 (1686; gesloopt), vgl. nr. 95.

Platielstraat 14, zie nr. 81.

118 SINT AMORPLEIN 6. Twee verdiepingen, elk met twee vensters. *Hoofdgestel* met consoles. XVII B.

119 — 17. Gevel in Naamsche steen, zware consoles, zie nr. 207.

120 SINT ANTONIUSSTRAAT 68, 70. Geschonden; consoles verwijderd.

121 ST. BERNARDUSSTRAAT 1. Claustraalhuis, zie nr. 39.

122 SINT JACOBSTRAAT 6. Gootlijst op consoles met acanthusbladeren.

123 SMEDENSTRAAT 1, hoek STOKSTRAAT. Twee verdiepingen; gelijkstraats oorspronkelijk kruiskozijn op den hoek, en deur; op de verdieping hoekblokken, twee houten *kruis-* en twee houten *tweelicht-kozijnen*. *Muurankers*. Gecanneleerde *consoles;* aan de STOKSTRAAT één.

Stokstraat, hoek *Smedenstraat*, zie nr. 123.

124 STOKSTRAAT 6 en 8. Oorspronkelijk één pand. Twee verdiepingen, elk van drie vensters; geprofileerde waterlijsten. *Hoofdgestel* met consoles nog aanwezig bij nr. 8, midden-XVII.

125 — 21 a en b. Achtergelegen woning van gesauste baksteen. Een verdieping; *hoofdgestel* met consoles, onderbroken door drie vierkante vensters. *Jaarankers:* A. O. 16. 5. In het gelijkvloers hardsteenen deuromlijsting met Lodewijk XV-schildje; vensters

Afb. 602. Achterzijgevel van Stokstraat 26/28.

in dezen tijd gewijzigd. Inwendig schoorsteenen, plafonds en trap Lodewijk XV. In de gang naar de achtergelegen woning eiken spiltrap.

126 — 26, 28. Zie hierna nr. 196. Achtergebouw met *drielichtvenster* en *hoofdgestel;* consoles met acanthusblad, zie afb. 602.

127 — 31. Baksteenen gevel van twee verdiepingen, elk met vier vensters. In de XVIIIe eeuw gewijzigd (zie nr. 288). *Hoofdgestel* met consoles.

128 — 32. Topgevel, zie nr. 193. — 38.
129 Geprofileerde gootlijst, oorspronkelijk op consoles, zie nr. 194.

130 — 44. Uit twee gedeelten bestaande gevel van een verdieping; het linkergedeelte met een *vijflichtvenster*, het rechter met een *kruisvenster* op de verdieping. *Muurankers*, puien gewijzigd. *Hoofdgestel* op consoles.

131 TAFELSTRAAT 8, 10. *Hoofdgestel*, triglyphen.

132 TONGERSCHE STRAAT 6 en 8. Oorspronkelijk één pand, het „Huis van den Commandant", met twee verdiepingen, elk van tien vensters. Thans in het gelijkvloers: een deur en twee vensters; vijf vensters en een inrijpoort (XIX). *Hoofdgestel* met consoles; in de fries steigergaten en ankers. Vgl. nr. 51; midden-XVII, 1772.

Nr. 6 verhoogd met een zolderverdieping.

(Door het afbikken van den gevel nr. 6 is het mogelijk geworden al de wijzigingen van de verbouwing in 1772 af te lezen. Vgl. wat hierover gezegd is op blz. 603).

133 VRIJTHOF 22, 23. In de XVIIIe eeuw gemoderniseerde, oorspronkelijk waarschijnlijk nog XVIIe eeuwsche woning. Aan de westzijde uitgebreid met een *koetspoort* (XIX). Het bijbehoorend woonhuis heeft in den zijgevel *hoofdgestel* met consoles, aan den achtergevel een met gecanneleerde consoles en rozetten er tusschen (vgl. nr. 53).

134 VIJFHARINGENSTRAAT 15. *Consoles* met acanthusbladeren (gesloopt).

C. Tot het type der hiervoren beschreven gevels behooren de volgende, die echter geen hoofdgestel (meer) hebben, of die om hun geschonden, dan wel fragmentarischen toestand hiervoren niet vermeld konden worden:

Gedateerde gevels.

135 BRUSSELSCHE STRAAT 59. Op de verdieping oorspronkelijk twee kruiskozijnen; op de tweede verdieping twee kozijnen met middenstijl, *muurankers; cartouche* met 1629. Pui gewijzigd.

136 GROOTE LOOIERSTRAAT 6. Zijgevel met *ankerjaartal* 1638.

137 TONGERSCHE STRAAT 7. Geschonden *hoofdgestel;* lijst eindigend in een voluut; hierboven een *cartouche* met 1644 (?).

138 BRUSSELSCHE STRAAT 36. Zijgevel met *hoekblokken*, half-rond gesloten zoldervenster, *trapgevel* met geprofileerde dekplaten, *jaarankers* 1662.

139 TONGERSCHE STRAAT 22. *Jaarsteenen* boven de pui met 16-90; oorspronkelijk met trapgevels.

140 GRAANMARKT, hoek STOKSTRAAT. Pui gewijzigd, bovendorpels der voormalige kruiskozijnen afgeschuind; *jaarsteenen* 16-96.

141 ACHTER HET VLEESCHHUIS 9. 16-97.

Ongedateerde gevels.

142 BOGAERDENSTRAAT 52. In XVIII B gewijzigde gevel met behoud van een *hoofdgestel* met triglyphen.

143 BRUSSELSCHE STRAAT 30. — 94. Geschilderde baksteengevel met gekoppelde vensters op de beide verdiepingen. Nieuwe winkelpui. Afgekapt *hoofdgestel* met triglyphen.

144 BREEDE STRAAT 24. Gewijzigde gevel, thans zes vensters breed, hooge plint van Naamsche steen.

145 *Groote Gracht* 64 en 64a. Zijgevel aan de CAPUCIJNENSTRAAT met topgevel (zie nr. 183) en fries met triglyphen. Voorgevel verbouwd in 1711 (zie afb. 612).

146 GROOTE LOOIERSTRAAT 15. Topgevel (zie nr. 184); — 19, verbouwd in 1711 (zie
147 nr. 22 en 217).

148 GROOTE STAAT 57a, hoek LELIESTRAATJE. In de XVIIIe eeuw gemoderniseerde gevel (zie nr. 405); *fries* met *triglyphen.*

149 GUBBELSTRAAT 34. Oorspr. met twee kruiskozijnen; boven elk twee ontlastingsboogjes; pui gewijzigd, vgl. nr. 303.

150 VAN HASSELTKADE 12. *Hoofdgestel* met triglyphen en ruitvormige diamanten. Zie ook nr. 373.

151 JODENSTRAAT 9. Smal geveltje; pui van Naamsche steen met deur en twee vensters op de verdiepingen telkens drie vensters in mergelblokken; doken van luikjes. Op de cour zouden zich twee gemetselde putten bevinden; vgl. afb. 603a.

152 KERSENMARKT 7, hoek SMEDENSTRAAT. Voorgevel met gewijzigde pui van Naamsche steen, banden van mergel; in den zijgevel oorspronkelijk een kruisvenster en kleine vensters in omlijsting van blokken; gesmeden *ankers;* naast het huis een half-rond gesloten omlijsting in Naamsche steen van een poortje.

153 MARKT 63. Fragment van een hoofdgestel; *gevelsteen* met vergulden ruiter.

154 O. L. VROUWE KADE 12. Sterk gewijzigde gesauste baksteenen gevel van twee verdiepingen, elk van vijf vensters. *Ankers.* Afgekapt *hoofdgestel.* Pui modern.

155 SINT AMORPLEIN 3. Gesauste baksteengevel met op de verdieping drie puntige *ontlastingsbogen* van baksteen, waarvan de toppen een band van mergel

Afb. 603. St. Jacobstraat 8.
Relief vermoedelijk met voorstelling van een St. Anna, aan den hof.

doorsnijden (vgl. VAN HASSELTKADE 9, RAAMSTRAAT; nr. 6). In den zijgevel aan de HEGGESTRAAT banden van mergel afwisselend met vijf lagen baksteen; twee dichtgemetselde kleine vensters op 3 M. boven het peil van de straat.

156 SINT JACOBSTRAAT 8. Gesauste gevel in baksteen; voorm. kruiskozijnen, uitspringende vleugel aan de westzijde. Hierin geprofileerde waterlijsten, een verweerd *relief* met voorstelling van St. Anna. In een vertrek gelijkvloers aan de straat een stuczoldering (XVII B), zie afb. 603 en 564.

Misschien dat hier het St. Anna conventje gelegen heeft, zie hiervoren blz. 149 en 597, noot 1.

Smedenstraat, hoek KERSENMARKT, zie nr. 152.

157 STOKSTRAAT 30, met uitgebouwd *traptorentje* in vakwerk (zie afb. 616); — 32.
158 Topgevel met afgekapt hoofdgestel dan wel vlakke fries met triglyphen. Zie nr. 193.

159 TONGERSCHE STRAAT 35, achtergevel aan den Kakkeberg, *hoofdgestel* met consoles, vgl. nr. 195, zie nr. 275.

Voorts:

160 ACHTER HET VLEESCHHUIS 31—33; hoofdgestel afgekapt.
161 BOSCHSTRAAT 38; — 89.
162 BRUSSELSCHE STRAAT 32; 45, 47, vroeger met koetspoort; vgl. nr. 15.
163 GROOTE LOOIERSTRAAT 19, in 1711 verbouwd, zie nr. 147.
164 V. HASSELTKADE 16—17, gesmede *ankers*.
165 HEGGESTRAAT 3—3a; — 12; — 14.
166 KESSELSKADE 45.
167 KLEINE LOOIERSTRAAT 12.
168 KOESTRAAT 6—8.
169 LENCULENSTRAAT 1; — 32, achtergevel met *hoofdgestel* op consoles; vgl. nr. 283.
170 MARKT 60.
171 TONGERSCHE STRAAT 47.
172 VIJFHARINGENSTRAAT 2—4, met *koetspoort*.

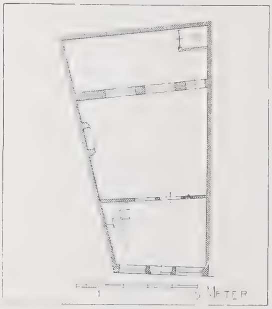

Afb. 603a. Jodenstraat 9.

PLAAT XXVIII.

PLAAT XXVIII.

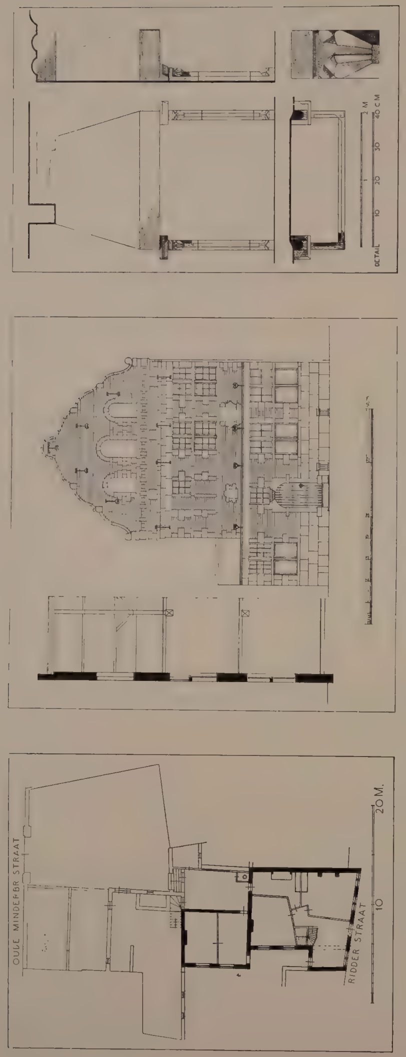

Ridderstraat 2. Huis „de Ridder". Plattegrond. Voorgevel. Schouw. De plattegrond en de schouw opgemeten door G. DE HOOG in 1916/17.

PLAAT XXVIII.

Ridderstraat 2. Huis „de Ridder". Plattegrond. Voorgevel. Schouw. De plattegrond en de schouw opgemeten door G. DE HOOG in 1916/17.

Topgevels.

II. Alle kenmerken van den Maastrichtschen bouwtrant uit XVII A: hoekblokken en banden van mergel, kruiskozijnen in omlijsting van afwisselend groote en kleine blokken, een hoofdgestel met consoles, enz. vertoont:

173

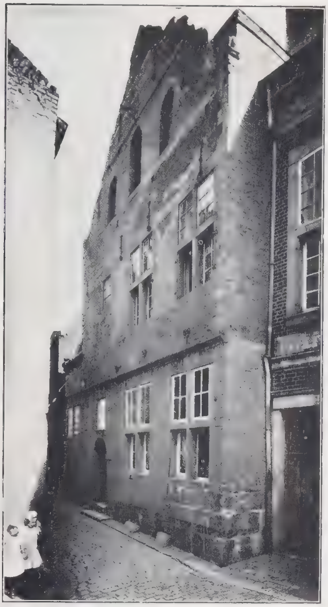

Afb. 604. Ridderstraat 2, het huis „de Ridder"; breed 10.47 M.

RIDDERSTRAAT 2. Het woonhuis met voorgevel aan de Ridderstraat is opgetrokken op een trapeziumvormigen plattegrond; het is over de Jeker gebouwd en staat

Gedateerde topgevels.

Afb. 605. Het huis „de Ridder", uit het Noord-Oosten.

door een lateren achterbouw (schuur) met open plaats in verbinding met de Minderbroederstraat.

In baksteen opgetrokken gevel met toepassing van Naamsche steen en mergel. Zie plaat XXVIII en afb. 604—607.

Een geprofileerde waterlijst scheidt de verdieping van het gelijkvloers, waarin zich een kruisvenster, de rondbogige deur met rechthoekig bovenlicht en nog twee kruisventers bevinden.

Hierboven wordt de gevel smaller, zoodat boven het eerste kruisvenster een

borstwering een zadeldak met pannen draagt; de druiplijst aan de straat (Noorden) en een topgevel met in- en uitgezwenkte dekstukken van mergel op het Oosten. Deze borstwering heeft hoekblokken van mergel en een (afgekapte) thans vlakke cartouche. De hooger opgaande gevel heeft eveneens hoekblokken en in de borstwering drie (vlakgemaakte) cartouches, waarvan de middelste het grootst is. Van de drie

Afb. 606. Het huis „de Ridder"; detail gevels op het Oosten.

Afb. 607. Het huis „de Ridder"; achtergevel.

kruisvensters op de verdieping is het oostelijke weer geopend, het bevindt zich even oostwaarts van de as van de ingangspartij.

Terwijl de gewitte zijgevel een hoofdgestel met consoles in gaven staat heeft bewaard, is dit in den voorgevel vlak evenals drie blokken mergel vermoedelijk tengevolge van afkapping.

De top gedekt door in- en uitgezwenkte dekstukken, wordt onderbroken door drie rondbogige zolderopeningen, waarvan de middelste het hoogst is.

De sluitsteen boven den ingang vermeldt het jaartal: 1650.

De achtergevel, ten deele zichtbaar, vertoont hetzelfde type als de voorgevel, maar de kruiskozijnen op de verdieping zijn hier van hout met ontlastingsboogjes. Het op afb. 607 zichtbare zolderluik snijdt in de triglyphenfries,

waarvan de bovenste waterlijst bij de onderbreking in een voluut eindigt. Door de schuur aan het oog onttrokken bevindt zich op de verdieping een gevelsteen in cartouche; voorgesteld is een galoppeerende ruiter (afb. 608).

Vermoedelijk heeft hier een wisselwerking plaats gehad tusschen voorstelling en naam van eigenaar of huis. In het cijnsregister van 1377 wordt immers reeds gesproken van „ex opposito quondam domus Ridder carbonarij" = tegenover het huis van wijlen den kolenman Ridder (FRANQUINET, Invent. II, p. 214).

Afb. 608. Het huis „de Ridder"; gevelsteen in den achtergevel, grootste breedte 1.34 M.

Inwendig: Een schouw met bladkapiteelen en -basementen; zie plaat XXVIII.

174 BRUSSELSCHE STRAAT 36, zijgevel aan den oprit naar de Beyaard: baksteen met toepassing van mergel aan banden, hoekblokken van afwisselend formaat, aan de omlijsting van rondboog-vensters en aan de afdekking der treden van den trapgevel. Jaarankers 1662.

175 SINT BERNARDUSSTRAAT 24. Topgevel met vlechtingen, *hoekblokken*. Gelijkstraats, onlangs gewijzigd. Op de verdieping mergelbanden en twee vernieuwde vensters; geprofileerde lijst. Op de tweede verdieping twee kleine vensters. *Hoofdgestel* met vlakke kroonlijst en consoles, onderbroken voor het rondbogig zoldervenster, dat te weerszijde een voluut heeft, vgl. nr. 189, LENCULENSTRAAT 34. Op de tweede verdieping van den zijgevel een rondbogig venster. *Jaarankers* (16)66. De gevels zijn thans geheel gewit. (Afb. 609; vgl. nr. 94).

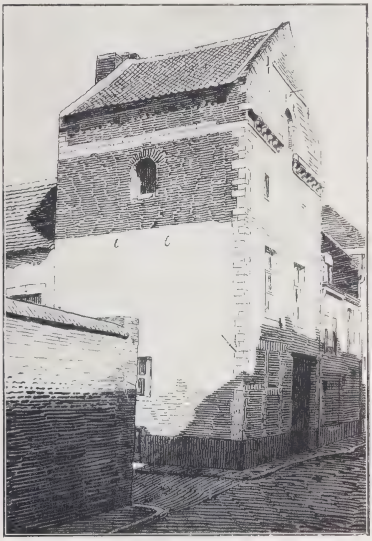

Afb. 609. St. Bernardusstraat 24, naar een teekening van G. de Hoog Hzn.

176 BONNEFANTENSTRAAT 5. Over de Jeker gebouwd pand; voor- en Ongedateerde topgevels.

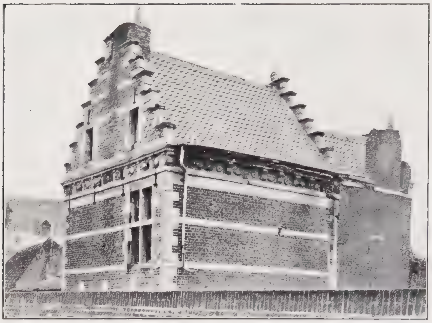

Afb. 610. Bonnefantengracht 5. Voorgevel br. 7.18 M.

achtergevel afgedekt met trappen in mergel; gelijkstraats een kruiskozijn en een deur (de omlijsting met MDCCXXXIII van elders afkomstig); op de verdieping een kruiskozijn. In den noordgevel telkens een. Voorgevel, breed: 7.18 M. Zie afb. 594 en 610.

177 BOSCHSTRAAT 64. Gecemente topgevel, twee vensters breed; zijgevel aan de BREULINGSTRAAT met *hoofdgestel* en consoles, zie nr. 73.

178 — 70 Zijgevels met topgevel met in- en uitgezwenkte dekstukken.

179 BREULINGSTRAAT, hoek BOSCHSTRAAT, zie nr. 177.

180 — (noordzijde) 6. Gesauste baksteenen topgevel met vlechtingen, drie verdiepingen. Oorspronkelijk met breede, halfrond gedekte inrijpoort. Gesmeed-ijzeren ankers. Aan den zijgevel hoofdgestel met consoles, vgl. nr. 103.

181 EZELMARKT 2 en 4. Topgevels thans met vlechtingen. Zie nr. 225 en afb. 611.

182 GROOTE GRACHT 62. Baksteenen gevel, twee vensters breed, een verdieping. Vlaamsche top met mergel afgedekt. Zijgevel met hoofdgestel, zie nr. 106.

(De liggende leeuw op den top is een moderne toevoeging.)

Afb. 611. Ezelmarkt 2, 4 en 6.

183 — 64 en 64a, hoek CAPUCIJNENSTRAAT; zijgevel met hoofdgestel; top met door geprofileerde mergelplaten gedekte trappen; vgl. nr. 145 en afbeelding 612.

184 GROOTE LOOIERSTRAAT 15. Gesauste baksteengevel; gelijkvloers: hooge smalle deuropening in omlijsting van Naamsche steen, twee vensters in omlijsting van

Afb. 612. Groote Gracht 64 en 64a, voorgevel breed 11.45 M.

rechte stukken, plint van groote blokken. Op de 1e en 2e verdieping elk twee vensters. Twee geprofileerde waterlijsten, een hoofdgestel met triglyphen, waarboven een venster met middenstijl. In den top met in- en uitgezwenkte dekstukken een rond venster, (vgl. nr. 146) 13 gesmeedijzeren muurankers. Voor den overeenkomstigen achtergevel zie afb. 613.

185 GROOTE LOOIERSTRAAT 24, achtergevel.

186 *Helstraat*, zie SINT BERNARDUSSTRAAT.

187 KLEINE GRACHT 31, zie Pilastergevels nr. 209.

Afb. 613. Groote Looierstraat 15; achtergevel.

188 DE LEEUWENMOLEN, zie hierna nr. 457.

189 LENCULENSTRAAT 19, zie nr. 108.

— 34. In 1928 gerestaureerde baksteenen gevel. Gelijkvloers: laag hardsteenen plint, drielichtvenster, deur met tweedeelig bovenlicht. Geprofileerde waterlijst in mergel. Op de verdieping: twee kruiskozijnen in omlijsting van afwisselend groote en kleine blokken hardsteen. Hoofdgestel met consoles, waartusschen St. Andries-kruisen. De top met ingezwenkte dekstukken en voluten, wordt door drie geprofileerde waterlijsten in drie gedeelten van afnemende hoogte verdeeld. In het onderste een rondbogig zoldervenster in omlijsting. Een vlakke lijst ligt ter hoogte van de geboorte van den boog en deze lijst is door een voluut te weerszijde van het venster met het hoofdgestel verbonden, (vgl. nr. 175, SINT BERNARDUSSTRAAT 24). In het volgend gedeelte wordt het vlak van den

Afb. 614. Lenculenstraat 33.

gevel door vlakke lijsten in vieren verdeeld; in de kruising ervan een vierkante *gevelsteen*, waarin een ronde licht-opening. Gesmeed ijzeren *muurankers*. Vgl. afb. 562.

Het gevelsteentje met wapen en 16-06 is van elders afkomstig en bij gelegenheid van de restauratie aangebracht.

190 LENCULENSTRAAT 33. Het complex dat in 1690 als gereformeerd Weeshuis werd betrokken (vgl. blz. 585) en sedert 1913 de verzamelingen van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig genootschap huisvest, bestaat uit drie achter elkaar gelegen blokken (a. b. en c.) elk van twee verdiepingen; zij zijn gedekt door zadeldaken met pannen tusschen vier topgevels met trappen. *Hoofdgestel* en banden van mergel vinden er toepassing, alsmede hoekblokken en gesmeed ijzeren *ankers*. Blok a. dat smaller is dan de beide andere heeft een

Afb. 615. Lenculenstraat 33; zijgevel van blokken c. b. en a.

topgevel met trappen aan de straat, waarin 2 × twee kruiskozijnen, twee halfrond gesloten zoldervensters en een dergelijk boven het hoofdgestel in den top; naast den voorgevel een aanbouw (met platdak), waarin een door blokken omlijste ingang met rechthoekig bovenlicht (afb. 614). Blok b. heeft negen vensterassen; de vensters voorzien van kruisgespannen en op de verdieping negen vensters met middenstijl. Blok c., dat het jongste is, heeft zes vensterassen; de vensters op de verdiepingen zijn halfrond gesloten en door gelijkmatige blokken omlijst. In den op het Zuiden gelegen sluitgevel een dergelijk groot venster in den top. Opgemerkt zij, dat de toepassing van banden in mergel in blok b. schaarscher is dan in blok a. en in blok c. minder dan in het middelste. (Afb. 615.)

Voor het inwendige zie hierna. (Museum).

191 OUDE VISCHMARKT. Top met vlechtingen. In het gelijkstraats een deur en een *kruisvenster*. Op de verdieping een twee-lichtvenster. Zijgevel met een gedicht kruisvenster; op de verdieping een drielicht. Vgl. afb. 617.

192 PLANKSTRAAT 3. Geschonden, gecemente topgevel met *hoofdgestel*, vgl. nr. 117; verdieping met een venster; oorspronkelijke pui in Naamsche steen, deur met rechthoekig bovenlicht en venster met lateiboog en sluitsteen. Achtergevel met rechte kroonlijst op *consoles*.

193 STOKSTRAAT (westzijde) 32. Een verdieping met twee vensters; pui gewijzigd, geprofileerde lijst. Top met in- en uitgezwenkte stukken; afgekapt hoofdgestel of vlakke fries; ovaal zoldervenster. Ankers. Achtergevel eveneens met vlakke fries; rondbogig zoldervenster. Afb. 616; vgl. nr. 128.

Afb. 616. Stokstraat 30 en 32, achtergevel.

Afb. 617. De oude Vischmarkt van over het Kanaal.

194 — 38, hoek PLANKSTRAAT. Gesauste gevel, top met vlechtingen, twee rondbogige zoldervensters; vlakke fries met triglyphen. Pui gewijzigd; twee gekoppelde deuren, elk met rechthoekig bovenlicht. Aan de PLANKSTRAAT geprofileerde gootlijst oorspronkelijk met consoles, vgl. nr. 129.

195 TONGERSCHESTRAAT 12, zie nr. 288. — 35, vgl. nr. 159. — 60, gesauste baksteengevel met trapgevels en een *dakkapel* in mergel met voluten en gebogen fronton.

III. De geheel met Naamsche steen bekleede gevels dagteekenen vooral uit de tweede helft der XVIIe eeuw, alsook uit het begin der XVIIIe eeuw.

In deze paragraaf worden alleen de gevels behandeld, die nog voor de XVIIe eeuw kenmerkende eigenschappen hebben, zooals hoekblokken, geprofileerde lijsten, hoofdgestellen en uit blokken samengestelde omlijstingen van kruisvensters of van vensters met middenstijl.

Vertoonen zij de indeeling van vakwerk (vgl. hiervoren blz. 603) of de stijlkenmerken der XVIIIe eeuw, dan worden zij behandeld bij de vakwerkgevels of bij de woonhuizen dezer eeuw (zie hierna blz. 658, 670 e.v.).

Gedagteekende gevels.

Afb. 618. Stokstraat 28, „In den Steenen bergh".

196 STOKSTRAAT 26, 28. Op de eerste verdieping oorspr. twee kruisvensters en een half er tusschen; op de tweede verdieping overeenkomstig, maar met middenstijl. Onder de vensters der eerste verdieping festoenen en een *gevelsteen* met: IN DEN STEENEN BERGH, welke gevat is tusschen de voorstelling van een heilige met boek en veeren pen en een lam aan zijn voeten ter linker- en van een St. Nicolaas met kuip en kinderen ter rechterzijde.

In de fries onder de tweede verdieping het jaartal 1669 Pui gewijzigd.

Inwendig: *schoorsteen* met boezem in stuc (Lodewijk XV).

De *achterbouw* heeft een zijgevel in mergel, versierd met gebeeldhouwde koppen en

een hoofdgestel met gebeeldhouwde consoles met acanthusbladeren. (Afb. 618 en 602; vgl. nr. 126).

197 BREEDE STRAAT (zuidzijde) 43. Gevel van twee verdiepingen en vijf vensterassen, twee geprofileerde lijsten; geblokte *vensterdammen*, zware geprofileerde kroonlijst. Ingang in het midden. *Gevelsteen* met 1696 tusschen twee takken.

198 MARKT 15. Twee verdiepingen; drie vensterassen.
Op de eerste verdieping balcondeur met fronton en hek. In het fronton 1714. Een breede lijst; *hoofdgestel* met vlakke, gegroefde consoles.

Het jaartal thans verdwenen.

199 ST. PIETERSTRAAT (westzijde) 48.
Een verdieping met twee vensters; hierboven een gebeeldhouwde band, waarin het jaartal 1714 tusschen twee bladeren. Tusschen de verdieping en het gelijkstraats een gebeeldhouwde band met *gevelsteen*; een waag, en: IN DE OUDE WAEGH — vier consoles en twee paneelen.
De gewijzigde pui heeft twee halfrond gesloten winkelramen en een deur ertusschen.

200 PLANKSTRAAT 4. Een deur met rechthoekig bovenlicht en een venster; op de verdieping twee vensters, de omlijstingen in groote blokken.
Gevelsteen met schaap tusschen leeuw en wolf: IN DE DUYSENT VREES. Boven de deur: eXstrVCtVM baVDVIn ConserVetVr (1741).

Afb. 619. Plankstraat 4. Gevelsteen.

Verder behooren tot deze groep de gevels:

Onge-dateerde gevels.

201 BRUGSTRAAT 12. Vensters en pui gewijzigd; *gevelsteen* met Sint Joris vernieuwd.

202 — 16. Vgl. hierna nr. 367.

203 GROOTE STAAT 43, geblokte gevel met 2 × drie vensters. Op de binnenplaats ingemetseld een *gevelsteen* met IN DEN PELLICAEN.
Inwendig: *Trap* met gebeeldhouwde trappaal, een haardsteen met den Luikschen perroen en 1696. — 56.

204 KLEINE STAAT (oostzijde) 5. Drie verdiepingen, elk van drie vensters in gegroefde omlijstingen; geprofileerde kroonlijst; gebroken kap, winkelpui nieuw.

205 MUNTSTRAAT 1. Twee verdiepingen van drie vensters.
Gelijkstraats: een deur tusschen twee gebogen *uitstalkasten* van omstreeks 1830. Op den bovendorpel van de deur staat: A° 1612 D^{i}.
Op de eerste verdieping zijn *kruiskozijnen* hersteld; onder de vensters festoenen en draperietjes. Op de tweede verdieping vensters met middenstijl, waaronder eveneens festoenen. Hierboven een geprofileerde lijst. *Hoofdgestel* met consoles van het jongere type. Dakkapel (XVIIId). Afb. 620.

Inwendig: voorkamer op de eerste verdieping met Lodewijk XV stuc schoorsteen met familie-wapens. Trogwelfjes op balken. Afb. 620.

206 — 3. Verwant aan de vorige (zie nr. 112 en 205 en afb. 620).
Geschilderd en zonder kruisgespannen.

207 ST. AMORPLEIN 17. Twee verdiepingen, elk van zes vensters; zware consoles van het jongere type. Gesmeed-ijzeren raamhekjes; vgl. nr. 119.

IV. Pilastergevels.

208 GRAANMARKT 3. Geschilderde en gepleisterde baksteenen gevel, met zes Ionische pilasters der groote orde, vijf vensterassen en een verdieping. De kapiteelen met kussenvormigen impost (vgl. VRIJTHOF 29; nr. 213) boven de architraaf. (Afb. 621.)

Afb. 620. Muntstraat 1 en 3.

Afb. 621. Graanmarkt 3; breed 10 M.

209 KLEINE GRACHT 31. Gesauste baksteengevel met drie pilasters der groote orde, en twee maal twee vensters. De pilasters dragen een hoofdgestel in mergel met consoles van het jongere type (vgl. blz. 602).
Top met in- en uitgezwenkte vleugelstukken; tusschen twee pilasters gevatte middenpartij met half rondgesloten zoldervenster en een klein hierboven.
Ten Westen van het pand een binnenplaats, van de straat gescheiden door een hoogen muur, waarin de rondbogige toegang in bergsteenen omlijsting;

deze is gedekt door een driehoekig fronton; er naast een rechthoekig venster. Vgl. nr. 31 en afb. 622.

210 MARKT 31, 32. Oorspronkelijk één pand; geschilderde baksteen.

Afb. 622. Kleine Gracht 31, totale breedte 10 M.

211 — 41. Baksteenen gevel, drie vensterassen, twee verdiepingen. Op de verdieping afgekapte slingers. Gesneden trappaal.

212 VRIJTHOF 7. Op de eerste verdieping vier gecanneleerde pilasters; vensters in bergsteenen omlijstingen met ooren en gedekt door een fronton.

213 — 29. Geverfde baksteenen gevel; vier pilasters met Ionisch kapiteel en boven de architraaf een gebogen kussen (vgl. GRAANMARKT 3, nr. 208).

De XVIIIe eeuwsche woonhuizen.

Het talrijkst zijn de gevels, welke in de XVIIIe eeuw zijn opgericht. Daar echter de stijlkenmerken van deze groep gevels niet geheel samenvallen met de jaren der XVIIIe eeuw, vindt men naast de voor dezen tijd kenmerkende eigenschappen

Afb. 623. De Stokstraat (nrs. 32. 30. 28—26. 24 enz.) naar het Noorden gezien.

ook zulke, welke als voortzetting te beschouwen zijn van de uitingen van de voorafgaande eeuw, als ook andere, welke de inleiding vormen tot een volgende periode. In verband hiermede wordt de stof onderverdeeld in de navolgende groepen:

A. de *uitloopers* van het XVI—XVIIe-eeuwsche type (blz. 655—658).

B. gevels met een verticale en horizontale indeeling, welke herinnert aan de stijlen en liggers uit den *vakwerkbouw*, onderverdeeld in varianten (a, b, c en d) met uitgesproken verticale, en (e) met uitgesproken horizontale indeeling (blz. 658—664).

C. een groot aantal, wier karakter *algemeen-XVIIIe eeuwsch* is. Hoewel deze groep gevels niet de uitgesproken kenmerken bezit van een bepaalden stijl, heeft zij toch door haar talrijke vertegenwoordigers in hooge mate bijgedragen tot het eigen aspect van de stad Maastricht (blz. 664—670).

De gevels zijn doorgaans *gesaust* of *gepleisterd* in een gebroken wit; de *deur-* en *vensteromlijstingen* bestaan uit groote stukken Naamsche steen; de eerste zijn geprofileerd; een sluitsteen — al dan niet voorzien van een gebeeldhouwd motief (Régence of Lodewijk XV) — treft men veelal aan. De *bovendorpels* der vensteromlijstingen komen voor in de varianten: *lateibogen* (al dan niet met sluitsteen), waarvan de gestrekte bovenlijn herinnert aan de latei, terwijl de onderkant boogvormig is; de *segmentboog* — al dan niet met sluitsteen — met een gewelfde buiten- en binnenlijn. Soms zijn gedeelten van den gevel, zooals de dammen tusschen de vensters, door horizontale groeven *geblokt*. De *rechtstanden* zijn veelal doorgetrokken, waardoor deze aan de stijlen van den vakwerkbouw herinneren.
Voor de andere varianten, waartoe de rechtstanden aanleiding geven, vergelijke men de beschrijving op blz. 661 e.v.
In plaats van een zadeldak komt veelal een dak voor met *gebroken kap*, gedekt met pannen, oorspronkelijk met leien. *Dakkapellen* in meer of minder rijke vormgeving, soms op meer dan een rij, onderbreken de dakvlakken.

D. Gevels met stijlkenmerken, ontleend aan de Lodewijk-stijlen (blz. 670 e. v.).

A. Op blz. 603 is in de *Inleiding* een typeering gegeven van de hier te beschrijven groep u i t l o o p e r s van het XVIIe eeuwsch type; gewezen werd op de gewijzigde vormgeving der kruiskozijnen en der consoles. Thans volgt de beschrijving van gedateerde voorbeelden, daarna van ongedateerde.

Gedateerde gevels.

214 SMEDENSTRAAT 4. Gevel met twee kruiskozijnen op de eerste- en twee vensters met een middenstijl op de tweede verdieping. Pui gewijzigd; deuromlijsting met rechthoekig bovenlicht en tot voor kort met boven- en onderdeur. *Gevelsteen* met een laurierboom tusschen IN DEN RIER 17 — LAUW BOOM 03.

215 WITMAKERSTRAAT 23. Smalle, gewijzigde gevel met twee jaarsteenen: 17 — 06.

216 BREEDE STRAAT 10. Baksteenen gevel ter breedte van zeven vensters. Plint van Naamsche steen; deur- en vensteromlijstingen in natuursteen. Bij de restauratie in XIXa zijn de kruisen in de vensteromlijstingen hersteld. De ingang in een

Afb. 624. Breede straat 10, het „oude huis de Crassier".

gebeeldhouwde omlijsting ligt in de as van den gevel; boven de middelste vijf vensters een *attiek* van Naamsche steen, waarin vijf tweelicht-vensters; de attiek vlak afgedekt en terzijde door voluutvormige sluitstukken afgesloten. In de kroonlijst het jaartal MDCCVIII (1708). Afb. 624.

Dit huis werd opgericht door den in 1731 overleden schepen Servaas *Loyens*, wiens kleindochter het door haar huwelijk in 1750 met Guillaume Jean Joseph libre baron *de Crassier* et du St. Empire Romain, kapitein in Statendienst, aan een geslacht bracht, waarnaar het tot in deze eeuw het „oud huis de Crassier" werd genaamd. Het is bekend geweest door de kunstverzameling, welke Guillaume Pascal de Crassier (1662—1750) aangelegd heeft en welke eerst na den dood van Douairière van der Does *de Willebois* in 1910 door de Firma Fr. Muller & Co. in November 1911 is geveild. (Flament, Het Huis Oud en Nieuw 1916, Nuyts, in de Bouwwereld (1923) blz. 412—415).

217 GROOTE LOOIERSTRAAT 19. Vijf vensters breed; koetspoort met sluitsteen: HAEC PRIMO/DIE JUNII/INCEPTA (1711); vgl. nr. 22 en 163.

218 ACHTER HET VLEESCHHUIS (noordzijde) 20. Oorspronkelijk met drie kruis- en drie vensters met middenstijl op de verdiepingen. Gepleisterd, geblokte dammen; pui gewijzigd. Forsch geprofileerde *ingang* met chronogram: ADVenIt CzarVs MosCoVIae (1717) ter herinnering aan het bezoek van Czaar Peter den Groote.

219 SINT PIETERSTRAAT (westzijde) 62. Eenvoudige gesauste baksteenen gevel; een deur en twee ramen; op de verdieping twee vlakke lijsten. *Gevelsteen* met zonnebloem: 17 IN DE SONNEBLOEM 27.

Onge-dateerde gevels.

220 ABTSTRAAT 22. Met tusschendorpel-vensters en deur met rechth. bovenlicht. Afb. 625.

221 ACHTER HET VLEESCHHUIS 32. Oorspronkelijk gekoppeld kruisvenster en dito met middenstijl.

222 BATTERIJSTRAAT 28. Koetspoort, waarboven zolderdeur in gebeeldh. omlijsting (vgl. Oud Vroenhoven/Wolder Bilserbaan 131; hierboven een hijschkapel. — 32. Twee *kruisvensters*.

223 BREEDE STRAAT 8. Koetspoort in omlijsting van natuursteen; de voorm. kruiskozijnen van het zelfde type als thans van Breede straat 10. Dakkapel van natuursteen. Vgl. nr. 12.

224 *Brugstraat* 10, verbouwd; vgl. nr. 272.

225 EZELMARKT 2 en 4. Hardsteenen vensteromlijstingen, gedeeltelijk met lateibogen; in den top halfrond gesloten en twee ovale zoldervensters. Top met vlechtingen (vernieuwd). Vgl. afb. 611.

226 GROOTE LOOIERSTRAAT 10, 2 × vier vensters.

Afb. 625. Abtstraat 22, breed 12.43 M.

Afb. 626. Stokstraat 24. Dakkapel.

227 GUBBELSTRAAT (noordzijde) 32.

228 KAPOENSTRAAT (westzijde) 20.

229 KLEINE LOOIERSTRAAT 25.

230 KLEINE STAAT 3, op de derde verdieping vier ovale zoldervensters, elk met drie sluitsteenen.

231 KOESTRAAT 16, twee *kruisvensters*, twee tweelicht-vensters; pui modern.

232 MARKT 24; —35, 35a.

233 *Raamstraat* 45; vgl. nr. 38 en afb. 586.

234 STOKSTRAAT 24, met koetspoort, twee verdiepingen; gesneden *dakkapel*. (Vgl. nr. 49 en afb. 623, 626 en 639.)

235 *Tongerschestraat* 86, zie nr. 384.

Voorts nog:

236 ACHTER HET VLEESCHHUIS (zuidzijde) 11, 13, oorspronkelijke kruisvensters.

Helstraat, zie SINT BERNARDUSSTRAAT.

237 PLANKSTRAAT 14; — 16.

238 SINT BERNARDUSSTRAAT 8; — 10; — 11.

239 VIJFHARINGENSTRAAT 19.

B. a. Gevels met een verticale en horizontale verdeeling volgens de staanders en liggers in den vakwerkbouw.

Gedateerde gevels.

240 STOKSTRAAT (westzijde) 14, geverfde gevel van baksteen, vijf vensters breed. Geen aanwijzingen voor de oorspronkelijke toepassing van kruiskozijnen; hoekblokken; deur in geprofileerde omlijsting. *Gevelsteen* erboven, een koetspoort voorstellend: 17 INDE : RODE : POORT : 39.

241 *Markt* 6, (1792), zie nr. 255.

Ongedateerde gevels.

242 *Boschstraat* 104, 106. Vgl. nr. 100.

243 BREEDE STRAAT (noordzijde) 12, gesauste baksteengevel van 9 vensterassen. Hoekblokken, oorspronkelijk kruiskozijnen en op de verdieping vensters met middenstijl. Onder de vensters paneelen.

De ingang, thans in de zesde vensteras, bevond zich oorspronkelijk in het midden van den gevel. Vgl. de plattegrondteekening uit de Verzameling Soiron in het Rijksarchief te Maastricht.

244 GUBBELSTRAAT 36. Achtergevel in *vakwerk*.

245 VAN HASSELTKADE 6. Baksteenen gevel met pui in Naamsche steen: twee vensters en deur; op de eerste verdieping: een venster, deur met balcon, een venster; op de tweede verdieping drie vensters, alle gedekt met lateibogen met eenvoudigen sluitsteen. Onder de vensters en onder de niet oorspronkelijke gootlijst vlakke paneelen met „hakken”. *Balconhek* met vlechting van de letters J en B.

246 JODENSTRAAT 3. Elf vensters breede, geschilderde gevel in baksteen; twee verdiepingen, vijf *dakkapellen*, waarvan een nieuw. Gelijkvloers gewijzigd; *koetspoort* met geprofileerde omlijsting en *schamppalen*. Vgl. nr. 26.

247 KAPOENSTRAAT (westzijde) 4a en 4b. Tot twee woningen verbouwd pand met 2 × vijf vensters. De geprofileerde deuromlijsting met maskaron verbreed.

248 KLEINE STAAT (westzijde) 6, 3 × twee vensters, zware bovendorpels; — 10.

249 LENCULENSTRAAT (zuidzijde) 7—9, gewijzigd; — 15, deur met bovenlicht Lodewijk XVI; — (noordzijde) 32.

250 MARKT 7. 2 × vijf vensters, gedekt door lateibogen.

251 MUNTSTRAAT (westzijde) 24. Geblokte dammen; — 26. Gepleisterde en geschilderde baksteengevel; drie verdiepingen; op de eerste en tweede lateibogen met eenvoudigen sluitsteen. — 37, 2 × twee vensters, de dam horizontaal gegroefd.

Raamhekjes; — 48, geverfde baksteengevel oorspr. twee kruiskozijnen, twee twee-lichtvensters; winkelpui gewijzigd. *Raamhekjes; gevelsteen*, een munt, den „rozenobel" voorstellend: in een kogge is een te halven lijve zichtbare geharnaste figuur gezeten: het hoofd gedekt door een antieke kroon, in de rechterhand een zwaard, voor de linkerhelft van de borst een gevierendeeld wapenschild met het wapen van Engeland. In het midden van de stuurboordzijde is de kogge gesierd met een vijfbladige roos. Het randschrift luidt: DNS RE ED-VARD DEI GRA REX ANG ET FRAN. Afb. 627.

Afb. 627. Muntstraat 48. Gevelsteen.

252 NIEUWSTRAAT (westzijde) 26. 2 × drie (kruis)vensters, moderne winkelpui.

253 PLANKSTRAAT 12, gekoppelde segmentbogen op de verdieping.

254 WITMAKERSTRAAT (zuidzijde) 21; — 25, 3 × vier vensters.

255 MARKT 6, 2 × drie gekoppelde vensters; middenpaneel met *gevelsteen:* Minervakop in medaillon; op een lint: 17 IN DEN VER-GULDEN COP 92, vgl. nr. 241. en nr. 427, twee verdiepingen; moderne winkelpui. — 70, 71, vgl. nr. 442. Van Naamsche steen.

256 ACHTER HET VLEESCHHUIS 15.

257 BREEDE STRAAT 3; — 5.

258 BRUGSTRAAT 12. Vgl. nr. 201.

b. Van het begin der XVIIIe eeuw tot het laatste kwart ervan werden gevels opgericht, waarin vooral het verticale element der „staanders" tot uiting komt. Tot zulke behooren:

Afb. 628. Koestraat 20.

Gedateerd gevels.

259 KOESTRAAT 20. Eenvoudige, gesauste baksteengevel met oorspronkelijk twee kruiskozijnen op de verdieping. Deuromlijsting met rechthoekig bovenlicht, waarin een gesneden raam. Twee jaarsteenen met 17 - 09. Afb. 628.

260 STOKSTRAAT 53, baksteenen gevel met toepassing van Naamsche steen aan deur- en vensteromlijstingen, oorspronkelijk kruiskozijnen. *Hoofdgestel.* In de pui paneelvullingen met ingezwenkte hoeken. *Jaarsteenen* met 17 en 09. Afb. 629.

261 MUNTSTRAAT 39. *Gevelsteen:* IN DE GALEYE ANNO 1739.

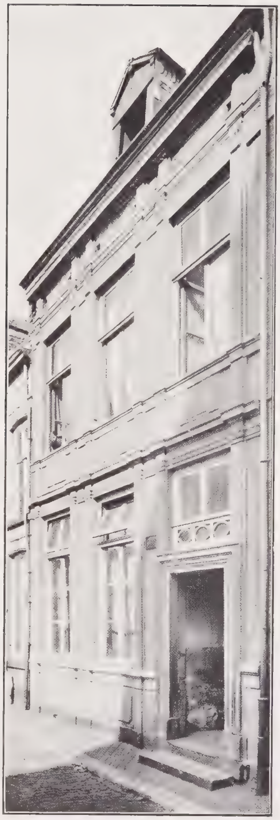

Afb. 629. Stokstraat 53.

262 GROOTE STAAT 53 (1754), zie nr. 270.

263 STOKSTRAAT (oostzijde) 35, 37; gesauste gevel in baksteen, op de verdieping zeven vensters; gelijkvloers: *koetspoort* vier vensters, deur, en een venster. Flauwe segmentbogen; de deuromlijsting met een schildje; een *gevelsteen* met een zwaan en: 17 IN DEN SWAEN 74. Lodewijk XV. Vgl. nr. 50 en 362.

264 BREEDE STRAAT 26. Groote baksteenen gevel van vijf vensterassen. De deur met gebeeldhouwde omlijsting is in een door horizontaal gegroefde pilasters gemarkeerde middenpartij. Segmentbogen met eenvoudigen sluitsteen.

De erker boven den ingang is niet oorspronkelijk. In den thans door bebouwing aan het oog onttrokken zijgevel op het Westen bevinden zich muurankers A° 1778.

Van Naamsche-steen.

265 *Boschstraat* 88, pui, vgl. nr. 393.

266 *Breede straat* 5, zie nr. 431; afb. 652.

267 GROOTE STAAT 18. 2 × vier vensters in diepe, hol geprofileerde *omlijstingen* met lateien; smalle, geblokte *dammen;* moderne winkelpui.

268 — 29, zie nr. 435.

269 — 31, 2 × drie vensters, geblokte dammen; pui modern.

270 53, pui modern; gevelsteen: 17 IN HET/GULDE SCHIP 54. Vgl. nr. 262.

271 TONGERSCHESTRAAT 17, okerkleurig gesaust.

Ongedateerde gevels.

272 *Brugstraat* (noordzijde) 10. Vgl. nr. 224 en 367.

273 GROOTE LOOIERSTRAAT 14. Gesauste baksteenen gevel; 2 × vier vensters; gelijkstraats: twee vensters, deur, venster; geprofileerde *deuromlijsting* met fraai schildje; paneelvullingen, gebeeldhouwd kraagblok; lateibogen, *gebroken kap*, ten deele nog met leien.

— 16, 2 × vier vensters, deuromlijsting met schildje; pannendak; — 18.

274 MUNTSTRAAT 33, 3 × drie vensters; spiegelbogen; pui nieuw; — 37.

275 TONGERSCHESTRAAT 35. De deur oorspronkelijk in het midden; in den door reclames ontsierden topgevel op het Westen kleine rechthoekige vensters (XVII) in den gekalkten achtergevel ten deele nog *kruiskozijnen* met beglazing (XVIId?) en *hoofdgestel* met consoles, vgl. nr. 159.

Inwendig: in het voorhuis *glaswand* met roede-indeeling Lod. XV

276 VRIJTHOF 14, 2 × vier vensters, gebroken kap, *raamhekjes* Lodewijk XVI; pui nieuw. — 31, 2 × drie vensters; kleine paneelvullingen met hangers.

Voorts nog:

277 ACHTER HET VLEESCHHUIS, (noordzijde) 12. BOSCHSTRAAT 79, 3 × drie vensters.
278 BRUSSELSCHESTRAAT 67, op de eerste verdieping gesneden *ramen* (Lod. XVI).
279 GROOTE GRACHT 28.
280 GROOTE STAAT 16; — 22; — 56, segmentbogen met sluitsteen, hoekblokken (vgl. nr. 75, 436).
281 KERSENMARKT 4; — 6. Vgl. nr. 321. — 282 KESSELSKADE 53; — 62.
283 *Lenculenstraat* 32, vgl. nr. 169.
284 MARIASTRAAT 17.
285 MARKT 35, op de tweede verdieping paneelen met hangers; oorspr. kruiskozijnen; — 59; — 64. *Gevelsteen* met een Moriaan. — 76, vgl. nr. 111.
286 MUNTSTRAAT 4; — 7; — 9; — 16; — 36; — 38.
287 SPILSTRAAT 25; — 27.
288 STOKSTRAAT 29. — 31, vgl. nr. 127.
289 TONGERSCHE STRAAT 12, de brandmuren met trappen gedekt; gebeeldhouwde deuromlijsting verdwenen, moderne winkelpui; — 25, thans twee huizen.
290 VRIJTHOF 9; — 10. Oorspronkelijk kruiskozijnen, pui modern; — 11, als voren, gesneden *ramen*; — 14, 2 × vier vensters, *gebroken kap*; pui nieuw.

c. In het tweede en derde kwart der XVIIIe eeuw heeft men blijkens de vrij talrijk bewaard gebleven en gedateerde gevels smaak gehad in het verbreken van het verticale element door de „staanders" op de verdieping naar onderen te doen uitbuigen. Bij voorkeur geschiedde zulks met het middelste paar, zoodat bij een in de as geplaatsten ingang de gevelsteen hierboven omlijst werd door de uitbuigende staanders. Het vroegste, gedateerde voorbeeld is van het jaar 1714.

Gedateerde gevels.

Afb. 630. Platielstraat 10. Gevelsteen.

291 PLATIELSTRAAT 10, zie hierna nr. 307. *Gevelsteen* met de Aanbidding der Wijzen en het jaarschrift: EPIPHANIA DOMINI - CAELO EXALTATA (1714). Afb. 630. — 8 (1724).
292 MARKT 11, 12 (1726 en 1729); *gevelsteen:* man met molensteen voor den buik: IN DEN MEULENSTEEN / T IS EEN STERKEN — DIE HEM DRACHEN KAN.
293 BRUSSELSCHE STRAAT 21 (1734).
294 SMEDENSTRAAT / KERSENMARKT, *gevelsteen* met een lanspunt (?) en 17 - 34.
295 SINT-PIETERSTRAAT 50 (1737). — 44 (1739) verdwenen.
296 BRUSSELSCHE STRAAT 105 (1743). — 297 MARKT 9 (1745). Vgl. nr. 350.

Afb. 631. Sporenstraat 14.

298 KLEINE STAAT 14 (1751). Zie nr. 306.

299 KERSENMARKT 8; 2 × twee vensters, segmentbogen; oorspronkelijk: venster, deur, venster; deuromlijsting met Lodewijk XV schildje. *Gevelsteen:* 17 · IN · T · MOLEN · YSER 67.

300 SPORENSTRAAT 14, pui van Naamsche steen, deuromlijsting met Lodewijk XV ornament, segmentbogen met eenvoudigen sluitsteen. *Gevelsteen:* IN DEN ORANGEBOOM (1768). Afb. 631.

301 GROOTE STAAT 23. 2 × twee vensters, segmentbogen met sluitsteen. *Gevelsteen* met twee draken en: 17 IN HET DRAAKENVELD 69. Gesloopt.

Ongedateerde gevels

302 ACHTER 'T VLEESCHHUIS 34, op de verdieping oorspronkelijk twee kruiskozijnen; thans gesneden *ramen* Lodewijk XVI. *Gevelsteen:*

INT
HOOGHUYS

303 *Gubbelstraat* 34, zie nr. 149.

304 KESSELSKADE 64, 2 × twee vensters; pui van Naamsche steen.

Van Naamsche steen.

305 CAPUCIJNENSTRAAT 15, smalle gevel met deur en gewijzigd venster; op de verdieping twee *vensters* met tusschendorpel en geblokte *dammen*. *Gevelsteen:* kruis op heuvel en SUB SIGNO CRUCIS EX . . . TUTA ROMA.

306 KLEINE STAAT (westzijde) 14. Geverfde gevel, geblokt langs de zijden en in de dammen; 3 × twee vensters, segmentbogen met eenvoudigen sluitsteen; paneelen met ingebogen hoeken. *Gevelsteen:* een leeuw komend uit een berg: 17 LEEUWEN STEEN 51. Vgl. nr. 298.

307 PLATIELSTRAAT 10, 2 × twee vensters; pui vernieuwd; *raamhekjes* Lodewijk XVI. Gevelsteen (1714) zie hiervoren en afb. 630.[1])

308 STOKSTRAAT 5, met geblokten dam.

d. Een andere wijze om het verticalisme der „staanders" te temperen, werd verkregen door de rechtstanden niet te laten doorloopen, maar ze te onderbreken. Zoo bleven er boven en (of) onder de vensters kleine of groote stukken van den voormaligen

[1]) Vlgs. Schaepkens, blz. 278, was in 1174 de luibe der bakkers hier gevestigd.

„staander" over, welke als een sierelement werden toegepast. Om deze stukken aan te duiden bedien ik mij voor de grootere onder de vensters van de benaming „beenen", voor de kleine van „hakken", terwijl de kleine stukken op de bovendorpels met „ooren" worden aangeduid.

Deze elementen worden vrij willekeurig toegepast; nu eens aan de vensteromlijstingen van de tweede verdieping, dan weer alleen in het gelijkstraats, een ander maal bij
309 gevels van de zooeven onder c. beschreven groep, zooals bij het geveltje Kersenmarkt 8, waar „beenen" op de tweede verdieping (zie nr. 299).

Belangrijke gevels van deze groep zijn:

Gedateerde gevels.

310 MUNTSTRAAT 43. 2 × twee vensters met segmentbogen, „hakken" en *gevelsteen:* 17 IN DEN GOUDEN HAEN 67.

Ongedateerde gevels.

311 *Boschstraat* 60, zie nr. 391.
312 GROOTE LOOIERSTRAAT 18.
313 GROOTE STAAT 2, zie hierna nr. 323; — 33, 2 × drie vensters; die op de tweede verdieping op „beenen" en met „ooren"; geprofileerde lijsten, segmentbogen met verschillend gebeeldhouwde sluitsteenen (Lodewijk XV); — 45, 2 × drie vensters; op de tweede verdieping zijn zij op „beenen" geplaatst met een paneel er tusschen; segmentbogen en hoofdgestel met hooge *consoles*, van boven eindigend in een voluut, van onderen in een zwelling met een bladmotief; — 65, 3 × drie vensters; segmentbogen; het middenvenster van eerste en tweede verdieping met driedeeligen sluitsteen. Winkelpui; *raamhekjes* (XIX) op de tweede verdieping.
314 KAPOENSTRAAT 6, zie nr. 408, afb. 645; — 19.
315 KLEINE GRACHT 16 en 18. 2 × vier en 2 × vijf vensters in hardsteenen omlijstingen „op beenen"; segmentbogen met geprofileerden sluitsteen. Zie afb. 632.
316 KLEINE STAAT 12, gesauste baksteen; 3 × vier vensters; die van tweede en derde verdieping, alsmede de vernieuwde gootlijst „op beenen". Nieuwe pui.
317 MARIA STRAAT 23, a, b, c.
318 MUNTSTRAAT 19; — 27; — 28; — 41.
319 NIEUWSTRAAT 18, met geblokten dam.

Voorts nog:

320 ACHTER HET VLEESCHHUIS 22, op „beenen".
321 KERSENMARKT 4; — 6. Vgl. nr. 281.
322 WITMAKERSTRAAT 11.

Afb. 632. Kleine Gracht 16 en 18.

e. Een uitgesproken *horizontale indeeling* ontstaat door veelal vlakke lijsten op de bovendorpels; soms ook ontstaat dit effect bij smalle gevels doordat de bekroningen der bovendorpels elkaar raken.

323 GROOTE STAAT 2, gesauste gevel van baksteen met smalle dammen; 3 × vier vensters in geprofileerde omlijsting met segmentbogen en gebeeldhouwde sluitsteenen; twee zware geprofileerde lijsten boven de bovendorpels, de onderdorpels met „hakken" (vgl. nr. 313). Pui nieuw.

324 JODENSTRAAT 26.

325 NIEUWSTRAAT 18.

Verder zijn nog te noemen:

326 BRUGSTRAAT 30.

327 BRUSSELSCHE STRAAT 38; — 60.

328 GROOTE STAAT 21, met 2 × een gekoppeld venster.

329 HEIDENSTRAAT 5.

330 KLEINE STAAT 6.

331 LENCULENSTRAAT 14.

332 MARKT 29.

333 SPILSTRAAT 2, 2 × drie vensters; *raamhekjes.*

334 STOKSTRAAT 22.

335 VRIJTHOF (westzijde) 27.

336 WOLFSTRAAT 6 en 8; — 33.

Gedateerde gevels.

C. Tot de groep met een algemeen XVIIIe eeuwsch karakter behooren de volgende:

337 KAPOENSTRAAT 3 en 5. Gesauste baksteenen gevel van vier vensterassen. In het gelijkstraats een koetspoort, (oorspronkelijk twee vensters) deur en een smal venster. De poort, gevat in een omlijsting van blokken Naamsche steen, heeft een bovenlicht (XIX) met pijlen, en het jaartal CIↃ IↃ CCVII (1707); de deur met eenvoudige omlijsting en rechthoekig bovenlicht. Twee dakvensters, het grootste vroeger met hijschblok. Terzijde overblijfselen van trapgevels.

Vgl. de aanteekening over de Poort van Oost, hiervoren blz. 597 en 607.

338 *Groote Gracht* 92. (1714). Zie de Poort van Tilly, blz. 612, nr. 7.

339 TONGERSCHESTRAAT 11, ANNO-1719.

Afb. 633. Steenenbrug 12. Gevelsteen met Sint Maarten (1723).

340 STEENENBRUG 12. Gezuiverde baksteen; *gevelsteen* met St. Maartengroep en een chronogram: HoC TeMPore DestrUItUr nUnC erIgItUr (1723). Schoorsteen met gesneden bovenboezem. Afb. 633, 634.

341 TONGERSCHE STRAAT 29-31, dubbele woning; pui van Naamsche steen; *jaarsteen:* 1725.

342 MARKT 11, 1726.

343 LENCULENSTRAAT 18 en 18a. Oorspronkelijk: koetspoort, twee vensters, deur, twee vensters; twee verdiepingen. Op het kalf van de deuromlijsting: PaCe faVente eXtrVCta DoMVs (1725). Vgl. nr. 33.

Afb. 635. Vrijthof 15.
Gevelsteen.

344 VRIJTHOF 15. Geverfde baksteenen gevel van twee verdiepingen; gelijkstraats: deur, drie vensters, deur — oorspronkelijk twee vensters, deur en twee vensters. Op de verdiepingen telkens vier vensters. Zware hoekblokken. *Gevelsteen:* een naar links stappende struisvogel: IN DEN VOGEL STRUYS / 1730.

Opgemerkt zij hier, dat de gebroeders Paep, waarvan hiervoren op blz. 595, noot 1, sprake was, in 1309 een cijns verkochten op 't *steenen* huis van de ridderfamilie *van Schonegge*, dat in de XVIde eeuw der Stroys genoemd werd (vgl. Franq., Inv. O. L. Vr. II, blz. 155, noot 1 en Schaepkens, blz. 337).

Afb. 634. Steenenbrug 12.
Schoorsteen met gesneden bovenboezem.

345 MARIA STRAAT 5. Als baksteen geschilderde gevel van twee verdiepingen; gelijkstraats: deur — oorspronkelijk met bovenlicht — met venster gekoppeld door omlijsting in Naamsche steen met latei. Boven de waterlijst een *gevelsteen:* 17 IN : DE : VERGULDE : PLUYM 32.

De tweede verdieping is van later.

346 MARKT 34, 1732.

347 BRUGSTRAAT 18. In baksteen geschilderde gevel, oorspronkelijk met drie maal drie vensteromlijstingen in Naamsche steen in rechte stukken. Boven de bovendorpels een geprofileerde lijst. Moderne winkelpui. Goot vernieuwd. *Jaarsteen* met 1734 (verdwenen).

348 SINT ANTHONIUSSTRAAT (zuidzijde) 3. Lateibogen; jaarankers (1)737.

349 NIEUWSTRAAT 1—3, 2 × vier vensters met lateibogen; op de 3e verdieping boven de beide middelste vensterassen twee vensters met middenstijl en segmentboog. Top gewijzigd. *Gevelsteenen* met AN — NO en hiertusschen een kruik tusschen 17 — 38: IN DEN KULSCHEN POT.

350 MARKT 8, (1745) vgl. nr. 389; — 9, *In den spiegel*, 1745. Vgl. nr. 297.

351 TONGERSCHESTRAAT 45. Deuromlijsting met rechthoekig door lateiboog gedekt bovenlicht; ijzeren *deurklopper*. Uitstalkast (XIXa). In den achtergevel *jaarsteen:* 1749.

352 RAAMSTRAAT 10. Gesauste baksteenen gevel van een verdieping met drie vensters; geprofileerde hardsteenen deuromlijsting met rechthoekig bovenlicht. Ingezwenkte *gevelsteen* met vergulde ster(5): INDE STAER, waarboven 17 - 53.

353 MARIA STRAAT 11, lateibogen; *gevelsteen*: IN DEN
DISTILEER
17 KETEL 57.

354 VAN HASSELTKADE 7. Gesauste baksteenen gevel van een verdieping met vier vensters; lateibogen met eenvoudigen sluitsteen. Geprofileerde deuromlijsting met bladornament en het jaartal 17 - 62.
Twee dakvensters; moderne pannen.

355 PLATIELSTRAAT 18. Twee vensters, deur, twee vensters; de laatste thans winkelraam. Twee verdiepingen; op de tweede zijn de vensters nagenoeg vierkant. Vensteromlijstingen van Naamsche steen met segmentbogige, aan de onderzijde afgeschuinde bovendorpels met sluitsteen. Deuromlijsting met segmentbogigen bovendorpel, waarin cartouche (Lodewijk XV).

356 CAPUCIJNENSTRAAT 82. Baksteenen gevel van een verdieping; segmentbogen met eenvoudigen sluitsteen. *Gevelsteen* met bloeiende lelie: 17 IN DE LILIET 64.

357 KLEINE LOOIERSTRAAT 21. Geheel gecemente gevel. Geprofileerde deuromlijsting; segmentbogen met sluitsteen. (1766).

358 PLATIELSTRAAT 2. Gesauste baksteenen gevel van vijf ramen. Omlijstingen in Naamsche steen met aan de onderzijde afgeschuinde bovendorpels. De deuromlijsting met Lodewijk XV schelp op den bovendorpel, tusschen twee nieuwe winkelpuien. *Gevelsteen* met voluten en een papegaai[1]): 17 IN DE PAPEGAEY 66.

359 VIJFHARINGENSTRAAT 2a. Op de verdieping drie vensters in omlijstingen van blokken, maar gedekt door segmentbogen met eenvoudigen sluitsteen. *Gevelsteen* met drie *kronen* en het jaartal 1766; het onderschrift is onleesbaar.

360 SINT PIETERSTRAAT 40. Gesauste baksteenen gevel van drie vensterassen en een verdieping. In de middenpartij boven het gelijkstraats een *gevelsteen* met een schip en: ANNO AU BATAUX 1773. Afb. 636.

361 *Sint Servaasklooster* (Henric van Veldekenplein) 26, 24, (1774), zie nr. 45.

---

1) Een huis „de papegaai" in de Platielstraat komt in 1640 reeds voor, vgl. Franquinet, Invent. O. L. Vr. II, blz. 26, noot 1.

362 *Stokstraat* 35, 37. (1774) vgl. nr. 50.

363 SINT BERNARDUSSTRAAT 26, 28. De ANCKER, ook, maar ten onrechte genoemd het „voormalig Pesthuis", vrijstaand gebouw vóór de Helpoort. De zuidgevel aan de Jeker heeft boven een hoog plint van Naamsche steen met een versnijding een onderbouw van regelmatige blokken mergel, waarin kleinere en grootere, dichtgemetselde vensters, gevat in Naamsche steen en gedekt door segmentbogen met eenvoudigen sluitsteen. Eenige kleine vensters zijn later aangebracht. In het baksteenen bovengedeelte onregelmatig aangebrachte lichtopeningen zonder omlijsting. Onder het overstekende en met roode pannen gedekte zadeldak, acht lage, breede vensters. Het dak wordt onderbroken door een reeks luchtopeningen.

Afb. 636. St. Pieterstraat 40.

De gewitte, baksteenen oostgevel met een afschuining op het Noord-oosten, waarin een laag, breed venster zonder raam, heeft een onderbouw van mergel, twee ongelijk hooge vensters in omlijsting van Naamsche steen, gedekt door segmentbogen met eenvoudigen sluitsteen; een later ingebroken deuropening. Op de eerste verdieping drie vensters zonder omlijsting; hierboven in sierlijke, gesmeedijzeren ankers A° 1775, en drie lage vensteropeningen. Ter hoogte van de luchtopeningen in het dak zijn in den met vlechtingen afgesloten top nog drie vensteropeningen, eveneens zonder ramen.

De gewitte noordgevel van baksteen heeft in het gelijkstraats een venster, drie koetspoorten, een venster, de vensters gevat in hardsteenen omlijstingen met segmentboog en eenvoudigen sluitsteen, de middelste koetspoort met een gebeeldhouwden sluitsteen. Op de verdieping vier kleine vensters met eenvoudigen sluitsteen, en drie groote, later aangebrachte. Onder het overstekende dak zes lage, breede vensters, zooals aan de zuidzijde, benevens een zolderdeur met hijschblok. Twaalf eenvoudige ankers. Afb. 637.

Dit gebouw is op het door Herbenus genoemde bolwerk in blokken Naamsche steen (vgl. hiervoren blz. 60) opgericht als papiermolen (vgl. Schaepkens, het oude Tricht, Public. 1907, blz. 173) door den drukker-uitgever Lekens.
De aanwezigheid van barakken voor pestlijders op dit bolwerk heeft waarschijnlijk aanleiding gegeven tot de onjuiste benaming van „voormalig Pesthuis".

364 SMEDENSTRAAT 11, *gevelsteen:* 17 IN HET SCHIP 82.

Afb. 637. De voorm. papiermolen, de Ancker vóór de Helpoort.

365 BOGAERDENSTRAAT 50. Geschilderde baksteenen gevel van twee verdiepingen, elk van vier vensters; segmentbogen met eenvoudigen sluitsteen. Hardsteenen plint; geprofileerde deuromlijsting. Gevelsteen met (vergulden) leeuw en: AU LION ROUGE 1789 IN DEN ROODEN LEEUW.

Tot de hier behandelde groep behooren voorts nog de volgende niet gedateerde gevels:

Ongedateerde gevels.

366 ACHTER HET VLEESCHHUIS, hoek KERSENMARKT; - 11; - 24; - 24a, oorspronkelijk met kruis- en vensters met middenstijl; *hoofdgestel* met triglyphen. — 26.

367 BOGAERDENSTRAAT 31, pui; BOSCHSTRAAT 70; BOUILLONSTRAAT 6, 4, 2, zie nr. 101. BREEDE STRAAT 13, 15, zie nr. 395; — 18; - 25 (zuidzijde), genaamd „de Gulden Cop" (vgl. blz. 609); — 27. Gesauste baksteenen gevel van twee verdiepingen. Gelijkstraats twee vensters, deur, een venster. Vgl. blz. 609; BRUGSTRAAT 10; - 16; - 18; - 20; - 28; - 30.

368 BRUSSELSCHESTRAAT 33; - 85, lateibogen met eenvoudigen sluitsteen; *raamhekjes* Lod. XVI; - 88; - 90; - 109, spiegelbogen met eenvoudigen sluitsteen.

369 GRACHTSTRAAT 8, met baksteenkleurige cement bestreken, en hierin donkergrijze voegen getrokken!

370 GROOTE GRACHT 3 en 5, met afgeschuinde bovendorpels; - 7; - 32.

371 GROOTE LOOIERSTRAAT 10, oorspronkelijk met kruisvensters; - 18, oorspronkelijk met kruisvensters; 21, dakvenster; 23; - 24; - 25; - 26; - 28; - 30;

372 GROOTE STAAT 4, 4 × drie vensters; *raamhekjes* Lod. XVI; - 6, 3 × drie vensters, moderne winkelpui; - 16; - 17; - 27, 3 × drie vensters; - 30; - 32; - 32a; - 37; - 39; - 41; - 42; - 43; - 51.

373 V. HASSELTKADE 8, hoek Raamstraat. Gevel in baksteen; gelijkstraats: venster, deur met schildje Lod. XV, twee vensters; op de verdieping vier vensters; segmentbogen, hoekblokken, gebroken kap. Zijgevel aan de Raamstraat met gedichte tusschendorpelvensters en zes (1, 2 en 3) ovale zolderlichten. - 9, 10 en 11, in de XVIIIe eeuw

gemoderniseerd, driehoekig fronton, afgeschuinde bovendorpels; vensteromlijstingen op de tweede verdieping van 11 in cement; het balconhek hier met het monogram (A. R en M) en de deuromlijsting als op 9; balconhek; - 12, vgl. nr. 150. Afb. 638.

Afb. 638. v. Hasseltkade 11.

374 HEGGENSTRAAT 9; - 11.
Helstraat, zie SINT BERNARDUSSTRAAT.

375 KAPOENSTRAAT 7; - 8, 10, 12 (afb. 645; KEIZER KAREL PLEIN 6, zie nr. 41 (ST. SERVAASKLOOSTER 6); KERSENMARKT 10; - KESSELSKADE 60, pui oorspronkelijk; sluitsteen boven de deur met: sleutel. KLEINE LOOIERSTRAAT 14; - 18; - 21; (1766); - 25. KLEINE STAAT 4; - 7, met segmentbogen; - 8; - 9, de derde verdieping toegevoegd; - 11; - 16; - 18; - 20; - 22. Koestraat 18, deuromlijsting.

376 LANGS DE MAAS 21, tweede verdieping nieuw; LENCULENSTRAAT 17; - 19, vgl. nr. 189 en zie nr. 108; 27; - 29; LOOIERSGRACHT 2; - 4.

377 MUNTSTRAAT 17; - 20; - 22; - 30; - 32.

378 NIEUWSTRAAT 5; - 7; - 14, gebroken kap met dakkapel; - 16; - 19; - 21.

379 O. L. VROUWE KADE 4, zie nr. 421; 7; O. L. VROUWE PLEIN 24, 2 × drie vensters en een gesneden *dakkapel* (vgl. afb. 626) afb. 639; O. L. VROUWE WAL 6; - 7.

Afb. 639. O. L. Vrouwe plein 24. Dakkapel.

Afb. 640. Tongerschestraat 86.

380 PLANKSTRAAT 10; - 16; - 20; PLATIELSTRAAT 6a en b; - 22.

381 RAAMSTRAAT 50.

382 SINT BERNARDUSSTRAAT 1, zie nr. 39; - 3; - 5;- 5b; - 7; - 8; - 11; - 12; - 13; 15 - 19, zie nr. 40; SINT PIETER STRAAT 28; - 52; - 64; SINT SERVAAS KLOOSTER 20; - 22, zie nr. 44. - 26; 28; 32, 34, zie nr. 47; - 36; - 39; STOKSTRAAT 1; - 23; - 30; - 39; - 41; - 42; - 51;

383 STEENENBRUG 6, met schoorsteenmantel (boezemkast midden- XVIII).

384 TONGERSCHESTRAAT 2; - 4; - 20; 43; - 49; - 54; - 86, op de verdieping kruisvensters, gelijkstraats segmentbogen; vgl. nr. 234, afb. 640.

385 VIJF HARINGENSTRAAT 8; - 10; - 19; VRIJTHOF, hoek GROOTE STAAT 1; - 14; - 26; - 30, 2 × vier vensters; dakkapel met fronton en consoles. Huis van het voorm. Kapittel van Sint Servaas; - 35.

386 WITMAKERSTRAAT 5 en 7, zie nr. 55 en 445; - 9; - 27; WOLFSTRAAT 5; - 16; 20; - 22, *raamhekjes* Lod. XVI; - 24; 26, gesaust, 2 × vijf vensters; - 27; - 28; - 30; - 32.

D. GEVELS MET KENMERKEN DER LODEWIJK-STIJLEN.

Gedateerde gevels.

387 *Breede straat* 10, (1708), zie nr. 216.

388 KOESTRAAT 9. Deuromlijsting in Naamsche steen, hol geprofileerd; de stijlen voorzien van een paneelmotief, de bovendorpel van een zwaren, gecanneleerden sluitsteen; het kalf met symmetrisch bladmotief en 17 — 36.

389 MARKT 8 (1745), zie nr. 427.

MARKT 17 a, b, c. Gesauste baksteenen gevel van twee verdiepingen en vijf vensterassen. De geprofileerde vensteromlijstingen in Naamsche steen hebben op de eerste verdieping driehoekige frontons. De linkervensteras vermoedelijk toegevoegd, daar hier oorspronkelijk geen kruiskozijnen zijn geweest en de overige vier gedekt worden door een afzonderlijk met leien gedekt dak. Boven de middelste van deze vier vensters een driehoekig fronton op consoles; in het veld twee engeltjes met een cartouche, waarop 1738. Pui vernieuwd.

390 — 55. 1754, zie nr. 34.

391 ST. PIETERSTRAAT 42 (1775), ontluisterde gevel; natuursteenen vensteromlijstingen met segmentbogen en sluitsteenen met schelp. Lod. XV. Jachtvoorstelling in stuc, zie afb. 560.

Niet gedateerde gevels.

392 BOSCHSTRAAT 60. Geschilderde baksteengevel met vier vensterassen; middenrisaliet met deur en venster. Paneelvullingen, spiegelbogen. Bovenste verdieping met gebogen fronton en oeuil-de-boeuf toegevoegd. Deur (Lod. XV) niet oorspronkelijk. — Lod. XV. Afb. 641.

Inwendig: trap, deuren en schoorsteenen uit den tijd.

Deze gevel wordt toegeschreven aan Mathias Soiron.

393 — 86. Smalle, gepleisterde baksteenen gevel; 2 × twee vensters met lateibogen; pui gewijzigd. Gebeeldhouwde sluitsteenen in gelijkvloers, op eerste verdieping; paneelen in de borstwering onder de vensters. Het „beeldhouwwerk" is waarschijnlijk uitgevoerd in stuc. — Lod. XVI.

394 — 88, zie nr. 430.

395 — 110-108. Vroeger een pand; gepleisterd met toepassing van veel Naamsche steen. 2 × vijf vensters; geblokte pilasters, bekroond door kapiteelen met groeven en schubben. Gebroken kap met leien, schoorsteenen en windvanen, drie dakkapellen. Gesneden *ramen*, *raamhekjes*. *Stoeppalen* (6) met kettingen. Lod. XVI (XIXa).

Afb. 641. Boschstraat 60, breed 10.53 M.

396 *Breede straat* 3; — 5; — 17, zie nrs. 431 en 13.
— 13-15. In de XVIIIe eeuw verbouwd (Lod. XV) pand uit XVIIA, *gebroken kap*; met vlakke balusters (± 1745).

397 *Brugstraat* 6, zie nr. 432.

398 BRUSSELSCHESTRAAT 51. Gegroefde dammen, paneelen; deuromlijsting met spiegelboog en Lod. XV schildje.

399 — 76 (noordzijde). Baksteen (gecement) en Naamsche steen; een verdieping met drie vensters tusschen vier pilasters met cannelures en Lod. XVI ornament aan kapiteel en basement. Het middenvenster in een rijkere omlijsting van Naamsche steen heeft een op twee consoles rustend balcon (het hek van later tijd). Gelijkstraats: een koetspoort, twee vensters en een deur. De deuromlijsting in haar symmetrisch Lod. XV ornament, mogelijk van elders afkomstig. Het venster in de as, geflankeerd door pilasters met een leliestaf op het verdiepte voorvlak; zij dragen de consoles van het balcon,

maar missen basementen, zoodat het mogelijk is, dat hier oorspronkelijk de deur is geweest. (Vgl. nr. 16, afb. 663 blz. 686).

400 — 77, zie nr. 17. — 84, zie nr. 18. — 85 (zuidzijde). 2 × drie vensters, gelijkstraats deur en twee vensters, gebroken kap.

401 CAPUCIJNENSTRAAT 51. Geschilderde baksteenen gevel van een verdieping. Rijk ge-

Afb. 642. Capucijnenstraat 57, breed 15,13 M.

ornamenteerde deuromlijsting Lod. XV

402 — 57. Baksteenen gevel van twee verdiepingen, door zes geblokte pilasters onderverdeeld; middenpartij met deur, boven- en twee zijlichten, heeft eenigen voorsprong. Gebroken spiegelbogen; zijpoortje; de vensteromlijstingen hierboven in cement. — Régence-Lod. XV. Afb. 642.

403 — 73. Geschilderde baksteen, een verdieping. Tentdak met pannen. Middenpartij met gebeeldhouwde deuromlijsting. Lod. XVI.

GROOTE GRACHT 18, zie nr. 19 en afb. 579.

Afb. 643. Groote Gracht 29; deur breed in den dag 1,35 M.

404 — 29. Geschilderde baksteen; vijf vensterassen, twee verdiepingen; paneelvullingen, segmentbogen met eenvoudigen sluitsteen. Drie dakvensters. Gebeeldhouwde deuromlijsting met bovenlicht, sluitsteen met Lod. XV schildje, dubbele deur met oude koperen krukken en in den bovendorpel: IN DEN COELEN MEY. Afb. 643.

406 — 56, zie nr. 433. — Lod. XVI. — 82, zie nr. 21. — Lod. XVI. — 90, zie nr. 8. — Regence.

405 GROOTE STAAT 24; — 29, zie nr. 434; — 32, 32a, 2 × zes vensters; *raamhekjes*; moderne winkelpui; — 56, zie nr. 280; — 57a, vgl. nr. 148, in de XVIIIe eeuw gemoderniseerde gevel met 2 × drie vensters; op de verdieping met zware geprofileerde omlijstingen.

Afb 644. Van Hasseltkade 20.

407 VAN HASSELTKADE 13. Baksteen; 2 × vier vensters. Gelijkvloers: venster, deur, twee vensters; geprofileerde lateibogen, verschillend versierde sluitsteenen (Lod. XV), *raamhekjes* (Lod. XVI); *gebroken kap*.

410 — 20. Gevel van baksteen met ruime toepassing van Naamsche steen; twee verdiepingen, zeven vensterassen, *gebroken kap* oorspronkelijk met leien. Door horizontaal gegroefde *dammen* in zeven traveeën verdeeld, welke voor de middelste drie traveeën op de verdieping vervangen zijn door *pilasters* met terugliggende velden. Een zware lijst scheidt het gelijkstraats van de eerste verdieping. In de middentravee ligt de ingang, waarboven een balcon met hek; de balcondeur halfrond gedekt. Afb. 644. Pl. XXV.
Inwendig: Vestibule met door (oorspronkelijk gemarmerde) kolommen gedragen koepel. Trap, deuren, schoorsteenmantels en stuczolderingen uit den tijd. — Lod. XVI. Afb. 646.

409 JODENSTRAAT 12, zie nr. 27.

Afb. 646. Van Hasseltkade 20. Vestibule.

408 KAPOENSTRAAT 6 (vgl. nr. 314), gesauste baksteen, 2 × drie vensters, deur oorspronkelijk in het midden, gesmeed ijzeren balconhek, middenpartij met gebroken spiegelbogen; op de 2e verdieping vensters op beenen. Afb. 645.

Afb. 645. Kapoenstraat 6—12.

411 KLEINE GRACHT 30. Gekalkte baksteen met ruime toepassing van natuursteen. Middenrisaliet bekroond door gebeeldhouwd houten dakvenster. Segmentbogen en op de eerste verdieping gebroken *spiegelbogen* — Lod. XV.

412 — 32. Gepleisterde baksteen door geblokte lisenen in drie traveeën verdeeld, waarvan de binnenste een risaliet vormt met gelijkstr. deur in gebeeldhouwde omlijsting en twee smalle nevenlichten, op de beide verdiepingen telkens een venster met gebeeldhouwden sluitsteen. Drie *dakkapellen*, waarvan de buitenste rond. — Lod. XVI. Afb. 647.

413 KLEINE STAAT 13, zie nr. 437.

KOESTRAAT 5. Geschilderde baksteen; geblokte vensteromlijstingen met eenvoudige lateibogen; vgl. afb. 559.
— 7, zie nr. 438.

414 MARKT 14, zie nr. 440. — 16. Geschilderde baksteen; bekroonde lateibogen; hoog *wolfdak* met leien, *dakkapellen* Winkelpui.

415 — 18. Gepleisterde gevel met rijke toepassing van Naamsche steen; twee ver-

Afb. 647. Kleine Gracht 32.

diepingen met mezzanine hoog, vier vensterassen breed; *gebroken kap* met leien. De gevel is door horizontaal gegroefde *pilasters* onderverdeeld. Het middenrisaliet heeft in het gelijkstraats de deur en een venster, voorts 2 × twee vensters en twee mezzanine vensters, een driehoekig *tympaan* met oeuil-de-boeuf in het geschubd veld. De verdiepingen hier geaccentueerd door een zware lijst op consoles, waar tusschen festoenen en krulornament; in de zijtraveeën vlakke paneelen. — Lod. XVI (± 1800). Afb. 648.

416 — 20. Dergelijke gevel van thans ontpleisterde baksteen en voorheen geschilderde vensteromlijstingen van Naamsche steen. Middenrisaliet in het gelijkstraats gegroefd, en bekroond door een gebogen fronton met een schelpmotief in top; het veld doorbroken door een staand ovaal zoldervenster; het *zadeldak* met twee oorspronkelijke *dakkapellen* is gedekt met pannen. De vensteromlijstingen zijn door weelderige segmentbogen met symmetrisch schelpmotief bekroond. — Lod. XV. Afb. 649.

417 — 31, 32, 5 vensterassen met 3 × zes pilasters, die telkens een hoofdgestel dragen; drie *dakkapellen*; — 33, zie nr. 111. — 70, 71.

418 MUNTSTRAAT 14. Baksteenen gevel van twee verdiepingen, geblokte hoekpilasters. Op de verdieping twee voormalige kruisvensters, gedekt door een latei met groeven; op de tweede oorspr. twee-licht vensters. *Raamhekjes* (Lod. XVI). Winkelpui. Lod. XIV.

419 — 45, 47. Dergelijke gevel. Aan den hoek aan de Jodenstraat een *gevelsteen* met een bok: IN DEN GROENEN BOCK.

Afb. 648. Markt 18, breed 8.45 M.

Inwendig: op de eerste verdieping een schoorsteen met gesneden boezem, stucplafonds en trap (XVII d). Vgl. nr. 113.

420 *Nieuwstraat* 11; — 13, zie nr. 443.

421 O. L. VROUWEKADE 4. Op den ouden stadsmuur gebouwde woning; de noordelijke helft door drie gegroefde *pilasters* met Ionische kapiteelen in twee traveeën verdeeld, elke voorzien van een venster met segmentboog en sluitsteen met festoen. Hierboven een paneel met twee takken door een krans. Geprofileerde gootlijst, twee dakvensters, gedeeltelijk met leien gedekte *gebroken kap*. De zuidelijke helft heeft drie vensters met gekoppelde lateibogen; op de verdieping twee met segmentbogen. Zadeldak met pannen; vgl. nr. 379.

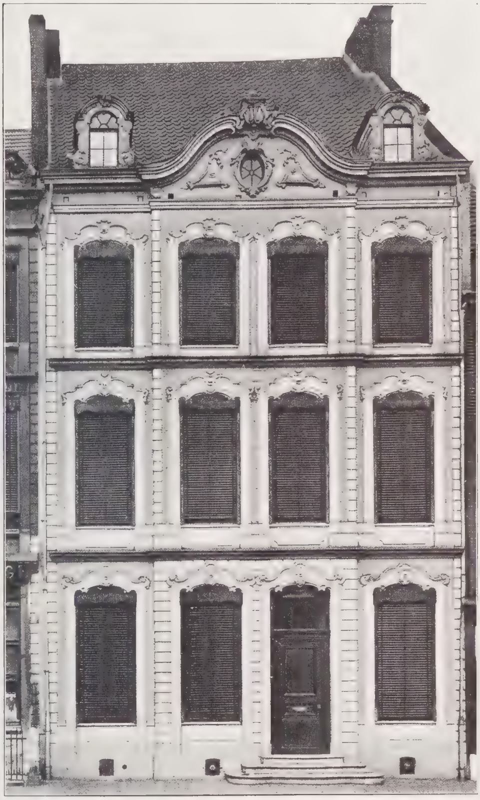

Afb. 649. Markt 20, breed 9.13 M.

422 *O. L. Vrouwe plein* 18, zie nr. 35.

423 TONGERSCHE STRAAT 60. Twee verdiepingen met telkens twee en een venster, oorspronkelijk met kruis, respectievelijk middenstijl. Zadeldak tusschen twee gevels met trappen. Steenen *dakkapel*, gedekt door een gebogen tympaan met bol; terzijde voluutvormige sluitstukken. Pui gewijzigd. Vgl. nr. 195.

Afb. 650. Stokstraat 11, (1790) breed 4.57 M.

424 VRIJTHOF (zuidzijde) 21. Met segmentbogen en fronton met Lod. XV ornament.

425 *Wolfstraat* 18, zie nr. 445.

426 — 15. Op de verdieping gebogen fronton met SIC AVDACI MISEREATUR (1714).

427 MARKT 8, smalle gevel met *gevelsteen*: IN HET EENHOORN 1745; vgl. nr. 389.

Gevels van Naamsche steen. gedateerde

428 STOKSTRAAT 11 (oostzijde). Eenvoudige gevel van een verdieping; pui gewijzigd; oorspr. twee vensters en deur; gegroefde dammen. Op de verdieping vier pilasters met rozet (zonnebloem), waartusschen drie vensters; deze hebben op den bovendorpel beeldhouwwerk; 2 × een iele slinger en op de middelste twee takken. Onder de benedendorpels en boven een zware waterlijst drie paneelen, de buitenste met gekruiste takken, het binnenste met draperie en een ovaal medaillon, waarop: NOUS / DESIRONS / LA PAIX / 1790. Hoofdgestel met fijn lijstje van kraalornament (astragaal). Afb. 650.

niet gedateerde

429 MARKT 6. (1792) zie nr. 255.

430 BOSCHSTRAAT 88. Geblokte dammen (van pleister?); 2 × vier vensters met segmentbogen; eenvoudige *raamhekjes* (Empire). Gelijkvloers twee vensters, deur met segmentbogig bovenlicht; vgl. nr. 394. — Lod. XV/XVI.

431 BREEDE STRAAT 3 (zuidzijde), 2 × vier vensters; gelijkstraats: venster, deur, twee vensters. Dammen met paneelen.

— 5. Dergelijke gevel. *Dakkapel* van Naamsche steen; paneelen, gelijkstraats: twee vensters, deur, een venster. Vgl. nr. 266, afb. 652.

432 BRUGSTRAAT 6 (noordzijde). Geblokte dammen, middenrisaliet; 2 × drie vensters, *mansarde kap*; winkelpui. Paneel vullingen, deels met vlakke festoenen. Gebeelde sluitsteen, deels bladornament, deels met kop. — Lod. XVI.

433 GROOTE GRACHT 56. Door geblokte pilasters verdeeld in vijf traveeën. Gelijkstraats: oorspronkelijk twee vensters, deur, twee vensters. *Ramen* met schubmotief. Laat-empire *raamhekjes*, met monogram I. V. B. Drie dakkapellen. — Lod. XVI. Afb. 651.

— 90, zie nr. 8.

434 GROOTE STAAT 24 (noordzijde). Geschilderde gevel met 2 × drie gekoppelde vensters; nieuwe winkelpui. *Raamhekjes.* — Lod. XVI.

435 — 29. (Gesauste) gevel van vijf vensterassen en twee verdiepingen. In het gelijkstraats oorspronkelijk twee vensters, de deur en twee vensters. Afb. 653.

De deur in een rijk versierde omlijsting met lateiboog, waarin een symmetrisch schelpornament, rechthoekig bovenlicht met lateiboog en eenvoudigen sluitsteen.

Afb. 651. Groote Gracht 56, breed 12.50 M.

Afb. 652. Breedestraat 5, breed 8.41 M.

Afb. 654. Kleine Staat 13. Kroonlijst met stucwerk.

De dammen met terugliggende paneelen, waarop symmetrisch schelp- en bladornament (afb. 653). De pui aanvankelijk met behoud der dammen tot winkelpui met galerijen gewijzigd, is in 1943 vervangen door een moderne.

Op de verdiepingen gebeeldhouwde dammen; twee dakkapellen; vgl. nr. 405. — Régence.

436 — 56. Zie nr. 75 en vgl. nr. 280.

437 KLEINE STAAT 13, met 2 × drie vensters, middenrisaliet met groeven; koofvormig *hoofdgestel* met versiering in stucwerk: putti met honden boven de middenpartij en twee cartouches in Lod. XV vormen ter zijde. Pui nieuw. Afb. 654.

438 KOESTRAAT 7. 2 × drie vensters, geprofileerde lateibogen; geblokte dammen; moderne winkelpui. Afb. 655.

439 MARKT 8. Smalle gevel; *gevelsteen*: IN HET EENHOORN 1745.

Zie nr. 427.

Afb. 653. Groote Staat 29.

440 — 14. Door geblokte pilasters in drie traveeën gedeelde gevel; twee verdiepingen, gebroken kap; de middelste travee met twee, de buitenste travee met één vensteras. Onder de ramen paneelen met snijwerk. *Stoeppalen* met kettingen Lod. XVI. Afb. 656.
Inwendig: Vestibule met door zuilen gedragen architraaf, gesneden deuren en supra-portes in stuc. Afb. 657.

Dakbedekking gewijzigd, twee zinken dakvensters. Pui omstreeks 1928 tot winkelpui verbouwd met behoud van de deur.

441 — 33. 2 × drie vensters met segmentbogen en geprofileerden sluitsteen; zware kroonlijst. Moderne café-pui. Gebeeldhouwde *deur-*

omlijsting met ovaal bovenlicht. *Gevelsteen*: bloem. — Régence. Inwendig: Tot de zoldering doorloopende *trap* met gebeeldhouwde trappaal; *stucplafond* ± 1800.

Afb. 655. Koestraat 7, 4.45 M.

Afb. 656. Markt 14, breed 9.67 M.

442 — 69. Gevel van twee verdiepingen; attiek; hoofdgestel; twee dakvensters. Pui modern. Door vijf geblokte en omgekorniste pilasters wordt de gevel in vier traveeën verdeeld. — Lod. XVI. — 70, 71, zijgevel in vakwerk (afb. 552) vgl. nr. 255.

443 NIEUWSTRAAT 11. 2 × zes vensters, sluitsteenen met schubmotief; *gebroken kap* met twee dakvensters. Pui nieuw; *raamhekjes*. — Lod. XVI.
— 13. 2 × drie vensters; alsvoren, maar met een dakvenster.

444 VRIJTHOF 44. Gevel van vijf vensterassen; paneelvullingen met slanke slingers, gebroken kap;

Afb. 657. Markt 14. Vestibule.

raamhekjes; zijgevel aan de Statenstraat vernieuwd.
Lod. XVI. Afb. 658. Pui onlangs verdwenen.

445 WOLFSTRAAT 18. 2 × drie vensters; met segmentbogen met gebeeldhouwden sluitsteen; in de dammen terugliggende paneelen met schelp- en bladmotieven.
Lod. XV. Winkelpui nieuw.

Afb. 658. Vrijthof 44, hoek Statenstraat.

De XIXe eeuwsche woonhuizen.

Vermeldingswaardige huizen uit de eerste helft der XIXe eeuw zijn de navolgende, die over het algemeen als laatste uitloopers van een voorafgaand type zijn te beschouwen. Eenvoud, dan wel vereenvoudiging zijn kenmerkend, terwijl eigentijdsche vormentaal vooral tot uiting komt in details (stucwerk, deuren, enz.).

446 BREEDE STRAAT 7 (zuidzijde). Baksteenen gevel van een verdieping; in het gelijkstraats een koetspoort, vijf vensters en een deur. Strakke vensteromlijstingen, in Naamsche steen; rechte dakgoot. Late uitlooper van het hiervoren (blz. 606—627) beschreven type der Poorten.

447 GROOTE STAAT 1. Baksteenen gevel met 2 × drie vensters; moderne winkelpui.

448 V. HASSELTKADE 14 en 15. Geschilderde baksteengevel; 2 × zes vensters; gebroken kap met pannen; twee dakkapellen, waartusschen een driehoekig *fronton*, in welks veld in relief een op zijn rechter elleboog steunende Neptunus; gemetselde segmentbogen. Gelijkstraats; (oorspr.) koetspoort, deur, drie vensters koetspoort. Deze poorten gedekt door een latei met deklijst, welke op gebeeldhouwde consoles rust.

449 KESSELSKADE 63. 2 × drie vensters; geprofileerde vensteromlijstingen met lateibogen; paneelvullingen; pui gewijzigd. Vermoedelijk opgericht in 1818.

450 KLEINE GRACHT 17. Gesauste natuursteenen gevel; twee vensters, deur, drie vensters; een verdieping, gebroken kap. De *dammen* in het gelijkvloers met horizontale groeven, op de verdieping met cannelures. ± 1830. Afb. 659.

Afb. 659. Kleine gracht 17, breed 12.62 M.

Afb. 660. Spilstraat 9, breed 5.05 M.

451 MARKT 19. Bijna geheel met Naamsche steen bekleede gevel van twee verdiepingen; geblokte hoekdammen; op de eerste verdieping balcondeur, gedekt door een driehoekig fronton; gesmeed ijzeren balconhek; gecemente kop, half rond gedekt uitloopend in voluten. Gelijkvloers: deur en twee vensters; stoeppalen met hekjes.

452 SINT ANTONIUSSTRAAT 88, 90. In XIXa verbouwde gevel; dubbele *deur* met leeuwenkoppen en bovenlicht; stoep van drie treden.

453 SPILSTRAAT 5, *raamhekjes*. — 9. Eenvoudige gevel van Naamsche steen; 2 × drie vensters; lijsten en paneelvullingen; *gevelsteen*; leeuw met vijzel: IN DE GOUDE LEEUW en ANNO 1809. Afb. 660.

454 — 18, 20. 2 × vijf vensters; raamhekjes.

TONGERSCHE STRAAT 43. Drie vensters breed, deur ± 1800 met bovenlicht in omlijsting; rood pannendak.

455 VRIJTHOF 4. 3 × drie vensters; pui nieuw. —47. Zie nr. 54 en afb. 590.

BOERDERIJEN.

456 BRUSSELSCHESTRAAT 93. Baksteenen voorgevel (XVIII) van twee verdiepingen en vijf traveeën; rechthoekige venster- en ingangsomlijstingen van Naamsche steen; onderpui gedeeltelijk verminkt. Aan de achterzijde vakwerk; bedrijfsgedeelte fragmentarisch bewaard. Pl. XXIII.

457 CALVARIESTRAAT 20. Baksteenen voorgevel (XVIII) van twee verdiepingen en vijf traveeën; venster- en ingangsomlijstingen van Naamsche steen; bedrijfsgedeelte sterk verbouwd. Aan de achterzijde een poort met in den sluitsteen 1612.

MOLENS.

Van de talrijke molens op den Jeker zijn er slechts twee als zoodanig in gebruik.

458 De **Bisschopsmolen**, gelegen aan de Steenenbrug.

Volgens Nuyts (De Maastrichtsche straatnamen, blz. 120) komt de bisschopsmaltmolen reeds in een schepenbrief van 1291 voor. In latere eeuwen is er bij herhaling sprake van.

Afb. 661. De Bisschopsmolen, Stenenbrug.

De voorgevel, in baksteen met toepassing van Naamsche steen en mergel, bestaat uit een middenpartij, van Naamsche steen in het gelijkstraats; hierin bevindt zich een deuropening, welke gedekt is door een lateiboog met geprofileerde lijst; de deur heeft een ijzeren klopper.

Het beneden gedeelte der middenpartij is van de bovenhelft gescheiden door een geprofileerde lijst en deze bovenhelft is gevat tusschen twee breede pilasters met zware bekroning; hierop rust een aan de onderzijde geopend driehoekig

Afb. 663. Brusselschestraat 76, breed 9.62 M. (Zie blz. 671).

fronton met Lodewijk XV cartouche, waarin een korf met twee gekruiste scheppen(?) In het midden onder de cartouche bevindt zich een kruisvenster met lateiboog en sluitsteen; dit venster heeft een houten kozijn en houten roeden. Het muurvlak om het venster is geschilderd in nabootsing van baksteen.
Over de beide zijhelften loopt de geprofileerde lijst, welke de middenpartij in een beneden- en bovenhelft scheidt, door en heeft een weinig voorsprong boven de vensters, die een gebogen latei hebben. In de oostelijke helft is beneden een garagedeur aangebracht en zijn op de verdieping twee kruisvensters over, in de westelijke zijn de vensters gewijzigd.
Afb. 661.
Het gebouw is gedekt met een pannendak met twee dakkapellen aan de voorzijde, dat aan de westzijde van de middenpartij onderbroken wordt door den top van een brandgevel.
De achtergevel is ouder (XVII).
De machinerieën voor het bedrijf zijn voor het grootste gedeelte uit den tijd van den bouw.

459 De **Leeuwenmolen** achter de oostelijke huizenrij der St. Pieterstraat, (vgl. Public., 1932, blz. 105) bestaat uit twee huizen; het eene, gelegen aan een tak van den Jeker, is midden XVII — het andere is een bijbouw (XIX a?) zonder bijzondere kenmerken.
De Leeuwenmolen is opgetrokken in mergel met toepassing van Naamsche steen; de topgevel is bekroond door een leeuw.
De ingang heeft twee halve deuren en een rondbogige omlijsting van Naamsche steen; ter weerszijden hiervan waren oorspronkelijk twee smalle, rechthoekige vensters, waarvan dat aan de westzijde in gewijzigden staat over is. Op de verdieping wijzen de vensters op latere wijziging; de gevel heeft vijf gesmeed ijzeren ankers en een hijschblok. Afb. 662.
Inwendig is het gerei voor het grootste gedeelte uit de XVII.

Afb. 662. De Leeuwenmolen.

460 De **molen** aan den **Heksenhoek**, buiten gebruik gestelde vernismolen.

MUSEA.

De verzameling van het **MUSEUM van het GESCHIED- EN OUDHEIDKUNDIG GENOOTSCHAP** [1]) te Maastricht.

Literatuur. FLAMENT A. J. A., Het Huis Oud en Nieuw, 1911 en 1912.

De verzameling bevat o.a.:
A. Voorhistorische, B. Vroeghistorische, C. Middeleeuwsche oudheden.

A. De VOOR-HISTORISCHE OUDHEDEN vormen een verzameling van:

I. Steenen voorwerpen, II. Aardewerk, III. Brons.

I. De steenen voorwerpen bevatten dolken, bijlen (al dan niet geslepen), krabbers, messen, priemen, pijlspitsen, enz. Bijzondere vermelding verdienen de bijlen uit de Donaucultuur (vgl. hiervoren blz. 26) en een nephrieten van jongeren datum.
Deze steenen zijn afkomstig van verschillende Limburgsche plaatsen, zooals Rijckholt e. o., Caberg, Montfort, Posterholt, Echt, enz.
Voorts zijn nog aanwezig slijp- en maalsteenen in diverse vormen en afmetingen.

II. Het aardewerk bevat gebruiksvoorwerpen als schotels, kommen en vaatwerk van andere vormen, waarvan een gedeelte de asch bevatte van afgestorvenen.
Er zijn er met zig-zag ornament, met verticale, schuine en gebogen lijnen, behoorende tot de Klokbeker-, Donau-, laat- Hallstatt- en La Tène-cultuur.
De vindplaatsen strekken zich uit over de heele provincie van Noord tot Zuid.

III. De collectie bronzen voorwerpen bevat bijlen van diverse tijdperken, sikkels, het lemmet van een mes, zwaarden, spiraalversieringen, speerpunten, spelden, enz.
Ook deze voorwerpen zijn van verschillende plaatsen uit Limburg afkomstig.
Voorts bevinden zich in deze collectie ,,smeltkroesjes" van gebakken aarde, gevonden te Caberg

Buiten het reeds vermelde bevinden zich in de verzameling fragmenten van bloedsteen, hertengeweien (te Rijckholt gevonden en gebruikt om den silex uit de mergel te kappen), een collectie ,,netverzwaringen" (volgens een andere opvatting werden zij gebruikt bij weeftoestellen), alsook een maquette van een urnen-

[1]) Ten gevolge van de fusie met het genootschap te Roermond d.d. 1 Januari 1929 is het Genootschap herdoopt tot Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap en de benaming van het Museum gewijzigd tot Provinciaal Oudheidkundig Museum, zijnde het museum van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap.

heuvel (Well) en een nabootsing van den, uit grint gevormden, grafheuvel van Savelsbosch (Gronsveld).

B. VROEG-HISTORISCHE OUDHEDEN.

De vrij uitgebreide verzameling bevat overblijfselen van:
I. Bouwkunst, II. Beeldhouwkunst, III. Grafmonumenten, IV. Vaatwerk, V. Glaswerk, VI. Brons en ijzer, VII. Munten.

Bouwkunst.

I. Onder de overblijfselen der bouwkunst zijn te vermelden: tegels (o. a. van een hypocaustum, zie hiervoren blz. 30), pannen, verwarmingsbuizen enz. Fragmenten van een mozaïekvloer en van een al fresco beschilderde wandversiering (Villa Vlengendaal).

Beeldhouw kunst.

II. Kop van een romeinsch beeld, gevonden te Voerendaal; Romeinsch korinthisch kapiteel, zandsteen, afkomstig uit villa Herkenberg te Meerssen; fragment van een Romeinsch wijaltaar met inscriptie, gevonden te Lottum; fragment van een bas-relief, voorstellende een staande vrouwelijke figuur (inlandsche godin?); met den linkerarm houdt zij een geplooid kleed op, dat voor de beenen naar de andere zijde is geslagen, de rest van het lichaam is naakt, rechts beneden een hoorn met vruchten, Fransche kalksteen, einde IIIe, begin IVe eeuw. Gevonden in 1947 in het puin van de kerktoren van Wessem. Voor de overige beeldhouwwerken, zie hiervoren op blz. 41 e. v.

Grafmonumenten.

III. Onder deze rubriek worden begrepen de in het museum bewaarde sarcophagen en het „tegelgraf van Maastricht". Vermelding verdient het afgietsel van de, aan de binnenzijde met reliefs versierde, sarcophaag van Simpelveld, uit midden der IIe eeuw n. Chr., aldaar gevonden in 1930. Het origineel, dat langs den bovenkant buitenwerks 2.40 × 1.05 en binnenwerks 2.10 × 0.75 M. meet bevindt zich in het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden (Zie Holwerda, Oudheidk. Mededeelingen 1931; blz. 27—48).

Vaatwerk

IV. Het vaatwerk, te Maastricht gevonden, is afkomstig uit woningen en graven, dat uit de woningen dagteekent van de Ie eeuw tot en met Va; het vaatwerk afkomstig van het platteland van Limburg, dateert uit de IIe en IIIe eeuw. In de collectie der grafvondsten bevindt zich vaatwerk van „gesloten vondsten" = de inhoud van onaangeroerde graven. De verzameling bestaat uit schotels, borden, kommen, kruiken, amphoren, kookpotten, wrijfschalen, enz. Ze zijn vervaardigd van „terra sigillata", „terra nigra", gelakt aardewerk, pijpaarde en ruwwandig aardewerk. Van de „gesloten vondsten" verdienen die van Mesch en Stein bijzondere vermelding om den rijkdom van den inhoud.

Glaswerk.

V. De uitgebreide verzameling glaswerk van uiteen-loopende vormen bevat voorwerpen uit de IIe eeuw en later; bijzondere vermelding verdient een geschonden roemer („Venetiaansch", zie Fremersdorf, Germania 1930, 214).

Brons en ijzer.

VI. Tot de belangrijkste voorwerpen in brons behooren de, met een ringetje verbonden, „Instrumenten van een oogendokter", binnen het Castellum gevonden, de „tabellae van Tertinius", bronzen plaatjes, gevonden in de Villa van Ravensbosch (Zie Remouchamps, Oudheidk. Mededeelingen 1925, blz. 59—66), twee bronzen figuurtjes, vermoedelijk versiersels van een wagen, afkomstig uit de Verzameling Guillon. Voorts fibulae, schrijfstiften, pannen met steel, sieraden, beslag, enz. Onder de ijzeren voorwerpen zijn te noemen speerpunten, een schaar, een hakmes, spijkers (uit grafvondsten) en andere voorwerpen, waarvan de bestemming niet altijd met zekerheid is aan te geven.

Munten.

VII. Van de verzameling munten, dateerend van de Ie eeuw tot Va, is de herkomst voor een groot gedeelte niet bekend. De meerderheid der munten is van brons, eenige zijn van zilver, enkele van goud.

Nog dienen genoemd te worden: olielampjes van aardewerk en van brons, kralen van gebakken aarde en van glas, beenen voorwerpen, waaronder een bewerkte vingerring, zalfpaletjes, bewerkte hertengeweien (gevonden in het Castellum).
Tenslotte zij nog gewezen op de maquettes van de „villa urbana" van Vlengendaal, van het vrijstaand badhuis eener villa te Lemiers, van een „villa rustica" bij Valkenburg.

C. MIDDELEEUWSCHE EN LATERE OUDHEDEN.

I. Vroeg middeleeuwsche oudheden.

Deze afdeeling bevat aardewerk, lijkkisten, voorwerpen in ijzer, bronzen gespen, glazen en gebakken kralen, wapenen uit Merovingischen en Karolingisch-Frankischen tijd. Voor het vaatwerk, vgl. ook blz. 699.

II. Middeleeuwsch vaatwerk.

De collectie bevat een overzicht van den Frankischen tot den tegenwoordigen tijd. Niet alle stukken zijn Limburgsch baksel.

III. Middeleeuwsche en latere beeldhouwwerken.

Fragmenten van beeldhouwwerk (XII), afkomstig van de O. L. Vrouwekerk, zooals basementen, kapiteelen en abaci van zuiltjes; eenige zijn gekoppeld, twee zijn afkomstig van bundelzuiltjes; één ervan (afkomstig van een bundel van vier zuiltjes om een middenzuiltje) heeft een postament, dat aan één zijde versierd is met door-een geslingerde draken; een dergelijk is voorzien van hoekblaadjes, de astragaal met een koordmotief; voorts fragmenten van dubbelzuiltjes, waarvan de kapiteelen o. a. versierd zijn met een, door muizen gestropte, poes. Verder zijn er nog brokstukken van gebeeldhouwde kroonlijsten met palmet-ornament en met een ornament van door-een geslingerde ringen.

Twee houten standvinken, (zie hiervoren blz. 187 en afb. 151). Vermoedelijk nog XIII.

Twee doopvonten van Naamsche steen; de eene, met een middellijn van 0.68—0.689 M., is slechts versierd met drie maskers (het vierde afgebroken). Hoog 0.358 M. XI.

Deze vont heet afkomstig te zijn uit de St. Matthias (vgl. hiervoren, blz. 269).

Afb. 664. Fragmenten van een huis in de Brugstraat.

Van de andere is een fragment over, waarvan de grootste breedte bedraagt 0.895 M. de hoogte 0.385 M. Van de koppen is de linker baardeloos, de rechter heeft een puntbaard en in het midden is een gehoornd masker aangebracht, uit welks mond twee slingers met druiventrossen. Afk. uit Nieuwstadt.

Koppen met ranken en slingers uit den mond komen in het Romaansch algemeen voor. Men vgl. hiervoren afb. 287 en 487 als ook de Vrije Fries (1932, blz. 54 e. v.), waarin Nanne Ottema in een artikel over „Vreemde cultuurinvloeden in Friesland gedurende den kloostertijd” uitweidt over het „Spraakbandmotief”.

Afb. 665. Fragmenten van een huis in de Brugstraat.

Verdere fragmenten van beeldhouwwerken, afkomstig van woningen, zooals boogtrommels met gebeeldhouwde koppen, cartouches met wapenschilden, gecanneleerde zuiltjes, alles afkomstig van

een huis (XVI) aan de Brugstraat (afb. 664 en 665). Uit de XVIIe eeuw eenige caryatiden en wandpijlers van schoorsteenmantels. De in afb. 47 weergegeven waterspuwer in den vorm van een kattekop. Een verzameling gebeeldhouwde gevelsteenen uit de XVIIe en XVIIIe eeuw.

Van de beelden in hout dienen vermeld te worden:
Een Christus aan het kruis, met even gebogen armen en rechter been, de voeten met één nagel doorboord; de borstkas is schematisch aangegeven; het hoofd met puntbaardje en doornenkroon gebogen boven den rechterschouder. Witgeverfd eikenhout; hoog ± 1.50 M., breed 1.51 M. (Uit Gronsveld) Maaslandsche school XIII/XIV. Hierbij is een St. Jan geplaatst van elders afkomstig, met het boek in de linkerhand (de rechter arm is afgebroken) en een slank Mariabeeld (de handen ontbreken); beide beelden zijn uitgehold en van zacht hout; gedeeltelijk beschilderd. Hoog o.s. 1.245 M. en 1.19 M. Maaslandsche school, XIV a. (zie J. J. M. Timmers, Houten beelden, Afb. 8 en 9).

Geschonden Corpus van zacht hout; het hoofd met stervende uitdrukking hangt naar den rechter schouder over. Hoog 1.84 M. Afkomstig uit Voerendaal. Maaslandsche school, om 1525. De armen van het eikenhouten kruis (fragment) waren voorzien van de attributen der evangelisten in een vierpas. (zie J. J. M. Timmers, Houten beelden, Afb. 62 en 63). Hierbij een Maria met gevouwen handen en een Maria Magdalena met zalfbus uit een Graflegging; in eikenhout, hoog o.s. 1.773 en 1.725 M. Noord-Duitsche school, midden XVe eeuw.

Een staande Christus, vermoedelijk van een bespotting, eikenhout, hoog 1.092 M. om 1525.

Zetelende God de Vader, met weelderige baard en lokken, de rechterhand zegenend opgeheven, de wereldbol op de linker, gekleed in een wijden mantel. Eikenhout; hoog met voetstuk 0.495 M., grootste breedte 0.355 M. (Uit de Verz. Guillon) Zuid-Nederlandsche school (XVI).

Beeld van een zittenden bisschop, met mijter (H. Remigius), de gehandschoende rechterhand zegenend opgeheven, in de linker den kromstaf houdend. Hij is gekleed in een roode koorkap met blauwe voering, die door een gesp in den vorm van een vierpas, versierd met een cabochon, wordt gesloten. Het beeld, dat aan den voorkant van den mijter en onder de cabochon een reliek bevat, is van een oudere polychromie voorzien. Hoog 0.85 M. Oppergeldersche school, om 1525, handen en staf vernieuwd. Afkomstig uit Klimmen (zie J. J. M. Timmers, Houten beelden, Afb. 70).

Staande vrouwelijke heilige, eikenhout, hoog 0.955 M. Oppergeldersche school, XVd.

Een Christus aan het kruis tusschen de beide moordenaars, fragment van een altaarretabel, eikenhout, gepolychromeerd, hoog (Christus) 0.415 M. (beide moordenaars) 0.495 M. Geldersche school XVd.

Wit geschilderde zachthouten beelden, afkomstig van het Maria-altaar, waarvan hiervoren op blz. 201, noot, gesproken is: een zittende koning (David; de verdwenen harp steunde op zijn linker dij); hoog met voetstuk 1.18 M.; een zittende man met tulband, langen baard en een boek in de linkerhand (Salomon). Onder de witte verf zijn sporen van verguldsel zichtbaar; twee staande engelen met gespreide vleugels en een cartouche met schild houdend — hierop de zespuntige ster van de „Sterre der Zee" ; één is echter vervangen door de ster van Maastricht — op den achterkant het jaartal 1623; hoog ± 1.17 M.; twee zwevende engelen; twee halffiguren, voorstellende twee minderbroeders (H.H. Franciscus en Bonaventura?), gebeitst, hoog 1.19 M.
Deze beelden behooren alle tot het in 1624 geschonken altaar.

Een staande St. Joseph met wapperenden, van de schouders afhangenden, mantel en met het Jezuskindje op de linkerhand en een St. Jan, met kleinen baard en golvend hoofdhaar, het vel om de heupen en over den linkerbovenarm geslagen is aan den binnenkant verguld. Hoog o.s. 1.83 M. en 1.745 M.; beide beelden van zacht hout en afkomstig van Lilbosch (Echt); XVIIIa.

Een St. Lambertus, kenbaar aan het superhumerale, met open boek op de rechterhand (de linker is afgebroken) geschonden staf, rijk versierden mijter; de rechter voet op een krijgsman in wapenrusting. Het beeld is grijs geverfd en hoog 1.163 M. Luiksche school. Om 1700.

Beeld van St. Sebastiaan, eikenhout met latere polychromie, hoog 1.05 M., XVII.

Voorts dienen vermeld te worden de volgende kleine beelden:
Een H. Catharina met open gebedenboek op de linkerhand, rechts onder haar voeten de figuur van keizer Maxentius. Eikenhout, hoog 0.363 M.; de beschildering waarschijnlijk niet oorspronk. Mechelsch, XVI a/b.
Een Maria Magdalena met uitgespreide, opgeheven armen; de polychromie; waarschijnlijk later aangebracht. Eikenhout, hoog 0.235 M.; XVI a/b.
Een Christus op den kouden steen, de handen over elkaar, niet geboeid overblijfsel van beschildering. Lindenhout, hoog 0.205 M.
Gaande of staande Christus, met lendendoek, onderarmen afgebroken; hoog 0.205 M. XVII.
Een gekroonde Madonna op voetstuk, van pijpaarde, met het Christuskindje op den rechterarm; hoog 0.269 M. XVI B.
Eenzelfde, maar beschilderd, met kroon 0.185 M.
Eenzelfde, hoog 0.073 M.
Zelfde type in eikenhout, hoog 0.112 M.
Madonna in geglasuurd en bont steengoed, hoog, zonder de zilveren kroon, 0.19 M. XVII A.
Madonnabeeldje van eikenhout; het Kindje (geschonden) met gekruiste beentjes

op Maria's linker arm; haar rechterarm gebroken; vleeschdeelen met oude polychromie, haren en hout gedeeltelijk verguld; op het onderkleed vergulde sterren (5). Hoog 0.065 M., XVIa.

Dergelijke Madonna; het Kindje zegenend; de leliestaf in Maria's rechter hand ontbreekt; mantel van buiten rood op goud, van binnen blauw; hoog zonder basement 0.097 M. XVd.

Beeldje van één der Driekoningen, afkomstig van een altaarretabel. Gepolychromeerd eikenhout, gemerkt met de hand, hoog 0.285 M., Antwerpsche school, XVIa.

Madonna in palmhout met de zichtbare vleeschdeelen in ivoor; wijde halsopening over de borst samengeregen en om het middel gestrikt. Het haar met scheiding in het midden is op de kruin samengebonden. Het Kindje op de vingertoppen van Maria's linkerhand gezeten is naakt en heeft de beentjes gekruist; in de rechterhand houdt Maria een fragment van een (leliestaf). Hoog 0.271 M. XVIII B.

Een Christus van ivoor, gaande, de handen gebonden, smartelijke uitdrukking, geen kroon op het hoofd. Hoog 0.199 M. XVII.

Vleugel van een diptiek, hoog 0.07, breed 0.35 M. Binnen een spitsbogige nis is de Christus aan het kruis voorgesteld met Maria en Joannes; deze met boek in de rechterhand en de linker aan de kin. Fransch, XIV.

Borstbeeld van Napoleon, in marmer door Chaudet, hoog 0.588 M.

Fragmenten van een Sacramentshuis.

Bijzondere vermelding dient gemaakt te worden van de overblijfselen van een Sacraments-huis, dat den 25-1-1561 door den prior der Kruisheeren bij Guilheme de Joincu werd besteld.

Hiervoren op blz. 258 werd er reeds melding van gemaakt; verder verwijs ik naar het artikel van pater H. P. A. van Hasselt, Geschiedenis van het Klooster der Kruisheeren te Maastricht, Public. 1903, en naar het aan dit beeldhouwwerk gewijd artikel van Jacques Breuer en Yvonne Dupont, getiteld Guillaume de Jonckeu (1929).

Onder het prioraat van Servaess Hensberch werd met den „eersamen ende vromen meyster Wilhem Joncku van Ludick, steynmetser en steynhouwer ..." een accoord gesloten tot het maken van „eyn huyss ofte edifitie ter eren dess heylgen Sacraments ... nae eynen patroen van 's Hartogenbossch gesandt". In het Anniversarium der Kruisheeren wordt op 13 December Nicolaus van der Straeten herdacht, welke „ante aediculam Venerabilis Sacramenti", dat hij op zijn kosten liet oprichten, werd begraven (v. Hasselt, blz. 119). Kanunnik van der Straeten, die op Onnoozele-kinderen 1573 sterft, mag dus wel als de stichter worden aangemerkt.

Volgens de overeenkomst bedroeg de hoogte 35 voet; er waren drie treden aan de voorzijde terwijl op den voet de zeven Deugden („te weten IIII cleyn ende III grote") waren aangebracht. Hierboven bevonden zich de deuren, drie in getal, terwijl „boven den desch ende dueren m. Wilhem maecken sall dat Avontmaell ... ende daerbeneven Melchisedeck, ende hemelsbroet in den kere van den anderen II dueren, wandt daer III dueren syn sullen".

Hierboven en „op dye cornyss dye vier Evangelisten sittende" en boven deze vier „in dye montee, dye IIII doctoren der heilger kercken, ende Sint Servaess op dye timpage ende boven die cornys en op dander Sint Lambrecht . . . .".

Tot de groep van de Deugden zijn waarschijnlijk te rekenen een fragment van een staande figuur en de brokstukken van twee staande vrouwelijke figuren.
Een Engel, staande in een nis, hoog 0.70 M.; hoofd en linker arm zijn verloren. In het bestek is sprake van twee engelen, die naast een der deuren waren opgesteld.
Van de groep van „Melchisedeck ende hemelsbroet" zijn vermoedelijk eenige minder belangrijke brokstukken bewaard gebleven.
De voorstelling van het Avondmaal heeft een breedte van ± 0.66 of 0.79 M. en bestaat uit zes brokstukken; aan de voorzijde zijn drie Apostelen gezeten, waarvan de meest linksche van voren, de middelste van achteren en de rechtsche van terzijde gezien wordt; de hoogte dezer figuren bedraagt omtrent 0.35 M. Aan de overzijde is in de staande figuur, die met de rechterhand het lam in de schaal aanraakt, den Christus te herkennen. Aan Zijn linkerzijde zit één der leerlingen met de rechterhand voor de linker borst, terwijl de linkerhand van een verdwenen Apostel op zijn linker schouder rust. Op den hoek is er een gezeten, half achter den voorgaande, met de linkerhand rustend op de tafel. Aan Christus' rechterhand zijn van den leerling alleen de gekruiste armen over. Een los brokstuk van een Apostel, die bestemd geweest is een hoekplaats in te nemen, zal wel op dezen hoek hebben gehoord. Aan de smalle zijde van de tafel aan de voorzijde aansluitend, is het brokstuk van den laatste der nog bewaarde Apostelen, met een schaal (?) op den voorgrond naast zijn rechter voet.
Van de zittende Evangelisten zijn er twee bewaard; de eene, aan het rund kenbaar als St. Lucas, meet tot aan de schouders 0.456 M.; het fragment van zijn baard toont aan, dat hij het hoofd naar rechts gewend had; de gebogen armen zijn afgebroken; het andere fragment, hoog 0.38 M. (tot beneden de schouders), breed 0.26 M. is bij gebrek aan kenteekenen niet nader aan te duiden.
Het beeldje van den H. Lambertus, kenbaar aan het gekarteld superhumerale, is staande weergegeven en meet tot de schouders 0.38 M.
Van den baldakijn ontbreken slechts eenige stukken; van de bekronende geveltjes zijn er twee gedeeltelijk bewaard; één ervan stelt waarschijnlijk den zegenenden God den Vader voor met opgeheven rechterhand, het baardige hoofd komend uit den tot een omlijsting omgeslagen mantel.
Voorts zijn gedeelten bewaard van friezen in den Floris-stijl, met maskarons, cartouches en plantornamenten.

IV. Schilderijen.

Portret van Everard *van Soudenbalch*, proost van St. Servaas, driekwart frontaal, naar links gewend; hij is gekleed in het rood met een doorzichtig wit superplis. Rechts boven het geslachtswapen: gedwarsbalkt van goud en rood van acht stukken; het rood beladen met tien (4, 3, 2 en 1) vijfbladige witte bloemen. Op paneel, hoog 0.455, breed 0.345 M.

Dit portret heet een repliek te zijn van dat in het Centraal Museum te Utrecht (bruikleen van het Gereformeerd Burgerweeshuis), dat dezelfde afmetingen heeft en door een Utrechtsch meester van omstreeks 1500 is geschilderd.

Portret van een man, in front en ten halven lijve, gekleed in het zwart met witte mouwen en molenkraag. Links boven: AETATIS SUA / 25 / ANNO 1585. Rechts boven een wapen gevierendeeld: I en IV, in zwart een geopende passer van goud, vergezeld van drie (2 en 1) klaverblaadjes van goud met lange steel; II en III in rood een antiek molenijzer van zilver. Helmteeken: roode arm met passer in den vuist. Op paneel, hoog 0.365, breed 0.29 M. Onder het wapen een instrument (?) van koper, bestaande uit een liggend rad op een geprofileerde spil.

Een borstbeeld van Christus als jongeling in het rood met een wereldbol op de rechterhand; hoog 0.273, breed 0.20 M. Op paneel Zuid-Nederlandsch, XVI B.
Veronica-doek, ovaal op paneel; hoog 0.275, breed 0.235 M. XVI-XVII.

Omlijsting in hout van een Agnus Dei van Paus Martinus V (1407-1431). De omlijsting is voorzien van voorstellingen van de Schepping van hemel en aarde, van planten, dieren en den mensch, den zondenval, de uitdrijving uit het Paradijs en de Geboorte van Christus. Boven, in het midden troont God de Vader, waaronder de H. Geest in de gedaante van een duif. Antwerpsch meester. XVIB. (J. J. M. Timmers, Symboliek en Iconografie, Afb. 11).

Een schilderij met de voorstelling van de z.g. Genadestoel. God de Vader draagt den aan het kruis lijdenden zoon in zijn schoot. Tusschen beiden zweeft de H. Geest in de gedaante van een duif. In de bovenhoeken twee engelen met de Arma Christi, in den linker benedenhoek Maria met het kind; voor Maria geknield de Stichteres als Karthuizer non met kroon. Voor haar een banderol met opschrift: Suster Maria van ree 1545. Doek, hoog 0.42, breed 1.27 M. Nederlandsch meester. Genoemde zuster is van 1569—1589 priorin geweest van het eenige klooster van de zusters dier orde in de Nederlanden, n.l. Sint Anna ter Woestijne bij, na reformatie binnen Brugge.

Levensgroot portret van een „bevelhebber MDLXXIII". Kniestuk van een man met kort haar, puntbaardje en langen neus, in de goudzwarte wapenrusting van XVI B, staande voor een kanon, op welks mond zijn rechterhand rust. Op doek, hoog 1.69, breed 1.28 M. XVI B.

Portret van een man in zwarte wapenrusting en met roode sjerp; levensgroot kniestuk; rechts een gordijn en een geopende helm met rooden helmbos; links een zeegezicht. Op doek, hoog 1.23, breed 0.965 M. Midden-XVII.

Portret van een man met lang grijs haar in wapenrusting; borststuk; in den linker bovenhoek een wapen: een golvende rechterschuinbalk van goud op een veld van rood, vergezeld van zes merletten van goud (2 en 1, 1 en 2). XVIIc.

Herenportret door J. Coenen, medio XVIIIe eeuw.

Portret van Maria Catherina Adriana Alexandrina van Wittenhorst tot Horst door Philippe Coclers, 1690.

Schilderij „Gezicht op de Maas bij Maastricht" door Joris van der Haagen (1620—1669).
Paneel „Kat met pluimvee" van Christoffel Puytlinck. XVIIB.
Drie schilderijen, op doek, hoog 1.09, breed 1.33 M. Zij stellen voor HET CASTEEL VAN CRAPOEL — links boven het zooeven beschreven wapen Schuyl van Walhorn — DE · HEERLYCKHYT / VAN WALHORN. — HET CASTEEL VAN / ALENSBERGH — boven links het wapen Schuyl van Walhorn, beneden rechts: DE HEERLYCKHEYT / VAN GEMENICH EN / HET CASTEEL VAN / ALENSBERG IN T / HARTOGDOM LIMBURG / . . .
Een vrouweportret, borstbeeld in front; zij is gekleed in rood gebloemde zijde („Carolina *van Nassau*"?). Op doek, hoog 0.84, breed 0.735 M. Rechts beneden geteekend J. M. QUINKHARD PINXIT / 1740.
Portret van een man met pruik, in een rood-bruine jas, staande naar rechts, met de linkerhand op „Requeste" op tafel, de rechterhand in de plooien van zijn blauwen mantel. In den achtergrond het stadhuis van Maastricht. („Burgemeester *van Brienen*"?) Op doek, hoog 1.40, breed 1.04 M.; midden-XVIII.
Borststuk van een heer in het rood en met witte pruik; in de rechterhand heeft hij een briefje, waarop te lezen staat: A notre tres / Cher et bien ame / Le Chevalier Charles / *de Brienen* Haut / Drossart du pais de / Fauquemont / par Maestreht / a Guesselt. In den linker benedenhoek staat: service / finances. Op doek, hoog 0.81, breed 0.68 M. Op den achterkant: Charles le Clercq Junior / pinxit Bruxlles Le 28 mars / 1771.
Een Kruisafneming. De Christus en Maria omgeven door zes personen; aan den bovenkant gebogen. Op doek, hoog 3.165, breed 2.21 M. Voorm. altaarstuk. XVII B. p.m. Ecce Homo van Hellebaye.
De „Opvoeding van Karel Martel door Pepijn van Herstal en Alpaïde". Op doek, hoog 0.65, breed 0.54 M. Rechts onder gemerkt J. J. Bekkers.
Een „Koning en Koningin". Op paneel; hoog 0.31, breed 0.47 M.; op de rugzijde: Theod = Schaepkens.
Reeks Maastrichtsche stadsgezichten door Alex Schaepkens (1815—1899).

Een kleine verzameling schilderijen, in bruikleen ontvangen van de stichting Nederlands Kunstbezit, waaronder zich werken van de volgende schilders bevinden: Barend van Orley (1488—1552), Lambert Lombard (?) (1505?—1566). A. Ysenbrand (1510—1551). Meester der Mansi Magdalena (te dateren tusschen 1515 en 1525) Adriaen Thomas Key (1544—1589). Pieter Breughel de Jonge (1564—1638). P. P. Rubens (1577—1640). J. Jordaens (1593—1678). Ferdinand Bol (1616—1680). Jan van Goyen (1596—1656). David Teniers de Jonge (1610—1690). G. Flinck (1615—1660). H. Galle (geb. 1625). Jan Steen (1626—1679). J. J. van Ruysdael 1629—1682). Nic. Maes (1634—1693). J. H. Tischbein (1722—1789).

Voorts bezit het Genootschap een TOPOGRAFISCHE ATLAS, welke bewaard wordt op het Rijksarchief en een verzameling bevat van XVIIe en XVIIIe eeuwsche teekeningen van de hand van: Jan de Beyer, Josua De Grave, Joris van der Haagen, A. de Haen, Valentin Klotz, B. Peeters, Cornelis Pronk, en Abraham Rademaker. Van topografisch belang zijn de afbeeldingen van

MAASTRICHT, BORGHAREN, DAELHEM, GRONSVELD, HEEL, ITTEREN, KESSEL, LIMMEL, MEERSEN, MOOK (Middelaar) OOSTRUM, SINT PIETER (met Slavante, den Lichtenberg enz.) SWOLGEN, VAALS, VALKENBURG, VENLO (de Maaspoort).

V. Meubelen.

Een schouw (XVII B). Twee rood marmeren zuilen met gebeeldhouwde kapiteelen en basementen van wit marmer dragen een marmeren hoofdgestel in welks midden in een cartouche de ster van Maastricht is aangebracht. De stookplaats, in ijzeren haardomlijsting, is aangebracht in het naar voren uitgebouwd muurwerk, dat met paarse tegels is bekleed.

Een schouw, tijdens de restauratie samengesteld uit verschillende onderdeelen: (Adam en Eva, midden-XVII; en haardsteenen van verschillende tijdperken en voorstellingen; een XVIe eeuwsche haardplaat met het wapen van Spanje op den Rijksadelaar tusschen de zuiltjes en het „Plvs ovltre").

Een houten schoorsteenmantel, met gesneden en geschilderde festoenen, pilasters met composiet- en Korinthische kapiteelen. Het schoorsteenstuk ontbreekt; herkomst onbekend; geschonken door Jhr. de Stuers. (XVII B).

Hierbij behoort een geschilderd plafond, een houten zoldering met breeden rand van vergulde ranken op bruin; in het midden een voorstelling van putti, waarvan er een schichten en bloemen draagt, om een adelaar.

Groote eiken kast met twee maal drie deuren; hoog 2.40, breed 1.385, diep 0.59 M. Het beslag is niet oorspronkelijk. XVI d of XVII a.

Rijk gesneden buffetkast; de benedenhelft heeft twee deuren, welke elk in haar boven- en benedenhelft uit vier paneelen met cornis-versiering om een middelpaneel met ingediept, gerekt-zeskantig, kussen; deze deuren zijn gevat tusschen drie caryatiden; leeuwenmaskers, schubmotief. De bovenhelft ligt 0.21 M. terug en heeft twee deurtjes en een middenpaneel. Op de hoeken wordt de kroonlijst — met het jaartal 1627 in een cartouche — gedragen door twee rijk gesneden pijlertjes. De kast is hoog 1,79, breed 1.57, diep 0.68 M.

Gesneden eiken toogkast met gesneden kap en drie caryatiden; de paneelen der twee deuren zijn door glas vervangen. Hoog 1.97, breed 1.687, diep 0.63 M. De zijwanden zijn verdeeld in acht paneelen, de onderste twee het kleinst. XVII B.

Groote eikenkast met vier deuren, elk van zes ruiten; de beneden helft springt terug en heeft tweemaal twee laden, gescheiden door een gebeeldhouwde console; hoog 2.165, breed 3.07, grootste diepte 0.64 M. Lodewijk XIV.

Eiken kast met twee deuren en twee laden; het voorfront licht gebogen; op de deuren symmetrisch ornament met schelpmotief; schuine hoekkanten. Hoog 1.40, breed 1.589, diep 0.586 M. Waarschijnlijk Luiksch. XVIIId.

Geheel gemarketteerde linnenkast op een voetstuk met zes pooten. De beide deuren beslaan de geheele breedte; twee laden. De marketterie bestaat uit verschillende soorten geel hout. XVIII.

Kunstkastje op voet met gedraaide pootjes; het heeft zeven, aan den voorkant

op spiegels met dieren en bloemen beschilderde, laatjes om een vijfzijdig middenvak met marmeren vloer en spiegels langs de wanden. Hoog (zonder voet) 0.446, breed 0.698, diep 0.252 M. Vermoedelijk Zuid-Nederlandsch, midden XVII.

Vierslags kamerscherm, samengesteld uit acht afzonderlijke schilderstukken op doek, landschappen en kasteelen uit de omgeving van Maastricht, door Josua de Grave (XVIIb). Op achterzijde XIXe eeuwsch landschap.

Eenige kisten, waarvan er een op pooten en met twee paneelen in het deksel en in het voorbord, waar één verwaterd briefpaneel; hoog 0.582, lang 0.74, diep 0.435 M. Een andere, op pooten, is versierd met een schubmotief; hoog 0.775, lang 1.427, breed 0.592 M., terwijl weer een andere, zonder pooten, een gebogen deksel heeft en in front vier paneelen tusschen gegroefde hoekstijlen en drie dammen met een schubmotief; hoog 0.67, breed 0.545, lang 1.255 M.

Een met ijzeren van 3 tot 5 cM. breede banden beslagen eiken kist, op pooten (± 0.18 M.); de middelste band vormt de sluiting van het (verdwenen) slot; op dezen band staat 1660. De zijwanden zijn van een handvat voorzien; hoog 0.55, lang 0.993, breed 0.427 M.

Eiken tafel op gedraaide pooten en met een ingelegd blad; hoog 0.762, lang 1.034, breed 0.71 M. XVII B.

Twee stoelen met rieten zitting en rug; de rug bekroond met Lodewijk XIV voluten, de huizen van pooten en stijlen vertoonen acanthusblad. Hoog 1.213, tot de zitting 0.48 M., de breedte 0.46, de diepte 0.395 M. XVII B.

De andere met gesneden voor-middelsport en bovenregel, heeft een rugbekroning van twee engeltjes, die een kroon dragen en een bloemornament; hoog 1.15, tot de zitting 0.47, breed 0.49, diep 0.39 M. XVII B.

Dergelijke stoel van gevernist iepenhout, met opengewerkte leuning met Lodewijk XIV voluten; hoog 1.285 M.

Twee iepenhouten stoelen met open rug (Régence); hoog 1.01 M.

Zes dergelijke, hoog gemiddeld 1.06 M. Lodewijk XV.

VI. Goud- en zilverwerk.

In de verzameling bevinden zich gouden munten te Maastricht (vgl. afb. 7 en 8) en te Huy geslagen; een te Maastricht geslagen munt (XIId), munten van de Brabantsche Hertogen Jan I (1268—1294), Jan III, Jan IV, voorts gouden, zilveren en koperen munten tot 1700. Noodmunten van 1579 en 1794.

De munten van de Luiksche bisschoppen zijn vertegenwoordigd door exemplaren uit den tijd van Radulph van Zaehringen (1167—1191) af tot dien der sedis-vacatio in 1784.

Twee reliefs van gedreven zilver met de voorstelling van de Annunciatie, F. Wery, Maastricht. XVIII.

Een laat-gotische cylinder-monstrans van verz. gesmeed koper, om 1500, hoog 0.52 M.

Een getorste pyxis van rood koper met sporen van vergulding, Renaissance (XVI b), hoog 0.383 M.

Een reliekhouder van verguld koper, Renaissance (Fransch), (XVI), hoog 0.349 M.

VII. IJzer- koper- en tinwerk.

Kannen. Bijzondere vermelding verdienen de 18 groote tinnen Stadskannen, hoog 0.586 M. Afb. 666.

Afb. 666. Tinnen Stadskannen, hoog 0.586 M.

Een aantal vijzels, waaronder een monumentale, door de gieter Tilman Potgieters, meer bekend als Tilman van Venlo, gegoten voor den Wezelschen apotheker Bernhard Mensing in het jaar 1603; hoog 0.32 M., doorsnede bovenrand 0.40 M.

Wapenen Een „Morgenster", twee stormhoeden (XV en XVI), lansen met en zonder dwarsijzer, een kanon, bestaande uit tien ringen, lang 0.80 M.; de mond met een middellijn van ± 0.082 M., de kaliber 0.025 M. Voorts elf pijlen met verschillende ijzeren punten, de veeren van dun hout. Tien „burgemeesterszwaarden", alle met inscriptie (XVIII), lang met gevest ± 1.40 M.

Strafwerktuigen: Beulszwaard, schandpalen, brandijzers, geesels en verschillende soorten boeien. Guillotine op schavot in oorspronkelijken toestand. (XVIIId–XIXa).

VIII. Ceramiek en glaswerk.

De collectie vaatwerk bevat een overzicht van den Frankischen tijd af (vgl. blz. 689) tot den tegenwoordigen tijd toe.

Het **BISSCHOPPELIJK MUSEUM** bevat in zijn verzameling o.m. de volgende voorwerpen.

Fragmenten van romaans beeldhouwwerk XII, o.a. een piscinazuiltje, afkomstig uit de kerk van St Odiliënberg.

Beelden van Maria en Johannes, uit een kruisgroep, eikenhout, Oppergeldersche school, XVd, hoog 0.87 M., afkomstig uit de oude kerk van Maasbracht.

Dertien beeldjes, Christus en de apostelen, oorspronkelijke polychromie, XVd, uit de kerk van Heerlerheide.

Een kruisbeeld, XVIa, uit de kerk van Dieteren.

Een beeld van de H. Paus Clemens. Handen met staf en embleem ontbreken. Lindenhout, XVId, hoog 0.76 M.

Beelden van de H.H. Ambrosius en Augustinus, lindenhout, gepolychromeerd, plaatselijke school onder Luikschen invloed; hoog respectievelijk 1.325 en 1.265 M. XVIII. Afkomstig uit de kerk van Maasbracht.

Oliebusje, XIV, afkomstig uit de kerk van St Odiliënberg.
Diverse bronzen luchters, XVI — XVII, uit de parochiekerk van Dieteren e.a.
Kazuifel in goudleer, XVII, uit de kerk van Nieuwstadt.
Alben enz. met naald- of kloskant, XVII — XIX, uit de kerk van Montfort.
Een gouden plaatje, rechthoekig van vorm met halfronde uitgezaagde zijkanten, versierd met email cloisonné, voorstellende Christus aan het kruis ten halven lijve IX—X (?), gevonden in den bodem van de verwoeste abdijkerk van St Odiliënberg.

Afb. 667. Wijk, St Martinus. Notenhouten kruisbeeld, corpus hoog 1.71 M.

DE VOORSTAD WIJK.

Sedert 1 Januari 1920 zijn (gedeelten van) de dorpen Amby, Caberg, Heugem, Limmel, Oud-Vroenhoven, St. Pieter en Wolder bij Maastricht getrokken (zie hierna blz. 731 e.v.).

VERDEDIGINGSWERKEN.

Verdedigingswerken.

Van de middeleeuwsche verdedigingswerken op den rechter Maasoever is maar weinig meer over en dat weinige is nog zoo zeer in den loop der jaren hersteld en gewijzigd, dat er weinig meer een uitvoerige bespreking waard is.

Geschiedenis.

Hiervoren (blz. 55 en 56) is hierover reeds gesproken; van den toren, welken Hertog Hendrik III in 1248 zou hebben gebouwd, zijn misschien de fundeeringsmuren bij de vernieuwingswerkzaamheden aan de Maasbrug te voorschijn gekomen. De andere verdedigingswerken dagteekenen waarschijnlijk eerst uit XIVa, want in 1318 „deet (Hertog Jan) . . . Wijck over Tricht oem muyren" (zie hiervoren blz. 56). Van de werken, waar Herbenus van sprak, — een vernieuwing, welke vlgs. de Chronyk van Maastricht en omstreken (Habets, Public. I, blz. 70 e.v.) meer bepaald in de jaren 1477 en 1478 plaats vond, — en die, welke XVIIa de voorstad tot een moderne vesting maakten, is niets meer over. Waar blijkens de bestekboeken (nr. 191, 192 en 199) het „Waterpoortje" in de XVIIIe eeuw is afgebroken en weer opgebouwd, heeft het voor den oudheidkundige meer nut die bron met de bijgevoegde teekeningen te bestudeeren, dan een uitvoerige beschrijving van het huidige monument te lezen. (Afb. 668).

Beschrijving.

Afb. 668. Waterpoortje.

Melding dient gemaakt te worden van den „Maaspunttoren", op nagenoeg cirkelvormig grondplan, met een middellijn van 3.75 M. Hij is opgetrokken in kolenzandsteen, is aan de stadzijde open en heeft twee versnijdingen ter hoogte van de (thans ontbrekende) verdiepingen. Langs de binnenzijde loopt een trap van 0.52—0.55 M. breedte, welke is doorgetrokken tot de vloerhoogte der bovenste verdieping. Langs de trap bevinden zich schietgaten; aan de veldzijde ± 0.25 M. breed, aan de stadzijde uitloopend tot ± 1.20 M. Ter hoogte van het onderste schietgat is de muur 0.88 M. dik; daaronder ligt een versnijding ter breedte van 0.12 M., terwijl in dit onderste gedeelte de muur nog verzwaard is met de dikte van de trap. Tot ongeveer aan den onderkant van het schietgat, zegt Sprenger (Maasg., 1918, blz. 61), is het werk oorspronkelijk.

Aan de zuidzijde van den toren is in zuid-oostelijke richting een muur aangebouwd met schietgaten; aan de stadzijde is hij versterkt door verzwaringen in mergel,

Afb. 669. Maaspunttoren.

Afb. 670. Brugopgraving 1915, thans in kelder van Wilhelminasingel 34.

welke drie ruimten vormen, die door tonnen gedekt en aan de stadzijde met rondboogopeningen van ruim 3 M. breedte geopend zijn. Afb. 669.

Voor de **MAASBRUG** (sedert de verbouwing **SINT SERVATIUSBRUG**) zie blz. 91 e.v.

Van een in 1915 blootgelegden brug in Naamsche steen is een boog behouden in den kelder van een erboven opgericht huis, Wilhelminasingel 34. Afb. 670.

De **KERK** van den **H. MARTINUS** is eene gothische, door Dr. Cuypers gebouwde en in 1858 gewijde baksteenen kerk; zij heeft een oudere (XV) georiënteerde kerk, welke in 1854 gesloopt is, vervangen.

De kerk bezit:
Een geel koperen doopvont op ronden voet; deze voet is in den opstaanden kant opengewerkt en op den bovenkant van een gegraveerd ornament voorzien, waaronder spreukbanden, die den naam van den maker en een jaartal vermelden: JOHANNES DEVENLE ME FECIT ANNO DNI M CCCC LXXXII. Langs de bovenhelft der ronde kuip zijn zes koppen aangebracht. De vont is hoog 0.875 M.; de middellijn bedraagt 0.88 M. Afb. 671.
Het geslagen deksel, dat met het eenvoudig bekronend kruis 0.855 M. hoog is, is van jonger datum en bevat het volgende opschrift: + PRAENOBILIS AC PERILLUSTRIS

BARO ARNOLDUS BALTAZAR EX COMITIBUS DE RYCKEL. LIBER DOMINUS IN MOULAND ET NAVAIGNE TOPARCHA IN BULLECUM & C: de regel wordt beëindigd door een gekroond wapenschild tusschen twee gekruiste palmtakken; het gouden veld is beladen met een zwarten leeuw. Een volgende regel zegt: + DISCRETI ET HONORABILES HERMANNUS VAN DER WEYDEN EXSCABINUS ET CONSILIARIUS JURATUS MOSAETRAJECTENSIS, GODEFRIDUS GEURTS, ET ANTONIUS VLIECX HUIUS ECCLESIAE PAROCHIALIS SANCTI MARTINI MAMBURNI, terwijl op een derden regel te lezen staat: HOC FIERI CURARUNT ANNO 1717.

Afb. 671. St. Martinuskerk. Doopvont.

Levensgroot notenhouten Christusbeeld; XIVa. Duitsch? (Vgl. M. Devigne, la sculpture romane, blz. 260).

Geschiedenis.

Volgens de legende — bewaard in een h.s. van ± 1600 in de pastorie van Riempst, welk h.s. een copie is van een ouder (1524), — leefde omtrent het jaar 1300 (von Geusau, Public., 1894, blz. 8) „eyn Joncker ende Heerschap der was wonende tusschen Tongeren ende Maestricht in den dorpe geheyten Riempst" (h.s. te Riempst). Deze jonker maakte een reis naar het H. Land en bracht o.a. een noot mede, welke hij aan zijn dochterke Anna „die seer sympel is" schonk. Zij plantte de noot in den hof. „Ende daerna bynnen kortten tijden soe is uutter noeten eyn cleyn boemken gewassen mit drye spruyten . . . . ". „Ende daernaer eyn langhe tyt" heeft er een vreeslijk onweder gewoed; toen den volgenden morgen, na haar kerkbezoek, is, „. . die sympel maghet . . totten hoeffken ghegangen, om te besyn nae haeren boem, ende sach dat haren boem ouck verslagen was, gelijck den anderen boemen" en naderbij gekomen, heeft zij gezien, „dat in den myddel van den boem gestanden heefft eyn schoen cruys mitter figuren onses heren". Ten slotte is zij met haar kruis ingetreden in het klooster der Wittevrouwen „daerdat voers cruys door die verheugenisse Gods grote miraculen dede".
Dit kruis genoot een zeer bijzondere vereering. Na de opheffing van het klooster onder het Fransch regiem is het gekomen aan de kerk van St. Martinus, waar het heden nog vereerd wordt. In Riempst leeft dezelfde traditie en op een zijaltaar (aan den Epistelkant) in de kerk aldaar vertolkt een afbeelding van dit kruis de overlevering. (Jef M. Baarts in „De Tijd" van 8 October 1933 — Habets, De Legende van het wonderbaar kruis van Riempst, Public. 1866, blz. 346 e. v.).

Beschrijving.

Het lichaam van Christus is weergegeven met gestrekt linkerbeen, de voet steunend op een blok, terwijl het rechter zijwaarts gebogen is. De lendendoek is op de

rechterheup geknoopt; de uitgespreide armen zijn even gebogen; de ribben even aangegeven en de borstkas aangeduid. Het smartelijk-waardig gelaat met baard en afhangende lokken is boven den rechter schouder gebogen. Het corpus is hoog 1.71 M. Afb. 667, blz. 702.

Houten kruis met ivoren corpus; dit is hoog 0.235 M.; XVII a.

Zilverwerk.

1. Gegraveerd zilveren beslag op een modernen boekband, bestaande uit twee maal vier hoekstukken, een middencartouche op het vóór- en één op het achterblad en twee sluitklampen. De cartouche (hoog 0.115 M.) op het voorblad stelt St. Catharina voor; die op de achterzijde een engel, die twee wapens houdt: het manlijk schild beladen met een keper van rood en vergezeld van drie klaverblaadjes (2 en 1); het vrouwelijk schild is ruitvormig met drie liggende visschen, de middelste omgewend. Op de eene klamp staat: A : D : M / 1809; op de andere: 1639 / CATHARINA BECKERS. DON / POUR SA FILLE ÉLISABET / GRUYSEN. Op den buitenkant van het eene slot staat het Lam Gods, op het andere IHS.; XVIIb.

2. Gedreven zilveren zonnemonstrans; op den voet twee medaillons, waarvan dat aan de voorzijde de Emmausgangers voorstelt, en twee vergulde engelkopjes in hoog relief. Op het draagvlak aan de voorzijde St. Martinus. Om de met diamanten bezette lunula geknielde engelen en er boven God de Vader; er omheen vergulde stralen. Hoog 0.765 M. Merken: Maastricht, WH. en N. (of Z.); XVIId.

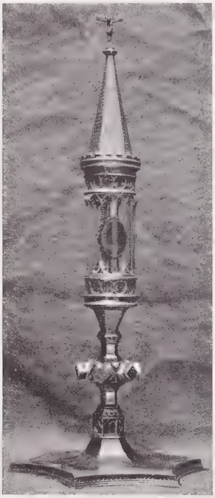

Afb. 672. St. Martinuskerk. Verguld zilveren reliekhouder.

3. Gedreven zilveren zonnemonstrans met vergulde stralen en ovalen voet. Hoog 0.615 M. Merken Maastricht, H. en WH.; XVIIId.

4. Nodus en voet met zes noppen en met traceerwerk versierde zwellingen er tusschen, afkomstig van een gothische kelk (XV) en toegepast aan een modernen houder met zeshoekige dakbekroning voor een reliek van den H. Aegidius abt. Hoog 0.377 M.; afb. 672, (abusievelijk ook afb. 521 bij de beschrijving der O.L. Vrouwekerk).

5. Gedreven, verguld zilveren ciborie; hoog 0.43 M., middellijn der cuppa 0.158 M. Merken: vermoedelijk PF.; XVII B.

6. Een gedreven zilveren ciborie met balusterstam, een versiering van medaillons en opengewerkt om de cuppa; in bruikleen bij de kerk van St. Joseph, de voorm.

Afb. 673. St. Martinuskerk. Zilveren kelk.

Augustijnenkerk. Merken: een gekroond schild met een V, een kop en VERRAT.

7. Gedreven verguld zilveren kelk, ± 1500; cuppa XIXc. De zeslobbige voet is versierd met graveerwerk, o. a. een voorstelling van den H. Martinus en spreukbanden waarop: SCTE MARTINUS ORA PRO NOBIS, en: JONCKER (LIBRECHT) VAN (SCHALVIJN) JONCKFROU MACHTELT VAN HEBBEN DIESEN KELCK GEGEVEN.
Voorts drie wapenschilden, waarvan een: beladen met drie roode koeken geplaatst in de richting van een schuinbalk; een met een slangenkruis en een hartschild er over heen; het derde wapenschild: gedeeld: A, van goud met een jachthoorn; B, van goud met een klimmenden leeuw. Dit schild is vermoedelijk in de XIXe eeuw aangebracht. Hoog 0.198 M. Afb. 673.

Waarschijnlijk hebben wij hier te maken met het echtpaar jonker Librecht van Hulsberg genaamd Schaloen, eersten man van Mechtildis van Amstenrade; bij testament (28-VIII-1530) bepaalde hij o. a. dat hij in de kerk te Wijk begraven wilde worden. (Voor hun grafsteen zie hierna blz. 710, nr. 1, afb. 679).
Aan den onderkant van den voet staat een opschrift: RENOVATUS PIA LIBERALITATE PRAENOBILIS COMITIS F. DE VILLERS MASBOURG SCHALOEN 1866.

8. Gedreven, verguld zilveren kelk. Ronde voet met cherubs en festoenen, balusterstam en de volgende merken: een gothische h, een kroon boven een bom (?); een schapenschaar. Hoog 0.225 M; XVIIa.

9. Gedreven zilveren kelk met balusterstam, een ronden, spiraalgewijs versierden voet en opengewerkt om de cuppa. Hoog ± 0.27 M.; ± 1740.

10. Gedreven zilveren kelk; de voet en de nodus zijn versierd met engelenkopjes; om de vergulde cuppa opengewerkt.
Onder den voet een opschrift: D : VAN : CARLO FECIT 1780. Hoog 0.265 M. Merken D(?), D(?), en ?. Voorts WH. onder een kroon.

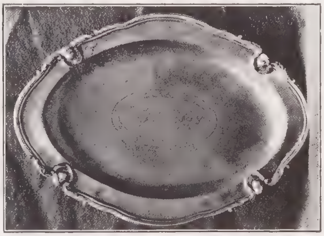

Afb. 674. St. Martinuskerk. Zilveren ampullenblad.

Afb. 675. St. Martinuskerk. Zilveren ampul.

11. Zilveren ampullen met blad; de beide ampullen zijn gedreven en getorst, het eene deksel met een schelp, het ander met een druiventros versierd. Zij dragen de initialen J. W. H. H. en op den voet: R : A : AC ERUD : P : H : WOUTERS JIONO DEDIT 1770. Hoog 0.27 M. Merken onder den voet: Luik (Beieren en dubbele adelaar met 44 er onder) GB. onder een kroon en Q.
Het blad met middellijnen van 0.239 en 0.328 M. heeft een lettervlechting van D. W. H. H. Afb. 674 en 675.

Afb. 676. St. Martinuskerk. Zilveren kandelaar.

12. Nog een paar dergelijke ampullen met blad; de ampullen met een waterlelie en een druiventros op het deksel. Hoog 0.143 M. Onder den voet de merken: Maastricht, DB. en F. Het bijbehoorend blad met middellijnen van 0.275 en 0.365 M. heeft de merken: DB. en H.

13. Gedreven koperen collecteschaal, met een middellijn van 0.45 M. en versierd met koppen en vruchtmotieven; midden-XVII.

14. Twee paar gedreven zilveren kandelaars. Hoog 0.28 M.; merken: Maastricht met G en met H; en DB. onder een kroon. Lodewijk XV. Afb. 676.
Een paar, hoog 0.282 M., met de merken: een leeuwtje, HS. en W.

15. Met schildpad bekleed kruisbeeld: het corpus van zilver; de voorzijde van den voet beslagen met opengewerkt ornament, waarin de passiewerktuigen en de zweetdoek zijn voorgesteld; het kruis is hoog 0.888, het corpus 0.16 M.; XVII. Afb. 677.

Koperwerk. Koperen kroon met tweemaal acht armen; XVIII.

Een paar gegoten koperen kandelaars met balusterstam en driezijdigen voet, hoog 0.305 M.; midden-XVII.
Drie paar gedreven koperen op gestampten voet; hoog 1.02 M.; ± 1700. Drie paar hoog 0.665, 0.685 en 0.71 M.
Twee paar gegoten koperen met balusterstam en driezijdigen voet; de vetvanger kelkvormig; hoog 0.48 en 0.468 M.; ± 1700.

Paramenten. 1. Stel van kazuifel, twee dalmatieken, koorkap en schoudervelum, half van moderne stof met banden van oud borduurwerk; ornament van hoorns van overvloed en bloemslingers in goud en kleuren, in relief; Lodewijk XIV.

2. Rood fluweelen koorkap, bezaaid met bloemtakjes en sterren (6) van gouddraad en versierd met randen van slingers van granaten en druiventrossen; breed 0.195 M. Het schild versierd met plantornament om een cartouche met een wapenschild: een zwarte adelaar met roode pooten op grasgrond, loofwerk boven den kop. Het schild is gedekt door een kroon met 9 parelen en een uitkomenden adelaar. Twee griffioenen met tournooilans dienen tot schildhouders. Fanion met ⅃ I L onder een gesloten kroon. In de randen en het schild geslepen kristallen. Hoog 1.52, breed 3.16 M.; een 0.06 M. breede onderrand van rinceaux; XVIIa. Afb. 678.
Hierbij twee dalmatieken met lelies en randen van bloeiende planten; midden-XVII.

3. Roodfluweelen koorkap met 0.215 M. breede randen van gestyleerde ranken; het schild heeft een door ranken omgeven cartouche met IHS, in hoog relief. Hoog 1.47, breed 2.90 M.; XVII B. Hierbij twee, bij uitstoomen gedeeltelijk beschadigde, dalmatieken en een kazuifel met IHS. binnen een parelrand, in het rugkruis. De dalmatieken zijn hoog 1.02, breed 0.80 M.

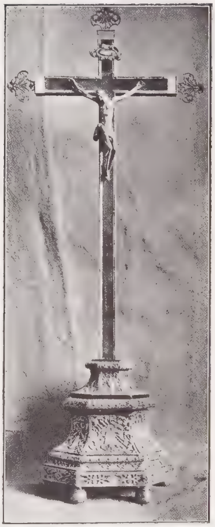

Afb. 677. St. Martinuskerk. Kruisbeeld.

Afb. 678. St. Martinuskerk. Koorkap.

4. Witzijden kelkvelum met in het hart de letters MRA. onder een kroon, alles in pareltjes; in de hoeken plantornament met het jaartal 1687 en de letters SF. Hoog 0.515, breed 0.53 M.

5. Kazuifel en twee dalmatieken van groene damastzijde met chineesche motieven van plantornamenten en slingers; ± 1700.
De bijbehoorende koorkap met eenzelfde stof met landschappen en gestyleerde wolken; midden-XVIII.

Schilderijen.

In de decanie worden bewaard twee portretten van pastoors in olieverf, op doek; XVIIc.

Een portret in pastel van pastoor *Delruelle* (Maasg., 1884, blz. 994); XVIIId.

Borstbeeld van den graaf de *Tilly* en zijn vrouw, geboren gravin d'Aspremont[1]). Hij is gekleed in een rood-bruine jas met goudborduursel; terwijl hij met de rechterhand een staf vasthoudt, welke tegen de heup steunt, laat hij de linker rusten op zijn helm. Zij is gezeten aan een tafel en steunt met den rechter elleboog op een er op liggend doodshoofd, waaronder een papier ligt met het volgende: ILLUMINA OCULOS MEOS / NE UNQUAM OBDORMIAM / IN MORTE / PSALM 12. De portretten zijn op doek en in gesneden lijsten. Hoog 0.93, breed 0.715 M.; ± 1700.

Schilderij op paneel voorstellend een *Ecce Homo*; de grond is rood, het kleed grijs; XVI A.

Schilderij met afbeelding der vroegere gesloopte *kerk*.

Afb. 679. St. Martinuskerk. Grafsteen van Librecht van Hulsberg Schaloen en Mechteld van Amstenrade

Grafstenen.

Om de kerk worden de volgende grafzerken en grafkruisen bewaard:

1. Twee fragmenten van een groote grafsteen, waarvan de breedte 1.50 M. geweest is. In een vierpas zijn twee wapenschilden (renaissance) onder een helm uitgehouwen; onder de schilden een wapperende spreukband, waar niets op is te onderscheiden. Het eene schild is beladen met drie koeken, geplaatst volgens een schuinbalk; het ander met een slangenkruis en een hartschild. Het helmteeken is een zwanenhals met drie koeken naast elkaar op den kop en de hals. Van het randschrift is nauwelijks iets te onderscheiden. Afb. 679. Het is de grafsteen van Librecht van Hulsberg Schaloen en zijn vrouw Mechteld van Amstenrade, hierboven (blz. 707), vermeld als de schenkers van de kelk nr. 7. (Vgl. ook Maasg., 1927, blz. 56).

2. Een zerk, lang 2.28 M., breed 1.205 M., bevat in een cartouche een gedeeld wapenschild (afgesleten) met een ram tot helmteeken. Het opschrift luidt: HIER

[1]) Claudius van Serclaes, graaf v. Tilly en Anna-Antoinette, gravin d'Aspremont—Lynden. Zie blz. 449 no. 128 en blz. 713.

LIGT BEGRAEVEN DEN AC / (C)HRISTIAEN LINSEN PEYM. DESER / (S)T(A)DT STERF A 1623 DEN 25 MARTY / ĒN MARIA GHYSEN SYN HVYSVROVWE / 16 DEN ĒN HAERLYDEN / KINDEREN / LAVRENS LENSEN STERF / A° 1611 / DEN (3) IVLY ĒN LAMBERICHT / LENSEN 1611 DEN 26 MARTY / BIDT GODT VOOR DIE SYLEN.

3. Een zerk, lang 1.986, breed 1.00 M., is versierd met een gebeeldhouwd wapenschild: gevierendeeld I en IV een liggende wassenaar en tusschen de punten een ster (6), waarvan drie punten den wassenaar raken. II en III een schuinbalk, beladen met drie schelpen (?). Het opschrift vermeldt: (IAN COEN) HERSTAL SCHOLTIS / VAN (H)EER ENDE BERGH SCHEPEN / VAN DEN VROENHOFF EN VAN / (MAES)TRICHT STARFF A° 1631 / (DEN) 2 AVGVSTI / ENDE MARIA [V] / SLENAKEN SYN HVYSFRAVW / STARFF A° 16.8 DEN 20 AVGUSTI BIDT GODT VOER (DIE) SIELEN AMEN / ENDE Sr. IOANNES VEUGEN WYCKM. / ENDE RENTM DESER PAROCHIE / STARF DEN 2 JUNY 1709 / ENDE JUF ELISABET SVYSTERS / SYNE HUYSVRO STARF DEN / 15 AUG. 17(6)2 / R. I. P.

4. Een zerk, lang 2.03, breed 0.86 M., heeft in een ovaal medaillon een schild met huismerk, half aanzienden helm en als helmteeken een korf en twee gekruiste brouwersspanen. Het opschrift luidt: SEPVLTVRE / VAN DEN EERSAEMEN / NICLAES PENTEN STARF / DEN 19 MA (1631) ENDE SYNE HVISVROVWE / CATHARINA NYPELS / STARF DEN 9 OCTOBRIS / 1636 ENDE DEN (HEER) / (HER)MAN PENTEN KERCKM / STARF JUNI 1695 / / OBIIT IS 1699 / / BIDT GODT VOOR DIE SIELE.

5. Een steen van 1.02 bij 0.85 M. dekte het graf van een priester ANDREAS DIX HUIUS ECCLESIAE VICE PASTOR † 16 Maart 1711. Hij is terzijde als geraamte zittend voorgesteld, het baret op het hoofd, een pijl in de rechterhand en met de linker wijzend naar ECCE SUM QUOD ERIS. In den rechter benedenhoek een wapen: gedeeld A: een hart, door twee gekruiste pijlen doorstoken, de punten naar beneden; B: gevierendeeld: I en IV een mijzel, II en III een 4.

6. Een zerk, lang 2.265, breed 1.05 M., vertoont twee ovale wapenschilden onder een helm met een uitkomenden wolf tot helmteeken. Het eene schild is beladen met drie (2 en 1) stappende wolven, het andere met een keper, vergezeld van drie klaverbladen (niet meer te onderscheiden, maar geplaatst 2 en 1). Het opschrift vermeldt: D. O. M. / HIER LIGHT BEGRAEVEN / DEN EERSAEMEN NICOLAES / WOLFS MEESTER VAN HET / BROEDERSCHAP VAN DE H. / MOEDER ANNA STERF DEN / 5 MEY 1729 / ENDE SYNE EERBAERE HUYS / VROUW MARIA LENAERTS STERF DEN 17 9BRIS 1730 / ENDE LEONARDUS WOLFS / STERF DEN 6 JULII 1740 / ENDE SYNE EERBAERE / HUYSVROUW MARIA STYNS / STERF DEN 30 MEY 1738.

7. Een zerk, lang 2.08, breed 1.04 M., heeft een wapenschild, beladen met drie zwarte moorenkoppen (2 en 1). Hieronder staat: D. O. M. / HIER LIGHT BEGRAVEN / GERARDUS MAURISSEN / STERF DEN 22 NOVEMBER 1757 / ENDE SYNE HUYSVROUWE / ALEIDIS SEVERYNS / STERF DEN 1 SEPTEMBER 1755 / / EN HUNNE KINDEREN

MARGARETA / ROSA EN CORNELIA EN IDA MAURISSEN / WELDOENSTERS VAN DEESE KERK / GESTORVEN IN HET JAER 1782 EN 1792 / EN MICHAEL MAURISSEN KERK / MEESTER VAN DEESE KERK GESTORVEN / IN HET JAER 1795 / BID GODT VOOR SIELEN / R.I.P.

8. Op een steen van 1.17 lengte bij 1.30 M. breedte, is alleen vermeld: ANDREAS (E)MONS HUIUS ECCLESIAE / MAMBURNUS POSUIT ANNO 1763 / CUIUS UXOR ANNA ELISABETHA MALEES HIC SEPELITUR 15 APRILIS 1764 / IPSE VERO 11 APRILIS 1766 (AM)E(N).

Voor de overige hier niet beschreven zerken wordt verwezen naar de Maastrichtsche Grafsteenen. (Public. LXXVII (1941), blz. 274 e.v.).

Graf-kruisen.

1. Een met het volgend opschrift: HIER LIGHT BEGRAVEN PHLIPPEN NIPELS / STERF A° 1631 DEN 14 MEY ENDE / MARYA NIELYES SIEN HVISVROWE STERF A° 16 DEN ENDE HVENEN / SONE PETER NYPELS STERF A° 1624 DEN (8) MEY BIDT GOD / VOER DE ZIEL. In den top een driepas met een Lam Gods en een bokkenkop (?); hieronder een wapen: gedeeld A: een keper, vergezeld, aan de bovenzijde van twee eikentakjes (?), aan de onderzijde van de letters V N., B, en W, waaronder de letters F N.

2. Een kruis met: IHS / C.IC GIST ET / REPOSE MASSIN DE FREVTH / TREPASSE LVNDI LE 22 IOVR / DE JANVEIR 1657 PRIEZ DIEV / POVR SON AME. Hoog: 1.32, breed 0.69 M.

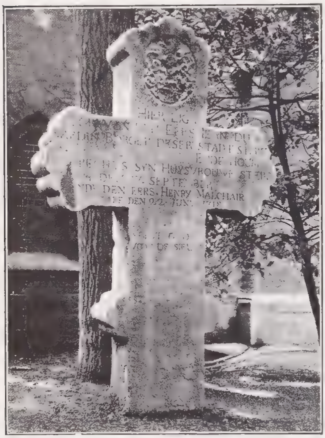

Afb. 680. St. Martinuskerk. Grafkruis.

3. Een kruis met: HIER LIGHT BEGRAVEN / DEN EERSAMEN WILLEM / COENAERTS BORGER DESER STADT STARF DEN 19 APRIL / A-O-1697 BIDT GODT / VOOR DE / ZIELEN. Hoog: 1.67, breed 0.79 M.

4. Een kruis, versierd met een hart, waarbinnen een staaf, van boven eindigend in een ring, van onderen in een krul; hierover heen zijn twee in een haak eindigende ijzers gekruist; terzijde de letters I. en H. Het opschrift zegt: HIER LIGT / BEGRAVEN / IORIS HERTZ GESWOERE / STADT TIMMERMAN STERF / DEN 29 OCTOB. 1644 / / BIDT VOOR / DE ZIELE.

5. Een kruis met IHS. en hieronder een hart met drie nagels. Het opschrift luidt: ICI REPOSE / EN DIEV HONNESTE FEMME / AYLID MELYS EN SON VIVANT / ESPEVSE

A LAMBERT BOMBAY / ELLE TRESPASSA LE 23 DE / 7 DE LAN 1659 PRIE / DIEV POVR / SON AME.

6. Een kruis met op den voorkant: HIER LIGT / BEGRAVEN DEN EERS. IEAN DU / IARDIN BORGER DESER STADT STERF / A° ENDE HOUBINE / HOUBRECHTS SYN HUYSVROUWE STERF / A° 1694 DEN 17 SEPTEMBER / ENDE DEN EERS. HENRY MALCHAIR / STARF DEN 22 JUNY 1718 / BIDT GODT / VOOR DE SIELEN. en op de rugzijde: VERWAGTENDE / DE VERRYZENIS DES VLEES / HIER RUST / MARIA ADRIANA DUBIEN STIRF ANNO / 1756: MART: 31 / EN HENRICUS MALCHAIR HAEREN MAN MEESTER VANT BROEDERSCHAP VAN DE H: MOEDER ANNA STERF DEN 19 JUNY 1784 / / BID GOD VOOR / DE ZIELEN. Hoog 1.55, breed 0.995 M. Afb. 680.

7. Een kruis zonder opschriften maar versierd met een voorstelling van den gekruisten Christus; hoog 1.33, breed 0.52 M. Afb. 681.

Afb. 681. St. Martinuskerk. Hardsteenen kruis.

Voor de hier niet beschreven grafkruisen wordt verwezen naar de „Maastrichtsche Grafsteenen" (Public. LXXVII (1941), blz. 278 e.v.).

In den Zuidwand van den Zuider-transeptarm is een (brokstuk van een) gedenksteen ingemetseld met een opschrift in gothische minuskels: (D)ER NAE JHS SY GEBEI / DYT VAN DER NABUER G . . / JS GEMAEKT DIS KAP / A° XV° J̄N IX S̄ODER LUEGE. Hoog 0.41 M., breed 0.45 M. (Vgl. Maasg., 1909, blz. 16.) Gedenksteenen.

Buiten tegen den toren is een gedenksteen opgesteld voor den graaf van Tilly en zijn vrouw gravin d'Aspremont van Reckheim. (Vgl. hiervoren blz. 449, no. 128 en hiervoor blz. 710.) Het opschrift herhaalt de bepalingen, vervat in de schenkingsacte van den 29 November 1732, en luidt: EN MEMOIRE DU COMTE DE TILLY, EN / SON VIVANT GENERAL DES TROUPES / DE L: H: P: LES ETATS GENERAUX DES / PROVINCES UNIES ET GOUVERNEUR / DE MAESTRICHT & / LA COMTESSE SON EPOUSE NÉE / COMTESSE D'ASPERMONT DE / RECKHEIM A LAISSÉ L'INTEREST / D'UN CAPITAL DE CINCQ MILLES / FL° : AUX PASTEUR ET MAMBOURGS / DE CETTE EGLISE A CHARGE ET / CONDITION QU'ILS FERONT FAIRE LEUR ANNIVERSAIRE LE VENDREDY / APRES LES CENDRES A ONZE HEURES / AVEC DISTRIBUTION DE PAINS AUX / 40 PAUVRES ET QU'ILS DONNERONT CHAQUE ANNEE A PERPETUITÉ DES / HABITS NEUVES A L'HONNEUR DE / JESUS MARIA JOSEPH A UN / HOMME ET UNE FEMME DE LEUR / PAROISSE, CHAQUE DE

Afb. 682. Refugie van Meerssen. Zijgevel.

LA VALEUR DE / 40 FL^O ET A UN JEUNE GARCON UN / DE 20 LE TOUT CONFOR / MEMENT / A L'ACTE PASSÉE SUR CE SUIET / LE 29 DE NOVEMBRE 1732.

De **HULPKERK** van den **H. GERARDUS,** Rechtstraat 69, achter het huis *de Gouden Leeuw* (vgl. blz. 717 nr. 1) bezit een gesneden communiebank, XVIII A.

De voormalige **REFUGIE VAN MEERSSEN,** Hoogebrugstraat 43 (vgl. Heemschut, 1938, blz. 4 e.v.) — in 1797 door de Franschen als nationaal goed publiek verkocht, in 1834 ingericht tot fabriek van gekleurd glas, daarna als huurkazerne steeds meer vervallen, tenslotte door de gemeente aangekocht en in 1947 gerestaureerd — is thans zetel van de Dienst der Stadsontwikkeling. De voorvleugel heeft een vijf traveeën tellende hardsteenen voorgevel met drie naar boven toe lager wordende verdiepingen gescheiden door horizontale lijsten; boven de onderste lijst een gevelsteen met het jaartal 1690 en twee wapens; links in den gevel bevindt zich een voormalige koetspoort met een ovaal zijlicht. De kruiskozijnen zijn bij de laatste restauratie hersteld. Op de beide bovenste verdiepingen tweelichtvensters. Afb 683.
Aan de zijkanten trapgevels; links (verbouwd) baksteen; rechts een gevel van mergel, die o.a. blijkens de kleine vensters ouder moet zijn dan den voorgevel; op de groote kraagsteenen is bij de restauratie een balcon aangebracht. Afb. 682.
Het gedeelte aan het Grachtstraatje heeft slechts één verdieping onder een zadeldak, dat eveneens door een trapgevel wordt afgesloten. De vijf smalle vensters in hardsteenen omlijstingen met accoladebogen in de uit mergel opgetrokken straatgevel, XVI, van dit gedeelte zijn bij de laatste restauratie weer alle voorzien van tusschendorpels, zooals er voordien nog slechts in één der vensters een aanwezig was. Afb. 682.
De achtergevel met vakwerk is in 1947 sterk gecompleteerd.
Het in de Lodewijk XV-periode inwendig gemoderniseerde huis heeft nog een balustertrap uit den tijd van den voorgevel. De kelder wordt overkluisd door tongewelven van mergel.

Afb. 683. Refugie van Meerssen.

Afb. 684. Hospitaal van St. Gilles. Hoogebrugstraat 37.

Het **HOSPITAAL VAN ST. GILLES**, Hoogebrugstraat 37, herinnert aan het gelijknamige Gasthuis, dat door de H. H. Monulphus en Gondulphus zou zijn gesticht; het biedt thans huisvesting aan oude vrouwen en bestaat uit een gebouw, XVII B, waarin drie kruiskozijnen ter weerszijden van den ingang. Deze heeft een omlijsting van Naamsche steen met een gevelsteen er boven; de voorstelling is afgekapt en het jaartal 1759 bewaard gebleven. Een kroonlijst sluit den gevel af en hierboven wordt het dak door vier kapellen doorbroken. Aan de Oostzijde sluit een aanbouw aan met twee kruiskozijnen en een eenvoudige deuromlijsting. (XVIIIc). Afb. 684.

WOONHUIZEN.

Van den middeleeuwschen woningbouw zijn slechts fragmenten bewaard, zooals de kelder onder het voormalig (modern) Hotel Renaissance, Rechtstraat 21, Pl. XXIX. De aan het grachtje gelegen XVIe eeuwsche hooge zijgevel in mergel van de voormalige Refugie der proostdij van Meerssen (Hoogebrugstraat 43, vgl. blz. 714) wekt herinneringen op aan Middeleeuwsche paleizen, terwijl in het Pastoorstraatje de overgebouwde zijgevel van het in 1941 door bominslag verwoeste huis Rechtstraat 4 aan de middeleeuwsche woningen van kleine schaal deed denken (zie afb. 553). De meeste woonhuisgevels vertolken den bouwtrant van de XVIIIe eeuw, waarbij opgemerkt dient te worden, dat vele ontstaan zijn uit de verbouwing, de moderniseering, van XVIIe eeuwsche huizen. De stijlkenmerken van deze periode zijn intusschen nog aanwezig en spreken uit de vaak nog oorspronkelijke XVIIe eeuwsche kroonlijsten, uit de nog waarneembare sporen van kruiskozijnen — al zijn de kruizen uitgebroken, de vensteropeningen veelal naar onderen verlengd en deze veranderingen door het sausen minder opvallend geworden — uit de puien in Naamsche steen, welke echter in den laatsten tijd veelal vervangen zijn door moderne winkelpuien. Is bij de verandering het karakter van dien aard, dat de oorspronkelijke toestand nog te onderkennen valt, dan wordt dit weergegeven door „gewijzigde pui".

De gevels van de XVIIIe eeuw beantwoorden aan de typeering, hiervoren op blz. 654 e.v. gegeven. Eenzelfde indeeling wordt ook hier gevolgd.

Opgemerkt zij, dat de afdekking aan den bovenkant der vensteromlijstingen op verschillende wijzen werd verkregen: bij het kruiskozijn, dat zich tot omstreeks 1740 handhaafde, bestond deze uit twee langwerpige blokken; een volgende periode

PLAAT XXIX.

Rechtstraat 21. Kelders.

Naar opmetingen van G. DE HOOG. 1915.

PLAAT XXIX.

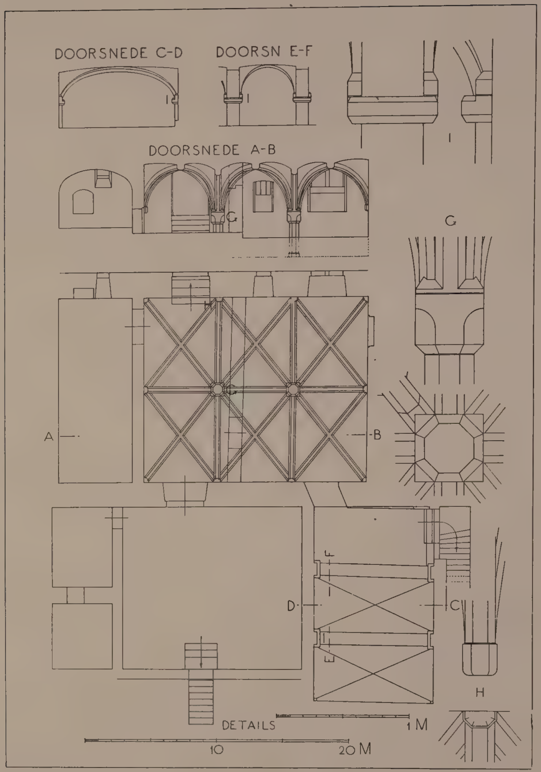

Rechtstraat 21. Kelders.
Naar opmetingen van G. DE HOOG. 1915.

PLAAT XXIX.

Afb. 685. Hoogebrugstraat. O. I. inkttekening door N. Klotz, 1669, i. h. Rijksarch. te Maastricht.

maakt gebruik van een afdekking, welke het midden houdt tusschen een latei en een boog; aan de bovenzijde is zij recht als een latei, aan de onderzijde gebogen, zoodat ik in dit geval spreek van een lateiboog, al dan niet met een sluitsteen. In dit laatste geval bestaat de afdekking dus uit drie blokken. Ook komt de segmentboog voor, waarvan buiten- en binnenlijn evenwijdig zijn en den segmentvorm hebben.

Nog later op het eind van de XVIIIe en in de eerste helft van de XIXe eeuw, vindt de latei weer toepassing.

Het zijn vooral de straatwanden in de Hoogebrug- en in de Rechtstraat, die Stadsbeeld.
aan Wijk een eigen sfeer geven. Hier immers rijen zich nog aaneen de grauwe gevels in Naamsche steen en de veelal donker geschilderde en lichtgesauste gevels in baksteen met hun zware bergsteenen vensteromlijstingen; groote koetspoorten zoowel als de gootlijsten op de verschillende hoogten geven levendigheid; de flauw-hellende zadeldaken met hun dakkapellen zijn mede karakteristiek. (Vgl. afb. 685 en 688-691).

Poorten.

1 Het hiervoren (blz. 606) omschreven type der edelmanswoningen met groote koetspoort vindt men in Wijk terug in:

RECHTSTRAAT 69. *De Gouden Leeuw*, baksteengevel volgens het type van XVII B,

Afb. 686. Hoogebrugstraat 69.

in 1942 gerestaureerd, waarbij de vensterkozijnen volgens gevonden aanwijzingen in eere zijn hersteld. Gelijkstraats een *koetspoort*, deur en twee kruisvensters; op de eerste verdieping vier kruisvensters; op de tweede verdieping twee tweelicht- en één zeslichtvenster. *Hoofdgestel* met consoles, geprofileerde

lijsten en drie cartouches met AN-17-04. Gevelsteen met een liggenden leeuw in een cartouche: IN DEN GOUDEN ∾ LEEUW ∾. Afb. 686.

2 HOOGEBRUGSTRAAT 28—30. Uitspanning *A la clef d'Or, de gouden sleutel.*
— 28. Gesauste baksteengevel met twee maal vijf vensters oorspronkelijk met kruis- en tweelichtvensters; de opgaande stijlen doorgetrokken tot aan de gootlijst. In het gelijkstraats een *koetspoort* in omlijsting van Naamsche steen met breede voegen, de poortdoorgang overkluisd met troggewelfjes, *ingang* met geprofileerde omlijsting in Naamsche steen en met bovenlicht met lateiboog en eenvoudigen sluitsteen, twee vensters met lateibogen, plint van Naamsche steen met paneelvulling. In het bovenlicht een houten raam met een sleutel. Vgl. nr. 32. Afb. 688

3 HOOGEBRUGSTRAAT 11. Uit het midden der XVIIIe eeuw dagteekent het huis IN DEN KEERSSEBOOM; zie hierna nr. 32, afb. 691; — 13; — 15.

RECHTSTRAAT 88b. Geblokte omlijsting van een voorm. koetspoort; XVIIIa.

XVIIe eeuwsche gevels volgens type a. (blz. 628).

4 HOOGEBRUGSTRAAT 68. In baksteen geschilderde gevel van twee verdiepingen, gewijzigde hardsteenen pui.

5 RUITERSTRAATJE 15. Gevel van blokken mergel, met jaarankers 1619.

Gedeeltelijk behouden zijn:

6 HOOGEBRUGSTRAAT 18. Achtergevel: hoofdgestel met consoles. Afb. 689, vgl. blz. 728, nr. 54.

7 — 26. Hoofdgestel in mergel met gegroefde en sterk geprofileerde *consoles;* tusschen de consoles gebeeldhouwde rozetten van verschillenden vorm. Afb. 688.

8 — 48. Gesauste baksteengevel, gewijzigd met behoud van het hoofdgestel met consoles en schijven; twee krulankers.

9 — 56. In de XVIIIe eeuw verbouwd (zie blz. 728, nr. 56); op de eerste verdieping hoekblokken en omlijsting van twee kruiskozijnen.
— 64. De zijgevel a/d Grachtstraat.

10 RECHTSTRAAT 47. Winkelpui.
— 80. In baksteen geschilderde gevel, oorspronkelijk met twee kruis- en twee tweelichtvensters, twee geprofileerde lijsten *hoofdgestel* met consoles van het oudere type; gevelsteen met: 1663 / IN SINTE / CHRISTOFFEL. Afb. 687.

Afb. 687. Rechtstraat 80.

11 SMEDESTRAAT 11, hoek Steenenwal. Jaarankers 1646 (gesloopt).

Afb. 688. Hoogebrugstraat 34—28.

Afb. 689. Hoogebrugstraat 26—16.

Fragmentarisch:

RECHTSTRAAT 17. Gelijkstraats van blokken Naamsche steen, gewijzigd met behoud van sporen van twee kruisvensters; vier gesmede ankers. Verdieping in baksteen toegevoegd.

Tot de **uitlopers** van het hiervoren (blz. 628) gegeven type behooren de gevels met de kenmerken omschreven op blz. 633, een type, dat tot in XVIIIA toepassing vond.
Als voorbeelden er van dienen genoemd te worden:

Afb. 690. Hoogebrugstraat 12—2.

Afb. 691. Hoogebrugstraat 7—13.

12 GRACHTSTRAAT 39. Gesauste baksteen-gevel. Gelijkstraats oorspronkelijk twee kruiskozijnen en een deur met rechthoekig bovenlicht; op de verdieping oorspronkelijk twee tweelichtvensters. Twee vlakke lijsten, drie vlakke mergelblokken met voorsprong van ongeveer 1 cm.; *kroonlijst* van mergel. XVII B.

HOOGEBRUGSTRAAT 50; *gevelsteen:* 17 bloem 12. — PASTOORSTRAAT 8, zie nr 18.

13 RECHTSTRAAT 30. Op de verdieping oorspronkelijk twee kruiskozijnen; gewijzigde hardsteenen pui. XVIII d.

14 — 40. In roode baksteen geschilderde gevel; oorspronkelijk twee kruiskozijnen, twee naar onderen verlengde tweelichtvensters. Twee geprofileerde lijsten; *hoofdgestel* met consoles.

15 — 69, zie blz. 717, nr. 1.

16 — 73. Gesauste baksteen, oorspronkelijk twee kruis- en twee tweelichtvensters, *hoofdgestel* met consoles. Pui gewijzigd.

17 — 77. Op de verdieping hoekblokken, oorspronkelijk twee kruis- en twee tweelichtvensters; de laatste naar boven verlengd. Afgekapte gevelsteen in geprofileerde omlijsting (1704). Moderne pui. — 82, 84, zie nr. 21.

STEENENWAL 23.

18 PASTOORSTRAAT 8. In den bovendorpel van de deur een cartouche met CURATO STRUCTA DOMUS (= 1715). Gesloopt.

Fragment:

BRUGSTRAAT 58. Gemoderniseerd in 1925 met behoud van jaarsteenen: ANNO en 1673 en *gevelsteen* met gouden bokaal: LA COUPE D'OR.

Voorts nog:

19 HOOGE BRUGSTRAAT 2, hoek Lage Barakkenstraat. Pui gewijzigd; brandgevel oorspronkelijk met trappen; zijgevel gecement. Afb. 690.

20 KALMINKSTRAAT 1. Pakhuis met rondbogig poortje in omlijsting van Naamsche steen; drie en vijf kleine vensters met gedrukten boog; geprofileerde *kroonlijst*; eenvoudige *ankers*.

21 RECHTSTRAAT 12. Hoekblokken, pui nieuw. *Slotplaat* met dubbelen adelaar.

RECHTSTRAAT 78, pui vernieuwd; — 82, gevelsteen IN HET GULDEN HOEFT; — 84, pui vernieuwd; alle met twee maal twee vensters, waarvan de omlijstingen ongeveer 1 cM. voorsprong hebben.

22 RUITERSTRAAT 11. Op de verdieping twee houten kruiskozijnen; hoofdgestel gesloopt.

SMEDENSTRAAT 4; — 6; — 8.

— 5. *Gevelsteen:* laurierboom.

Van Naamsche steen:

23 HOOGEBRUGSTRAAT 43. Voorgevel van de voorm. Refugie van Meerssen, (afb. 683).

24 RECHTSTRAAT 62. Twee maal drie vensters; op de eerste verdieping gewijzigde

kruis-, op de tweede tweelichtvensters met luiken, maar zonder ramen. Twee geprofileerde waterlijsten, boven de onderste twee steenen met: ANNO en 1660. *Hoofdgestel* met consoles. Overblijfselen van trapgevel.

25 STEENENWAL 21. *Hoofdgestel* met consoles; op de eerste verdieping twee vensters in omlijsting van blokken en gedekt met lateibogen; op de tweede verdieping oorspronkelijk twee kruisvensters in omlijsting van regelmatige blokken met terugliggende voegen. Koperen *slotplaat.*

Topgevels.

De topgevels zijn in Wijk heel schaarsch. Het vermelden waard is de smalle gevel van

26 HOOGEBRUGSTRAAT 19. Oorspronkelijk met twee kruiskozijnen op de verdieping, een *kroonlijst* van mergel met consoles, een zolderdeur in omlijsting van mergel en met gedrukten rondboog, een geprofileerde waterlijst in mergel en een bekroning in mergel. De zijkanten van den top bestaan uit ingezwenkte dekstukken van mergel, die uitlopen in een voluut. Dit alles beantwoordt aan de vormgeving XVII B. Een *jaarsteen* boven de pui vermeldt in een cartouche het jaartal 1694. Afb. 692.

De gewijzigde pui is gemoderniseerd door eene met bekleeding in hout.

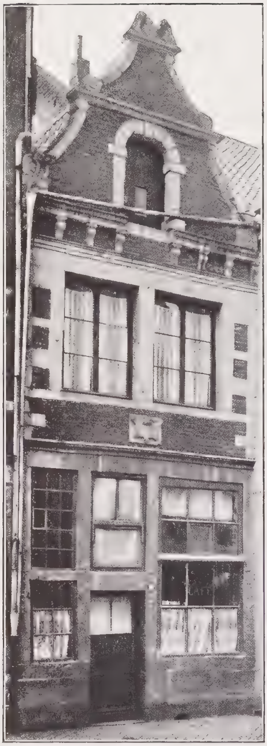

Afb. 692. Hoogebrugstraat 19, breed 4,30 M.

Pilastergevels.

27 RECHTSTRAAT 89. Gepleisterde gevel met vier pilasters, oorspronkelijk kruisvensters en op de tweede verdieping vensters met een middenstijl. Op de tweede verdieping drie festoenen met linten, op de eerste met vruchtenslingers. De pilasters op eerste en tweede verdieping gedekt o. s. door een Ionisch en een Dorisch kapiteel. Afb. 693.

28 — 7. Gesauste gevel met plint van groote platen Naamsche steen, gevat tusschen twee geblokte pilasters; 7 vensters breed; middenrisaliet, gedekt

door een driehoekig fronton van hout, waarin een rond venster. In de middenpartij rechts van de deur een blind venster, eveneens een hierboven. Ingang in zwaar geprofileerde omlijsting van Naamsche steen en gedekt door een driehoekig fronton.

Hiernaast een poort, waarvan de omlijsting een driedeelige sluitsteen heeft; het gebeeldhouwd middelste lid gevat tusschen AN en NO
17 90.

Afb. 693. Rechtstraat 89, breed 8,72 M.

Gevels met een verticale en horizontale verdeeling volgens de staanders en liggers in den vakwerkbouw (blz. 661).

29 BRUGSTRAAT 62. Gesauste baksteen, geprofileerde lijsten.

30 HOOGEBRUGSTRAAT 6. Oorspronkelijk met een deur en drie vensters; twee verdiepingen; lateibogen met eenvoudigen sluitsteen, gevelsteen: een stad: IN HET KASTEEL VAN LIMBURG (1786). Afb. 690.

31 — 11. Vijf vensters breed, twee verdiepingen; koetspoort. In het midden, hierboven gevelsteen: IN DEN KEERSSE Afb. 691. 17 BOEM 52.

— 13. Twee maal 5 vensters; breede koetspoort. Afb. 691.

32 — 28. Gesauste baksteengevel met oorspronkelijk vijf kruisvensters en vijf vensters met middenstijl. Zie blz. 719, nr. 2. *Koetspoort* in omlijsting van Naamsche steen met breede voegen en sluitsteen met 1711, schramppalen (bollen). De doorgang gedekt met troggewelfjes. Afb. 688. Vgl. blz. 719, nr. 2.

— 30. Geprofileerde deuromlijsting van Naamsche steen en met eenvoudigen sluitsteen gedekt bovenlicht. Twee vensters met segmentbogen. Twee *winkelkasten* (XIX a) zijn thans verdwenen. Afb. 688.

33 — 34. Baksteen (gecement); 2 maal vier vensters, de lateibogen sluiten aaneen; geprofileerde waterlijsten om de sluitsteenen gecornischt. Afb. 688.

34 — 54. Gesauste baksteen. Deur oorspronkelijk in de as. *Gevelsteen:* 17 IN DE REYP GRUDTMOLEN 46. — 64. 17 IN DE SONWIJSER 86.

35 RECHTSTRAAT 32. Van de vijf voorm. kruisvensters waren de drie middelste gekoppeld. Deuromlijsting in Naamsche steen, op den tusschendorpel: ERECTAM DEVS CONSERVET (1700); pui gewijzigd. — 49.

Afb. 694. Wijk, Rechtstraat 54—56, breed 15,75 M.

— 54—56. Hoekhuis Smedenstraat. Drie verdiepingen van vier traveeën aan de Rechtstraat. De onderpui geheel van Naamsche steen, de kruiskozijnen bij de restauratie in 1946—'47 hersteld. Afb. 694.

36 — 74. Gesauste baksteen met twee maal drie gekoppelde vensters met lateibogen; pui vernieuwd. — 86. Pui gewijzigd. — 98. Geblokte pui van Naamsche steen; deuromlijsting met gebeeldhouwden sluitsteen (Régence). — 89 a. Pui nieuw.

37 STEENENWAL 24. Pui gecement; op de eerste verdieping drie hooge smalle vensters met tusschendorpel; op de tweede verdieping drie smalle rechthoekige vensters.

Geheel van Naamsche steen: HOOGEBRUGSTRAAT 36. Zie nr. 46. Afb. 697.

38 RECHTSTRAAT 25. Gesaust; in de dammen gebeeldhouwde bloemhangers met strikje; pui gewijzigd.

— 59. Geblokt; 3 maal drie vensters; op de eerste verdieping oorspronkelijk kruiskozijnen, evenals thans nog aan den achtergevel; op de tweede en derde verdieping tweelichtvensters.

— 91. Breede, geblokte dammen; lateibogen met sluitsteen.

Gevels met de kenmerken omschreven op blz. 661.

39 BRUGSTRAAT 60. Geschilderd, *gevelsteen:* hoofd tusschen 17 - 35.

40 HOOGE BRUGSTRAAT 3. Pui nieuw; twee maal twee vensters met segmentbogen; uitzwenking op de eerste verdieping. *Gevelsteen;* een groen huis - 17 IN HET GROEN HVYS 68.

41 — 27. Als baksteen geschilderd; pui gewijzigd; *gevelsteen* met een gevulde (haver-)zak, waar overheen een chronogram (1734).

CVstoDIatVr
saCCVs
aVenaCeVs
reCens ÆDIFICatVs.

42 — 52. Pui van Naamsche steen. *Gevelsteen* (1796) met een paard: IN HET SWARTE PAARD.

43 RECHTSTRAAT 92. Moderne winkelpui. Als baksteen geschilderd; segmentbogen met sluitsteen; 2 maal twee vensters; uitzwenking op de eerste verdieping. *Gevelsteen*: IN DEN SPIEGEL; op de bovenhelft der omlijsting
CLeMentIa: DeI: atqVe: operIbVs: strVCta. (1768).

Geheel van Naamsche steen:

44 CÖRVERSPLEIN 12. Pui: tusschen twee vensters de deuromlijsting met Regenceschelp. Evenals op de eerste verdieping oorspronkelijk kruiskozijnen, op de tweede twee vensters met middenstijl. *Gevelsteen:* 17 IN DE GRUDT-MEULEN 40. Afb. 696.

Na beschadiging door bominslag gerestaureerd in 1942/43, waarbij de roede-indeeling der vensters is hersteld en de deur uit de as is verplaatst.

Afb. 695. Brugstraat 54—56.

Gevels in den Lodewijk XVI-stijl.

45 BRUGSTRAAT 54—56. Baksteenen gevel met 2 maal vijf vensters. Pui van Naamsche steen met rondbogig gesloten vensters, gegroefde pilasters, gebeeldhouwde sluitsteenen. Afb. 695.

Afb. 696. Cörverplein 12.

Afb. 697. Hoogebrugstraat 36, breed 5,85 M.

RECHTSTRAAT 7A. Poort met gebeeldhouwden sluitsteen (1790), vgl. hiervoren nr. 28.

Geheel van Naamsche steen:

46 HOOGEBRUGSTRAAT 36. Sierlijke, gave gevel met 2 maal drie vensters, voorzien van gesneden ramen. Geblokte hoekdammen. Middenrisaliet met gebeeldhouwde pilasters; deuromlijsting met gebeeldhouwden bovendorpel, waarop een kop en guirlandes; op de verdieping een gebogen fronton met medaillon, op de vlakke pilasters tropheeën. Onder de vensters paneelen, welke op de eerste verdieping versierd zijn met takken, op de tweede met draperieën. Hoofdgestel met eierlijst; een dakvenster. Afb. 697.

— 36 a. Doorgang naar achtergelegen bakkerij, een verbouwd huis uit 1736.

47 —44. Geblokte hoekdammen; gelijkstraats deur en twee vensters met lateibogen; op de verdieping het middenvenster met lateiboog, de andere met latei; paneelen onder de vensters en twee geprofileerde waterlijsten; attiek, gebroken kap met pannen en vernieuwd dakvenster.

48 — 58. Geblokte dammen op hoeken en aan het middenrisaliet; verschillend versierde sluitsteenen, een kop in dien van den gegroefden bovendorpel van het middenvenster op de eerste verdieping. Attiek met rozet in een medaillon. Gebroken kap met vernieuwde dekking van pannen; dakvenster.

49 — 72. Hooge en breede gevel van 2 maal zeven vensters; de middenpartij zonder voorsprong heeft 2 maal drie vensters en een halfrond fronton met

Afb. 698. Hoogebrugstraat 72, breed 17,28 M.

mergelvulling; hierin een venster in omlijsting van Naamsche steen, de sluitsteen versierd met een naar links gewenden kop — de mergelvelden hiernaast met draperieën. Het fronton wordt gedragen door telkens twee consoles met acanthus-motief en maskeron op de geblokte hoekpilasters van de middenpartij.

De pui is geblokt, heeft zware gebeeldhouwde sluitsteenen en (thans) twee niet in de architectuur sprekende ingangen. Gebroken kap met leien in Rijndekking; 2 maal twee dakvensters en een boven het fronton. Afb. 698. Voor de vroegere inrijpoort aan de Grachtstraat zie nr. 51.

Voorts behooren nog tot de XVIIIe eeuw de navolgende gevels, welke ten deele uit verbouwing van oudere panden zijn ontstaan:

50 GRACHTSTRAAT 34. Gelijkstraats oorspronkelijk twee kruisvensters, een deur en een dergelijk venster. Op de verdieping een venster met middenstijl en een uit breede rechte stukken en een, dat half zoo groot is. De deuromlijsting bestaat uit breede rechte stukken en heeft een rechthoekig bovenlicht. In den tusschendorpel: 17 INT BLAUW HVYS 67.

51 — 38. Inrijpoort met omlijsting in Naamsche steen; gedrukte boog met 1773 in den sluitsteen. Waarschijnlijk oorspronkelijk toegang gevend tot den achterhof van Hoogebrugstraat 72 (vgl. nr. 49), waartoe een klein huis met gebroken kap mede behoord zal hebben.

— 40 en 40a. Gesauste baksteen; jaarsteenen 17-52.

52 HOOGEBRUGSTRAAT 8. Gesauste baksteen met twee vensters met lateibogen; op de tweede verdieping omlijsting in cement. Pui gewijzigd. — 10. Pui van Naamsche steen; gesauste baksteen; lateibogen. — 12. Een verdieping met drie vensters met segmentbogen. Pui gewijzigd. — 14. Geschilderde baksteen, lateibogen; twee ovale zoldervensters in omlijsting van Naamsche steen. Afb. 690.

53 — 16; — 16a. Baksteen geschilderd; 2 maal vier vensters; vroeger met leien, thans met pannen gedekt; 2 maal twee dakkapellen. Pui van 16 geheel gemoderniseerd. Afb. 689.

54 — 18. Als baksteen geschilderd, segmentbogen met sluitsteenen, ovale zolderramen, zooals bij 14. Pui: deur in geprofileerde omlijsting en met bovenlicht tusschen twee ramen, alle gedekt met lateibogen. Gevelsteen: IN DEN WITTEN ENGEL 1765. Achtergevel met hoofdgestel op consoles. Afb. 689. Vgl. nr. 6.

55 — 20; — 22; — 24. Lateibogen zonder sluitsteen; — 26. Zijgevel aan de Heydenstraat met jaarankers A 1.92. Afb. 689. — 28; — 30 zie blz. 723, nr. 32.

— 32. Gesauste baksteen; 2 maal drie vensters met lateibogen; pui gemoderniseerd. Afb. 688. — 38; — 42; — 46.

56 — 56. Gelijkstraats: plint van groote blokken, deur, twee vensters met lateibogen. Op de verdieping hoekblokken en twee vensters in omlijsting van het type XVII A;

Afb. 699. Hoogebrugstraat 66

de tweede verdieping toegevoegd; gevelsteen met gouden schaar op groen: IN DE GOUDE SCHMOUCK SCEER. Vgl. nr. 9.
57 — 58. Vensters met roede-indeeling. Zijgevel aan de Smedenstraat met slotbeslag (± 1700) en deurkruk (± 1800).
— 66. Als baksteen geschilderd; 2 maal twee vensters; pui nieuw. *Gevelsteen*. Afb. 699.
60 — 68; — 68a; — 70. Gesaust, 2 maal drie vensters met lateibogen; puien geheel nieuw. — 74, de *gevelsteen*: IN DE GROOTE STADELER (1777) thans in het museum.
58 — 78; — 82; — 84. Als baksteen geschilderd, 2 maal twee vensters, waarvan de omlijstingen ongeveer 1 cm. voorsprong hebben; de puien vernieuwd. — 84. Met *gevelsteen* IN HET GVLDEN HOEFT.
— 94. Geschilderd, 2 vensters met lateibogen en oorspronkelijk met kruisen; jaarsteenen 17 - 58. Pui van Naamsche steen.
59 — 1 b. Twee ovale zoldervensters. — 25. Oorspronkelijk met drie kruiskozijnen. Pui gewijzigd. — 27. Als baksteen geschilderd.
— 41. Gesauste baksteen; — 65, met geprofileerde deuromlijsting. — 61—59; — 69; — 81. Oorspronkelijk kruiskozijnen; lateien met sluitsteen.
PASTOORSTRAAT 2; — 4. Gesauste baksteen; vensters met segmentbogen.
61 RECHTSTRAAT 13; — 14. Pui van Naamsche steen ± 1800. — 16. Als baksteen geschilderd; *gevelsteen*: boom. — 18. Lateibogen. — 20. Gekoppeld venster op de verdieping, 2 maal een dakkapel. — 23. Vier oorspronkelijke tweelicht-vensters. — 31. Als baksteen geschilderd, gebroken kap.
— 33. Met gebroken kap. — 36.
62 — 37, hoek Kattenstraat. Gesauste baksteen; vier vensters, hoekblokken; *gevelsteen*: kat. De geprofileerde deuromlijsting met ovaal bovenlicht heeft plaats gemaakt (1925) voor een moderne winkelpui. — 38.
63 — 41; — 42. Gesauste baksteen, 2 maal vier vensters met driedeelige lateibogen. — 44; — 46. lateibogen zonder sluitsteen; — 51. Gesauste baksteen, 3 maal twee vensters met lateibogen. De oorspronkelijke roede-indeeling in October 1942 door eene met glas in lood vervangen.
— 53. Als voren, 3 maal drie vensters. — 57. Pui vernieuwd. — 57a.
64 — 63. Als baksteen geschilderde gevel met 2 maal drie vensters in omlijsting van rechte stukken en gedekt met lateibogen met sluitsteen. De geblokte pui van Naamsche steen heeft een geprofileerde en gebeeldhouwde deuromlijsting met bovenlicht tusschen twee vensters, welke verbreed zijn. De middendorpel van de deuromlijsting heeft in het midden een moorenkop met veeren en terweerszijde een cartouche, waarop links MDCC rechts XLII staat (1742).
65 — 64. Gesauste baksteen, 3 maal twee vensters met lateibogen en roedeindeling op de derde verdieping; pui vernieuwd. — 65; — 67. Pui. — 93.

— 96. Geschilderd, lateien, *gevelsteen:* (afgeknapt): 17 INT LOTTERINGE KRVIS 91. — 98. Vgl. nr. 36. — 104.

66 RUITERSTRAAT 7. Baksteengevel met vensteromlijstingen van Naamsche steen. *Gevelsteen:* 17 — IN — DE — STADT — RUMUND — 70. Afb. 700.

Geheel van Naamsche steen:

67 RECHTSTRAAT 83. Moderne pui, 2 maal drie lateien. — 85. Geblokte middendam; 2 maal twee segmentbogen, twee geprofileerde lijsten.

Afb. 700. Ruiterstraat 7.

AMBY.

Het **KASTEEL GUESSELT** bestaat uit een door dubbele grachten omgeven baksteenen huis met vierkanten toren in front en twee aan de frontzijde later toegevoegde vleugels.

Habets, De Leenen van Valkenburg, Public., 1884, blz. 377. L. baron de Crassier, Dictionnaire historique du Limbourg, Public., 1930, e. v. sub voce Amby. De Maasgauw, 1943, blz. 44 e.v. Literatuur.

De geschiedenis van dit kasteel is niet geheel opgehelderd. Volgens het Leenboek (Register Geschiedenis.
1381 Dobbelsteyn) van Valkenburg was het een groot leen van Valkenburg, waarmede in 1381 beleend wordt Jan van den Herte: „accepit in feodum terram de Goessel usque ad aquam".
1386 is Herman van Beusdael man .... „van den borch te Goesselt mit den Blochhuyse".
XVIb wordt het goed verheven door leden der geslachten van Blitterswijck gen. Passart en van Palant.
XVId behoorde het kasteel en $^2/_3$ van het leen aan Edmond Passart van Blitterswijck; het andere $^1/_3$ „comprenant la tour et la nouvelle habitation" (de Crassier) aan Andries van Pallant, die in 1596 sterft. In zijn huwelijkscontract is sprake van „le château ou maison forte de Guesselt environné de trois fossés d'eau vive" (de Crassier).
1623. In dit jaar verkoopt Karel van Palant zijn aandeel aan de Augustijnen te Maastricht, die
1662 het vóór 1662 overgedaan hebben aan Willem Schellart, Kanunnik van St. Servaas.
1678 of daaromtrent komt Karel van Brienen, ridder, in 't bezit van Guesselt; zijn vrouw Margareta de Valzolio heet erfvrouw tot Guesselt (Habets). Sedert dien is het goed aan de van Brienen's gebleven tot 1816, toen Jkvr. Albertina van Brienen Guesselt ten huwelijk bracht aan Cornelis Cramer, heer van Volenbeek (Putten op de Veluwe), wiens zoon Karel in 1888 overleed; tien jaar later kwam het goed door koop aan Mr. Peperkamp, wiens weduwe er nog eigenaresse van is.

Het kasteel bestaat uit een hoofdgebouw in gesauste baksteen, opgetrokken op Beschrijving.
een nagenoeg rechthoekig grondplan met een uitgebouwden vierkanten toren in front. Hiernaast zijn twee vleugels uitgebouwd, die een binnenplein vormen vóór den toren en aan de brug door een hekwerk van eenvoudige pijlers van Naamsche steen worden verbonden. De middenstijl van het eenvoudige hek eindigt in een lettervlechting van O en B.

Het hoofdgebouw heeft aan de achterzijde tweemaal zes regelmatig over den gevel verdeelde vensters; deze behooren in het gelijkvloers tot een hal in het midden en een vertrek ter weerszijde. De vensters zijn waarschijnlijk in de vorige eeuw aangebracht; Naamsche steen vindt alleen toepassing aan de onderdorpels, die een profiel (XVIII?) hebben, terwijl de bovendorpel getoogd is. De zijgevels hebben twee maal twee dergelijke vensters. De keldervensters zijn klein en hebben een omlijsting van blokken Naamsche steen.
De gevels worden afgesloten door een geprofileerde kroonlijst met consoles (van het type XVII A; vgl. hiervoren blz. 629 e.v.) en verhoogde schijfjes er tusschen. Het leiendak is vervangen door een van grijze pannen.
De toren, eveneens in baksteen, heeft hoekblokken, een kroonlijst met consoles, een uurwerk en ter hoogte van de eerste verdieping een ovaal venster in een

Afb. 701. Kasteel Guesselt.

gebeeldhouwde omlijsting met vruchtenornament en halve naaktfiguurtjes op de hoeken; aan de bovenzijde heeft een vlakgehouden steen waarschijnlijk dienst gedaan als zonnewijzer; aan de onderzijde een cartouche met RECTE ET FORTITER, waaronder het jaartal ANNO — 1657. De ingang is gevat in een omlijsting van Naamsche steen, kennelijk een wijziging, welke een eeuw nadien werd aangebracht. De achtkantige spits is met leien bekleed en eindigt in een ui en peer met windvaantje. De gesmede en waarschijnlijk vernieuwde spil eindigt in een schijf, waarbinnen een kraanvogel en het jaartal 18(?)87. De baksteenen brug heeft één boog; een ijzeren plaat boven een anker in het midden van den boog aan de zuidzijde geeft het jaartal 183(1). Naast den boog is aan deze zijde een wapensteen (XVIId/XVIIIa) ingemetseld, die misschien de vererving van Guesselt kan verklaren. De steen is 0.61 hoog en 0.59 M. breed; hij is van mergel en vertoont een met een leeuw beladen ruitschild, dat gedekt wordt door een kroon met parels. Terzijde zijn kwartierwapens aan een strik opgehangen. Aan de eene zijde een leeuw (Schellart of Vazolio) — de naam op het lint is onleesbaar —; daaronder een schild met drie (2 en 1) rechtshellende klophamers; het lint vermeldt den naam (M)ALLY. Op de andere zijde een schild, beladen met een merlet; de naam luidt (LE)MAIRE; hieronder een schild met een verkort leliekruis en den naam DANNOY. Aan den ingang tot den voorburcht is een gesmeed ijzeren hek geplaatst, dat in den top met een vaantje met leeuw prijkt, afkomstig van het landgoed *Volenbeek* bij Putten (Veluwe), waarvan het huis volgens v. d. Aa, Aardrijkskundig Woordenboek, in 1874 is gesloopt. Afb. 701.

Caberg, zie onder Oud-Vroenhoven, blz. 753.

HEUGEM.

Sedert 1 Januari 1920 maakt Heugem deel uit van de gemeente Maastricht. Voordien behoorde het tot de gemeente Gronsveld en in vroeger eeuwen tot de heerlijkheid Gronsveld. Geschiedenis.
1155 In het jaar 1155 wordt een leenhof te Heugem „la cour della Warde” als Luiksch vermeld;
1214 in 1214 geeft Hugo van Pierrepont, bisschop van Luik, *Simpelveld*, *Eysden* en *Heughem* in leen aan Walram, zoon van den Hertog van Limburg (de Crassier, Dictionnaire historique du Limbourg, s. v. Gronsveld enz.).
1157 De kerk van Heugem wordt reeds vermeld in een stuk, waarin Paus Adrianus IV de bezittingen van het kapittel van O. L. Vrouw bevestigt: „Ecclesiam de Hogehem cum
1266 decima ipsius uille” (FRANQUINET, Invent, blz. 10) en in 1266 wordt de kapel van Cadier afgescheiden van de kerk van Heugem (Hoghem).
Ten slotte zij nog vermeld, dat in de XIVe eeuw een geslacht van Heugem (de Hoghen) bloeide, dat er een kasteel bezat.

De **R.K. KERK van den H. MICHAEL** is een eenvoudig modern baksteenen gebouw met een vierkanten toren (XVIII); de toren heeft omlijstingen in Naamsche steen en op die van den ingang een tijdvers op den bovendorpel: o aeDes rUrsUs eXUrgens/te tUUs patronUs MIChaeL arChangeLUs serVet. (1851).
De kerk bezit:
Een geschilderde eikenhouten Communiebank met de borstbeelden van Christus, ter weerszijde van Wien telkens vijf borstbeelden van Apostelen; elk borstbeeld in een gedrukte spitsboognis. Voorts twee afzonderlijke paneelen van dezelfde herkomst. toegepast aan een moderne balustrade. Elk paneel is hoog 0,43 M. en elke nis breed 0.43 M. Vermoedelijk afkomstig van een Apostelbalk. ± 1500. Afb. 702—707. Meubilair.
Eenvoudige koperen doopvont (XIX A).

Afb. 702 en 703. St. Michaelskerk. Paneelen met voorstellingen van apostelen.

Afb. 704—707. St. Michaelskerk. Details van de Communiebank.

Twee eiken banken, met gedraaide pooten, waarschijnlijk XVIIIa.
Houten Christus, corpus van een triomfkruis; het kruis is vernieuwd. De Christus is meer dan levensgroot, heeft het met doornen gekroonde hoofd voorover gebogen en de voeten gekruist, XVI A.
Houten statiekruis, met passiewerktuigen, (ten deele vernieuwd), de uiteinden der armen versierd met een schelpmotief, XVIIId.

Schilderijen.

Een gastmaal van Herodes, op doek, binnen de lijst 1.14 hoog, 1.90 M. breed, XVIIIa.
Een bekeering van Saulus, alsvoren hoog 1.20, breed 1.67 M. (naar Rubens) XVIIIa.

Een H. Hieronymus, ten voeten uit, schrijvend in een bergachtig landschap (± 1700).

In slechten staat; in den toren.
De H. Andreas en de H. Catharina van Alexandrië, op doek, hoog 1.38, breed 0.97 M. ± 1700.

Christus aan het kruis tusschen Maria, Joannes den aartsengel Michaël, die een dier-mensch met een kruislans doorsteekt en den linkervoet op den kop zet, en de H. Barbara, met kroon en palm; achter haar een toren. Op paneel, naar onderen vergroot; Hollandsche school, richting Pynas.

Portret van een geestelijke in lang rochet zonder kant en met zwarten kapmantel, waarop een rood patriarchaal kruis, op doek, hoog 1.62, breed 0.1285 M. XVIII A?

Zilverwerk.

Gedreven en gegraveerde stralen-monstrans, gedeeltelijk verguld. De voet, steel, nodus met acht gedreven engelkopjes en draagvlak zijn laat-gotisch en oorspronkelijk bestemd voor een cylindermonstrans. Op het draagvlak twee zilveren beeldjes, rechts O. L. Vrouw, links St. Lambertus, met het voetstuk hoog 0.058 M. Het bovenstuk later, vermoedelijk XVIId.

Zonnemonstrans met ornament van korenaren, druivenranken en acanthusbladeren; gedekt door een kroon met haarband van acanthusbladeren. Hoog 0.575 M. Lodewijk XIV.

Gedreven verguld zilveren kelk met jaartal onder den voet, 168(7); drie cartouches op den voet, waarvan een met een gedreven voorstelling van den verrezen Christus met kruis; de nodus met drie cherubijnenkopjes; de cuppa met gedreven korenschoven en wingerdranken. Hoog 0.272 M.; geen merken. Lodewijk XIV.

Gedreven zilveren reliekhouder (H. Barbara). Op het voetje, dat jonger is, staat: SOUVENIR DE CET I.F. Merken: Maastricht en ..... Lodewijk XV.

Koperwerk.

Vier paar gegoten koperen kandelaars op drievoet met engelenkop en klauwpooten; hoog 0.37 M. XVII B. Een paar dergelijke, hoog 0.38 M. Twee gegoten altaarluchters, XVIII. Vier paar geslagen altaarkandelaars, XIX A.

Klok. In den toren hangt een klok van 0.64 M. middellijn en met een randschrift van uit de hand gevormde unciaal letters: O REX GLORIE VENI: CUM PACE: $\overline{\text{AM}}$: ⊙: De zesarmige kroon is geribd; de klok is beschadigd en de klepel verhangen. ± 1300.

Verwante opschriften op een klok te Echt en te Wessem; vgl. J. Mialaret, Klokopschriften in de Provincie Limburg. — Public. 1924.

Afb. 708. De Hoogenweert naar een teekening uit 1782.

Orgel, tribune, preekstoel, XIX A.

Op het kerkhof worden eenige grafkruisen van Naamsche steen bewaard, waarvan de beste zijn van:

IAN POTMANS VISSCHER VAN HEUGEN 1640 DEN 14 7 BRIS EN CATHARINA NOTTER SYN HUYSVROWE.

HENRICK BVNNE 1644 DEN 29 APRIL.

IAN PLONTERT, JONCKMAN SONE VAN LAMBERT.

PLONTER 16(5)3 DEN 11 APRIL.

FRANS BECKERS 6 JANUARI 1691.

IEN KVYTEN, DOCHTER VAN SYMON KVYTEN † 19 FEBRUARI 1705.

ANDREAS ROBORCH PASTOOR VAN HEUGEM SEDERT 15 MAART 1806, OVERLEDEN 14 NOVEMBER 1840, IN DEN OUDERDOM VAN 73 IAREN.

Grafzerk, lang 1.68, breed 0.92 M., van Petrus Theodorus LAMAYE, wethouder der gemeente Gronsveld, geboren te Hermalle onder Argenteau, den 29 Maart 1788, overleden te Heugem den (2) Juny 1855.

Boven de deur van de eenvoudige Pastorie bevindt zich een wapensteen met het jaartal 1661 en een door lauriertakken omgeven wapenschild. Het schild is gedeeld: A een molenijzer vergezeld van drie jachthoorns (2 en 1), B drie kepers en in den schildvoet een klaverblad.

Afb. 709. Dorpsstraat.

PARTICULIERE GEBOUWEN.

Geschiedenis.

De **Houwert,** de **Hoogenweert,** landhuis op den rechter Maasoever.

Van de Houwert is bekend, dat de familie Vaes er in de XVIIIe eeuw eigenaar van was. In de XIXe ging het goed over in de families *Coenegracht*, *Straetmans*, *Tielens* en in het begin dezer eeuw aan den Heer Pierre *Regout* (L. baron de Crassier, Dictionnaire historique du Limbourg).

Het landhuis de Hoogenweert is opgetrokken op een rechthoekig grondplan; het heeft een vierkant torentje en een topgevel. De gevels zijn gepleisterd en het XVIIe eeuwsch karakter spreekt uit den topgevel, het torentje en de kroonlijst op consoles. Verder is het in de vorige eeuw sterk gewijzigd. Afb. 708.

De woonhuizen van Heugem hebben gesauste baksteengevels, waarbij hier en daar speklagen zichtbaar zijn, eenvoudige topgevels, hier en daar vensteromlijstingen in Naamsche steen met getoogde lateien. De dakbedekking bestaat uit pannen. De meeste huizen ondergingen in de vorige eeuw — misschien tengevolge van waterschade, zooals in 1926 — herstellingen, welke aan deze woningen iets gelijkvormigs gaven, zoodat er geen een bijzondere vermelding behoeven. Afb. 709.

Afb. 710. De Hoogenweert van den Lichtenberg af.

LIMMEL.

De geschiedenis van Limmel viel tot aan het tijdstip der inlijving bij Maastricht (1 Januari 1920) samen met die van Meerssen. Geschiedenis.

De **R. K. KERK** van den **H. JOHANNES DEN DOOPER** is gebouwd in 1863 en vergroot in 1913.
Zij bezit:
Een doopvont van Naamsche steen; de gebeeldhouwde kuip heeft vier koppen (bijgewerkt) en vrij vlakke reliefs, voorstellende een liggende draak, twee verbonden palmetten, een uil en aan de muurzijde vermoedelijk weer een draak. De kuip wordt gedragen door een dikke, korte zuil en vier hoekzuiltjes, (geheel of) ten deele vernieuwd. XI A. Afb. 711.

Op het moderne koperen deksel komen vier medaillons voor, elk het symbool van een der Evangelisten weergevend; deze heeten van het oorspronkelijk deksel afkomstig te zijn, maar zijn er waarschijnlijk namaaksels van.

Een credenstafel, XVIIId.

Een eenvoudige eiken preekstoel; de zeskante kuip heeft aan de onderzijde een uitgestoken opschrift: P : B : MÆ I/A° 1657.

Twee gebeeldhouwde grafzerken; de eene in het portaal, vertoont een gevierendeeld wapen: I, drie leeuwen (2 en 1); II, drie vijfbladige bloemen (2 en 1); III, drie hamers (2 en 1); IV, een eikentak met drie eikels en drie bladeren. De helm is gedekt met een uitkomende leeuw. In een cartouche staat: HIER RVST INDĒ HERE DEN EERSAEMEN/ WILLEM DOLMANS DIE STARF/ DEN 31 AUGUSTI A° 1661 ENDE/ ANNA SAVVEUR SYNE HVYSVROV̄/STERFT DEN A° Lager staat TROEST DE ZIELE.

Hoog 2.27, breed 1.23 M.

Afb. 711. Doopvont.

De andere zerk (XVII A) is bedekt door een biechtstoel; de lengte bedraagt 1.98 M.

In de pastorie worden bewaard:
Twaalf gegoten koperen altaar-kandelaars, met getorste schacht, acanthusbladornament en driehoekigen voet met cherubkopje en klauwpootjes; zes zijn hoog 0.28, twee 0.405, twee 0.495 en twee 0.55 M. XVII B.
Twee paar gegoten koperen kandelaars met balusterschacht; het eene hoog 0.145 M., het andere 0.46 M. XVIII.
Twee geel koperen kandelaars, waarvan de schacht onderbroken wordt door een achtkant met laurierbladeren; de ronde voet staat op een vierkant basement; hoog 0.565 M. XIX A.

Het **KASTEEL VAN LIMMEL,** tegenwoordig genoemd **BETHLEHEM,** bevat gedeelten van een XVIe eeuwsch kasteel.

Geschiedenis.
XIII A In de tweede helft der dertiende eeuw wordt reeds gewag gemaakt van dit slot. Jan van Heelu vertelt immers in zijn „Slag van Woeringen", dat hertog Jan van Brabant de vijandelijkheden, die aan den slag voorafgingen, inzette met het beleg en de verovering van het kasteel van Limmel.
vs. 1641. „Die ierste viande, die hi vant, / over Mase, dat was int lant / van Valkenborch, want daer stont binnen / Enen *torre*, dien dede hi winnen; / .... ende .... af breken. / Dit casteel wert, met crachte, / door broec ende door diepe grachte, / aen stormet .... Dese casteel hiet Limale."
1318 Aanvankelijk was het goed een leen van Valkenburg, maar in 1318 wordt Eustachius de Limmale wegens zijn „huis of toren" te Limmel bij Maastricht door hertog Jan III van Brabant beleend.

Afb. 712. Kasteel Bethlehem uit het N.

1331 XVI A Reeds in 1331 heeft de Duitsche Orde bezittingen onder Limmel; deze bezittingen breiden zich uit en in de eerste jaren der XVIe eeuw dragen leden van het geslacht 't Zieveel hun bezittingen, waaronder het kasteel, aan de orde op. Het moet in goeden staat verkeerd hebben, want de Commandeur van den Biesen bewoonde het toen af en toe. Kort hierop zakte het goed af tot den rang van boeren-hof.

1651 In 1651 komt het leen onder de benaming van *Bethlehem* voor, welke naam het sedert behouden heeft.

1797 De bezitting werd door de Franschen in 1797 als domeingoed verkocht en kwam achtereenvolgens aan verschillende eigenaars, waarvan Louis Beguin of Beghin het woonhuis
1806/7 bouwde (1806—1807).

Twee jaar later werd het goed weer verkocht en kwam in 1816 aan den Heer Bettonville uit Verviers, wiens nakomelingen het in 1878 verkochten aan den Heer Gustave Stevens; zijn dochter, Mevrouw Gustave Regout-Stevens bezit het tegenwoordig.

Gewasschen penteekening 0.142 × 0.183 M. van Josua de Grave, de bouwvallen van het kasteel in 1671 voorstellend, in de Topografische Atlas van het oudheidkundig genootschap (T. 96) te Maastricht; een tweede van Josua de Grave in het Museum Boymans te Rotterdam. Afb. 715. Afbeeldingen.

Het Kasteel **Bethlehem** bestaat uit een groot woonhuis op den zuid-oostelijken hoek van een grooten rechthoek; een Zuidvleugel wordt gevormd door stalgebouwen. Noordelijk van het woonhuis bevindt zich een gedeelte van den Oostvleugel van het oude kasteel; het woonhuis is in het verlengde van dezen vleugel opgetrokken. Op den Noordhoek van den vleugel is een zware ronde toren uitgebouwd. Deze toren is met den Westvleugel verbonden door den Noordvleugel. De Westvleugel is voor de noordelijke helft oud en heeft een over een baksteenen brug van twee bogen toegankelijke inrijpoort. Afb. 712 en 713. Beschrijving.

Afb. 713. Kasteel Bethlehem. Binnenplaats.

Het woonhuis (1806—1807) van gesauste baksteen bestaat uit een gebouw op rechthoekig grondplan met twee verdiepingen, waarin telkens vier vensters, een risaliet en twee vensters in front en drie vensters in den smallen gevel. Het huis is

gedekt door een gebroken kap met leien, waarin dakkapellen. Een hooge, achtkante traptoren is aan de achterzijde uitgebouwd en gedekt door een leien spits met dakkapellen.
Van het oud kasteel (XVI—XVII) heeft de voorgevel van den sterk gewijzigden Oostvleugel op de verdiepingen twee maal vier rondboogvensters in omlijsting van blokken Naamsche steen; op een enkel venster na zijn ze blind; naast deze de overblijfselen van twee maal drie smallere vensters met tusschendorpel en accoladeboog; onder de geprofileerde lijst wordt het muurvlak van het gelijkvloers doorbroken door ovale lichtopeningen in omlijsting van blokken en door twee poorten (garage).
Aan de hofzijde heeft de gevel vier smalle vensters met tusschendorpel en bijna vierkante vensteropeningen van jonger datum. Deze vleugel is gesaust.
De uitgebouwde ronde toren van mergel heeft (vernieuwde) kruisvensters, vensters met tusschendorpel en kleinere vensters.

Afb. 714. Schouw in het kasteel Betlehem.

De romp wordt afgesloten door een geprofileerde lijst, bestaande uit een vlak, een bolstaaf, een keel (kwart-cirkel), een vlak en wederom een keel.
De smalle vensters met tusschendorpel hebben een accoladeboog en geprofileerde waterlijst aan den bovendorpel, terwijl bij de kruisvensters de bovendorpel driehoekig is (met even oploopende schuine zijden) onder een gedrukten boog.
Het betrekkelijk lage, met leien bekleed dak, heeft een dakkapel en een eenvoudig windvaantje. De toren, welks muren een dikte hebben van 2.20 M., heeft een koepelgewelf en in het gelijkvloers den aanzet van een gewelf op ongeveer 0.40 M. boven den grond. Op de verdieping een van elders afkomstige schouw (± 1600) met, als herinnering aan het bezit van de Balie-Biesen, het wapen van Wassenaer met een tijdvers: HIC · ME · DECORAVIT (1707). Afb. 714.

De Noordvleugel in mergel, heeft aan de buitenzijde een breede gracht; hij is besloten door den ronden toren aan de eene zijde, door een topgevel met twee kleine vensters, en twee krulankers aan de andere zijde. In den langen gevel is een smal venster met tusschendorpel en accoladeboog over; verder drie kleine rechthoekige en twee tusschendorpel-vensters (± 1700). Onder het dak bevindt zich een zware geprofileerde lijst bestaande uit een blok, waaruit een bolstaaf is uitgespaard. Aan de hofzijde bevinden zich twee vensters met tusschendorpel in het gelijkvloers, drie gedeeltelijk gedichte op de verdieping. In den hoek, naast den ronden toren een eenvoudig, uitgebouwd, trappenhuis (XVI A) en een rondboogpoortje.

De Westvleugel is het meest gewijzigd; rechts van de poort bevinden zich hoekblokken in mergel; ze reiken tot de geboorte van den boog; voorts een, gedicht venster met tusschendorpel, en een later aangebracht rond venster.

In den hoek tusschen den topgevel aan dezen vleugel en dien van den Noordvleugel stond vroeger blijkens afb. 715 een toren.

Het **KASTEEL JERUZALEM.**

Het huidig kasteeltje heeft een ander, de DRIES(CH)HOF vervangen; dit was een leen van Geschiedenis.
1515 de proostdij van Meerssen. In 1515 bouwde Pieter van den Driesch, gend. Proenen, het huidig kasteeltje en zijn zoon Andries, Kanunnik en Rijproost van het kapittel van O. L. Vrouw herdoopte de vaderlijke bezitting ter herinnering aan een reis naar 't Heilig Land. De

Afb. 715. Het Kasteel Bethlehem naar een teekening van Josua de Grave. 1670.

1588 kanunnik vermaakt Jeruzalem aan zijn nicht Agnes de Vaulx; van haar komt in 1588 de
1596 bezitting onverdeeld aan haar erfgenamen en de Paters Jezuïeten te Maastricht, die in 1596
1640 alleen-eigenaars worden en het goed in 1640 aan Willem Dolmans verkoopen. Zijn af-
1770 stammelingen verkoopen het in 1770 aan den postmeester van der Vrecken, die het drie jaar later weder verkoopt aan André Kerens, lid van het hof van Mechelen. Zijn dochter
1803 Maria Ida bracht door haar huwelijk in 1803 de bezitting aan Johannes Fredericus baron de Crassier, aan wiens nazaat het (sedert het opstellen dezer beschrijving verlaten) kasteel behoort.

Beschrijving. Het kasteel bestond uit drie vleugels om een rechthoekige binnenplaats van omtrent 6.5 bij 9 M.; hieraan lag een achtkantige traptoren met leien spits.

Bij een moderniseering in XIXa is de op het Zuid-Oosten gelegen achtergevel tot voorgevel gemaakt; deze heeft thans een deur [1]) met stoep en drie ramen te weerszijde ervan; op de verdieping zijn twee ramen blind. De gevel is gesaust, maar de oude speklagen zijn hier nog waarneembaar. In het midden van den gevel is op de gootlijst een segmentvormig gebogen fronton met rond zolderlicht aangebracht. Het dak heeft een met leien bedekte gebroken kap met twee dakkapellen.

De vroegere binnenplaats is tot gang en neven-kamers gemaakt; dit middengedeelte zonder verdieping aan den tegenwoordigen achtergevel is gedekt door een gebroken kap met leien; hierin zijn twee dakkapellen. De topgevels der voormalige vleugels zijn behouden en bevatten smalle vensters met tusschendorpel, mergelbanden en hoekblokken; de noordelijke topgevel heeft twee kleine rechthoekige vensters, waarvan het eene een geprofileerde omlijsting heeft met een Jeruzalem-kruis er boven. Voorts heeft de noordelijke vleugel — in het gelijkvloers op het Noord-Westen en Noord-Oosten — getoogde lateien met eenvoudige sluitsteenen. De gevel, die op het Zuid-Westen uitziet, heeft drie vensters met tusschendorpel en met accoladeboog; twee ervan hebben een onderdorpel met geprofileerde waterlijst; ze zijn weliswaar gedicht, maar door beschildering is de oude toestand weergegeven.

De achtkante toren van baksteen met toepassing van mergel aan hoekblokken en vensteromlijstingen, heeft een geprofileerde daklijst, een met leien bekleed spitsje met dakkapel op de noordzijde en een windvaantje met het Jeruzalem-kruis. De toren heeft een houten spiltrap. Afb. 716.

In het sedert 1936 verlaten kasteel Jeruzalem werden bewaard:

Een borstbeeld in terra cotta van Guillaume Pascal des H. R. Rijksvrijheer de Crassier (1662—1751), raad in de Rekenkamer van den Prinsbisschop van Luik, naar links kijkend; van binnen gemerkt met een S. XVIIIa.

Van de schilderijen zijn te noemen o. a. de volgende portretten:

Kniestuk van Josephus *de Bergaigne* (1588 — ± 1648), zevende bisschop van 's Hertogenbosch, sedert 1647 aartsbisschop van Kamerrijk, gevolmachtigde ter vredesonderhandeling te Münster. Hij is als minderbroeder voorgesteld, na zijn benoeming te Kamerrijk, daar het wapenschild een schildhoofd heeft met het wapen van Kamerrijk. Op doek, midden XVII.

---

[1]) De oorspronkelijke gothische deur vermeldde het jaartal 1515.

Portret van Kolonel *d'Hayos*, in dienst der H. M. Staten; borstbeeld in wapenrusting. Het portret zijner vrouw, geboren *van Brienen*; eveneens borstbeeld, beiden XVIId.
Het portret van haar vader, kolonel *van Brienen*, borstbeeld in wapenrusting; midden-XVII.
Portret van een jonge vrouw uit het geslacht *Groteclaes*; op paneel; XVIIb?
Meisjesportret van een lid van het geslacht *van den Biessen*, als herderin; rechts onder A° 1684
Æ T. 12 AN.
In plaats van 1684 stond er aanvankelijk 1683; de repentir is goed te zien.
Portret van een lid van het geslacht *de Rosen*; kniestuk; rechts boven Ætā 38; dat zijner
A° 1686
vrouw (geb. *Fosseroul*) met ÆTATIS SUÆ 46; beide op doek.
ANNO 1686

Portretten (XVIId—XVIII A) van leden van het geslacht *de Bounam*, o. a. van den Deken van St. Servaas, kniestuk met de St. Servaaskerk met een loggia uit het Zuid-Oosten op den achtergrond; op doek.
Portret van Helena (Maria Clara) *de Fosseroul*, Priores der Witte Vrouwen te Maastricht, borstbeeld, op doek (1739).
Portretten van leden van het geslacht *Kerens*, o. a. van Henricus Joannes Kerens, bisschop van Roermond (1770—1775) en van Jhr. Pierre André Servais Kerens, staatsraad i. b. d. plaatsvervangend gouverneur in Limburg (1831—1840).
Voorts een gesneden eikenhouten bed; aan het hoofdeinde het wapen de Crassier in een medaillon dat door vijf putti wordt gehouden. Bloemornament (papavers) en langs de lange zijde een fries met engelkopjes. Lang 1.84, breed 1.105 M., XVIIIa.
De matrijs van het in afbeelding 5 weergegeven stadszegel, XIVc.
Ten slotte een uitgebreide verzameling prenten en boekerij op het gebied van Limburgsche topografie en geschiedenis.

Afb. 716. Kasteel Jeruzalem.

OUD-VROENHOVEN.

Wapen. Aan de voormalige gemeente Oud-Vroenhoven, werd bij K. B. in 1866 het volgend wapen verleend:

Doorsneden, boven: in rood een halve naar links gewende leeuw van zilver. Waarschijnlijk heeft men (vlgs. Eversen & Mulleners) den leeuw van het voormalig graafschap Vroenhoven half genomen om aan te duiden, dat de gemeente maar een gedeelte van het gelijknamig graafschap bevat.

Tot de voormalige gemeente behoorden het dorp *Wilre*, of *Wolder*, *Caberg*, de buurtschappen *Biesland*, *Nekum* en het *kasteel van Neder-Canne*, een gedeelte van *Smeermaas*.

Geschiedenis. In de oudste tijden moet dit gebied al bewoond zijn geweest.
Onder *Caberg* werden immers overblijfselen uit prehistorischen tijd gevonden; *Wilre* lag aan den Romeinschen verkeersweg van Bavay over Tongeren naar Maastricht, en Habets vond in den zomer van 1879 de grondslagen van een kleine villa op ongeveer 200 M. westwaarts van de Apostelhoeve (blz. 750; zie Public. 1895). Franquinet maakt in zijn aanteekening over het kasteel Agimont en Neder-Canne melding van een overlevering, volgens welke de Romeinen er de mergelgroeven reeds ontgonnen en ter plaatse van het kasteel een versterking zouden hebben opgericht ter bescherming dier ontginning. Volgens een andere door hem meegedeelde overlevering zou datzelfde goed tot de bezittingen van den H. Lambertus behoord hebben. In 965 schenkt bisschop Everard de „villam Cannes (Op of Neer-Cannes?) cum ecclesia" aan de door hem gestichte collegiale kerk van St. Maarten te Luik. In de XIIIe eeuw behoort het graafschap Vroenhoven, waarvan een groot gedeelte binnen de muren van Maastricht is gekomen, aan de Hertogen van Brabant, later aan de H. M. Staten.

Voor- en vroeghistorische oudheden.

Onder de vondsten uit voorhistorische tijden is te rekenen de *Mosasaurus*, welke in den zomer van 1884 in den berg van Canne werd gevonden en door het Museum te Brussel werd aangekocht (Maasg. 1884, blz. 990).

Het **KASTEEL AGIMONT,** ook genoemd **KASTEEL VAN (Neder)CANNE.**

Literatuur. HALMA, Tooneel der Vereenigde Nederl., met gravures (1725)

G. D. FRANQUINET, Recherches historiques sur les seigneuries d'Agimont et de Nedercanne, Liège 1852.

L. BARON DE CRASSIER, Dictionnaire historique du Limbourg hollandais (Public. 1933 e. v.).

E. POSWICK, Notice historique sur la seigneurie Nedercanne (Public. 1877, blz. 243)

Geschiedenis.
1465 werd het kasteel verbrand.
1632 werd het kasteel bezet door 100 man van het regiment van Hendrik Casimir *van Nassau*; een Spaansche aanval in den nacht van 21/22 Juni werd afgeslagen.
1469 Tegen den bisschop Ferdinand van Beieren opstandige Luikenaren lichtten er Philippe *de*

Wansoulle, heer van Agimont, en burgemeester van Luik van zijn bed en wierpen hem in de gevangenis te Luik, na in het kasteel te hebben geroofd.

1697 den 14en Mei heeft Guillaume Philip de Wansoulle, „son chasteau, Bascourt et jardins, nommé Aigimont, avec la haulte, Basse et mixte jurisdiction ..... au profit de Messire Daniel Wolff *de Dopff*" .... verkocht. (Notaris Roumans, Rijksarchief, Maastricht). Deze was o. a. generaal der cavalerie in Statendienst, gouverneur van Maastricht in 1713; het waarschijnlijk vervallen kasteel heeft hij doen vervangen door het huidig gebouw (1698).

1717 Den 28en Juli werd Czaar Peter door den generaal de Dopff op zijn kasteel ontvangen.

1761 Johann Hieronymus van Dopff verkoopt het goed aan Marie Agnès barones douairière *de Cler*, geboren de Coenen, waarna het door vererving kwam aan de geslachten de *Thier* de Nedercanne, *de Clerx de Waroux* en *Poswick*.

Beschrijving.

Het kasteel (pl. XXX—XXXI en afb. 717/8/9) ligt op een door muren van mergel gevormd terras, tegen de westelijke helling van het Jekerdal. Het is toegankelijk van het Zuiden uit langs een op Belgisch gebied gelegen hoeve over een langs den bergwand aangelegden weg, welke leidt tot de met een poort afgesloten ,,Bascourt". Van het Noorden uit voert een laan langs de mergelgroeven rechtstreeks naar de voorpoort in den hoogen ringmuur van mergel.

Deze eenvoudige houten poort met klopper heeft een omlijsting met gebeeldhouwden sluitsteen, waarop het wapen *de Dopff:* een dwarsbalk, en de linkerhelft van een achtpuntigen ster over alles heen; helmteeken, de halve ster tusschen een vlucht. Onder het wapen het jaartal 1698.

Van deze poort voert een doorrit naar de zuidwaarts gelegen Bascourt; beide zijn gescheiden door een eenvoudig ijzeren hek met pijlers in baksteen.

Het kasteel, dat is opgetrokken van mergel, behalve de schoorsteenen, die van baksteen zijn, ligt aan de Oostzijde van den doorrit; het heeft aan deze zijde een gelijkstraats en een verdieping, maar aan de Oostzijde een verhoogd gelijkvloers; de voorgevel ligt op het Oosten en bestaat uit een 20 M. breed front met twee vleugels van ± 7.70 M. breedte, en met bijna 3 M. voorsprong. Het front wordt onderbroken door een risaliet met nauwelijks opvallenden voorsprong; dit risaliet wordt bekroond door een 3-hoekig fronton, dat versierd is met een ornament van ranken om een rond middenvenster. In de as van het risaliet bevindt zich een breede, met Naamsche steen omlijste deuropening, die over een bordes met flauw hellende trappen in verbinding staat met den tuin. Op de verdieping wordt de omlijsting van Naamsche steen voortgezet om een smallere deuropening, die toegang geeft tot een balcon, dat gedragen wordt door vier gesmeed-ijzeren gekrulde staven. De omlijstingen in Naamsche steen bestaan uit regelmatige blokken met terugliggende voegen; in de bovendorpels loopen deze voegen schuin. Het balcon heeft een gesmeed-ijzeren hek, het bordes heeft er een aan de voorzijde. In de vleugels bevinden zich in de as telkens twee vensters boven elkaar, in een omlijsting, welke beide omvat; deze omlijsting beantwoordt aan de gegeven typeering bij de beschrijving van het risaliet. De Noordgevel heeft twee maal drie vensters; de Zuidgevel een enkel gekoppeld venster en een reeks ronde (gedichte) openingen onder de dakgoot.

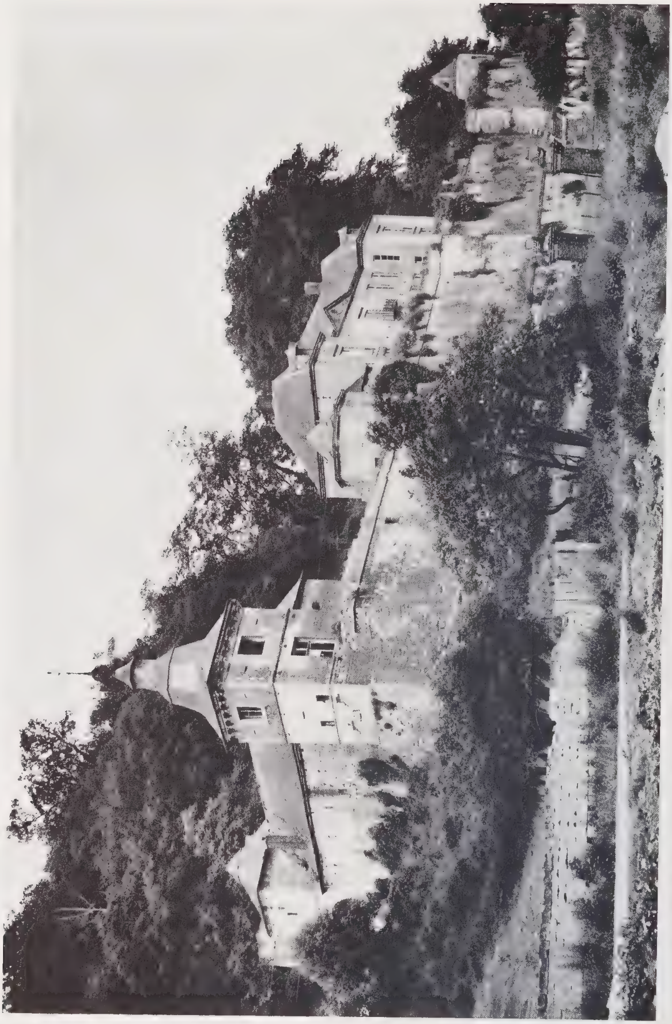

Afb. 717. Kasteel van Nedercanne uit het Z.O.

In den voorspringenden wand hebben de vleugels telkens twee smalle vensters in een omlijsting van regelmatige langwerpige blokken, welke in het midden der lange zijden onderbroken worden door een breeder blok. Eenzelfde omlijsting omgeeft de vensterparen in het gedeelte tusschen risaliet en vleugel.

Een geprofileerde kroonlijst met goot sluit het muurwerk af, waarboven het leiendak zich verheft. In het onderste gedeelte maakt dit een knik en dat der vleugels wordt aan de Oostzijde onderbroken door telkens een dakkapel met uitstekend dak op half cirkelvormig grondplan. De schoorsteenen zijn van baksteen en loopen aan den bovenkant iets breeder uit.

De Westgevel is heel eenvoudig gehouden; de vleugels hebben er geen voorsprong, maar zijn te herkennen, doordat het tusschengelegen muurwerk wat lager is gehouden. Dit gedeelte bevat in het midden een eenvoudigen ingang, gedekt met een gebogen fronton met het wapen de Dopff en palmtakken. Verder zijn er kleinere vensters, die uitkomen op de gang, die langs de westzijde van het huis loopt.

Inwendig.

In het trappenhuis is een breede trap met eenvoudige vierkante balusters en een gestuct plafond met krijgssymbolen; verder zijn er eenige gips versieringen (± 1800) aan schoorsteenmantels.

Tuin.

Het terras wordt aan de Oostzijde van het huis afgesloten door een steenen borstwering (van mergel), waarop eenige gebeeldhouwde vazen staan. Deze borstwering wordt in de as van het huis onderbroken door een gesmeed-ijzeren hek, en aan de uiteinden van den tuin door een achtkanten toren, waarvan de noordelijke tot tuinhuis dient. Tusschen deze achtkante torens en het hek in het midden voor het huis bevindt zich telkens een halfrond uitgebouwd torentje, dat op het terras met een platform eindigt.

Neerhof.

Ten Zuiden van het kasteel ligt de „Bassecour", welke aan de Westzijde afgesloten wordt door den steilen bergwand, aan de Oostzijde door den voortgezetten muur met borstwering van het tuinterras en langs de Zuidzijde door dienstgebouwen. De toegang uit het Zuiden wordt beheerscht door een poortgebouw en een uitspringenden vierkanten hoektoren op den zuidoostelijken hoek. Deze hoektoren rijst steil op uit het oploopend terrein, op een voet van mergel; de bovenbouw is gedeeltelijk van baksteen; een sierlijke, ingesnoerde en met leien bekleede spits dekt den toren, XVII A.

Aan dezen toren grenst de neerhuizing, waarvan de lange lage gevel aan den binnenhof onderbroken wordt door een klein rechthoekig venster, door een met een gedrukten boog gedekten doorgang, een tweelichtvenster, twee rechthoekige vensters, een deur, een tweelichtvenster en een deur. De omlijsting van vensters en deuren bestaat uit beurtelings kleine en groote blokken Naamsche steen. Jaarankers vermelden A. ⊙ 1611.

Het overstekend leiendak, wordt door twee hooge zolderkapellen onderbroken. Afb. 718.

Inwendig.

In dezen vleugel bevindt zich een (thans onderverdeelde en gewijzigde) ruimte van ± 4 M. breedte, welke door twee vrije zuiltjes (afstand 2.05 M.) van mergel (doorsnede 0.79 M.) in zes kruisgewelven op zware vierkante ribben werd verdeeld.

Afb. 718. Kasteel van Nedercanne. Neerhof.

Poort-toren.

De ribben komen niet op consoles langs de wanden neer, maar door uitsparing is voldoende ruimte verkregen voor het samenkomen van den gordelboog en de diagonaalribben. De benedenhelft van den toren is opgetrokken in mergel; de verdieping boven den poortingang in baksteen met toepassing van mergel aan hoekblokken, de omlijsting van een tweelichtvenster, een kleine ronde opening ter weerszijde van dit venster en een hoofdgestel met consoles. Een laag, even ingesnoerd, leiendak met geschonden windvaan dekt den toren; een dakkapel bevindt zich aan de hofzijde.

Het smal gedeelte der neerhuizing, westelijk van den poorttoren, sluit bij dezen aan onder een hoek; een klein rechthoekig venster, een halfronde deuropening met ovaal venster er boven en een zolderkapel onderbreken het muurvlak. Het leiendak is vervangen door moderne bedekking met grauwe, geribde pannen. Vóór den rotswand sluit een westelijke vleugel van hetzelfde type tegen het juist beschreven gedeelte aan. Onder het overhellend sparrendak is een geprofileerde lijst van mergel zichtbaar. In den tuin beneden bevinden zich twee tuinhekken tusschen pijlers van baksteen; deze zijn bekroond met lage vazen met vlamornament. Voor den hoogen muur van het tuinterras bevindt zich beneden een terras, dat over een dubbele steenen trap met bordes bereikbaar is; langs deze trap staan siervazen van mergel. In de wei aan de Oostzijde van den straatweg ligt een (thans droge en ten deele begroeide) vijver met overblijfselen van gemetselde kanten.

NEKUM

De **hoeve Louwberg,** ook **Apostel(en)hoeve.**

Literatuur. FLAMENT, de XII Apostelen.

Geschiedenis. Uit de geschiedenis is het volgende bekend:

XVd. In 't bezit der *Van Elderen's*, voordien waarschijnlijk aan de *Van Eynenberch's*, Heeren van Elderen.

PLAAT XXX.

Kasteel van Nedercanne. Situatie naar een opmeting van H. VAN BEVEREN. 1947.

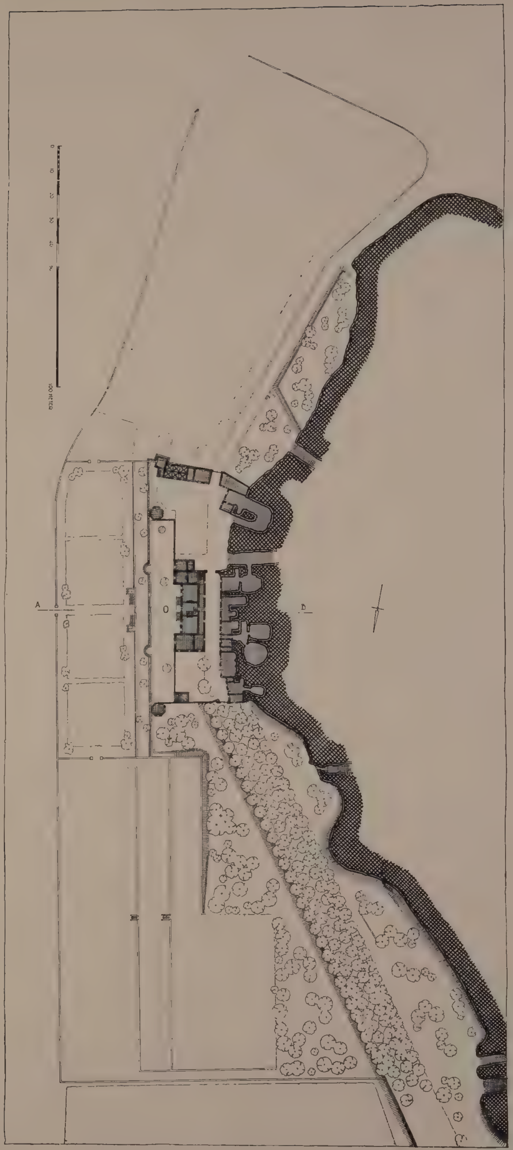

Kasteel van Nedercanne. Situatie naar een opmeting van H. VAN BEVEREN. 1947.

PLAAT XXX.

PLAAT XXX.

PLAAT XXXI.

Kasteel van Nedercanne. Doorsnede over de terrassen en plattegrond van een der hoektorens naar opmetingen van H. VAN BEVEREN. 1946.

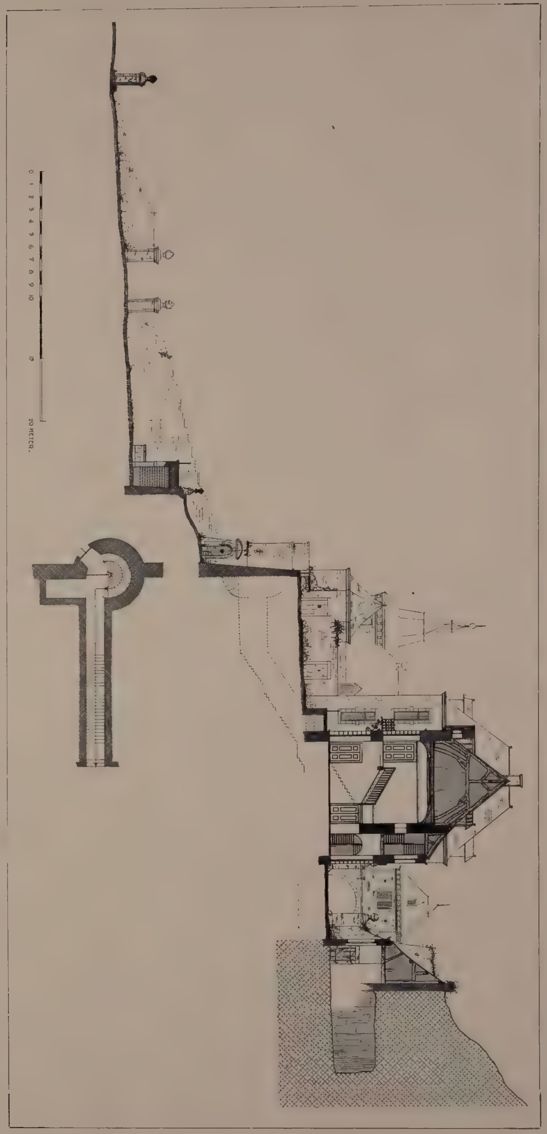

Kasteel van Nedercanne. Doorsnede over de terrassen en plattegrond van een der hoektorens naar opmetingen van H. VAN BEVEREN. 1946.

PLAAT XXXI.

PLAAT XXXI.

591 20/VI verkoopt Rickalt van Elderen de hoeve, gelegen op „Louwenburch” boven St. Servaasbron, aan Johan *Struyckens* en Marie *van Suetendael*, zijn 2e huisvrouw. (FLAMENT, O.C.; blz. 85).
1604 erft zij het goed van haar man en geeft in 1611, bij testament, gevolg aan zijn beschikkingen door de bezitting te vermaken aan de Stichting der XII Apostelen (zie blz. 578), welke de hoeve heden nog bezit.

De Apostelhoeve is in mergel opgetrokken op een trapeziumvormig grondplan. Het woonhuis beslaat het noordelijk gedeelte van den Westvleugel; het heeft één verdieping en een zadeldak tusschen twee topgevels. Een beschadigde geprofileerde (laat gothische) waterlijst loopt om het huis en een tweede ter hoogte van den zolder over den topgevel.

De smalle Zuidgevel heeft een gedicht venster met accoladeboog en tusschendorpel; de noordelijke topgevel een kleiner met geprofileerde dagkanten. In den voorgevel — aan den binnenhof — is een klein venster oorspronkelijk; het is zonder eenige versiering; de andere zijn alle gewijzigd, waarbij de geprofileerde lijst werd doorbroken.

Een moderne, gemetselde stoep geeft toegang tot de ten deele gedichte deuropening, welke een halfronde omlijsting van Naamsche steen heeft. De andere bijgebouwen in mergel (en baksteen) sluiten den hof langs Noord-Oost- en Zuidzijde af. Tegen de gebouwen langs de Oostzijde bevindt zich een put.

De langs de Zuidzijde opgetrokken schuur heeft aan elke lange zijde een paar Inwendig.
rijk-gesmeede ankers.

De beide kelderruimten zijn gedekt met tongewelven in mergel; de trap is van baksteen en later toegevoegd.

De oude stookplaats (open vuur) is bekleed en gemoderniseerd.

Twee muurkasten met eenvoudige eiken omlijsting, XVII.

De **hoeve Nekum** aan den rechter Jeker oever, schijnt in de XVe eeuw reeds vermeld te worden. Op de kaart van Cletscher, te Amsterdam uitgegeven door Cl. Janszn. Visscher in 1633 en hiervoor blz. 23 reeds vermeld, komt ter plaatse voor het ,,*Huys te Neckum*".

De huidige hoeve bestaat uit vier vleugels om een grooten, langwerpigen binnenhof. De gebouwen zijn alle in baksteen opgetrokken met toepassing van Naamsche steen aan venster- en deuromlijstingen. Vele vensters hebben een getoogden bovendorpel met eenvoudigen sluitsteen.

De ingang bevindt zich onder een groote rondbogige poortopening in den op het Noorden gelegen vleugel. Een gebroken kap met leien dekte vroeger het gebouw; de bovenhelft is echter door pannen vervangen; in de benedenhelft zijn kleine dakkapellen aanwezig en een grootere boven de poortopening. Misschien dagteekent dit gedeelte van den Noordvleugel nog uit de XVIIIe eeuw; de overige met pannen gedekte gebouwen zijn XIXa.

De grachten om het huis geven een weerbaar karakter, maar haar reden van bestaan kan gelegen zijn in de aanwezigheid van bronnen in het Jekerdal.

De watermolen nr. 456 van Nekum heeft in 1869 een oudere vervangen en is thans buiten gebruik.

Aan de overzijde van den Jeker, op den rechteroever, geeft een groote, met twee rijen pannen gedekte poort toegang tot den molen. De met een gedrukten boog gevormde poortopening is 3.265 M. breed en de omlijsting bestaat uit blokken Naamsche steen met breede voegen. De sluitsteen met ijzeren arm (voor een lantaarn) is waarschijnlijk vernieuwd. De kroonlijst is gedeeltelijk vernieuwd. p. m. nr. 458—460.

WOLDER.

De moderne **R. K. KERK** van de **H.H. PETRUS EN PAULUS** bezit:

Missiekruis (±1800).

Vier gedreven geel koperen kandelaars op drievoet; de schacht gedeeltelijk getorst en van een acanthus-blad voorzien; de voet met een cherubkopje en met klauwpootjes. Hoog 0.45 M. XVII B.

Twee geel koperen kandelaars, waarvan de schacht bestaat uit twee bollen met een vaasvormig gedeelte er tusschen. Hoog 0.75 M. XIXa.

Twee dergelijke, hoog 0.70 M.

Woonhuizen.

De talrijke schilderachtige, gesauste huizen in mergel hebben topgevels, soms bekroond met schuine kanten met eenvoudig geprofileerden kraagsteenen; de woonhuizen zijn ten deele reeds vervangen door gebouwen in baksteen. Veelal is een steen met initialen of (en) een jaartal aangebracht, zooals aan een schuur in de Peltzerstraat 10.

1 TONGERSCHEWEG 335. Langgerekte woning in mergel met pannendak. Schuur in vakwerk met topgevel in baksteen met speklagen. Bakhuis met diepe put.

2 — 337. **Bockenhoef**. Groote hoeve met een vernieuwd (XIXa) woonhuis (XVIIIa) aan de achterzijde met speklagen (gesaust) rechthoekige vensteromlijstingen van Naamsche steen en ankerjaartal 1723.

Inwendig: oude schouw met muurzuiltjes, en gebeeldhouwde kraagsteenen, links met 1657, rechts met ANNO. Moer en kinderbalken.

Westwaarts naast het woonhuis stalgebouwen met gebroken kap en bedekking van leien, aansluitend aan een groote poort, die toegang geeft tot het boerderijerf. In den sluitsteen P. L. / BOCKEN / 1820. De Westvleugel wordt ingenomen door een voor de helft afgebroken schuur van baksteen met gebroken kap, gedekt met pannen. De Oostvleugel (XVIIIa) in mergel met vier deuren in omlijsting van Naamsche steen.

3 PELTZERSTRAAT 3. Koetspoort van Naamsche steen met pilasters, kroonlijst, sluitsteen met rozet, XVIII.

MM

— 10. Schuur met gevelsteen in den langen wand: 1791.

— 14. Topgevel met waterlijst, ankers en jaartal (1714); overbouwde poort.

— 26. Topgevel met bekroning (bol) en jaartal (1720).

— 27. Hoeve met speklagen, XVIII A.

4 — 38. Vernieuwd woonhuis met schuur (1771); de poort is een vrijstaand gebouw met zolderverdieping (duivenslag); een zadeldak van pannen tusschen twee topgevels.
De poortomlijsting van Naamsche steen heeft vijf (sluit) steenen en een geprofileerde lijst; een kroonlijst, eveneens geprofileerd, sluit den gevel af onder het overstekend dak. In den tuin een vrijstaand bakhuis van mergel met een verdieping; beneden een deur tusschen twee vensters met eenvoudige houten kozijnen. Op de verdieping een venstertje en in den top een jaarsteen (1777).

5 HEUKELOMMERWEG 25. Topgevel met twee ronde zolderlichten en jaartal in een Lod. XV schelp: 1766. Speklagen (gesaust).

6 ROMEINSCHE BAAN 14—16. **Panhuis-hoef.** Gewijzigde XVIIIe eeuwsche gevel; de vensteromlijstingen in Naamsche steen met gebogen bovendorpel met sluitsteen; het dak (met knik) rust aan de voorzijde op een reeks balkjes. Gevelsteen met onleesbaren naam.

7 Het **Witte Huis.** Langgerekte woning (XVIII) met put in den langen gevel.

8 Hoeve **Hazendans.** In de vorige eeuw gewijzigde XVIIIe eeuwsche hoeve; de zijgevels met speklagen. De groote inrijpoort heeft een omlijsting in Naamsche steen met vijf uitspringende sluitsteenen; de middelste met: H
HAAESEN
1819
en twee gekruiste palmtakken er onder.
Op de binnenplaats langs de Westzijde een diepe put.
Naast de inrijpoort twee baksteenen tuinpalen met vaas; deze bekroning bestaat uit mergel en baksteenen; de tuinpalen dagteekenen uit den tijd van de groote poort.

9 BILSERBAAN 131. Van elders afkomstige deuromlijsting (XVII B) in Naamsche steen. Stijlen en rondboog zijn geprofileerd; sluitsteen met acanthus-ornament; naast den boog hoekvullingen met bladornament (vgl. nr. 1 Caberg).

10 — 143. Van elders afkomstige omlijsting (XVIII) in Naamsche steen van een groote poort. Sluitsteen met wapen: een ruitschild beladen met een kruis en gedekt door een kroon met parels. De slagstijl (XVIII) der poort met eenvoudig profiel.

CABERG.

De moderne **R. K. KERK** bezit:
Een houten Nood Gods. Maria ondersteunt met haar rechterhand Christus' rug en schouder, terwijl de linker op den lendendoek rust. Hoog 0.90 M., XVd.
Paramenten. XVIII.

Woonhuizen.

1 VAN AKENWEG, hoek POSTBAAN. Baksteenen woning (XVIId), op rechthoekig grondplan; topgevels aan de smalle zijde. De lange gevel op het Oosten aan den Postbaan heeft een deur in een forsch geprofileerde omlijsting (XVIIIa) van Naamsche steen; ter weerszijde twee vensters met houten kozijnen met gebogen bovendorpel; ter afsluiting dient een breed blind. Op de verdieping vijf dergelijke vensters.

Een zware geprofileerde lijst met voorsprong draagt het sparrendak; onder deze lijst een reeks van blokjes. Aan de Westzijde bevinden zich op gelijkmatige afstanden vier verweerde balken op ongeveer 1 Meter onder de muurplaat. Misschien hebben deze gediend om het sparrendak door te trekken in den geest, zooals bij de Panhuis-hoef (zie blz. 753).

Voorts heeft deze gevel vensteromlijstingen van afwisselend groote en kleinere blokken; een tusschen twee muurverzwaringen half ingebouwde put en een gebeeldhouwde deuromlijsting van Naamsche steen; deze omlijsting is in den geest van die van het huis Bilserbaan 131 (zie nr. 9 op blz. 753). In de halfronde deuropening een vervallen deur met boven en beneden helft. Boven deze omlijsting een dergelijke, maar iets kleiner.

Daar deze gebeeldhouwde omlijstingen (XVII B) zich bevinden voor het schuurgedeelte van het huis, de onderste als toegang en de bovenste als venster dienend, en omdat het inwendige den indruk maakt nooit een andere bestemming gehad te hebben dan die van schuur, ligt de veronderstelling voor de hand, dat deze omlijstingen evenals die van het huis aan de Bilserbaan, van elders afkomstig zijn.

In den gewitten topgevel op het Noorden bevindt zich een gedenksteen, maar van een opschrift is niets te lezen.

2 — 84. Gewijzigde hoeve uit XVIII A; ten deele met toepassing van speklagen, tweelichtvensters, half ingebouwde put met overstekend dak, aan den westvleuge groote inrijpoort tusschen geblokte dammen, geprofileerde kroonlijst en pannen; gedrukte boog van baksteen met een sluitsteen (1749).

Voorts zijn de volgende — meer of minder gewijzigde hoeven XVIIIe eeuwsch:

3 VAN AKENWEG 101 en 103 met twee inrijpoorten, waarvan de grootste met geprofileerde lijst (XVIII), de andere (XIX); naast de grootste een tweelichtvenster in omlijsting van Naamsche steen.

— 105, gewijzigd; — 107.

4 VAN AKENSTRAAT 83. Landhuis (XIXa), vroeger een leen van Pietersheim (vgl. baron de Crassier, Dictionnaire historique, sub voce Maastricht/Caberg).

Gelijkstraats met hoogere middenpartij; hierin de ontlastingsboog van een vroegere inrijpoort. Op het dak een klokje.

— 82. Twee vierkante posten van Naamsche steen met vaasbekroning (± 1800).

5 KANTOORWEG 2. Eenvoudig huis (1801) met een deur en twee vensters in omlijsting van Naamsche steen; lateibogen; op de verdieping vijf dergelijke maar veel smaller.

6 — 3—5. Breede geheel gecemente baksteen-gevel met een verdieping; sierankers 1780. Inwendig twee eenvoudige tegel-schoorsteenen; andere vroeger reeds verwijderd.

7 OUDE SMEERMAZERWEG 20—22.

POSTBAAN 39. Hoeve (±1800) in mergel en baksteen; eenvoudige deuromlijsting van Naamsche steen.

Afb. 719. Kasteel van Nedercanne uit het N.O. (vgl. blz. 746 e.v.)

SINT PIETER.

Sedert 1 Januari 1920 maakt de voormalige gemeente Sint Pieter deel uit van de gemeente Maastricht.

In de Middeleeuwen vormde zij de *Vrijheit* St. Pieter; een zegelstempel van 1426 spreekt, van de Baronatvs S[ti] Petri. De geschiedenis der Vrijheid is op te voeren tot den tijd van den H. Lambertus, die er een villa met immuniteit bezat. De H. Hubertus verplaatste, na de vermoording van zijn voorganger, den bisschoppelijken zetel naar Luik. Met Lambertus' bezittingen kwam St. Pieter aan het bisdom en zoo bleven de bisschoppen van Luik tot de Fransche revolutie heeren van St. Pieter. Het grondgebied van de Vrijheid strekte zich noordwaarts uit tot in de stad Maastricht. Hiervoren (blz. 82) hebben wij reeds gezien, dat de Nieuwstad een gedeelte van St. Pieter was, dat binnen de stadsmuren werd getrokken; hierbinnen behielden de bisschoppen echter rechten; de installatie van schepenen van St. Pieter had binnen de Nieuwstad plaats. Voorts kwam het gebied van St. Pieter ter sprake bij de behandeling van het St. Andries klooster (blz. 147-149), dat vóór de verplaatsing naar het noordelijk gedeelte der stad, ten Zuiden van de stad gelegen was, terwijl het eerste klooster met den naam Nieuwenhof (blz. 278-286) een ander meer oostelijk en mede in de Vrijheid van St. Pieter gelegen, verving. Verder moeten hier nog gelegen hebben het dinghuis, het bisschoppelijk munthuis en een vleeschhal.

Van vroegere versterkingen is weinig meer over. [1])

Door de talrijke belegeringen heeft St. Pieter veel te lijden gehad.

Zoo werd op 11 en 12 Mei 1672 't halve dorp afgebroken, omdat de huizen het schootsveld belemmerden (van der Leur, Het beleg van Maastricht in 1673, Public. XLV (1909) blz. 178). De kerk en pastorie — ongeveer ter plaatse van de St. Lambertus kapel — werden in brand gestoken; de toren, die nieuw, en sterk was, liet men met kruit springen. „La Motterie", het lusthuis van den laatsten Spaanschen gouverneur van Maastricht, werd mede vernield (als voren blz. 179). Dit kasteel en het „Spreeuwarts torentje" komen herhaaldelijk voor op afbeeldingen van 1670—1672; het laatste zal een zelfde lot hebben ondergaan. Een halve eeuw eerder was de toenmalige kerk door Staatsche troepen verwoest. Deze verwoestingen hebben zich niet uitgestrekt tot de in den grond bewaarde frankische lijkkisten, tot welker ontdekking een vondst in 1575 aanleiding gaf. In dit jaar werd een graf in de kerk gedolven voor Herman *van Eijnatten*, heer van den Lichtenberg; men vond toen een looden plaat met opschrift: H.C IACET SEPULTUS SANCTUS DEI MARTYR LAMBERTUS. Na de verwoesting van 1624 zette Pastoor Happart de onderzoekingen voort en vond toen op een diepte van negen voet twee sarcophagen; de eene, half onder het St. Lambert-Altaar, was zeven voet lang, twee en een halve voet breed en twee voet diep. De andere was gebroken en verpulverd van ouderdom. De kerk werd gerestaureerd, maar in 1748, bij de nadering der Franschen, geslecht; het volgend jaar werd een kapel ter eere van St. Lambertus opgericht en deze kapel een eeuw later door de huidige vervangen (zie St. Lambertus kapel, blz. 766). Nadere bijzonderheden over de zerken bij J. L. Mulleners, La vie de St. Lambert, Public. XLV, 1909, blz. 491 en 492; en hierna blz. 766.

---

[1]) In 1434 blijkt St. Pieter versterkt te zijn, zie ERNST, Histoire du Limbourg, III, Appendices p. 31.

De talrijke belegeringen van Maastricht hebben ten gevolge gehad, dat er van vroegere verdedigingswerken weinig is overgebleven en dat er slechts enkele huizen van ouden datum over zijn, die bovendien laag gehouden werden.
Van de versterkingen dienen genoemd te worden: de overblijfselen eener sterkte op den westelijken rand van den St. Pietersberg, bekend onder den naam van „*de Tombe*" (zie hieronder). Alleen aan de terreingesteldheid is zij te onderscheiden.
De bouwvallen van het kasteel *de Lichtenberg* (zie hierna blz. 759) op den Oostrand en het in 1701 door de Staten opgerichte *Fort St. Pieter* (zie hieronder) op den Noordrand van den St. Pietersberg.
In het museum in de Poort van Hal te Brussel wordt een zegelstempel van St. Pieter bewaard, volgens Eversen en Mulleners (Public. XXXV, 1899, blz. 11 en 409) het oudst bekende zegelstempel eener gemeente in Nederland. Raymond Serrure (Bulletin mensues de Numismatique et d'Archéologie, T. I. 1881—1882 p. 6) zegt er van: „parmi les matricel remarquables, citons le sceau en silex-blanc de la jurisdiction de Saint Pierre.... datant peut-être encore de la fin du XIe siècle". De stempel heeft een ovalen vorm; men ziet er de beeltenis van een heilige op, „staande ten vollen lijve van voren, houdende in de rechterhand een staf of speer en in de opgeheven linkerhand een boek; links van den heilige staat naar hem toegewend een mannetje, dat hem een palmtak aanbiedt. De heilige is, naar het ons toeschijnt, in reisgewaad gekleed, de punten van den toga zijn ter weerszijde opgetrokken. Het omschrift luidt: SIGILUM MAGI(stratus) S(ancti) PETRI". (Eversen en Mulleners blz. 409.) Eversen merkt op, dat de afgebeelde eerder St. Lambertus voorstelt dan den H. Petrus, zooals R. Chalon in een afzonderlijke studie in de „Revue de la Numismatique belge" T. III 4e serie, veronderstelt. Zegel.

Voor de beschrijving en de beteekenis van den **St. Pietersberg** uit geschiedkundig en geologisch oogpunt, alsmede uit dat van flora en fauna, wordt verwezen naar Ir. D. C. van Schaik's „de St. Pietersberg" (1938).

„De **(OUDE) TOMBE**", de „Spaansche heuvel", de „Brommelen trom"
Aan den Westrand van den St. Pietersberg, ter hoogte van Nekum, ligt een kunstmatig opgeworpen heuvel. Volgens Eversen en Mulleners (1899) heeft het gemeentebestuur van Sint Pieter de binnenruimte voor ongeveer vijftien jaren met boomen beplant.

Van de geschiedenis dezer vroeg middeleeuwsche sterkte is niets bekend. In 1361 — 15 Juli — is er in een stuk sprake van land „prope *vetus castrum*"; in de XIIIe eeuw was het slot waarschijnlijk al een bouwval. In later eeuwen komt het nog voor als de „*Ouborch*" en perceelen aan den voet der helling worden in de XVIIe eeuw nog aangeduid als liggende „onder den *ouden borg*".
De Tombe behoort aan de Congregatie der Broeders van de Onbevlekte Ontvangenis te Maastricht. In 1920 is een opgraving verricht vanwege de gemeentelijke Commissie tot bewaring van geschiedkundige gedenkstukken te Maastricht. (Maasg. 1920, blz. 79—80).

Het **FORT SINT PIETER.**

Dit Fort werd door den generaal Coehorn (van Broeckhuijsen's Beschrijving van Maastricht in Public. 1906 blz. 11) vanwege de Staten in 1701 „zonder vorm van proces" op Luiksch Geschiedenis.

grondgebied aangelegd (Maasg. 1884, blz. 993). Aan de protesten van de zijde van den prins-bisschop van Luik werd in 1717 door een verdrag een einde gemaakt; de Staten werden in het bezit der sterkte gehandhaafd.
In 1937 is het tot uitspanning ingericht.

Het Fort bestaat uit een op den St. Pietersberg opgerichte sterkte van vijfhoekig grondplan, omgeven door een droge gracht met bedekten weg. Er is slechts een ingang, in de keel; de bekleedings- of escarpmuur is evenals de contrescarpmuur van baksteen met toepassing van hoekblokken van mergel. De bekleedingsmuren

Afb. 720. Fort Sint Pieter.

zijn voorzien van dubbele rijen van schietgaten, die zoodanig zijn gemetseld, dat zij den staanden schutter in staat stellen in drie richtingen vuur te brengen op den bedekten weg en den geknielden schutter evenzoo in de droge gracht door de onderste rij. Afb. 720.

Vóór den ingang had het fort een ravelijn en een vooruitgeschoven bedekten weg.

Inwendig. Flauw hellende, overwelfde gangen verbinden de kanonkelders en casematten, welke op verschillende hoogten liggen. Bovendien verbindt een breede trap, welke om een waterput (als spil) gelegd is, de bovenste casematten met de gangen (mergelgroeven) in het hart van den berg.

De LICHTENBERG.

Op den Oostrand van den St. Pietersberg liggen de bouwvallen van het voormalige slot Lichtenberg.

Tengevolge van de afgravingen der aan zijn voet gebouwde cementfabriek, de E. N. C. I., rijzen de ruïnes thans op uit een steil en rechthoekig bergblok; oorspronkelijk strekte de helling — voor de afgraving door het kanaal van Maastricht naar Luik — zich uit tot aan de Maas.

Afb. 721. Lichtenberg. Toren.

Geschiedenis

Volgens een oude overlevering zouden de Romeinen van dit hoog gelegen punt gebruik gemaakt hebben voor het geven van lichtsignalen (zulks wordt ook beweerd van het kasteel Mheer). Het lichtbaken op den St. Pietersberg zou den naam Mons lucis, Lichtenberg in het leven geroepen hebben.

Uit de genealogische studie van L. baron de Crassier (Succession généalogique des seigneurs de Lichtenberg, Public. XXXII (1895) weten wij, dat een Syba *van Tricht* gehuwd was met *N. van Lichtenberg*, heer van Lichtenberg; zij sticht het Sint Barthelomeus altaar in de O. L. Vrouwekerk en verdeelt, als weduwe, den 20en April 1267 goederen onder haar drie kinderen.

Dit inheemsch geslacht van Lichtenberg bezit het kasteel tot op het eind der XIVe eeuw; het geslacht is dan vermoedelijk uitgestorven en wordt op den Lichtenberg opgevolgd (door koop?) door Jan *Happart*, uit een geslacht, dat te Wijk gegoed was. Door de oorlogen verarmd, verkoopt hij den Lichtenberg aan Rogier *Bock*, die in 1410 als heer van Lichtenberg vermeld wordt. Zijn kleindochter huwt in 1439 Jan *van Eijnatten*, heer van Neuborg (bij Gulpen). Hij stichtte in 1455 nabij het kasteel een hermitage, sedert 1489 tot klooster ver-

Afb. 722. Lichtenberg. Hoeve.

heven. Ten gevolge van het huwelijk van Maria Florentina van Eijnatten den 15en Januari 1659 met Wolfgang baron *van Schaesberg* kwam het goed aan dit geslacht, dat er heer van bleef tot in het laatst der XVIIIe eeuw. Door verkoop kwam de Lichtenberg aan verschillende eigenaars (o.a. de families Coenegracht en Straetmans) om tenslotte in 1921 over te gaan aan de „Société Anonyme Fabrique Portland et Briquetterie de Raevels" (Maasg. 1921, blz. 95). Tenslotte zij vermeld, dat de Hertog van Alva in 1568 zijn hoofdkwartier op den Lichtenberg koos, terwijl de kolonel Pinsen van der Aa zulks deed in Juni 1632 tijdens het beleg van Maastricht door Prins Frederik Hendrik. In 1740 was de Lichtenberg nog in welstand; zeven jaren later in ruïne (de Crassier, blz. 241).

Afbeeldingen. Talrijke afbeeldingen uit het midden-XVIIen later komen voor in den Topografischen Atlas van het Oudheidkundig Genootschap; gravures o. a. in de 1000 gezichten.

Beschrijving. De bouwvallen van den Lichtenberg bestaan uit de vier wanden van een toren van ± 8.80 bij 10.70 M. Westwaarts er van is een lagere bouwval in mergel.

De vierkante toren vertoont in het onderste gedeelte eenige evenwijdige lagen van vuursteen en keien, hoogerop kolenzandsteen en mergel.

Zoowel buiten als binnen zijn brandsporen waarneembaar. In het midden van den Oostgevel biedt een afbrokkeling van bijna 2 M. breedte inzicht in de samenstelling van den wand; in de beneden helft heeft men buitenwanden van kolenzandsteen, waartusschen een vulling van kleine blokken in specie. Aan den Noordwand is de onderbouw van kolenzandsteen ± 1.5 M. lager; men treft er een met een segmentboog gedekte, gedichte opening aan en een met een latei gedekte waarboven een ontlastingsboog van twee tegen elkaar geplaatste blokken; misschien is er een traptorentje uitgebouwd geweest.

Inwendig is de aanzet van een tongewelf in het gelijkvloers en de plaats der balklagen te herkennen; voorts een schouw, eenige kraagsteenen, een geprofileerde nis. Eenige vensters zijn gedicht, andere zijn tot groote scheuren geworden en laten van hun vroegere aanwezigheid alleen sporen achter in brokstukken van geprofileerde dagkanten.

De hoekblokken langs het Zuidfront lijken ten deele vernieuwd. Afb. 721.

De **hoeve** van den Lichtenberg, om een grooten rechthoekigen hof opgetrokken,

is toegankelijk door een XIXa vernieuwden ingangstoren met leien bekroning en met het jaartal 1816 op den sluitsteen van den ingang. Noordwaarts van den ingang ligt het woonhuis, ten deele nog XVII. Afb. 722. en afb. 731 op blz 769. Oost- en Zuidvleugel zijn vernieuwd in 1870.

Afb. 723. Hoofdaltaar in de St. Petruskerk.

De moderne aan den **H. PETRUS** gewijde **KERK**, gebouwd door Ir S. Peutz ter vervanging van een gebouw uit 1874, bezit eenig oud meubilair:

Een marmeren hoofdaltaar met tabernakel van hetzelfde materiaal, XVIII. Het is in 1875 gekocht uit de St. Servaaskerk. Afb. 723.

Houten, geschilderd zijaltaar.

Afb. 724. Zijaltaar in de St. Petruskerk.

Het werd na den dood (1681) van Isabella Godefrida van Hoensbroek op Slavante ter eere van den H. Antonius gesticht door haar broer Ulricus Antonius. Het St. Antoniusbeeld is verdwenen; omstreeks 1820 werd het vervangen door dat van den H. Petrus (zie blz. 764), bij welke gelegenheid twee sleutels in de cartouche boven de middennis werden aangebracht. Afb. 724.

Rood marmeren doopvont, midden XVII; de vaasvormige kuip rust op een vierkant pijlertje, dat aan voor- en achterzijde versierd is met een rozet, op de zijkanten met een opschrift; aan de eene zijde: R.D. / HENRICUS DE / GRATI INS'G /NIS EC̃C̃LIAE / B.M.V. CAÑCUS / & S.S.C.C. RECEP / TOR DONV̄ HOC / A CONFRATRIB / PRO COITATE OBTINVIT 24 /

MAY 1660. Op de andere zijde: EX / LIBERALITATE / NŌ EX OBLIGA / TIONE R.R.D.D. / INSIGNIS ECCLESIAE / B.M.V. OPPIDI TRAJECTSIS.
Het eenvoudig koperen deksel dagteekent van 1826.

Deze doopvont is van de O. L. Vrouwekerk afkomstig; Henricus de Graty werd in 1642 kanunnik van O. L. Vrouw.

Afb. 725 en 726. Kerk van de H. Petrus. Beeld van de H. Cecilia.

Eikenhouten biechtstoel (1807); de lage, gebogen deur, heeft een voorstelling van den rouwmoedigen Petrus, welke volgens de Maasg. 1919, blz. 69, afkomstig is van den in 1800 door Fransche muiters geheel verwoesten preekstoel.
Twee eenvoudige houten lezenaars, XVIII.
Een eiken toogkast met snijwerk, XVIIB.

Afb. 727. Kerk van de H. Petrus. Triomphkruis.

Een houten beeld van de H. Cecilia (?); de Heilige staat met naar voren gestelden linkervoet; zij houdt in de (vernieuwde) rechterhand een palmtak en met de linker het bovenkleed op, dat door een smallen, in het midden geknoopten gordel om het middel wordt opgehouden. Een krans van bloemen is om haar hoofd gelegd, waarvan de golvende lokken afhangen tot in de lendenen. Hoog 0.85 M. Afb. 725 en 726.

Afb. 728. Kerk van de H. Petrus. Engelen

Op het voetstuk staat A. 1501; het woord fenux; „wellicht de naam van den maker" (A. Welters Het Gildeboek 1923, blz. 25), is bij de verwijdering van de polychromie verdwenen.

Een H. Petrus met losgeplooiden mantel en los om de schouders geslagen doek, hout; polychromie modern ± 1500. Hoog 1.02 M. Vgl. afb. 724.
Een St. Lambertus XVIII. Hoog 1.34 M.
Een triomfkruis, in 1827 gekocht van de kerk van St. Matthias, maar oorspronkelijk van het klooster Slavante (Maasg. 1918, blz. 16). Het corpus XVc. d. Hoog 1.55 M. Afb. 727.
Twee engelen, van hout, maar van een dikke polychromie voorzien. Hoog 0.72 M. XV. Afb. 728.

Schilderijen. Voormalig altaarstuk met voorstelling van het rozenwonder van de H. Elisabeth. Op doek. XVIII.

Volgens Maasg. 1919, blz. 69 werd het hoofdaltaar in 1810 aangekocht uit den boedel van het Grauwzuster klooster (zie hiervoren blz. 211 e. v.).

De Berg Thabor; op den voorgrond de Apostelen, in den linker benedenhoek een priester in rochet, midden XVIII.
De vier Evangelisten, gezeten om een vierkante tafel waarop schrijfgereedschap, XVII A.
Zes gegoten koperen altaarkandelaars op drievoet, XVII B.
Veertien koperen armluchters, XVIII B en een koperen Godslamp, XVIIId.

Vergulde pyxis met tijdvers: paroChIa sanCtI petrI LIberalI Dono DeDIt. Werk van den zilversmid van Sleypen.
Eenvoudige, gedreven, kelk, XVIIIa.
Vier zilveren broedermeestersplaten, XVII A.
Kanonborden met eenvoudig zilveren beslag; XIXa of XVIIId.
Tinnen kruisbeeld op voet, hoog 1.03, breed 0.415 M. Lodewijk XV.
Vier tinnen kaarsenluchters, XVIII B.
In de pastorie naast de oude tijdelijk buiten gebruik gestelde kerk een als dorpel dienende steen met twee engelenkopjes en tijdspreuk: LÆte ConseCraMVs Deo (1755). Volgens de Maasg. 1918, blz. 8, bevond zich deze steen vroeger boven den ingang dezer kerk.

Afb. 729. Kapelletje bij het voorm. klooster Slavante.

Van het voormalig **KLOOSTER SLAVANTE,** = ter Observanten, is maar weinig meer over.

Geschiedenis.

Door Jan van *Eijnatten*, die in 1439 Alijde *Bock* van Lichtenberg huwde, werd in 1455 een heremitage even noordwaarts van den Lichtenberg gesticht, welke met machtiging van Jan van Horne, bisschop van Luik, in het jaar 1489 tot een klooster der Observanten is uitgegroeid.
In 1578 werden de kloosterlingen er uit verdreven en het klooster verviel, totdat het in 1639 bewoonbaar werd gemaakt en betrokken door de Recollecten uit Maastricht (zie hiervoren, blz. 190), toen zij in verband met het „verraad" uit de stad waren verbannen. Tot aan de Fransche revolutie heeft het klooster gebloeid.
Tenslotte werden de overblijfselen van Slavante in 1851 door de Maastrichtsche Groote Societeit aangekocht, die er een Casino bouwde, op een vermoedelijk daartoe opgehoogd gedeelte.

Afbeeldingen.

Verschillende teekeningen in den Topographischen Atlas van het oudheidkundig genootschap; gravures in de 1000 gezichten.

Beschrijving.

Van het oude klooster is slechts het zuidelijk gedeelte van den Oostvleugel over; het is een eenvoudig, tot woonhuis ingericht gebouw van baksteen, waarin een oude schouw gedeeltelijk is behouden, op het linker wangstuk is het jaartal 1666 te onderscheiden.
Hieraan grenst een brokstuk eener open galerij met drie elliptische bogen.
Zuidelijk van dezen vleugel ligt op een hooger niveau een veelhoekig gesloten

kapelletje in mergel; de voorgevel heeft een rondbogige opening tusschen dubbele pilasters, een zware kroonlijst hierboven, klauwstukken en een driehoekig fronton; een gevelsteen met het jaartal 1681 en een wapen er onder: I en IV een breedarmig kruis; II en III gevierendeeld: I en IV vermoedelijk drie leeuwenkoppen (2 en 1); II en III een golvende dwarsbalk; — drie helmen. Vermoedelijk is de stichter een lid van het geslacht van Bochholtz en lid der Duitsche orde geweest; zijn moeder was een van Groesbeek. Afb. 729.

De zijwanden worden elk door twee vensters met flauw gebogen bovendorpel onderbroken.

Thans is de ruimte overdekt door een gebogen stucplafond, vroeger echter door een stucplafond met wapens (vgl. Maasg. 1884, blz. 994).

Kanaalweg 12. De **ST. LAMBERTUSKAPEL.**

Geschiedenis. Bij den aanleg van het kanaal Maastricht—Luik werd het XVIIIe eeuwsche kapelletje (zie blz. 756) van St. Pieter gesloopt. Men vond toen veertien sarcophagen van hetzelfde type als die, welke in 1624 (zie blz. 756) gevonden waren. Op een dier sarcophagen meende men het woord LANBERTE te kunnen onderscheiden.

Van deze lijkkisten werd er een geschonken aan het Rijksmuseum te Leiden, drie werden er verkocht, eenige wist de pastoor te behouden — zij werden in den kelder der nieuwe kapel geplaatst — en eenige andere worden in het oudheidkundig museum bewaard (Mulleners, La vie de St. Lambert, Public. XLV (1909) blz. 492).

De huidige kapel werd in 1847 op 13 M. westwaarts van de afgebroken kerk opgetrokken.

Beschrijving. De kapel is opgetrokken in baksteen op een achthoekig grondplan; de frontzijde is ruim 2.71 M. breed. Op den bovendorpel van de deur staat het volgende tijdvers: strUCtUra CanaLIs eVanUI; pIetate DenVo SUrreXi / honorI beatI LaMbertI (1847).

De kapel is met leien gedekt.

Inwendig. De kapel bezit een ten deele vernieuwde retabel, XVIII.

Vóór den ingang der kerk het fragment (2.12 × 1.24 M.) van een grooten grafsteen, waarvan de opschriften moeilijk meer te lezen zijn. In het oorspronkelijk midden van den steen is het uitgeloopen wapen van *Eijnatten* te zien en in de bovenhoeken andermaal en een wapenschild, beladen met een dwarsbalk en drie merletten in het schildhoofd *(Bock)*. Ter weerszijden van het wapen in het midden werd het omschrift onderbroken door de wapenschilden van *Hoensbroeck* en *Buren*, thans niet meer te zien. Aangevuld uit de Crassier, (Succession des Seigneurs de Lichtenberg, Public. XXXII (1895), blz. 252), luidde het randschrift in gothische minuskels: HYR LYGT BEGRAVEN / JONCKER HERMĀ VĀ EYNATTĒ HEER TOT / / ENDE VIJ DES XDE DACH AUGUSTY.

In de bovenhelft werd in het vlak binnen het randschrift in XVIIe eeuwsche letters toegevoegd:

HIER LIGGE BEGRAVĒ DEN / WOL EDELE GEBOEREN HEER / FREDERICK VAN EYNATEN / BARON VAN NIEUWSTADT / HEER TOT GERDINGEN STARF / A° 1640 — 1mo OCTOBRE /

ENDE DIE EDELE GEBOEREN VROUWE MEVROUWE BEATRIX / BARONESSE DE MERODE SIJNE / HUISVROUWE STARF A° 1647 / I JAN. BIDT / GODT VOOR / DE ZIELE.

Links van den ingang ligt een kleine steen, hoog 0.65, breed 0.51 M., met het volgende opschrift:

ANNO 696 / HOC IN LOCO IN / SEPVLCHRO PATERNO / CORPVS SANCTI / LAMBERTI EPISCOPI / LEODIENSIS MVLTIS / IN DIES CORVSCANS / MIRACVLIS SEPVLTVM / IACVIT VSQVE AD / ANNVM 709.

Rechts van den ingang een steen van 0.535 bij 0.545 M., met het volgend opschrift: HIC IACET / R̄EDUS DOMINUS D / OGERUS POIS LEVACHE / PASTOR HUIUS ECCLESIÆ / OBYT DECIMA MAY 1727 / CUIUS ANIMA / REQUIESCAT IN PACE.

PARTICULIERE GEBOUWEN.

1 De Torentjes, geheel in mergel opgetrokken en voor een groot gedeelte vernieuwd huis op rechthoekig grondplan met topgevels (trappen) en een uitgebouwden vierkanten toren met peer.

In den muur haaks op den voorgevel bevindt zich een gevelsteen met een wapen: een schild met een vrijkwartier, beladen met twee gekruiste leliestaven. Hierboven staat in minuskels BEAUVORS; terzijde van het wapen: ME PONIT AMICIS ARTIS APOLINEE / CULTOR NICOLAUS BEIJSSEL A°. XV^c XXVI. Afb. 730

Afb. 730. „De Torentjes"

Inwendig.

Van elders afkomstige stukken zoo als een gedeelte van de lage gesneden lambriseering (XVIII) uit de O. L. Vrouwekerk.

Het Landhuis Maesenburg, op een rechthoekig grondplan opgetrokken in baksteen (gesaust) met toepassing van Naamsche steen. Geprofileerde deuromlijsting; op de verdieping hierboven een deur met balconhek. Wolfdak met pannen (modern) en eertijds windwijzers met het jaartal 1772.

Inwendig

Trap met gesneden balusters,

twee balkzolderingen met stucpaneelen, een schoorsteen met stucwerk en deuren uit den tijd. Vóór het huis twee met vazen bekroonde pijlers van Naamsche steen. Het bijbehoorend gesmeedijzeren hek aan de straat met het opschrift MAES ✦ EN ✦ BURG. In 1938 gesloopt.

2 KANAALWEG 78. Sluitsteen met het jaartal 1817, en een schouw met gebeeldhouwde wangen, XVII A.

3 — 87. Baksteenen huis van een verdieping en met hoekblokken, zware gootlijst, gebeeldhouwden sluitsteen. Gebroken kap met pannen; ankers met 1828. Gesmeed ijzeren tuinhek met 18 WYNGAARD 29.

4 — 90. Verbouwd huis met deuromlijsting in Naamsche steen; deze heeft een driehoekige latei met verweerde lijst — misschien XVIa. De sleutelplaat, welke een ridder voorstelde, is onlangs vervangen. De topgevel, met latere vlechtingen in baksteen, heeft een lijst en een gebeeldhouwd kopje (draagsteen voor een beeld). Verder een onlangs gedicht kruisvenster; eenvoudige ankers met enkelen krul.

5 — 94. Geheel gecement huis van mergel, XVIII A.

— 99. Geprofileerde deuromlijsting, sluitsteen met 1820; achterhuis van mergel met houten kozijnen, XVIII.

— 106. Sluitsteen met 1817 (uitgebrand) en jaarsteen met ManU DeI ConstrUCta

6 — 109. Huis van een verdieping in mergel met bijbouw in baksteen; op den bovendorpel van de deur: IN DEN ENGEL 1766.

— 116. Op een bovendorpel het jaartal 1801, en in (herbruikte) ankers 1717.

— 119. Sluitsteen met { I : K 1819. Op de verdieping gesauste baksteen.

7 — 122. Huis van mergel met lateibogen en eenvoudigen sluitsteen. De deuromlijsting met sluitsteen, waarop HV 1827. Gebroken kap met twee dakkapellen; moderne bedekking met pannen.

8 — 124—125 (Douanebureau). Eenvoudige baksteengevel met driehoekig, fronton, raamhekjes en balcon, XIXb.

9 KALFSTRAAT 12. Verbouwde gevel, ten deele in vakwerk, XVIII A.

BLEEKERIJ 14. Gewijzigde gevel met overblijfselen van kruisvensters, met gekrulde ankers en boven den bovendorpel van den ingang: LepUs LUstro DepULsUs ALterUM / eX.CaepIt (XVII — 1836)

10 — 32. Eveneens gewijzigde gevel (XVIII A) van een verdieping met ronde zoldervensters met vier sluitsteenen elk.

— 38. (1791).

Voorts verschillende, lage huizen, met gebroken kappen dagteekenend van XVIII B —XIXa:

KANAALWEG 47 (1847);— 58;— 66;— 67;— 70;— 73;— 80;— 89;— 92;— 98—; 120.
PAPENWEG 66 en 68.

Hoeven.

De hoeve van den Lichtenberg, zie blz. 761. Afb. 722 en 731.

BURGEMEESTER CEULENSTRAAT 24. Eenvoudige hoeve om rechthoekigen hof; ten deele XVIII B en XIX A.

Molen.

DRABBELSTRAAT 11, 12, 13 en 14, thans woningen; overblijfselen van een watermolen, XVII A.

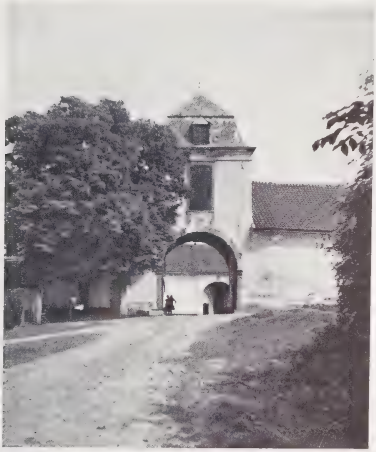

Afb. 731. Lichtenberg. Hoeve. (vgl. blz. 761).

SUPPLEMENT.

AANVULLING OP DE BESCHRIJVING VAN DE WOONHUIZEN.

Tot de op blz. 628 e. v. beschreven XVIIde eeuwsche woonhuizen behooren nog:

Gedateerde

1 PAPENSTRAAT 13. Voormalige Refugie van St. Jacob. Zie blz. 214, 290. Interieur blz. 780 nr. 155.

2 VAN HASSELTKADE (Langs de Maas) 23. Gevel met twee zeslichtsvensters en jaartalankers: 1641. Achtergevels en topgevels aan de zijkanten vernieuwd. Afb. 561 vóór restauratie.

3 MARKT 65. Gevel uit 1663. Gevelsteen, zie blz. 784 nr. 182.

4 BATTERIJSTRAAT 34. Gesauste baksteen. Gevelsteen met de voorstelling van een ruiter en 1665, afb. 732.

Afb. 732. Maastricht, Batterijstraat 34.

Ongedateerde

5 ACHTER HET VLEESCHHUIS 6. Fragment.

— 21. Gepleisterde trapgevel aan de Minckelersstraat; pui XIX.

6 ST. AMORSPLEIN 1. Fragment.

7 BOGÆRDENSTRAAT 20. Ingangsomlijsting van Naamsche steen met diamantkopmotief en bovenlicht.

— 59.

8 BOSCHSTRAAT 94. Fragment.

9 BREEDE STRAAT 14. Fragment met muurankers.

10 BRUGSTRAAT 18—20. Achtergevels in vakwerk, afb. 733. Voorgevels XVIII; puien modern.

Afb. 733. Maastricht, Brugstraat 18—20, achtergevel.

11 BRUSSELSCHE STRAAT 57. Fragment.
— 92; — 121.
12 EIKELSTRAAT 3. Baksteengevel met bergsteenen kruiskozijnen en een overstekend dak. Dakkapel. Afb. 592 vóór restauratie.
13 GROOTE GRACHT 20. Gevelsteen: I H S boven een brandend hart. Moderne pui.
— 34; — 47. Gevel gepleisterd.
— 88. Hoofdgestel met eindkrullen. Pui modern.
— 91. Hoofdgestel met eindkrullen.
14 GROOTE LOOIERSTRAAT 8. Gesaust. Geblokte vensterkozijnen, waarvan de kruisen zijn uitgebroken. Ingangsomlijsting in Lodewijk XVI-stijl, zie blz. 777 nr. 109. Voor interieur, zie blz. 779 nr. 133.
15 GUBBELSTRAAT 38.
— 40. Lateibogen.
16 VAN HASSELTKADE (Langs de Maas) 22. Trapgevel (brandmuur). Gebeeldhouwde rondbogige ingangsomlijsting met tweedeelig bovenlicht. Afb. 565 van vóór de restauratie.
17 JODENSTRAAT 4. Gevel gepleisterd.
18 KAPOENSTRAAT 24.
— 30. Op de verdieping ontlastingsbogen. Gevelsteen zie blz. 783 nr. 178.
19 KESSELSKADE 57. Boven de vensters accoladebogen. Gepleisterd. Pui modern.
20 KLEINE LOOIERSTRAAT 8. Mergelbanden en hoekblokken. Rondbogige diepgeprofileerde ingang in Lodewijk XVI-stijl, zie blz. 777 nr. 112, afb. 595.
21 LENCULENSTRAAT 30. Fragment met mergelbanden en muurankers. Pui XVIII.
22 MARIASTRAAT 9. Pui modern.
23 MARKT 1, 2, 3. Driemaal twee traveeën met banden van mergel. Puien grootendeels modern.
24 MUNTSTRAAT 29—31. Achtergevel in vakwerk. Voorgevel, XVIII, zie blz. 776 nr. 93.
25 ST. PIETERSTRAAT 1. Zijgevel met vakwerk.
26 PLANKSTRAAT 5. Pui van Naamsche steen. Geblokt horizontaal drielichtsvenster.
27 SMEDENSTRAAT 7. Achtergevel in vakwerk. Voorgevel, XVIII, zie blz. 776 nr. 98.
28 STOKSTRAAT 12. Overgekraagde zijgevel in vakwerk; de voorgevel in vakwerk is een restauratieproduct.
— 40. Gekoppelde ontlastingsbogen boven een later drielichtsvenster met houten kozijnen. Hardsteenen pui.
— 47. Hoekblokken en mergelbanden. Cartouche en het opschrift: in het wit cruis. Pui XVIII, met segmentboogvensters. Hardsteenen ingangsomlijsting met rocaille, zie blz. 778 nr. 120.
29 TAFELSTRAAT 12. Opmerkelijk achterhuis met kruisgewelven. Zie ook blz. 776 nr. 101.
30 TONGERSCHE STRAAT 5. Vensterkruisen uitgebroken.
— 58. Pui nieuw.
31 VRIJTHOF 2. Smalle gevel met mergelbanden.
— 48.
32 WOLFSTRAAT 10.

Bij de XVIIIde eeuwsche uitlopers van het XVI—XVIIde eeuwsche type, beschreven op blz. 655, e. v., moeten nog de volgende genoemd worden:

33 STOKSTRAAT 4. Gevel uit 1706; pui modern. Gedateerd.

34 ACHTER HET VLEESCHHUIS 35. Onge-
35 GUBBELSTRAAT 3. dateerd.
— 18. Bovendeur met klopper.
36 KAPOENSTRAAT 32. Aan de achterzijde een tuinhuis met in den baksteenen gevel drie natuursteenen kruiskozijnen. Zie ook blz. 775 nr. 85. Voor interieur, zie blz. 779 nr. 138.
37 LENCULENSTRAAT 2. Topgevel aan den zijkant.
38 MAAGDENDRIES 31—32.
39 ST. ANTONIUSSTRAAT 5.
40 SPILSTRAAT 1.
41 STOKSTRAAT 10. Hoekblokken en geprofileerde lijsten.
42 TONGERSCHE STRAAT 13.
— 32. Segmentboogvensters. Pui modern.

43 GROOTE STAAT 59—61. Met horizontale lijsten. Gebosseerde kruisvensters, waarvan de kruisen zijn uitgebroken. Pui modern. Geheel van Naamsche steen.
44 TONGERSCHE STRAAT 33. Pui vernieuwd.

Bij de op blz. 658 e. v. beschreven XVIIIde eeuwsche gevels met een verdeeling, die herinnert aan den vakwerkbouw, vermelden wij nog:

45 LENCULENSTRAAT 20. Gevelsteen: ton met druiven 1737. Pui vernieuwd. Geda-
46 BRUSSELSCHE STRAAT 20. Gevelsteen met de afbeelding van een vos en: teerde.
17 IN DEN VOS 56.

47 ABTSTRAAT 10. Baksteengevel van vijf traveeën op een plint van Naamsche steen; boven de vensters lateibogen; de ingangsomlijsting met een Rococosluitsteen. Het bordes is voorzien van een smeedijzeren hek in Régencestijl, zie blz. 776 nr. 105, afb. 735. Aanbouw met natuursteenen kruiskozijn. Voor interieur, zie blz. 778 nr. 122. Ongedateerde.
48 ACHTER HET VLEESCHHUIS 4. Geheel in hardsteen; vensterkruisen uitgebroken. Pui modern.
— 40. Segmentboogvensters.
49 BOGAERDENSTRAAT 56. Koetspoort met rechten bovendorpel.
— 57.
50 BRUSSELSCHE STRAAT 7. Met segmentboogvensters
— 68.
51 GROOTE GRACHT 14.

52 GROOTE STAAT 14.
53 HOENDERSTRAAT 28. Met segmentboogvensters. Pui modern.
54 LENCULENSTRAAT 16—16a. Gesauste baksteengevel van zes traveeën, op een plint van Naamsche steen; segmentboogvensters. De deurkalven versierd in Lodewijk XV-stijl. Zie blz. 777 nr. 113. Voor interieur, zie blz. 780 nr. 146.
55 MARKT 30. Bekroonde lateibogen; wolfdak; windvaantje.
56 MUNTSTRAAT 11. Segmentboogvensters.
57 SPILSTRAAT 13; — 15. Segmentboogvensters; pui modern.
58 STOKSTRAAT 49. Pui modern.

Geheel van Naamsche steen.

59 BRUSSELSCHESTRAAT 31. Met segmentboogvensters. Pui modern.
60 KESSELSKADE 48. Vensteromlijstingen gebosseerd. Raamhekje in Lodewijk XVI-stijl. Zie blz. 777 nr. 111. Voor interieur, zie blz. 779 nr. 141.
61 MARKT 23.
62 TONGERSCHE STRAAT 18. Winkelpui modern.
63 VRIJTHOF 13. Met middenrisaliet. Fronton boven het middenvenster van de verdieping. IJzeren balconhekje en raamhekje XIXa. Twee dakkapellen met frontons. Gebroken kap. Zie blz. 778 nr. 121.
— 51. Gekoppelde vensters met lateibogen. Ingangsomlijsting met Rococo-sluitsteen. Zie blz. 778 nr. 121.
64 WOLFSTRAAT 9. Onder de vensters van de tweede verdieping gebeeldhouwde rozetten, vruchten en gekruiste palmtakken.

Met op de verdieping naar onderen uitgebogen staanders (blz. 661 e. v.).

Ongedateerd.

65 BRUSSELSCHESTRAAT 15. Boven de vensters lateibogen. Pui van Naamsche steen.

Met onderbroken rechtstanden (blz. 662 e. v.).

Gedateerde.

66 KLEINE GRACHT 28. Jaartalsteenen met 17—18. Pui modern. Zie ook blz. 784 nr. 180.
67 MUNTSTRAAT 10. Segmentboogvensters. Gevelsteen met in een Rococo-omlijsting een paard en: 17 IN HET WIT PEERDT 54. Pui modern. Zie blz. 777 nr. 114.

Ongedateerde.

68 BRUGSTRAAT 26. Gevelsteen met een gekroonde berg temidden van golven en: A LA MONTAGNE COURONNÉE IN DEN GECROONDEN BERGH. Pui modern.
69 O. L. VROUWEPLEIN 29. Vijf traveeën breede baksteengevel. De ingangsomlijsting en de consoles onder de kroonlijst in Lodewijk XVI-stijl. Raamhekjes. Twee dakkapellen met gebogen frontons. Zie blz. 777 nr. 116.

Gevels met een algemeen XVIIIde eeuwsch karakter (blz. 664 e. v.)

Gedateerde.

70 GROOTE GRACHT 12. Voorgevel XVIII B. In de zijgevel jaarankers A 1715.
KOESTRAAT 4. Gepolychromeerde gevelsteen met de afbeelding van een koe en: IN DE KOYE 1718.

71 SMEDENSTRAAT 25. Raamhekjes in Lodewijk XVI-stijl. Gevelsteen met:

AN NO
17 19
INT GULDECRUYS

Pui modern. Zie ook blz. 778 nr. 118.

72 SPORENSTRAAT 18. Gesauste gevel van mergel, 1752.

BRUSSELSCHE STRAAT 124. Gevel van Naamsche steen boven een moderne pui; vensteromlijstingen met lateibogen. Gevelsteen met 1755.

73 RAAMSTRAAT 8. Gevelsteen met de voorstelling van een lans en: ANNO INT LEMKE 1765

Afb. 734.
Maastricht, Brusselsche Straat 17.

74 BRUSSELSCHE STRAAT 17. Hardsteenen vensterkozijnen, waarvan de kruisen zijn uitgebroken. Gevelsteen met een voorstelling van den H. Urbanus en: 17 ST VRBANE 66. Afb. 734.

75 GROOTE GRACHT 42. Gevelsteen: 1786. De 4 Heemskinderen.

76 ACHTER HET VLEESCHHUIS 17. Gevel van Naamsche steen met segmentboogvensters. Pui modern. — 25. Gekoppelde vensters Lodewijk-XV raamhekjes. Pui modern. — 29. Ongedateerde.

77 BOGAERDENSTRAAT 5. Met segmentboogvensters.

— 16—18. Koetspoort met gedrukten boog.

— 35; — 36. Voor interieur, zie blz. 778 nr. 125.

78 BOSCHSTRAAT 72—74. Vensterkruisen uitgebroken. Dakkapellen in Lodewijk XVI-stijl. Zie blz. 777 nr. 106.

— 78—80. Vensterkruisen uitgebroken. Dakkapel in Lodewijk XVI-stijl. Zie blz. 777 nr. 106. Gevelsteen blz. 783 nr. 174.

79 BREULINGSTRAAT 22. Gepleisterd. Deurkalf in Rococostijl met lateiboog. Zie blz. 777 nr. 107.

80 GRACHTSTRAAT 23. Vensterkruis uitgebroken.

81 GROOTE GRACHT 37. Geheel van Naamsche steen. Boven de vensters lateibogen. Gevelsteen blz. 783 nr. 176.

82 GROOTE STAAT 35. Rechthoekige geprofileerde vensteromlijstingen. Boven de balkondeur een fronton. Gebroken kap. Pui modern.

— 55. Geheel van Naamsche steen. Pui modern.

83 VAN HASSELTKADE 19. Ingangsomlijsting met segmentboog-bovenlicht.

84 HOENDERSTRAAT 4; — 8. Gebroken kappen.

85 KAPOENSTRAAT 13. Gesauste baksteen. Gekoppelde vensters. De ingangsomlijsting met een sluitsteen in Lodewijk XV-stijl. Zie blz. 777 nr. 110.

— 26—28. Gesauste baksteen. De vensters gedekt door segmentbogen.

— 32. Zie ook blz. 773 nr. 36 en blz. 779 nr. 138.

86 KEIZER KARELPLEIN 3; — 4; — 5. Segmentboogvensters.
87 KERSENMARKT 5.
88 KESSELSKADE 54. Vensterkruisen uitgebroken.
89 KLEINE GRACHT 20—22. Baksteengevel van tien traveeën. Boven de iets uitspringende tweede en derde travee van links en boven de zevende en achtste een fronton, versierd met acanthustakken.
90 KLEINE LOOIERSTRAAT 6. Boven de vensters segmentbogen; ingangsomlijsting in Lodewijk XVI-stijl. Nieuwe winkelpui. Zie blz. 777 nr. 112.
91 KLEINE STAAT 17. Geheel hardsteen. Pui modern.
92 MARKT 68. Lateibogen. Pui vernieuwd. Gevelsteen, zie blz. 784 nr. 182.
93 MUNTSTRAAT 18. Van Naamsche steen. Pui modern.
— 29—31. Voorgevel. Voor de achtergevel, zie blz. 772 nr. 24.
94 NIEUWSTRAAT 9. Raamhekjes in Lodewijk XVI-stijl, zie blz. 777 nr. 115. Pui modern.
— 10. Gepleisterd. Raamhekjes in Lodewijk XVI-stijl, zie blz. 777 nr. 115.
— 12. Gebroken kap. Pui modern.
— 22. Van Naamsche steen. Pui modern.
95 O. L. VROUWEPLEIN 22. Vensterkruisen uitgebroken. Interieur zie blz. 780 nr. 153.
— 23. Vensterkruisen uitgebroken. Gebeeldhouwde ingangsomlijsting. Interieur zie blz. 780 nr. 154.
96 O. L. VROUWEWAL 5. Voor interieur, zie blz. 780 nr. 154.
— 9. IJzeren balconhek, XIXa. Gebroken kappen.
97 RAAMSTRAAT 14. Ingangsomlijsting in Lodewijk XV-stijl. Zie blz. 777 nr. 117.
98 SMEDENSTRAAT 7. Zie blz. 772 nr. 27.
— 14. Onderpui van Naamsche steen. Raamhekjes Lodewijk XV—XVI; zie blz. 778 nr. 118. Koetspoort.
99 SPILSTRAAT 3. Raamhekjes in Lodewijk XVI-stijl; zie blz. 778 nr. 119.
100 STOKSTRAAT 33. Lateibogen.
101 TAFELSTRAAT 12. Zie blz. 605, afb 567, vgl. blz. 772 nr. 29.
102 TONGERSCHE STRAAT 37. Vensterkruisen uitgebroken. Beschadigde gevelsteen met gekroond kruis en 1748.
— 56. Gekoppelde vensters met lateibogen.
103 VRIJTHOF 6. Gevel van Naamsche steen.
— 12. Idem met segmentbogen; pui modern.
— 50. Van Naamsche steen.
104 WOLFSTRAAT 12; — 14.

Afb. 735. Maastricht, Abtstraat 10.

Gevels met kenmerken der Lodewijkstijlen (blz. 670 e.v.)

105 ABTSTRAAT 10, zie blz. 773 nr. 47 en afb. 735; voor interieur blz. 778 nr. 122.

106 BOSCHSTRAAT 28a. Koetspoort van Naamsche steen, versierd in Lodewijk XV-stijl; geplaatst in 1917. Voor interieur, zie blz. 778 nr. 127.
— 72—74, zie blz. 775 nr. 78.
— 78—80, zie blz. 775 nr. 78.
107 BREULINGSTRAAT 22, zie blz. 777 nr. 79.
108 GROOTE GRACHT 74. Voor interieur, zie blz. 779 nr. 132.
109 GROOTE LOOIERSTRAAT 8, zie blz. 772 nr. 14.
110 KAPOENSTRAAT 13, zie blz. 775 nr. 85.
111 KESSELSKADE 48, zie blz. 774 nr. 60 en blz. 779 nr. 141.
112 KLEINE LOOIERSTRAAT 6. Ingangsomlijsting in Lodewijk XVI-stijl. Zie blz. 776 nr. 90.
— 8, zie blz. 772 nr. 20.
113 LENCULENSTRAAT 16—16a, zie blz. 774 nr. 54 en blz. 780 nr. 146.
114 MUNTSTRAAT 10, zie blz. 774 nr. 67.
115 NIEUWSTRAAT 9, zie blz. 776 nr. 94.
— 10, idem.
116 O. L. VROUWEPLEIN 29, zie blz. 774 nr. 69.
117 RAAMSTRAAT 14, zie blz. 776 nr. 97.

Afb. 736. Maastricht, Onderpui van de afgebroken gevel Groote Staat 9 (vgl. afb. 558).

118 SMEDENSTRAAT 14, zie blz. 776 nr. 98; — 25, zie blz. 775 nr. 71.
119 SPILSTRAAT 3, zie blz. 776 nr. 99.
120 STOKSTRAAT 47, zie blz. 772 nr. 28.
121 VRIJTHOF 5. Van Naamsche steen.
— 13, zie blz. 774 nr. 63.
— 51, zie blz. 774 nr. 63.

Interieurs te Maastricht.

122 ABTSTRAAT 10. Balustertrap, schoorsteenmantel en plafond in Lodewijk XV-stijl. Lodewijk XVI-schoorsteenmantel.
123 ACHTER DE COMEDIE 16. Twee schoorsteenmantels in Lodewijk XVI-stijl. Wenteltrap. In de z.g. O. L. Vrouwekamer een vrijstaande Lodewijk XVI-schoorsteenmantel; in een nis een madonnabeeld, 1714.
124 ACHTER DE MOLENS 12. Patriciershuis, vroeger genaamd De Drie Leeuwen. Trappenhuis met smeedijzeren leuning en stucplafond in Lodewijk XV-stijl. Verder o. a. drie kamers in Lodewijk XV- en Lodewijk XVI-stijl.
125 BOGAERDENSTRAAT 36. Twee Lodewijk XVI-schoorsteenmantels; boezem in Lodewijk XV-stijl.
126 BONNEFANTENSTRAAT 5. Twee schouwen, waarvan één in den trant van Hans Vredeman de Vries; beide fragmentarisch en niet in situ. Spiltrap.
127 BOSCHSTRAAT 28a. Schouw, 1628, niet in situ; trap in Lodewijk XV-stijl.
— 69. Plafonds en drie schoorsteenmantels, Lodewijk XVI-neoclassicistisch.
— 76. Hal, trap en kamers, Lodewijk XVI-neoclassicistisch.
— 88. Trap en kamerinterieurs in Lodewijk XVI-stijl.
— 98. Gang, trap en winkelinrichting XIXa; tegelschouw.
— 108—110. Trap en kamers in Lodewijk XVI-stijl.
128 BOUILLONSTRAAT 2. Trap en schoorsteenmantel in Lodewijk XV-stijl.
— 4. Lodewijk XV-hal; trap in denzelfden stijl.
129 BREEDE STRAAT 7. Lodewijk XV-trap.
— 12. Plafond in Lodewijk XIV-stijl; schoorsteenmantel en fragmenten van schoorsteenmantels in Lodewijk XVI-stijl.
— 13. Lodewijk XV-trap; kamers Lodewijk XVI. Tegelschouw.
— 15. Trap, deuren, schoorsteenmantel, XIXa.
— 24. Trap en schoorsteenmantels in Lodewijk XVI-stijl.
— 26—28. Lodewijk XV-trap. Twee schoorsteenmantels Empire; fragmentarisch.
— 27. Lodewijk XV-trap; schoorsteenmantels in Lodewijk XVI-stijl.
— 43. Trap en schoorsteenmantel in Lodewijk XVI-stijl.
130 BRUSSELSCHE STRAAT 30. Lodewijk XV-schoorsteenmantels; fragmentarisch.
— 36. Trap en schoorsteenboezem in Lodewijk XVI-stijl.

BRUSSELSCHE STRAAT 59. Neoclassicistische schoorsteenmantel; fragmentarisch.
— 74. Trap en plafonds in Lodewijk XV-stijl.
— 76a. Lodewijk XVI-plafonds en dito schoorsteenmantel.
— 84. Interieur Lodewijk XV-neoclassicistisch-neogothisch.
— 109. Lodewijk XV-trap.

131 GRAANMARKT 1. Barokke trap. Tegelschouw.

132 GROOTE GRACHT 24. Trap en schoorsteenmantels in Lodewijk XVI-stijl.
— 56. Lodewijk XVI-trap. Schoorsteenmantels in Lodewijk XV-, Lodewijk XVI-, en Empirestijl.
— 60a. Schoorsteenmantels in Lodewijk XIV-, XV- en XVI-stijl; Lodewijk XIV-plafonds.
— 74. Schoorsteenmantels en stucplafonds in Lodewijk XVI-stijl.

133 GROOTE LOOIERSTRAAT 6. Lodewijk XV-schoorsteenboezem. Schoorsteenmantel en fragmenten van schoorsteenmantels Empire-neoclassicistisch.
— 8. Lodewijk XVI-trap en -betimmering. Twee Empireschoorsteenmantels.
— 17. Lodewijk XV-trap.
— 26. Lodewijk XIV-plafond, Lodewijk XVI-schoorsteenmantel.
— 27. Eenvoudige tegelschouwtjes.
— 30. Trap, schoorsteenmantels en plafonds in Lodewijk XV-stijl.

134 GROOTE STAAT 32. Lodewijk XV-trap.

135 GUBBELSTRAAT 38. Lodewijk XIV-schoorsteenmantel; alcoofomlijsting; spiltrap.

136 VAN HASSELTKADE 8. Lodewijk XV-trap en -plafonds. Schoorsteenmantels Lodewijk XVI, Empire en neoclassicistisch.
— 11. Tegelschouwtje in Lodewijk XV-stijl.
— 13. Lodewijk XV-trap, Lodewijk XVI-plafonds; imitatie-gobelins van jute, XVIII B; deuren en dessus-de-porte in Lodewijk XV-stijl.
— 15. Schoorsteenmantels in Lodewijk XV- en Lodewijk XVI-stijl. Lodewijk XV-plafonds.

137 JODENSTRAAT 12. Lodewijk XVI-schoorsteenmantel. Lodewijk XV-vleugeldeuren.

138 KAPOENSTRAAT 32. Balustertrap; verder o. a. een Lodewijk XV-schoorsteenmantel.

139 CAPUCIJNENSTRAAT 45. Lodewijk XVI-schoorsteenmantels. In tuinhuis tegelschouw.
— 51. Lodewijk XV-trap.
— 57. Schoorsteenmantels Lodewijk XV en neoclassicistisch.
— 73. Trap, schoorsteenmantels en plafonds Lodewijk XVI-neoclassicistisch.
— 98. Trap, schoorsteenmantel en plafonds Lodewijk XV.

140 KEIZER KARELPLEIN 5. Lodewijk XV-schoorsteenmantel en dito schoorsteenboezem.
— 9. Neoclassicistisch kamerinterieur.

141 KESSELSKADE 41. Schoorsteenmantel, Lodewijk XVI-neoclassicistisch, niet in situ.
— 48. Lodewijk XVI-schoorsteenmantel.
— 62. Lodewijk XVI-balustertrap.

142 KLEINE GRACHT 18. Trap en schoorsteenmantel Empire.
— 30. Lodewijk XV-trap; schoorsteenmantel.
— 31. Lodewijk XIV-schoorsteenboezem. Spiltrap.

143 KLEINE LOOIERSTRAAT 10. Balustertrap; schoorsteenmantel Lodewijk XV-neoclassicistisch.
144 KLEINE STAAT 13. Lodewijk XV-plafond.
145 CORTENSTRAAT 7. Interieur in Lodewijk XVI-stijl. In tuinhuis Régenceschoorsteenmantel.
146 LENCULENSTRAAT 14. Schoorsteenmantels en plafonds in Lodewijk XV- en Lodewijk XVI-stijl.
— 15. Trap en schoorsteenmantel in Lodewijk XVI-stijl. Schoorsteenmantel in Lodewijk XV-stijl; bewerkte moerbalkzoldering.
— 16—16a. Trap en kamerinterieurs in Lodewijk XV-stijl.
147 LOOIERSGRACHT 4. Lodewijk XVI-schoorsteenmantel.
148 MARKT 16. Balustertrap. Lodewijk XVI-schoorsteenmantel.
— 18. Trap en kamerinterieur Lodewijk XVI.
— 19. Trap en kamerinterieurs Lodewijk XVI, voorts een neoclassicistisch kamerinterieur.
— 32. Tegelschouwtje.
— 55. Lodewijk XVI-trap.
— 70. Lodewijk XVI-schoorsteenmantels en dito plafond.
149 MINDERBROEDERSBERG 8. Balustertrap. Lodewijk XVI-schoorsteenmantel e. d.
150 MINCKELERSSTRAAT 1. Lodewijk XVI-trap; tegelschouwen.
151 MUNTSTRAAT 25. Lodewijk XVI-schoorsteenmantel; neoclassicistisch apotheekinterieur.
— 26. Balustertrap.
152 O. L. VROUWEKADE 4. Lodewijk XVI-kamer.
153 O. L. VROUWEPLEIN 18. Balustertrap. Lodewijk XV-schoorsteenboezems.
— 22. Trap XIXa.
— 23. Balustertrap.
154 O. L. VROUWEWAL 5. Eenvoudige Lodewijk XVI-trap.
155 PAPENSTRAAT 2. Lodewijk XVI-trap.
— 9. Lodewijk XV-trap.
— 11. Lodewijk XVI-trap; schoorsteenmantel Lodewijk XVI-Empire.
— 13. Voormalige Refugie van St. Jacob (vgl. blz. 290). Lodewijk XV-trap.
156 PASTOORSTRAAT 14. Lodewijk XVI-schoorsteenmantel. Barok altaar met Madonna; kruiswegstaties.
157 ST. BERNARDUSSTRAAT 8. Barokke balustertrap.
— 14. Lodewijk XV-schoorsteenmantel en dito plafond.
158 ST. JACOBSTRAAT 6. Lodewijk XV-trap. Schoorsteenmantels Lodewijk XV en Lodewijk XVI.
— 15. Lodewijk XV-trap. Régence-schoorsteenboezem. Bewerkte zoldering.
159 ST. PIETERSTRAAT 3. Twee Lodewijk XV-schoorsteenboezems.
160 ST. SERVAASKLOOSTER 6. Lodewijk XVI-trap. Neoclassicistische kamerinterieurs.
— 24. Schoorsteenmantels Lodewijk XVI en neoclassicistisch.
— 26. Lodewijk XV-trap; dito plafonds en schoorsteenmantels.

ST. SERVAASKLOOSTER 28. Trap, plafonds en schoorsteenmantels Lodewijk XV.
— 33. Lodewijk XV-trap en dito schoorsteenmantel; neoclassicistische interieurs.
— 36. Lodewijk XV-trap en neoclassicistische schoorsteenmantels.

161 STATENSTRAAT 9a. Balustertrap XVII.

162 STEENENBRUG 6. Trap en schoorsteenmantels Lodewijk XV.

163 STOKSTRAAT 32. Lodewijk XV-schoorsteenboezem.
— 53. Lodewijk XV-plafonds. Twee neoclassicistische schoorsteenmantels.

164 TAFELSTRAAT 10. Schoorsteenmantel Lodewijk XV-neoclassicistisch.

165 TONGERSCHE STRAAT 20. Lodewijk XVI-trap.
— 41. Neoclassicistisch interieur.
— 49. Lodewijk XV-trap; neoclassicistische schoorsteenmantels.

166 HENRIC VAN VELDEKENPLEIN (St. Servaasklooster) 20. Lodewijk XVI-hal met trap in denzelfden stijl.
— 22. Lodewijk XV-trap, dito schoorsteenboezem. Gebeeldhouwde schoorsteenmantel, XVII. Neoclassicistische muur- en plafondbeschildering. Schoorsteenmantels in denzelfden trant.
— 23. Lodewijk XV-plafond en dito schoorsteenmantel.
— 31. Balustertrap; Lodewijk XV-plafond.

167 VRIJTHOF 21; — 22, met Lodewijk XV-trap.
— 23. Spiltrap; Lodewijk XV-plafond en dito schoorsteenboezem.
— 47—49. (thans 46—47). Empire trappenhuis. Empire zaalinterieurs met schoorsteenmantels en plafonds.

168 WITMAKERSTRAAT 5. Neoclassicistisch kamerinterieur.
— 10. Lodewijk XV-plafonds; dito trap.
— 25. Plafond en schoorsteenmantels Empire. Enkele gothische fragmenten niet in situ.

169 WOLFSTRAAT 8. Lodewijk XV-trap; schoorsteenmantels en plafond in Lodewijk XVI-stijl.

170 ZWINGELPUT 2. Eenvoudige tegelschouw.

Interieurs te Wijk.

171 BRUGSTRAAT 61. Lodewijk XVI-schoorsteenmantel; fragment Lodewijk XV-trap.

172 HOOGEBRUGSTRAAT 6. Schoorsteenmantels Lodewijk XVI.
— 11. Lodewijk XV-trappenhuis; Lodewijk XVI-tegelschouwen.
— 13. Trap en plafond in Lodewijk XVI-stijl.
— 28. Lodewijk XV-schoorsteenmantel; Empire schoorsteenmantel.
— 36. Plafond en schoorsteenmantels in Lodewijk XVI-stijl.
— 50. Régence-tegelschouw.
— 54. Lodewijk XVI-schoorsteenmantel.
— 58. Trap, schoorsteenmantels en alcoofomlijsting in Lodewijk XVI-stijl.
— 72—72a. Trap, plafond en schoorsteenmantel in Lodewijk XVI-stijl.

173 RECHTSTRAAT 7. Balustertrap; plafonds in Lodewijk XIV-stijl. Empire-schoorsteenmantels.

— 23. Tegelschouwen; fragment balustertrap.

— 25. Trap en schoorsteenmantel Lodewijk XVI.

— 47. Tegelschouw met wapen Lodewijk XV-Lodewijk XVI.

— 51. Tegelschouw in Lodewijk XV-stijl.

— 55. Schoorsteenmantel in Lodewijk XV-stijl; twee Lodewijk XVI-schoorsteenboezems.

— 59. Twee Lodewijk XVI-schoorsteenmantels.

— 70. Tegelschouwtje.

— 82. Twee Lodewijk XV-schoorsteenboezems, deuren e. d.

— 89. Balustertrap.

In Maastricht zijn de interieurs van MUNTSTRAAT 45, STEENENBRUG 12, ST. JACOB-

Afb. 737. Maastricht, De Kleine Looiersgracht in 1897.

STRAAT 8 en TONGERSCHE STRAAT 35, beschreven op blz. 677, 664, 642 (602) en 660, grootendeels verdwenen.

Herplaatste gevelsteenen te Maastricht [1].

174 BOSCHSTRAAT 17. Steen met voorstelling van een „Schmouckсceer". Afk. van Brugstraat 10.

— 55. „IN DEN RAEVE 1700". Afk. van Muntstraat 28.

— 63. „IN DEN WITTEN VOS". Afk. van Achter het Vleeschhuis 39.

— 89. Twee steenen met de voorstelling van St. Crispinus en St. Crispinianus. Afk. van Achter het Vleeschhuis 39, waar zij één geheel uitmaakten met den vorigen steen.

— 91. „IN DEN LUYPAERD". Afk. van Vrijthof 9.

— 95. Steen met de voorstelling van Bacchus. Afk. van Brusselsche Straat 101.

— 97. „IN DE FORTUYN". Afk. van Rechtstraat 106, Wijk.

— 101. „IN: S: ARNOLDUS". Afk. van een huis in de Hoogebrugstraat te Wijk.

— 36. „IN DEN WALVIS 1783". Afk. van St. Amorsplein 14.

— 80. Steen met voorstelling van een gekroonde leeuw. Afk. van een afgebroken pand op de Bleekerij. Zie ook blz. 775 nr. 78 en blz. 777 nr. 106.

— 90. „IN DE STADT ANTWERPEN 1763". Afk. uit den kelder van de St. Bernardusstraat 1. Hoogbejaarden meenen, dat deze steen daarvoor in de buurt van de Kattenstraat, een zijstraat van de Rechtstraat, heeft gestaan.

— 104. „IN DEN EYCK". Afk. vermoedelijk van een huis aan de Kersenmarkt, hoewel het pand, waar de steen nu geplaatst is, van oudsher heet: Hôtel du Chêne.

175 BRUSSELSCHE STRAAT 31. Steen, voorstellende een ossenkop. Afk. van Groote Staat 3, waar hij diende als sluitsteen in de poort van de voormalige vleeschhal. Zie ook blz. 774 nr. 59.

176 GROOTE GRACHT 37. „IN DEN VALK 1738". Ontdekt in 1952. Zie ook blz. 775 nr. 81.

177 GROOTE LOOIERSTRAAT 19. Steen boven een poort met tijdvers:
HAEC PRIMO DIE JVNII INCEPTA. Ontdekt in 1952.

178 KAPOENSTRAAT 20. Steen voorstellende een vos. Afk. van Rechtstraat 52, Wijk.

— 22. Steen, voorstellende een halve maan. Vermoedelijk afk. van Kleine Staat 24.

— 30. „IN DE DRY LEEUWERKEN 1763". Afk. van Wijker Brugstraat 44. Zie ook blz. 772 nr. 18.

179 KESSELSKADE 58. Steen, voorstellende drie gekroonde haringen, gevonden in de tuin van een pand in de St. Antoniusstraat. Kan ook afkomstig zijn van Wijker Brugstraat 68, waar het vroeger „in de drie gekroonde haringen" heette.

---

[1]) Voor het grootste gedeelte uit het depôt van het Provinciaal Museum; herplaatst in 1951 en 1952.

180 KLEINE GRACHT 28. Steen met de voorstelling van een posthoorn. In de achterbouw van pand Kleine Gracht 30 in 1952 ontdekt. Zie ook blz. 774 nr. 66.

181 LENCULENSTRAAT 1. Twee steenen, voorstellende een rechter- en een linkerhand, beide met opschrift „D. GULDE HANDT 1737". Afk. van Muntstraat 50.

— 18. In 1952 ontdekt in de bovendorpel van de straatdeur:

paCe faVente eXstrVCta DoMVs.

182 MARKT 60. „IN DEN LAURIERBOOM 1766". Afk. van Markt 5.

— 65. „IN DE GOUDE LEEUW". Afk. van Spilstraat 5. Zie ook blz. 771 nr. 3.

— 66. „IN DE STERRE 1777". Afk. van Groote Staat 13.

— 68. „IN DEN BOCK 1738". Afk. van Rechtstraat 89. Wijk. Zie ook blz. 776 nr. 92.

183 PASTOORSTRAAT 10. Groote steen met wapenschild en de stadsster van Maastricht en het opschrift:

D.O.M. ET ORDINI S.S.P.Q. MOSAETRAJECT.
FUNDUM MONASTERII DOMIBUS PUB: PECUN:
COEMPTIS ET DIRUTIS D.D. 1611

Zeer waarschijnlijk afkomstig van het Capucijnenklooster, waarvan de bouw in 1611 met steun van de overheid begonnen werd.

184 PLANKSTRAAT 23. Aan de tuinzijde gedenksteen met tijdvers:

S.nICoLaVs Vera VIpVLsVs CeDIt s.MarIae VIrgInI.

Dit doelt op de afbraak van de voormalige St. Nicolaaskerk. De steen is afkomstig van de vroegere pastorie van deze kerk, welke hier eens stond.

185 SPILSTRAAT 4. Steen met de voorstelling van de zon; herplaatst in den oorspronkelijken gevel.

186 TONGERSCHE STRAAT 38. In 1952 ontdekt steentje met de voorstelling van een vogel (pelikaan?)

Herplaatste gevelsteenen te Wijk.

187 HOOGEBRUGSTRAAT 17. Uithangteeken in den vorm van een scheerbekken, aangebracht in 1952.

— 74. „IN DEN GROENEN STAEDELEER", in 1952 weer op de oorspronkelijke plaats aangebracht. Vgl. blz. 729 nr. 60 met onjuist onderschrift.

188 RECHTSTRAAT 102. „IN HET POSTHOORN 1766". Afk. uit den kelder van dit perceel en in een zijgevel daarvan, in de Kalminkstraat, herplaatst.

— 94. In den gevel ontdekt een steen met drie geschilderde gouden leeuwen op rood veld en Anno 1751, links en rechts geflankeerd door twee jaartalsteenen 17 — 58.

— 46. Steen met de voorstelling van een wortel. Afk. van Rechtstraat 27. Wijk.

Afb. 738. Het Oostelijk deel van Maastricht met de voorstad Wijk, maquette door Larcher d'Aubancourt, 1748-1752 [1]), in het Hôtel des Invalides te Parijs (Vgl. afb. 568).

VERDERE AANVULLINGEN.

blz. 593, regel 13 van beneden: Groote Staat 9. De spil van de trap en enkele andere onderdeelen bevinden zich thans in het Museum.
blz. 594: Gevelsteen „IN DEN LANSCROON", met gekruiste lansen (!) en een kroon.
blz. 602, onderaan: St. Jacobstraat 8, verkeert in de uiterste staat van verval.
blz. 617, nr. 17: Brusselsche Straat 77. De schamppalen van de koetspoort zijn verdwenen.
blz. 619, nr. 25: Jodenstraat 1. Poort verdwenen.
blz. 621, nr. 32: Kleine Gracht 39—41. Middenpartij en linkergedeelte van den gevel vervangen door nieuwbouw.
blz. 621, nr. 35: O. L. Vrouweplein 18. Reeds eerder bedorven door het wegbreken van een der ramen, is dit huis in 1951 (!) door het platkappen van de profielen en de guirlande van de bekroning redeloos en reddeloos vernield!
blz. 621, nr. 36: O. L. Vrouweplein 17. Achtergelegen woning gesloopt.
blz. 622, nr. 38: Raamstraat 45. De vleugels zijn gesloopt.
blz. 625, nr. 48: St. Servaasklooster 40, gesloopt.

---

[1]) Larcher d'Aubancourt vervaardigde ook een maquette van Namen. Vgl. Josy Muller, Le plan en relief de Namur in: l'Armée, la Nation, Belg. Milit. Tijdschr. van Dec. 1949.

blz. 629, nr. 58: Eikelstraat 1 is onlangs fantasievol „gerestaureerd".
blz. 631, nr. 65: Bogaerdenstraat 26, gesloopt.
blz. 631, nr. 72: Breulingstraat 39, gesloopt.
blz. 633, nr. 89 en afb. 596: Hoenderstraat 24. Met verf besmeerd en gedeeltelijk verknoeid.
blz. 639, nr. 111: Markt 33. Achtergelegen woning gesloopt.
blz. 639, nr. 116: Zie opm. bij blz. 621, nr. 36.
blz. 641, nr. 142: Bogaerdenstraat 52, hoofdgestel verdwenen.
blz. 642, nr. 165: Heggestraat 14, gesloopt.
blz. 645, afb. 608: Gevelsteen van het huis De Ridder herplaatst aan de voorzijde.
blz. 645, nr. 176, afb. 610: Bonnefantenstraat 5, onlangs gerestaureerd.
blz. 646, nr. 178: Boschstraat 70. In- en uitgezwenkte dekstukken verdwenen.
blz. 646, nr. 181: Ezelsmarkt 2—4, onlangs gesloopt en in den ouden vorm herbouwd.
blz. 648—649, nr. 190: Lenculenstraat 33 is sinds 1951 hoofdgebouw van de Jan van Eyck-academie. De voorgevel is geheel vernieuwd en de ingangspartij vermoedelijk modern. De laatste twee traveeën van het gebouw zijn waarschijnlijk weer iets jonger dan de rest. Afb. 615 is van vóór de restauratie.
blz. 651, nr. 199: St. Pieterstraat 48, pui modern.
blz. 651, nr. 203: Groote Staat 56, gesloopt.
blz. 657, nr. 225: zie opm. bij blz. 646, nr. 181.
blz. 657, nr. 231: Koestraat 16, tezamen met 14 tot één geheel gerestaureerd.
blz. 657, nr. 233: zie opm. bij blz. 622, nr. 38.
blz. 661, nr. 276: Vrijthof 31, paneelvullingen verdwenen.
blz. 661, nr. 280: zie opm. bij blz. 651, nr. 203.
blz. 662, nr. 299: Kersenmarkt 8, onlangs gerestaureerd.
blz. 662, nr. 304: Kesselskade 64, met verdieping verhoogd; pui modern.
blz. 662, nr. 305: Capucijnenstraat 15, gesloopt.
blz. 668, nr. 366 en blz. 669, nr. 375: Achter het Vleeschhuis, hoek Kersenmarkt, onlangs tot één geheel gerestaureerd met Kersenmarkt 10; de vensters teruggebracht in den oorspronkelijken staat.
blz. 670, nr. 382: Stokstraat 1, gesloopt.
blz. 670, nr. 389: Markt 17. Pui onlangs in den geest van de eerste verdieping — vensters met frontons; dus onjuist — vernieuwd.
blz. 673, nr. 404: Groote Gracht 29. Een der koperen deurkrukken is vernield.
blz. 673, nr. 405: zie opm bij blz. 622, nr. 38.
blz. 675, nr. 411: Kleine Gracht 30. Nieuwe winkelpui.
blz. 677, nr. 421: O. L. Vrouwekade 4. Stucpaneelen met takken in krans beschadigd.
blz. 679, nr. 433: Groote Gracht 56. Nieuwe winkelpui. Afb. 651 van vóór de wijziging.
blz. 679, nr. 435: Groote Staat 29. Onderpui thans geheel nieuw.
blz. 680, nr. 440: Markt 14. Nieuwe pui.

blz. 682: Vrijthof 44, afb. 658 van vóór de verbouwing.
blz. 684, nr. 453: Spilstraat 5. Pui nieuw; gevelsteen herplaatst Markt 65.
blz. 687, nr. 459: Leeuwenmolen buiten gebruik.
blz. 687, nr. 460: Molen aan den Heksenhoek zeer vervallen.
blz. 688, Museum, thans genaamd Limb. Museum voor Kunst en Oudheden en gevestigd in het voormalige Bonnefantenklooster, Ezelsmarkt.
blz. 689, de nabootsing van den, uit grint gevormden, grafheuvel van Savelsbosch (Gronsveld) is opgeruimd.
Onder V Glaswerk: een met gekleurde glasdraden versierd vaasje door den z.g. „Meister der Schlangenfaden", Keuls werk gevonden te Stein.
blz. 691. Een derde doopvont, fragmentarisch bewaard, n.l. een gedeelte van een achthoekige kuip met een der hoekmaskers, Gothisch, XIV?, afkomstig uit Halen.
blz. 714: De moderne O. L. Vr. v. Lourdeskerk in het Wittevrouweveld, bezit: Eiken preekstoel, XIXA, afkomstig uit Nieuwerkerk a/d IJsel; de kuip versierd met reliefvoorstellingen van de Evangelisten. Orgel, XIXA, afkomstig uit Westkapelle (Z).
blz. 719, nr. 5: Ruiterstraat 15, gesloopt.
blz. 721, nr. 18: Brugstraat 58. De steen met 1673 is verdwenen.
blz. 721, nr. 21: Rechtstraat 12. Slotplaat verdwenen.
blz. 722, nr. 22: Ruiterstraat 11, gesloopt.
blz. 729, nr. 64: Rechtstraat 63, thans ontpleisterd.

CORRIGENDA

blz. 57, r. 6 en 7 en blz. 94, r. 9: De aanval *afgeslagen* door H. v. G. en A. v. D.
blz. 214, r. 3, 4 en 5 v.o.: Invullen resp. 290, 289 en 288.
blz. 552, afb. 521: Zie opm. op blz. 706, nr. 4.
blz. 287, r. 5: 52 wordt 55.
blz. 600, r. 5 v.o.: 28 wordt 13.
blz. 614, nr. 9 en afb. 575: 6—8 wordt 18—20.
blz. 615, r. 18: De andere vleugel wordt: Het andere pand.
blz. 619, nr. 20: 3 wordt 3, 5, 7.
blz. 625, nr. 54 en blz. 626, afb. 590: 47 wordt 46—47.
blz. 628, r. 4 v.o.: aan het einde invoegen: vgl. afb. 664 en 665.
blz. 631, nr. 62: 6—8 wordt 18—20.
blz. 631, nr. 66: Bonnefantengracht wordt: Bonnefantenstraat.
blz. 633, nr. 85: 8 en 10 wordt 8 en 8a.
blz. 639, nr. 119: 17 wordt 16—17.
blz. 646, afb. 610: Bonnefantengracht wordt: Bonnefantenstraat.
blz. 652, nr. 207: 17 wordt 16—17.
blz. 652, nr. 208: Ionische wordt Toscaansche.
blz. 656, nr. 216: XIXa wordt XXa.
blz. 658, nr. 246: 3 wordt 3, 5, 7.
blz. 659, nr. 253: 12 wordt 10—12.
blz. 660, nr. 265: nr. 393 wordt nr. 394.
blz. 661, nr. 282: 53 wordt 52—53.
blz. 661, nr. 294: Smedenstraat/Kersenmarkt wordt Smedenstraat 28.
blz. 663, nr. 311: nr. 391 wordt nr. 392.
blz. 664, nr. 327: 60 wordt 66; Brusselsche straat 38 vervalt.
blz. 668, nr. 372: 4× drie vensters wordt: 3 × vier vensters.
blz. 669, nr. 380: 10 wordt 10—12.
blz. 670, nr. 384: 234 wordt 235.
blz. 670, nr. 385: de dakkapel behoort bij Vrijthof 31.
blz. 675, nr. 413: de verwijzing naar afb. 559 wordt 655.
blz. 685, nr. 455: 47 wordt 46—47.
blz. 690, r. 5: wagen wordt drievoet.
blz. 691, afb. 664 en 665: een huis wordt: het voorm. „Huis der Edelen".
blz. 692, r. 1: ibid.: achter afb. 664 en 665 invoegen: vgl. afb. 591.
blz. 692, 2de alinea, r. 2: om 1526 wordt: XVd.
blz. 694, r. 16: achter diptiek invoegen: van ivoor.
blz. 694, r. 17: 0,35M wordt 0,035M.
blz. 718, afb. 686: Hoogebrugstraat wordt Rechtstraat.
blz. 719, nr. 3: nr. 32 wordt nr. 31.
blz. 719, nr. 7: afb. 688 wordt afb. 689.
blz. 723, nr. 30: 1786 wordt 1765.
blz. 723, nr. 35: 1700 wordt 1710.
blz. 728, nr. 55: Hoogebrugstraat 26 wordt Rechtstraat 26: A 1.92 wordt A 16.2.
blz. 729, nrs 57, 58, 59, 60 en afb. 699: Hoogebrugstraat 58, 66, 68, 68a, 70, 78, 81, 82, 84, 94, alle in de Rechtstraat. 84 met gevelsteen wordt: 82 met gevelsteen. Zie ook blz. 784, nr. 187.

AANVULLENDE LITERATUURLIJST.[1]

ALGEMEEN.

Geschiedenis en Stadsontwikkeling.

N. BOERMA, Geschiedenis en beplanting van het stadspark, Maastricht, 1937 (gestencild). — E. FRANQUINET, Hoe het Maastrichtsche stadspark er vroeger uitzag, Nedermaas, 1933/34, blz. 110. — Dezelfde, Het Maastrichtsche Vrijthof, Nedermaas, 1926, blz. 8. — F. L. GANSHOF, Over stadsontwikkeling tusschen Loire en Rijn gedurende de Middeleeuwen, Verhandelingen Kon. Vlaamsche Acad. v. Wetensch., Afd. Lett. en Schoone Kunsten, Antwerpen, 1941. — Gedenkboek der Ned. Herv. Gemeente te Maastricht 1632-1932, Maastricht, 1932. — H. C. W. HOEGEN, Maastricht, Maastricht, 1947, hoofdst. II en III. — A. KESSEN, Over de historisch-topografische ontwikkeling van Maastricht's plattegrond, Publications de la Soc. hist. et arch. dans le Limbourg, 1942/46, blz. 197. — Dezelfde, De Historische schoonheid van Maastricht, 3de druk, Amsterdam, 1947. — J. TH. LENARTS, Gegevens over Maastrichtsche kloosters, medegedeeld en toegelicht door E. C. M. Batta, Maasgouw, 1940, blz. 11. — E. VAN NISPEN TOT SEVENAER, Maastrichtsche grafsteenen, Publications de la Soc. hist. et arch. dans le Limbourg, 1931, blz. 385; 1932, blz. 123; 1935, blz. 231; 1936, blz. 297; 1938, blz. 193; 1939, blz. 201; 1940, blz. 123; 1941, blz. 271. — G. PANHUYSEN, Studiën over Maastricht in de dertiende eeuw, Maastricht, 1933. — J. SCHAEPKENS VAN RIEMPST, Het oude Tricht, Eenige bijzonderheden omtrent straten, pleinen en bewoners, Publications de la Soc. hist. et arch. dans le Limbourg, 1931, blz. 187; 1932, blz. 71 en 1933, blz. 63. — D. C. VAN SCHAIK, Maastricht in het midden der 18e eeuw [maquette te Parijs; afb. 568 en 738], Maasgouw, 1937, blz. 25. — M. SCHOENGEN, Monasticon Batavum, Amsterdam, 1941/42. — J. TESSER, De naam „Vrijthof", Maasgouw, 1944/45, blz. 6.

Architectuur, Beeldende Kunsten, Kunstnijverheid.

J. DE BORCHGRAVE D'ALTENA, Les caractères de l'art mosan au moyen âge, Bull. de l'Instit. arch. de Liège, 1949/50, blz. 61. — M. DEVIGNE, La sculpture mosane du XIIe au XVIe siècle, Parijs—Brussel, 1932. — H. EICHLER, Goldschmiedekunst an Rhein und Maas bis zur Stauferzeit, Trierer Zeitschr., 1935, blz. 168. — O. VON FALKE en E. MEYER, Romanische Leuchter und Gefässe, Berlijn 1935 — S. J. FOCKEMA ANDREAE, E. H. TER KUILE en M. D. OZINGA, Duizend Jaar Bouwen in Nederland, dl. I, Amsterdam, 1948. — S. GEVAERT, L'orfèvrerie mosane au moyen âge, Brussel, 1943. — S. COLLON-GEVAERT, Histoire de l'art du métal en Belgique, Brussel, 1951 — E. H. TER KUILE, De torens van Nederland, Amsterdam, 1946 — A. PUTERS, Parallèle des architectures mosanes de Liège et de Maestricht, Maasgouw, 1950, blz. 98. — J. J. M. TIMMERS, Houten beelden, Amsterdam, 1949 — Dezelfde, Ontwikkelingsproblemen der Maaslandse kunst, Academiedagen, 1952—.

---

[1]) Deze lijst wil geen aanspraak maken op volledigheid; zij geeft een keuze uit de voornaamste publicaties, verschenen sinds de uitgave der eerste vier afleveringen en voorts eenige oudere publicaties, welke nog niet vermeld werden.

A. VOOR- EN VROEGHISTORISCHE EN ROMEINSCHE OUDHEDEN.

(blz. 26 e.v.)

A. W. BYVANCK, Nederland in den Romeinschen tijd, Leiden 1943, blz. 474, 713. — Dezelfde, Opgravingen en onderzoekingen in de jaren 1935-1939, Bull. Ned. Oudheidk. B., 1938, blz. 81. — W. GOOSSENS, in Oudheidk. Meded. Rijksmus. Leiden, 1927, blz. 55 — E. NIJST, in Maasgouw, 1930, blz. 42; 1932, blz. 18. — A. SCHILLINGS, Kessel of Maastricht, Nedermaas, 1937/38, blz. 205. — J. SPRENGER, in Maasgouw, 1934, blz. 35; 1951, blz. 22. — Dezelfde, Beknopt overzicht der voor- en vroeghistorische oudheden en hun vindplaatsen in de gemeente Maastricht, Oudheidk. Meded. Rijksmus. Leiden, 1948, blz. 15. — W. SPRENGER, in Maasgouw, 1930, blz. 8, 59, 70; 1932, blz. 46; 1933, blz. 72 — W. VERMEULEN, Oud-Maastrichtsche vondsten in de laatste jaren, Maasgouw, 1935, blz. 61. — Dezelfde, in Maasgouw, 1938, blz. 33; 1939, blz. 34.

Grafkelder (blz. 33); vroeg Christelijk?

Vgl. Maasgouw, 1930, blz. 51. — Gildeboek, 1931, blz. 29.

B. VERDEDIGINGSWERKEN. (blz. 54 e.v.)

P. F. H. MASCHEK, Gesch. v. h. Korps Nederl. Mineurs en Sappeurs, Zaltbommel, 1853. — A. MINIS, Maestricht, ses fortifications, Chronique du Vieux Liège, 1950, blz. 252 — J. J. MORREAU, in de Gazet van Limburg, 7 Jan., 11 Febr., 3 Maart, 14 Maart, 13 April, 19 Mei en 8 Oct. 1950 en 17 Maart 1951. — Dezelfde, Militaire sorties der voorm. vesting Maastricht, Maasgouw, 1952, blz. 36. — Dezelfde, Kleine militaire bouwwerken in de oude vestingwal achter het klooster der Jezuïeten, Maasgouw, 1952, blz. 78. — W. H. SCHUKKING, De oude vestingwerken van Nederland, Amsterdam, 1941. — W. H. SCHUKKING en F. VERMEULEN, Over de oude vestingbouw in Nederland in de XVIde, XVIIde en XVIIIde eeuw, Oudh. Jaarb., 1937, blz. 1, 59. — W. SPRENGER, Oude walmuur nabij de papierfabriek te Maastricht, Maasgouw, 1926, blz. 20.

Tweebergenpoort (blz. 67), gesloopt in 1926.

J. SCHAEPKENS, in Publications de la Soc. hist. et arch. dans le Limbourg, 1933, blz. 67. — W. SPRENGER, in Maasgouw, 1926, blz. 46.

C. BRUGGEN, GEDENKTEEKENEN. (blz. 91 e.v.)

Maasbrug (blz. 91, e.v.), gerestaureerd in 1932/33 en na oorlogsschade. in 1948.

A. J. A. FLAMENT, Eene schilderij van de Maasbrug door de Nederl. schilder Joris van der Haagen, Bouwwereld, 1923, blz. 93. — W. DE HAAN, Oude Maasbrug Maastricht, merkwaardige ontdekking, Heemschut, 1934, blz. 107. — A. KESSEN, Jan van Eyck, De Madonna van Kanselier Rolin en Maastricht, Maasgouw, 1943, blz. 2. — A. H. CORNETTE, Jan van Eyck en O. L. Vrouw van den kanselier Rolin, Elsevier's Maandschrift, 1938, blz. 1 — Dezelfde, in

Jaarb. 1939/41 v. h. Kon. Mus. v. Sch. K. Antwerpen, blz. 85. — E. VAN NISPEN TOT SEVENAER, Heeft Jan van Eyck te Maastricht gewoond, Oudheidk. Jaarb., 1932, blz. 91. — E. A. SERRARENS, Iets over de geschiedenis der Maastrichtsche Maasbrug, Nedermaas 1925/26, blz. 124. — J. J. M. TIMMERS, De achtergrond van de madonna van Rolin door Jan van Eyck, Oud-Holland, 1946, blz. 5.

Voorm. fontein op het Vrijthof.

J. BLONDEN, in Maasgouw, 1934, blz. 3, 13, 31. 37.

D. WERELDLIJKE OPENBARE GEBOUWEN. (blz. 96 e.v.)

Voorm. Brabantsch (Spaansch) Gouvernement. (blz. 96 e.v.)

J. DE BORCHGRAVE D'ALTENA, A propos des colonnades du palais des princes-évêques à Liège, Chronique archéologique du Pays de Liège, 1927, blz. 3, 42.

Gouvernement (blz. 103 e.v.), in 1934 vervangen door het huidige, door Ir G. C. Bremer ontworpen gebouw.

Vgl. o. a.: G. C. BREMER, in Ingenieur, 1935, B 203 en C. E. W. VAN PANHUYS, in Ingenieur, 1935, A 236.

Stadhuis. (blz. 118 e.v.)

G. A. C. BLOK, Pieter Post, Siegen, 1937. — P. DOPPLER, De klokken van het klokkenspel van het raadhuis te Maastricht, Maasgouw, 1929, blz. 32 — A. HULLEBROECK, Histoire de la tapisserie à Audenarde du XVe au XVIIIe siècle, Oudenaarde, 1938, blz. 137. — A. KESSEN, Het Maastrichtsche stadhuis. De eerste in druk verschenen afbeeldingen, Maasgouw, 1942, blz. 14. — Dezelfde, De wandtapijten in het stadhuis van Maastricht, Maasgouw, 1942, blz. 65. — H. KÖNIGS, Das Gut „Der grosse Bau" mit den Wandstuckbildern Gaginis, Zeitschr. des Aachener Geschichtsvereins, 1939, blz. 200. — J. VAN OPPEN, Schilderij uit 1499 op het raadhuis te Maastricht, Maasgouw, 1934, blz. 53 — A. PUTERS, Le stucateur Gagini, Chronique arch. du Pays de Liége, 1949, blz. 77. — F. TIMMERMANS, Luidklokken en beiaarden in Nederland, Amsterdam, 1944, blz. 67, 102. — J. J. M. TIMMERS, De Maastrichtsch-Luiksche schildersfamilie Coclers, Publications de la Soc. hist. et arch. dans le Limbourg, 1940, blz. 139. — G. T. VAN YSSELSTEYN, Geschiedenis der tapijtweverijen in de Noordelijke Nederlanden, Leiden, 1936; dl. I, blz. 165, 196; dl. II nrs. 871, 884, 885. — Dezelfde, Bij het afnemen en reinigen der tapisserieën van het raadhuis te Maastricht, Maasgouw, 1942, blz. 73.

E. KERKELIJKE GEBOUWEN. (blz. 147 e.v.)

Voorm. Kloosterkerk van de Beyaard. (blz. 154 e.v.)

J. KLEYNTJENS, in Maasgouw, 1933, blz. 31 en Navorscher, 1933, blz. 234, 241.

Voorm. Bonnefantenklooster. (blz. 156 e.v.)

N. DE JONG, Korte geschiedenis van het Bonnefantenklooster. Maastricht (1951).

Voorm. Dominicanenkerk. (blz. 164 e.v.)

Publications de la Soc. hist. et arch. dans le Limbourg, 1870, blz. 143. [In 1506 stortte tijdens een onweer de dakruiter neer].

Schilderingen. (blz. 176, noot 1.)

P. CLEMEN, Gotische Monumentalmalereien, dl. I, blz. 36, noot 130; blz. 37, noot 31. [Keulsche invloed; overeenkomst met muurschilderingen van 1327 in St. Croix-en-Forez; te vgl. met XVde eeuwsche schilderingen in de Dom van Regensburg].

Voorm. Franciscanenkerk. (blz. 190 e.v.)

Bouwgeschiedenis. (blz. 201 — 202)

A. SCHAEPKENS, in Annales de l'Académie d'Arch. de Belgique, 1853, blz. 262. [Vermelding van het jaartal 1298 op een der pijlers. Op een teekening in het Rijksarch. te Maastricht draagt de eerste pijler aan de Noordzijde evenwel het jaartal 1291!]

Fransche of Waalsche Kerk. (blz. 208 e.v.)

W. C. QUARLES VAN UFFORD, in Bull. de la Comm. de l'histoire des églises Wallones, 1932, blz. 5.

St. Janskerk. (blz. 215 e.v.)

Publications de la Soc. hist. et arch. dans le Limbourg, 1870, blz. 14. [Kerkbrand en toren-instorting in 1390]. — A. VERHOEVEN, De St. Janskerk te Maastricht, Maastricht (1948).

Voorm. Jezuïetenkerk en -klooster. (blz. 234 e.v.)

J. NOTERMANS, in Nedermaas, 1937/38, blz. 72, 153, 176, 228; 1938/39, blz. 37. — J. TESSER, De Jezuïeten te Maastricht, Maastricht, 1952. — B. H. M. VLEKKE, in Maasgouw, 1939, blz. 27, 40.

Voorm. Kruisheerenkerk en -klooster. (blz. 241 e.v.)

S. PETERS, in Nedermaas, 1929, blz. 75, 94. — JAC. BREUER en YV. DUPONT, Guillaume de Jonckeu, un sculpteur liégeois du XVIe siècle, z. p., 1929. [Over het Sacramentshuis, dat thans in het Museum bewaard wordt].

Luthersche Kerk. (blz. 258—259.)

J. SCHAEPKENS VAN RIEMPST, in Publications de la Soc. hist. et arch. dans le Limbourg, 1932, blz. 107. [In 1682 verkregen de Lutherschen toestemming een schuur in de Raamstraat als kerk te gebruiken. In 1689 werden hun „tot bouwinghe der Kercke" 100 pattacons gegeven].

St. Matthiaskerk. (blz. 259 e.v.)

P. DEJONG, Het orgel in de H. Matthiaskerk te Maastricht, Maasgouw, 1950, blz. 2, 20; 1951, blz. 1 — P. DOPPLER, Klokken van de St. Matthiaskerk te Maastricht, Maasgouw, 1931, bl. 57.

Gesticht De Nieuwenhof. (blz. 278 e.v.)

J. BLONDEN, De bouw van het schip der kerk van den Nieuwenhof te Maastricht 1493—1494, Maasgouw, 1927, blz. 14. — G. PANHUYSEN, De kerk en het klooster van den Nieuwenhof te Maastricht, Maasgouw, 1929, blz. 55.

St. Servaas (blz. 291 e.v.) en **O. L. Vrouwekerk.** (blz. 467 e.v.)

Architectuur.

A. FUCHS, Entstehung und Zweckbestimmung der Westwerke, Westfäl. Zeitschr. f. vaterländische Geschichte und Altertumskunde, 1950, blz. 227. — O. GRUBER, Das Westwerk, Zeitschr. d. Ver. f. Kunstwissenschaft, 1936, blz. 149. — Dezelfde, Westwerke als Symbole des kämpfenden deutschen Christentums, Kunst und Kirche, 1940, Heft 4, blz. 53. — H. E. KUBACH, Spätromanische Westbauten des Maaslandes, Kunstchronik, 1949, blz. 211. — H. E. KUBACH en A. VERBEEK, Die Vorromanische und Romanische Baukunst in Mitteleuropa, Literaturbericht 1938-1950, Zeitschrift für Kunstgesch., 1951, blz. 124. — E. LEHMANN, Der frühe deutsche Kirchenbau, Berlijn, 1938, blz. 124. — E. O. M. VAN NISPEN TOT SEVENAER, in Leven en Werken, April 1941, blz. 15 [De O. L. Vrouwekerk, blz. 523, noot 1, vergeleken met Wissel (Rheinl.) en Rolduc]. — M. D. OZINGA, De Romaanse kerkelijke bouwkunst, Amsterdam, 1949 — W. RAVE, Sint Servaas zu Maastricht und die Westwerkfrage, Westfalen, 1937, blz. 49. — A. VERBEEK, Romanische Westchorhallen an Maas und Rhein, Wallraf-Richarts Jahrb., 1936, blz. 59. — R. WALLRATH, St. Servatius in Maastricht, Zwischen Rhein und Maas = Rheinische Kulturgeschichte, dl. 3, Keulen, 1942, blz. 97.

St. Servaas, Geschiedenis. (blz. 291 e.v.)

J. BRASSINE, Monuments d'art mosan disparus, Reliquaire d'Eginhart [voorheen in St. Servaas], Bull. de la Soc. d'Art et d'Histoire du Diocèse de Liège, 1938, blz. 155. — P. DOPPLER, Verzameling van charters en bescheiden betrekkelijk het vrije rijkskapittel: Lijsten van proosten, dekenen en kanunniken, Publications de la Soc. hist. et arch. dans le Limbourg, 1930, blz. 201; 1931, blz. 247; 1932, blz. 251; 1933, blz. 95; 1934, blz. 227; 1935, blz. 19; 1936, blz. 141; 1937, blz. 191; 1938, blz. 33; 1939, blz. 93. — Dezelfde, in Maasgouw, 1937, blz. 48 en 1938, blz. 21. — J. YERNAUX, Les Von Trier, fondeurs de cloches et d'artillerie a Liège [Hans von Trier leverde in 1555 een klok voor St. Servaas], Chronique arch. du Pays de Liège, 1937, blz. 6.

St. Servaas, Noodkist. (blz. 395 e.v.)

E. POLAIN, Les grands artistes mosans, Godefroid de Claire, Bull. du Vieux Liège, 1940, blz. 1, 26, 63.

St. Servaas, Paramenten. (blz. 439 e.v.)

B. JANSEN, Laat Gotisch borduurwerk in Nederland, 's-Gravenhage, 1947. nrs 79, 80, 81, 82.

St. Servaas, Klokkenspel. (blz. 450).

P. DOPPLER, in Maasgouw, 1936, blz. 23; 1938, blz. 47 — F. TIMMERMANS, Luidklokken en beiaarden, Amsterdam, 1944, blz. 70, 84, 102.

O. L. Vrouwekerk, Vroegere Romaansche Kloostergang.

J. J. M. TIMMERS, Een merkwaardige reeks kapitelen in het Museum te Maastricht, Maasgouw, 1953.

O. L. Vrouwekerk, Reliekhouder. (blz. 554, nr. 18.)

BJÖRN HOUGEN, An Anglo-nordic drinking horn from Holland, Supplement to Viking, 1939. — A. A. ROES, A drinking horn of the Viking period, Verhandelingen d. Kon. Ned. Akad. van Wet., Afd. Lett., Amsterdam, 1940.

O. L. Vrouwekerk, „Patriarchaalkruis” (blz. 558 e.v., nr. 38) en *„Kruis van Constantijn”.* (blz. 562, e.v., nr. 39).

M. THEWISSEN, Twee byzanthijnsche H. Kruisrelieken uit de schat der voorm. kapittelkerk van O. L. Vrouw te Maastricht, Maastricht, 1939. [N. B. de juiste hoogte en breedte van het „Patriarchaalkruis” zijn 38,3 cm en 24,5 cm].

REGISTERS

OPMERKINGEN BETREFFENDE DE INRICHTING VAN DE REGISTERS

Bij alfabetische rangschikking van de namen van personen en plaatsen golden de ij voor i gevolgd door j, en de c die ook als k wordt uitgesproken voor een k. De namen van God, de Christus, heiligen, bijbelsche en mythologische personen vindt men in het zaakregister.

Een cursief gedrukt overzicht van alle beschreven woonhuizen van Maastricht en Wijk is straatsgewijs verwerkt in het topografische register onder deze beide plaatsnamen.

Een afzonderlijk register van afbeeldingen en platen is niet in dit werk opgenomen daar de tekst steeds naar de gezochte afbeeldingen en platen verwijst.

ALGEMEEN PERSONENREGISTER

Bladz.

Aa, wapen — van der 228
Aartsen, Pieter, schilder XVI 393
Ablaing van Giessenburg, wapen — d' . . . 14
Absil, Anna Joquent, XVIII 574
Absil, François Dieudonné, XVIII 574
Absil, Gerardus Josephus, steenhouwer, XVIII 573, 574
Achrlen, Guilhelmus van, kannunik, XVII . 370
Achrlen, Guilhemus van, wapen 370
Adelbertus, merovingisch muntmeester . . . 18
Adolf van Altena, aartsbisschop, XII 508
Adrianus IV, paus, XII 733
Aecken, Peter Wijenhoofft van, XVI 539
Aecken, Syger Clement van, XVI 539
Aggere, Petrus ab, geestelijke, XVI 528
Agrippa 3
Aken, gebroeders van, XIV 608
Aken, Renerus van, XIII 528, 529
Aken, Theodericus van, XIII 528, 529
Alards, wapen 232
Alardtz, Hedwig (geboren — von Vucht), XVII 257
Alardtz, Joris, XVI 257
Alardtz, Maria, XVI 257
Albert van Leuven, bischop, XII 509
Albuinus, graaf, IX, X 5
Alexander, restaurateur, XX 151
Alexander Farnese, hertog van Parma, XVI . 8, 190, 260, 272, 403
Aleydis, begijn, XIII 57, 165
Aleydis, echtgen. van Wiricus, XIV 165
Alpaïde 697
Aluvefa, V 468

Bladz.

Alva, hertog van 8, 760
Amabeles, V 468
Amstenrade, Mechtildis van, echtgen. van Librecht van Hulsberg Schaloen . . . 707, 710
Ancion, Remigius, orgelmaker, XVII . . . 528
Angelus, pauselijk afgezant, XV 279
Anckers, broeder Simon, XV 283
Antonius, keizer 177
Appeltoern, wapen 229
Aquis, de (zie van Aken).
Aren, Cyrus van, geestelijke, XVIII 277
Argenteau, d' (zie Erkentele).
Arnold van Horne, bisschop, XIV 70
Arnoldus, priester XIV 67
Arnulf, keizer, IX 5
Aspremont — Lynden, Anna Antoinette gravin d', echtgen. van Claudius Serclaes, graaf van Tilly, XVIII 710, 713
Aspremont de Reckheim, gravin d', XVIII . 49
Asseliers, wapen 375
Aubancourt, Larcher d', XVIII 785
Augustus, keizer 42
Austrasie, hertog van, VII 248
Ayala, wapen 228
Aylva, Hans Willem, baron van, XVIII 104, 105, 204
Baar, Mgr van 395
Balderik, bisschop, XI 471, 472
Baré de Comogne, de 430
Barnewick, wapen 370
Barocci, Federigo, schilder, XVII 392
Bartland, wapen 370
Bauhusius, Bernardus, Jezuïet, XVI, XVII 558, 560

Bladz.

Bayar van Namen, D. G., beeldhouwer, XVIII 378
Bayart de Gandavo, Johannes, XIV 154
Bayer, Georges, beeldhouwer, XVIII 294
Beauvois, XVI 767
Beeckman, Nicolaas, XVII 572, 573
Beguin, (Beghin), Louis, XIX 741
Beckers, Beatrix Ursula, XVIII 532
Beckers, Catharina, XVII 706
Beckers, Frans, XVII 736
Beckers, Joannes, koopman, XVIII 532
Beckers, Servatius, keurmeester, XVIII . . . 273
Beckers van Herenthals, Walter, prior, XVI . 242
Bekkers, J. J., schilder 697
Belgens, wapen 232
Bellomonte, Simon de, schilder, XVII 23, 150, 268
Beluen, wapen 232
Bergaigne, Josephus de, aartsbisschop, XVII. 744
Berg van der, buitenburger, XIII, XIV . . 607
Bergh, Hermanus Fredericus graaf van den, XVII. 167, 375, 376
Berghe genaemt Trips, Hieronymus, XVII . 597
Berghes, Robert de, bisschop, XVI 566
Bernelle, Jehenne, XV 608
Bernini, beeldhouwer, XVII 588
Bertran, Agnes, XVI, XVII 571
Best, wapen 372
Best, Johannes de, kanunnik, XVII 373
Best, Theodericus Mathieu de, kanunnik, XVII 373
Bettonville, XIX 741
Beukel, wapen 374
Beusdaal, Herman van, XIV 731
Beyer, Jan de, teekenaar, XVIII 91, 93, 118, 268 467, 698
Beyssel, Nicolaas, kanunnik, XV, XVI 371, 767
Bieberstein Rogalla Zawadski, C. A. baron de XIX 385 386
Biesmans, Lambert, secretaris der stad, XVII. 593
Biessen, geslacht— van den 745
Biessen, Ghijsbert van den, muntmeester, XIV 21
Bloemaert, Abr., schilder, XVII 386
Blommart, Maria, XVI, XVII 284
Bodel Nijenhuis 23, 84
Bodinx, Oda, XIV 287
Boermans, wapen van — bisschop 266
Bogaert, betaalmeester, XVIII 122
Bochoven, wapen 228
Bocholz, geslacht — van, XVII 231, 766
Bock van Lichtenberg, Alijde, XV 765
Bock van Lichtenberg, Rogier, XV 759
Bock van Lichtenberg, wapen 766
Bocken, P. L. 752
Bol, Ferdinand, schilder, XVII. 697
Bombay, Lambert, XVII 713
Bonten, Pauwel, betaalmeester, XVI 8
Bonus, kluizenaar 178
Boomhouwer, XVII, XVII 582
Boomhouwer, Maria Elisabeth, XVIII . . . 233
Booms, Maria, XVII 210
Boonen, wapen 274, 375
Boonen, Engelbertus, kanunnik, XVII . . . 374
Borch, Katrijn van der, XV 252
Borght, Frans van der, tapissier, XVIII . 137—140

Bladz.

Borgneval, wapen 228
Borgognoni, Filippo, edelsmid, XIX 560
Borsele, wapen 228
Bossier, Jan de, steenhouwer, XVII . 121, 135
Bouge, Frans de, beeldhouwer, XVIII . . . 294
Bouillon, kardinaal van, XVII 235
Bouma, C., teekenaar, XIX 73
Boumann, Henricus Franciscus, decaan, XVIII 505
Bounam, geslacht de, XVII 745
Breda, Wilhelm van, XV 529
Breughel, de jonge, Pieter, schilder XVI, XVII 697
Breuls, Johannes Everharts Nicolaus, XVII . 233
Brienen, Albertina van, XIX 697, 731
Brienen, Isabella van, XIII 278
Brienen, Karel van, XVII 697, 731, 745
Broecken, Libertus van, bisschop, XV. . . . 242
Broerkens (Bruelkens) (alias Middelhoven), Lambertus, XV 578
Brom, Jan, kopergieter, XIX 364
Bronckhorst-Batenburg, heeren van. 609
Bronkhorst, wapen 370
Bruyn, H. Gerard de, stichter van de Beyaard, XVI 155
Brunnyncx, Conrart de, XVI 571
Brunnyncx, wapen 571
Budel, Willem van, betaalmeester, XV . . . 111
Buel, Joes van, kanunnik, XVII 571
Buel, Maria van, XVI. 252
Buel, wapen 571
Buirette Sr., Daniel, XVII. 231
Bunde Sr., Joost van, XV 155
Bunne, Henrick, XVII 736
Buren, Andries van, XVII. 609
Buren, wapen — van 766
Buyc, Baldewinus, XIV 608
Bylant, Agnes van, XIV 609
Bynsenrode, Johannes de (alias Here), XV . . 230
Caesar 3
Certon, Henri Ab., predikant, XVIII 210
Champagne, J. B. de, schilder, XVIII 131
Chassebras, Jacobus, XVII 574
Chaudet, Antoine Denis, beeldhouwer, XIX . 694
Chestret de Hanefte, baron de, XIX. 20
Chievel, Wilhelm, XV 608
Chiny, Godefridus van, kanunnik, XIV . . . 75
Chiny, wapen 367
Cyrus, Joh. Jac., kanunnik, XVIII, XIX 259, 268, 275, 276, 277, 588
Daems, Cornelius, kanunnik, XVI 570
Daillyghem van Syneg, wapen — van 228
Dallem, Mathys van, schepen, XVII 232
Dannoy, wapen 732
Deceuleneer, P. F., XIX 627
Delruelle, pastoor, XVIII 710
Denijn, J., beiaardier, XX 450
Deplaye, Pierre François, bouwmeester, XVIII 109
Desmarêts, Jues Marie, generaal, XVIII . . 272
Devenle, Johannes, geelgieter, XV 704
Dibbets, baron, opperbevelhebber van Maastricht, XVIII 11, 95, 627
Diepenbrock, wapen 231

Bladz.

Diest, Arnoud van, XIII 57, 94
Dijck, Anton van, schilder, XVII . . 390, 541
Dijck, Jacobus van, geestelijke, XVII 235
Diocletianus 4
Dionysius, Henricus, geestelijke, XVI 234
Dirk III, graaf van Holland, XI 471
Dix, Andreas, pastoor, XVIII 711
Does de Willebois, douairière van der, XIX, XX 656
Dolmans, P. Mattheus, XVII, XVIII 394
Dolmans, Willem, XVII 739, 744
Domaricus, merovingisch muntmeester . 18, 20
Donroede, Johannes Ulricus de, kanunnik, XV, XVI 569
Doyen, Gilles, bouwmeester, XVIII 92, 156, 220, 495, 525, 582
Dries, Elisabeth, XVII 505
Dries, Gerard, burgemeester, XVII . 544, 581
Driesch Proenen, Andries van den, kanunnik, XVI 743
Driesch Proenen, Pieter van den, XVI . . . 743
Drusus 129
Dubieu, Maria Adriana 713
Duchesne, Louis, XVII 210
Duese, la — wapen 227
Dujardin, Jean 713
Dupont, C., schilder, XVIII 542
Durar, XVIII 553
Eberstein, Otto van, proost, XIII 215
Eduard, koning van Engeland 174, 659
Eggheriscat, Mas van, XIII 68
Elderen, Arnold van,scholaster, XV 368
Elderen, Rickalt de 751
Elisabeth van Nassau-Siegen 637
Elven, Tetar van, XIX 244
Emons, Andreas, XVIII 712
Engels, XVIII 211
Eppes, Jan van, bisschop, XIII 190
Eraclius, bisschop, X 469, 470
Erkentele (Erkenteil, Arckenteil of Argenteau) geslacht van 597, 608
Erkentele, Mactel van, XIV 203
Ermingen, I. H. van, edelsmid, XIX 546
Ernoud, Nicolaas, edelsmid, XVII 273
Everard, bisschop, X 746
Everardus, bisschop, XIII 469
Eversdick, wapen 228
Eyck, Jan van, schilder, XV 91, 495
Eycke, Franco van, XIV 97
Eycke, Henrick van, stempelsnijder, XIV . . 21
Eymael, L., edelsmid, XVIII 546
Eymale, Egidius de, XIV 59
Eynatten, Frederik van, XVII 766
Eynatten, Herman van, XVI 756, 766
Eynatten, Jan van, XV 759, 765
Eynatten, Joannes van, proost, XV 359
Eynatten, Maria Florentina van, XVII . . . 760
Eynatten, wapen 766
Eynenbergh, geslacht van, XIV, XV . 615, 750
Eynenbergh, Willem van, XIV 203, 615
Eyssen, Gerardus, kanunnik, XVIII 156
Faën, architect, XVIII 301
Farnese, wapen 403

Bladz

Farriaux, de, veldheer, XVII 10, 104
Farsijn, Jacobus, geestelijke, XVII 505
Feligaridus, VI 468
Fenux, beeldhouwer?, XVI 764
Ferdinand van Beieren, bisschop, XV 746
Ferrier, Johannes, XVIII 541
Finiërs, Mattheus, kanunnik, XVII 573
Flecmans, XIV 71
Flemalle, meester van, XVI 383
Fleming, wapen 370
Flinck, G., schilder, XVII 697
Floris, Frans, schilder, XVI 385
Foort, wapen 231
Fosseroul, Helena Maria Clare de, priores . . 745
Fraiquent, Joanna, XVIII 574
Franciscus, bisschop, XIII 165
Franco, bisschop, IX 469, 470
Francxen, Maria, XVII, XVIII 189
Franquinet, Guil., schilder, XIX 276
Frans I van Lotharingen, keizer 101
Frans I, keizer, XVIII 106
Fraybart, Joannes, kanunnik, XIV 96
Frederik Barbarossa, keizer, XII 508
Frederik Hendrik, prins van Oranje, XVII 9, 23, 636, 760
Frederik Willem van Brandenburg, XVII . . 602, 636, 637
Frencken, Helena, XVIII 582
Frencken, Martinus, XVIII 582
Frenkens, Johannes, kanunnik, XVI 284
Frens, Filmanus de, geestelijke, XII, XIII . 366
Frens, wapen — de 367
Frepont, Gertruit van, XIV 203
Frepont, wapen — van 203
Freuth, Massin de 712
Fruits, wapen 571
Gaesbeke, Hendrik van, XIII 57, 94
Gadet, Servatius Eugenius, kanunnik, XVII 156
Gagini, Petrus Nicolaas, stucwerker, XVIII . 131, 132, 133
Galle, H., schilder, XVII 697
Gallet, Nicolaas, klokkemaker, XVIII 141
Gangelt, Katryn van, XVI 230
Gangelt, Lambert van, schepen, XVI 230
Gansenebgen, wapen 232
Gaulard, Andries, XVII 549
Gaulard, F. A., klokgieter, XIX 549
Gelder, Wyandt van, kanunnik, XVII 369
Geldulfus, proost, XI 293, 433
Gellick, Dirick van, XVI 233
Gellick, Nicolaas van, XV 529, 568
Gellick, wapen — van 233
Gemen, wapen — van 232
George Frederik, prins van Waldeck, XVII 258, 637
Gerard, proost, XIII 293
Gerard van Horne, XIV 260
Gerardus, schilder, XV 291
Gerwinus, XIV 71
Geurts, Godefridus, XVIII 705
Gheyn, A. van den, klokgieter, XVIII 145, 450
Gheyneke, Heynrics van, XIII 68
Ghilis, Maarten, priester, XVII 505

Bladz.

Ghinck, Arnoldus van, XVII 530, 531
Ginck, Godfried van 531
Ghijsen, Jan, schepen, XVII. 230
Ghijsen, Maria, XVII. 711
Ghyer, Hendr. Jac., bouwmeester, XVIII . . 106, 112, 122
Ghysen, Jan, XVIII 233
Ghysen, Johannes, XVII 233
Gladius, XII 508
Glauber, J., schilder, XIX. 106
Gobens, Jacobus, geestelijke. 407
Gobens, Joannes, geestelijke. 407
Godebaldus, bisschop, XII 57
Godefridus, pastoor, XIII. 278
Gosuinus, XIV 71
Goyen, Jan van, schilder, XVII 697
Graufurd, wapen. 370
Graty, Henricus de, kanunnik, XVII 761
Grave, J. de, schilder, XVII 291, 697, 699, 741
Gregorius XIII, paus, XVI 234
Gregorius XVI, paus, XIX 538, 560
Greiten, Anna, XVI, XVII 466
Gretserus, Jacobus, Jezuïet, XVI. 558
Griffonroye, Herman van, XVI, XVII 283, 284, 285
Groesbeek, Gerardus van, bisschop, XVI 234, 539
Groesbeek, geslacht van. 766
Groesbeek, wapen — van 234, 539
Gronsvelt, Hendrik van, XIV, XV . . 203, 608
Grose, Johannes, geestelijke, XV. 530
Groteclaes, burgemeester, XVII 235
Groteclaes, geslacht 745
Gruselt, Goswint de, geestelijke, XIII. . . . 568
Gruysen, Elisabeth, XVII 706
Gryse, Joan de, XVII. 228
Gryse, Margarita Elisabeth de, XVIII 228
Gryse, wapen — de 228
Guerin, Jan, tapijtmaker, XVIII 122
Guicciardini, Giovanni, XVII 23, 268
Guido van Luik, elect, XIII 165
Gulpen, Gerardus van, XVIII 573
Gulpen, Guilielmus van, XVIII 573
Gulpen, Philips van, XIX 51, 52, 55, 57, 78, 149, 156, 188, 215, 235, 277, 279
Guzman, Alphonsus de, XVI 203
Guzman, wapen — de 203
Gyselbertus, XIV 71
Haaesen, H. 753
Haagen, Joris van der, Schilder, XVII 91, 92, 697
Hadrianus, keizer 42, 177
Haen, A. de, teekenaar 697
Haeren, Johannes van, bouwmeester, XV . . 251
Haerlaer, wapen 228
Hallehars, Stas, XIV 229
Halx, Gerard 369
Hamel, W. (geb. Scham—Berger), XVIII . . 273
Hamers, Johanna Margarita, XVIII. 378
Happart, psatoor, XVII. 756
Happart, Jan, XV 759
Hardevust, XIII, XIV 577
Hardimé, P., schilder, XIX 106
Haren, ridder Adam, XIII. 165
Haren, ridder Ogerus van, XIII 594
Harrewijn, schilder en graveur, XVIII 164, 292

Bladz

Hartin, XVIII. 211
Hasse, Leonard del, XVII. 210
Havecsdale, Bela van, XIII 57
Hayos, d', kolonel, XVII 745
Hayos — van Brienen, mevrouw d'. 745
Haze, Melchior de, klokgieter, XVII 277
Heer, pater de, XVII 58, 59, 91, 188
Heerle, Z. van 129
Hees, Elisabeth Gerards van, XVI, XVII . . 253
Hees, Claes van, XVII 253
Heimo, XII 519
Heinsberg, broeder Dierik van, XVI 187
Heinsberg, wapen — van 267
Heldewier, XVII. 150
Heldewier, Abraham, XVII 233
Heldewier, Elisabeth, XVIII. 233
Hemony, P., klokgieter, XVII 145
Hendrik I, hertog van Brabant, XII, XIII 56, 302
Hendrik III, hertog van Brabant, XIII . 55, 703
Hendrik, hertog van Beieren, XV 403
Hendrik III van Gelder, bisschop XIII . 55, 93
Hendrik II, keizer, XI 471
Hendrik V, keizer, XII 508
Hendrik VII, roomsch koning, XIII 215
Hendrik Casimir, graaf van Nassau, XVIII. . 697
Henric, geestelijke, XIII 568
Henricus, kardinaal, XII 509, 510
Hensberg, Servaess, prior, XVI 694
Herbenus, scolaster, XV 56, 59, 60, 69, 70, 72, 77, 78, 81, 110, 150, 190, 202, 215, 260, 268, 279, 293, 294, 302, 362, 370, 455, 457, 703
Hercken, Elisabeth van der, XVII 544
Hermans, F., schilder 203, 627
Hermans, L., schilder 203, 627
Hermans, M., bouwmeester, XIX 30, 31, 32, 92
Herreyns, G., schilder, XVIII 542
Herstal, Jan Coen, XVII 711
Herte, Jan van den, XIV 731
Herts, Jac., XV 220
Hertz, Louis, XVII 711
Hese, Mathias van, XIV 71
Hessen—Kassel, prins van, XVIII . . . 10, 204
Heugem, geslacht — van 733
Heusch, wapen 232
Heydendael, Godfried, XIV 71
Heydenryck, Menzo, XVII, XVIII 394
Heylweg de alto limite, jonkvrouw, XIV . . 608
Heynckart, wapen 228
Heynskerck, Willem van, XVI. 243
Hilberg, Gerard van, prior, XIII 164
Hildernisse, Jan van, schout, XVII 609
Hillenberch, Maria van 232
Hillensberch, wapen — van 232
Hinnesdael, de, grootvicaris, XVIII 156
Hinnesdael, Barbara van, abdis, XVII. . . . 289
Hinnesdael, wapen — van. 289
Hinnoissa, wapen — de 228
Hoensbroeck (Hoen van den Broeck), buitenburgers, XIII, XIV 607
Hoensbroeck, Isabella Godefrida van, XVII . 761
Hoensbroek, wapen — van . . . 392, 575, 766
Hollander, Petrus, schrijnwerker, XVIII. . . 205
Holset (Holsit) genaempt Oest, Anna van,

Bladz.

XVII 597, 608
Holset, Karsielis van, XIV 165
Holset, Mechtildis van, XIV. 165
Holset, Marcilius van, ridder, XIV 165
Holstein, baron, XVII 85, 86, 87
Holtmolen ,wapen 231
Homberg, verzameling 442
Honorius III, paus, XIII 293
Honorius IV, paus, XIII 207
Honthorst, G. van, schilder, XVII 637
Hoogenberg, graveur, XVI 91, 92
Horne, wapen — van 260, 265, 268
Horst, wapen 231
Houbrechts, Houbine, XVII. 713
Hovelmans, Johannes, kanunnik, XVII . . . 369
Hovelmans, wapen 369
Hubertus, bisschop, VIII 4, 411
Hugo, bisschop, X 469
Hugo van Pierrepont, bisschop, XIII 56, 93, 733
Huyssens, Petrus, bouwmeester, XVI 234
Hulsberg Schaloen, jonker Librecht van, XVI 710
Hulsberg Schaloen, Maria van, abdis, XVII . 289
Hulslo, Goffried van, XIV 484
Hurges, Philippe de 68, 235, 238, 525
Hustinx, Nicolaas 145
Huyn van Geleen, Hendrik, commandeur van de balie Biesen, XVII. 152
Huyn van Geleen, wapen 152
Ieckermans, Herman de, XVII 253
Innocentius X, paus, XVII 588
Isselmuiden, wapen. 229
Ittersum, Robert van, XVII 228, 229
Ittersum, wapen — van 229
Jacobs van Asten, pater Joannes, XVI . . . 234
Jacobus, kanunnik, XV. 529
Jacques, bisschop, XVIII 156
Jan, pastoor, XV 279
Jan I, hertog van Brabant, XIII 21, 509, 591, 699, 740
Jan III, hertog van Brabant . . 56, 96, 699, 740
Jan IV, hertog van Brabant 699, 740
Jan van Beieren, heer van Luikerland, XV. . 8
Jan van Heinsberg, bisschop, XV 149, 242, 368
Jan van Horne, bisschop, XV . 159, 188, 260, 765
Janimé, bouwmeester, XIX 474
Jansdam, wapen 370
Jelinger, Aug. 216, 292
Jeckermans, Cornelia, XVIII 573
Joesne, Anna le, XVII 531
Joesne, Martinus le, XVII. 531
Johanna, hertogin van Brabant, XIV . . 21, 96
Johannes XXII, paus, XIV 474
Johannes, zoon van ridder Wynandus, XIII . 594
Johannes het Lam, bisschop, VII 576
Joincu, (Jonckeu), Guilhelme de, beeldhouwer, XVI 258, 692
Jonghe, vicomte de, XIX 20
Jordaens, J., schilder, XVII 697
Josef Clemens van Beieren, bisschop, XVIII 146, 156, 758
Justinianus, keizer 565
Cabeliau, wapen 227
Cabeliau, Jacob, XVII 228

Bladz

Cabeliau, Jan, XVII 228
Kaldebrenner, Ludovicus, priester, XV, XVI 532
Caldebrenner, Petrus, deken, XV, XVI . . . 532
Caldebrenner, wapen 532
Calixtus II, paus XII 508
Camphuisen, wapen 229
Kapoens, Wilhelmus, schepen, XVII 232
Karel de Groote, keizer 20, 207, 544
Karel, zoon van Lodewijk van Overzee, X, XI 359, 366
Karel V, keizer 7, 8, 68, 97, 101, 102, 146, 567, 628
Karel Martel 697
Carlo, D. van, edelsmid, XVIII 707
Carolina, prinses van Oranje-Nassau, XVIII . 697
Cayar, M., XVII 210
Kayser, architect, XIX 452
Kempen, geslacht — van 259
Kerens, André, XVIII 744
Kerens, Henricus Joannes, bisschop, XVIII . 745
Kerens, Hieronimus Paulus, geestelijke, XVIII 532
Kerens, Maria Ida, XIX. 744
Kerens, Pierre André Servais, XIX 745
Kerckhof, Hendr., pater, XVIII . . . 162, 163
Kercknoveghen van Varent, wapen. 227
Key, Adriaen Thomas, schilder, XVI 697
Clabers, Heynen, stadstimmerman, XV . . . 279
Claire, Godefroy de, edelsmid, XII 402
Claudius Civilis 129
Kleber, generaal, XVIII. 11
Clemens IV, paus, XIII 165, 179
Clemens IX, paus, XVII 557
Cler, Marie Agnès barones de (geb. Coenen), XVIII 747
Clerc, Jean le, XVIII 91
Clercq, Charles le, schilder, XVIII 697
Clermont, Henricus van, XIV 287
Clerx de Warroux, geslacht — de, XIX . . . 747
Cletscher, kaarttekenaar, XVII 751
Clitzart, Daniel, XVII 23
Cloester, wapen 229
Klotz, Valentijn, teekenaar, XVII 96, 268, 697
Knuttel, architect, XX 254
Coehoorn, Menno baron van, vestingbouwkundige, XVII, XVIII 85, 86, 757
Coenaerts, Willem, XVII 712
Coenegracht, geslacht, XIX 760
Coenen, J., schilder, XVIII 696
Koenraad II, keizer, XII 93
Coermans, Elisabeth, XVII 232
Cock van Opinen, wapen 229
Coclers, J. B., schilder, XVIII 122, 140
Coclers, Philippe, schilder, XVII 696
Collard, J., bouwmeester, XVII, XVIII . . . 92
Collet, Hendrick, XVII 597
Comhaire, Nicolas, bouwmeester, XVIII . . 208
Condé 85, 637
Connegracht, Lysbyet, XVII. 253
Constantijn, keizer 560, 262, 563, 565
Copys, wapen 571
Corneli, S., XVII, XVIII 247
Cornelia, XVII 572
Corn. van Bergen, bisschop, XVI 628
Corswaren, wapen 290

Bladz.

Cortenberg, Wolterus de, rector, XIII 283
Cortryck, wapen 229
Cosselaer, Willem Jan van, XIV 96
Craeyer, Gasper de, schilder, XVII . . 386, 387
Craga, XIV 71
Cramer, Karel, XIX 731
Cramer, Cornelis, XIX 731
Crassier, Guillaume Jean Joseph baron de, XVIII 656
Crassier, Guillaume Pascal baron de, XVII, XVIII 656, 744
Crassier, Johannes Fredericus baron de, XIX 11, 232, 744
Crassier, wapen — de. 745
Creefte, Mechteld van den, XV 608
Kremers, Mechtilde, XIV 71
Christina van Zweden 128, 574
Crodoaldus, VII 470
Croiset, A., luit. gen., XIX 89
Cruce, A., notaris, XVIII 150
Cruesens, Dionysius, XVII 572
Cruesens, Hubertus, XVII 284
Cruesens, Michael, kanunnik, XVII. 369
Cruesens, wapen 369, 572
Cuyck, Albert van, XII 508
Cuypers, P. J. H., 184, 202, 208, 226, 301, 380, 452, 474, 485, 491, 704
Kuyten, Jen, XVIII 736
Kuyten, Symon, XVIII 736
Cumont, G. 20
Kyen, Cornelius, geestelijke, XVI 697
Laar, Frans van, beeldhouwer, XX 212
Laboreux, J., schilder, XVII. 23
Lafont, Gabriel, predikant, XVIII 210
Lahaye, apotheker, XVII 116
Lamargelle ex Eysden, de, geestelijke, XVII . 545
Lamargelle ex Eysden, de — wapen. 545
Lamay, Petrus Theodorus 737
Lamboy, Elisabeth, XVI 233
Lamboy, wapen 233
Lambrecht, Aegidius, abt, XVII 290
Lancart, Alb., XVI, XVII. 571
Lancart, Constantia, XVII. 571
Lancart, Lenaert Mennen, XVII 571
Lansmans, Isabele, XVI, XVII. 571
Laurens, Leonard, XVII 210
Lehner 45
Lekens, drukker-uitgever 667
Lemaire, wapen 732
Lenaerts, Maria, XVIII 711
Lenarts, Mich., schilder, XVIII 292
Lennep, Wapen 232
Lens, baron de. 159
Leo X, paus, XVI 469
Leodio, geslacht — de 384
Leopardo (Lupart, Lupaert of Liebaert), Florentius de, XIV 594
Leopardo, geslacht — de, XIV. . 592, 593, 607
Levallus, XIII 278
Ley, wapen — van der 232
Leyens, wapen. 227
Libert, Aegidius, geestelijke, XVII 531
Libert, Martinus, geestelijke, XVIII 531

Bladz.

Lichtenberg, Godevaert van 607
Lichtenberg, Hendrik van 607
Lichtenberg, N. van 759
Liechtenborch, Ogerus de, XV. . . . 597, 608
Limborgh, Claes van, schout, XVI 283
Limbourg, Petrus Antonius de, XVIII . . . 378
Limmale, Eustachius de, XIV 740
Limoens, L. de, XIX 541
Limpens, Bernard de, XVIII. 277
Lindanus, Petrus, decaan, XVII 530
Linsen (Lensen), Christiaan, XVII 711
Linsen, Lambericht, XVII. 711
Linsen, Laurens, XVII 711
Lipsen, Guilhelmus, kanunnik, XVII . 376, 587
Lipsen, Margaretha, XVII. 587
Lipsen, Mattheus, XVII. 587
Lipsen, wapen 377, 590
Lodewijk het Kind, X 21
Lodewijk van Overzee, X, XI 359, 366
Lodewijk XI, koning van Frankrijk, XV . . 21, 207, 455
Lodewijk XIV, koning van Frankrijk, XVII 9,
Lodewijk XIV, koning van Frankrijk, XVII . 9, 85, 92, 215, 245
Lodewijk, graaf, XVI. 8
Lodewijk van Anjou, bisschop 207
Lodewijk van Bourbon, bisschop, XV . . . 159
Lokhorst, Jan van, XIX 61
Lombard, Lambert, schilder, XVI 697
Loon, Lodewijk graaf van, XIII . . . 93, 293
Loon, wapen — van 367
Lotharius, keizer 20, 215
Lotharius III, keizer, XII 468
Louesberghs, Nicolaas, aannemer, XVIII . . 103
Louise Henriette, prinses van Oranje-Nassau, XVI 636
Loyens, Anthon Arnoldus, XVIII 573
Loyens, Ludovicus, schepen, XVII 232
Loyens, Maria Petronella, XVIII 573
Loyens, Petrus, decaan, XVII 530
Loyens, Servaas, XVIII, schepen 656
Loysel, XVIII 617
Lutge, geslacht — van (zie de Leodio).
Luyken, Jan, graveur XVIII. 91, 92
Lydrop, Hubertus de, geestelijke, XV. . . . 367
Madelinus, merovingisch muntmeester . . . 18
Madelinus II, muntmeester, VII 20
Madou, tekenaar, XIX 466
Maes, Godefridus, schilder, XVII 589
Maes, Nic., schilder, XVII 697
Macks, Maria, XVII 230
Malchair, Henry Henricus, XVIII 713
Malees, Anna Elisabetha, XVIII 712
Malle, Al., wapen 228
Mally, wapen 732
Maniminus II, keizer, IV 539
Mansi Magdalena, meester der, schilder, XVI 697
Mantelius 471
Maria van Hongarije 85
Maria van Oostenrijk 9, 103
Maria Theresia. 106
Maris, wed. J. H. L. 39
Marck, joncker Gerart van der, XV. 252

Bladz.

Marcke, Robert de la, XI 8
Marre, wapen 227
Marres, Eugène, architect, XX 36, 38, 47, 151
Martinus V, paus, XV 696
Massime, wapen 227
Maurissen, Cornelia, XVIII 711
Maurissen, Gerardus, XVIII 711
Maurissen, Ida, XVIII 711
Maurissen, Margaretha, XVIII 711
Maurissen, Michael, XVIII 711
Maurissen, Rosa, XVIII 711
Maurits, hertog van Saksen, maarschalk van Frankrijk, XVIII 10
Maximiliaan Hendrik van Beieren, bisschop, XVII 593
Mechtildis, XVII 572
Meer, Ren. Jos., kanunnik, XVII 374
Meer, Antonius van, XVII 377
Meer, Gerardus van, XVII 377
Meer, wapen — van 374
Meer, Hubert de, XVIII 609
Mees, Hendr., muntmeester, XIV 21
Meesters, Ardt, XVII 253
Meesters, Jan, XVII 253
Mefert, wapen 231
Mechteld, XVII 572
Meising, J. D. 92
Meitens, Martinus, schilder, XVIII 106
Mensing, Bernhard, apotheker, XVII 700
Merian, M, graveur, XVII 23
Merode, Arnoldus de, proost, XV 474, 475, 479, 525
Merode, Beatrix barones de, XVII 767
Mersen, Godefridus, geestelijke, XIV 287
Mertz, H, koster 345
Metz, Anna, XVII 466
Metz, Gerard, priester, XVII 466
Metz, Jacob, priester, XVII 466
Metz, Suzanna, XVII 466
Meysz, geslacht, XVII 374
Meysz, Laurentius, kanunnik, XVII 374
Meysz, Reinier, XVII 374, 383
Meysz, wapen 374, 383
Mialaret, J. 314
Michiels, Jan, muntmeester, XV 21
Michiels van Verduynen, A. C. H., baron, XIX 423
Middelhoven (alias Broerkens), Lambertus van, XV 578
Millen, Robinus de, XIV 464
Miranda, generaal, XVIII 10
Moer, Gaspar, klokgieter, XVI 274
Moer, Willem, klokgieter, XVI 294
Molendino, Elisabeth de, XIV 188
Molkenboer, pater B. H. 176, 178, 179
Mombeeck, Francisca van, abdis, XVI, XVII 289, 290
Mombeeck, wapen 290
Monulphus, bisschop, VI 5, 293, 468
Moray, chevalier, XVIII 119
Moulin, du — generaal, XVIII 85, 86, 88, 89
Mulert, wapen 229
Mulken, Johan van, wijnman 465
Munster, wapen 231

Bladz.

Napoleon 254, 694
Nassau, Gerard van, proost, XIII 278
Nassau, wapen 228
Nassau (zie ook Elisabeth, Frederik-Hendrik, Carolina en Willem).
Nassau-Weilburg, prins van, XVIII 104
Nelissen, Jan, XVI, XVII 253
Nepotis, Petrus, kanunnik, XV 367
Nepotis, wapen 368
Neurenberg, wapen 374
Nevau (alias van Boel), Maria, XVII 544
Nicephorus Phocas 558
Nielyes, Marya, XVII 712
Nijevroy, wapen 228
Nijmegen, Hendrik van, prior, XV . . 241, 242
Nipels, Peter, XVII 712
Nipels, Philippe, XVII 712
Nijsmans, Johan, XVII 253
Noellens, Anna, XVI 252
Noellens, Apollonia, XVI 252
Noellens, Elisabeth, XVI 252
Noellens, Servaes, XVI 252
Nollens (Nullens), Emerentiana, XVI 252
Nollens, Mathijs, burgemeester, XVI 252
Nonnenspauden, Margareta, XV 188
Noot, wapen — van den 228
Notger, bisschop, X 21, 470, 471, 472
Notter, Catharina, XVII 73
Nuest, Arnoldus, schepen XIV. . . . 165, 608
Nullen, Dominicus, XVII 166
Nuyssen, Jacob van, muntmeester, XIV . . . 21
Nypels, Hendr. Martinus, XVIII 287
Nypels, Catharina, XVII 711
Nys, geslacht 587
Nys, Maria, XVIII 232
Nys, wapen 587
Oda, echtgen. van Baldewinus Paep (Pape), XIII 594, 595
Odelien, Hendrik, muntemester, XIV 21
Oederbruck, Johan van, XV 367
Oederbruck, wapen — van 367
Oel (?) Henricus de, geestelijke, XVI 368
Oel (?), wapen 369
Oest (zie Holset)
Oey, wapen 228
Offenbeeck, Elisabeth van, XVII 253
Oldebeeken, Lysbet, XV, XVI 569
Onsta, wapen 229
Ooslinger, wapen 374
Orley, Barend van, schilder, XVI 697
Oranje (zie Nassau).
Orval, Egidius van, XIII 93
Otto III 21
Oupeye, wapen d' 203
Oversteegh, Theod. van, XVIII 233
Pacheco, schilder 386
Paep (Pape), Baldewinus, schepen, XIV . . . 594
Paep (Pape), Godefridus, ridder, XIV . 594, 665
Paep (Pape), Johannes, XIII 594
Paep (Pape), Theodericus de lata platea, ridder, XIV 594, 595, 665
Paep (Pape), Winandus, XIII 595
Pain et Vin, luit. kol., XVIII 210

Bladz.

Palant, Karel van, XVII 731
Pallant, Andries van, XVI 731
Palude, Margriet a, echtgen. van Jan van Hildernisse, XVII 609
Pamphili, geslacht 588
Pamphili, wapen 588
Panhuis, van, schepen 145
Panhuys, Hubertus Emil van, edelsmid, XVIII 210
Pannemaekers, Jan, schilder, XVIII 205
Pappenheim, graaf van, XVI 9
Paredis, wapen 266, 269
Paris, Maria, XVI 252
Partouns, pastoor, XIX 395
Pascalis III, paus, XII 503
Pasman, wapen 572
Passaert van Blitterswyck, Edmond, XVI . . 731
Passaert van Blitterswyck, Joswin, geestelijke, XVI 570
Pastoors, Mechtildis, XVIII 573
Paul, bouwmeester, XVII 10
Peerboom, XIX 528
Peeters, B., teekenaar 697
Pelt, Henricus van, XVII 278
Penten, Herman, XVII 711
Penten, Nicolaas, XVII 711
Peperkamp, XIX 731
Pepijn de Korte 20
Pepijn van Landen 247, 248
Pepijn van Herstal 697
Pesser, bouwmeester, XVII 119
Peter de Groote, keizer van Rusland, XVIII 656, 747
Peterske, Johannes de, geestelijke, XV . . . 367
Petit, Henricus, klokgieter, XVIII 277
F. Peutz, architect, XX 761
Philip, steenhouwer, XVII 119
Philips de Schoone 101
Philips II, koning van Spanje 9, 97, 102, 103, 566, 628
Philips van Heinsberg, bisschop, XII 508
Philips II van Zwaben, keizer, XIII . . . 6, 558
Picinelli, D. Philippus, XVIII 135
Pietersheim, heer van, buitenburger, XIII, XIV 607
Piloton, Leonard, edelsmid, XVIII 210
Pinsen van der Aa, kolonel, XVII 766
Piperno, Reginald van, monnik, XIII 180
Pirotte, Gille, schrijnwerker, XVIII 120
Plonter(t), Jan, XVII 736
Plonter(t), Lambert, XVII 736
Plumere, Joh., XVII 233
Plumere, Josephus, XVII 233
Plumier, Theodoor, schilder, XVIII . 120, 130, 133, 134
Poccobelle, Ottavio, XVI, XVII 372
Poccobelle, wapen 372
Pois Levache, Ogerus, pastoor, XVIII . . . 767
Ponts, wapen 232
Poort, J. van der, bouwmeester, XVII . . . 92
Poorten, Tossainct Philip van der, schrijnwerker, XVIII 120
Post, Pieter, bouwmeester, XVII 118, 119, 126
Poswick, geslacht, XIX 747
Potgieters (van Venlo), Tilman, kopergieter, XVII 700

Bladz.

Prick, wapen 231
Proenen, (Pruene), Aert, XVI 571
Proenen, Arnt., betaalmeester, XVI 252
Proenen, geslacht 118
Proenen, Reinier, priester, XVII 531
Pyraer, Petrus, XIV 287
Pyraer, Theod., XIV 287
Pronk, Cornelis, teekenaar, XVIII 697
Puytlinck, Christoffel, schilder, XVII . . . 697
Pynas, schilder 735
Quade, wapen — de 232
Quellinus, Erasmus, schilder, XVII 540
Quellinus, L., schilder, XVII 150
Quercu, Johannes de, priester, XVI 574
Quinkhard, J. M., schilder, XVIII 697
Rademaker, A., teekenaar, XVII . . . 467, 697
Randwyck, wapen 231
Rappart, J. A. A. C. van, XIX 89
Rechteren, wapen 229
Ree, Maria van, priores, XVI 696
Regout, P. 207
Regout—Stevens, mevrouw 741
Regteren Altena, J. Q. van 291
Reinst, Herm., schepen, XVIII 231
Reclaire, teekenaar 176
Reinier I van Gelder, stadhouder, XVI, XVII 369
Reinoud II, hertog van Gelder, XIV 57
Reni, Guido, schilder, XVII 392
Requesens, don Louis de, XVI 8
Restout, schilder, XVIII 395
Ridder, kolenman, XIV 645
Richardotus, Carolus, XVI, XVII 372
Richardotus, wapen 372
Riemst, Jan van, pastoor, XIV 260
Rietraet, wapen 232
Rinoaldus, merovingisch muntmeester . . . 18
Rive, de la, bouwkundige, XVIII 86
Robn, rector, XIII 283
Roborch, Andreas, pastoor, XIX 736
Roda, Herbertus Antony de, kanunnik, XVI, XVII 532
Rohan, prinses de, XVIII 580
Rohart, Nic., XV 368
Rolin, kanselier, XV 91, 485
Rolingen, Lambertus van, XIV 608
Romaens, pater Nicolaus, XVII 235
Romanos, Lecapenos, X 560, 562
Romanus, Franciscus, bouwmeester, XVII, XVIII 92, 130, 131, 166, 584
Rosen, geslacht — de, XVII 745
Rossow, Servatius von, officier, XVII 231
Routshouck, Reynier, XVIII 120
Rovere, wapen — de 228
Rubens, Petrus Paulus, XVII 391, 540, 541, 697
Rudolf, keizer, XIII 93
Ruyschen, Aegidius, XVI, XVII . . . 207, 371
Ruyschen, wapen 371
Ruysdael, J. I. van, schilder, XVII 697
Ryckel, Arnoldus Balthazar baron van, XVIII 705
Rymborch, heeren — van, XIV 609
Ryne, wapen — van den 228
Saingenois, wapen 227
Saint-Amour, Willem van, XIII 179

Bladz.
Saive, Jean de, kanunnik, XVIII 622
Salden, Max. Hendrik, kanunnik, XVIII . . 580
Saleça de Hita, Franciscus, XVI 203
Salms, Geurt, betaalmeester, XVII . . 231, 232
Sanders, L. architect, XX 226
Sandhövel, architect, XX 151
Sandiland (Sandsland), Guillaume, XVII . . 370
Sandiland, wapen 370
Sandtwylich, wapen 231
Sauveur, Anna, XVII. 739
Schaepkens, Alexander, schilder, XIX. 144, 158, 234, 341, 467
Schaepkens, Theodoor, schilder, XIX. 129, 395, 543, 600, 697
Schaesberg, Wolfgang baron van, XVII . . . 760
Schell, Johan, commissaris, XVI, XVII . . . 230
Schella(rt), Gulielmus, kanunnik, XVII 432, 731
Schella(rt), Joannes, kanunnik, XVII 432
Schella(rt), wapen 732
Scholiers, Emerensia, XVI 252
Scholiers, Jan, XVI 252
Schols, L. 17
Schonegge, geslacht van, XVI 665
Schrack, Johan, wijnkoopman, XVII 150
Schrieck, wapen 232
Schuer, Theodoor van der, schilder, XVII, XVIII 120, 128, 129, 134, 136, 141
Schut, schilder, XVII. 386
Schuyl van Walhorn, wapen, XVIII 697
Schwartzenberg, Melchior van, XVI 9
Sdrogen, Johan, burgemeester, XVI, XVII . 252
Selbach, wapen 229
Selen, Anna, XVII 253
Selen, Jan, XVII. 253
Selen, Marcellus, XVII 253
Sellaar, Vincent, schilder, XVI, XVII. . . . 385
Severyns, Aleidis, XVIII 711
Sichen, wapen 374
Sigibert, III, IV 469
Simoneta, Marcus Antonius, officier, XIV . . 271
Simoneta, wapen. 272
Sitert, Eimo de, XIV 229
Sittard, Margaretha van, XV, XVI 242
Sixtus V, paus, XVI 289
Scalcoven, Billa van, XIV 287
Scott, John, XVII 23
Scroux, Anna, XVII 257
Slenaken, Maria, XVII 711
Sleypen, edelsmid 765
Sloet, wapen 229
Slyck, wapen 232
Slype, van, burgemeester, XVIII . . . 122, 123
Slype, Isaac van, stadhouder, XVII 232
Slype, wapen 232
Smits, Jan Baptist, schrijnwerker, XVIII 120, 141
Snellinck, Joan, schilder, XVII. 207
Soiron 208, 234, 236, 239, 658
Soiron, André, kanunnik, XVIII 619
Soiron, François, bouwmeester, XVIII 103, 112, 118
Soiron, Guillaume, kanunnik, XVIII 619
Soiron, Matthias, bouwmeester, XVIII 109, 238, 619, 670

Bladz.
Solms, graaf van, XVII 23
Soudenbalch, Everard van, proost, XVI. . . 695
Spick van Kilhoeick, wapen, XVII 228
Spilman, graveur. 119
Spinola, Ambrosius, XVI, XVII 234
Sprenger, W., architect, XIX 27, 33, 35, 39, 43, 72, 184, 226, 474, 503, 570, 571
Sprewarts, Petrus, kanunnik, XVI 225
Staquet, Germanus, XVIII 531
Stacquet, Joannes Franciscus, kanunnik, XVII, XVIII 531
Stacquet, Joannes Paulus, kanunnik, XVIII . 531
Stappers, Guillaume de, XVIII 370
Stas, Hieronymus, XVII 211
Stavelot, Hubertus van, prior, XVI. 243
Steen, Jan, schilder, XVII. 697
Steen, Marcellus van den, schrijnwerker, XVIII 205
Stein Callenfels, commandant, XVII 616
Steffenswert, Jan van, beeldsnijder, XVI. . . 537
Stephanus, bisschop, X 21, 469
Steyvort, Heinricus van, kanunnik, XV . . . 568
Stevens, Gustave, XIX 741
Stochem, Mechtel van, XVII 154
Stockhem, Andries van, burgemeester, XVII. 254
Stockhem, Catherine van, XVII 253
Straeten, Nicolaus van der, kanunnik, XVI . 694
Straetmans, geslacht 760
Strielz, wapen 571
Strouven, Elisabeth, XVII 129, 504, 505, 181, 582
Struyckens, Johan, XVI 751
Struyckers, wapen 374
Stryen, Alemonde, van 228
Stuers, A. L. E. de, XIX 450
Stuers, Jhr Victor de, XIX, XX 8, 29, 40, 59, 97, 144, 176, 326, 357, 381
Sturler, luit. kol., XVIII 122
Styns, Maria, XVIII 711
Suestris, Arnoldus de, XII. 293
Suetendael, Maria van, XVI 751
Suetendael, wapen 374
Sul, Eustachius, deken, XIV. 75
Suylen, wapen 228
Svysters, Elisabeth, XVII 711
Swave, Jan 607
Swynen, Henricus, kanunnik, XVI 574
Syben, pastoor, XIX 259
Tapyn, Sebastiaan, bouwmeester, XVI . . 9, 129
Taurel, XIX. 176
Tengnegel, wapen 232
Teniers de jonge, David, schilder, XVI . . . 697
Tertinius 690
Testelt, Michael van, rector, XV 242
Tettauw, luit.gen. 637
Theelen, Laurens, XVII. 154
Theelen, Nicolaas, XVII 154
Thieffe, Maria de, XVII. 531
Thier de Nedercanne, geslacht — de, XVIII . 747
Thiessen, Johannes, XVIII 573
Thiessen, Wilhelmus, XVIII. 573
Thimister, Sim. Mich., pastoor, XVIII . . . 542
Thisius, Anna, XVII 373
Thisius, geslacht, XVII 609

Bladz.

Thisius, Godfridus, kanunnik, XVII 373
Thisius, Johannes, consul, XVII 373
Thisius, Catherina, XVII 373
Thisius, Leonardus, XVI 373
Thisius, Margarita, XVII 373
Thyssen, wapen 373
Thyssen, Wilhelmus, XVIII 618
Tielens, D. D., XIX 273
Til van Tiltenhaag, Wilhelm van, drost, XVII 231
Till, wapen 231
Tilly, Claudius des H. R. Rijksgraaf van 't Serclaes en van, XVIII 449, 612, 711, 713
Tilly, wapen. 449
Tischbein, J. H., schilder, XVIII 697
Tombe, generaal baron des 55, 86, 95
Toom, Petrus, bouwmeester, XV. 251
Tossano, Walther, XVII 207
Tours, Ferdinandus, schrijnwerker, XVIII. . 205
Trajanus 42
Trasimundus, merovingisch muntmeester, VI 18, 20
Trecht, Art van, geelgieter, XV 526
Tricht, Syba van, echtgen. van N. van Lichtenberg, XIII 759
Trier, Hans von, klokgieter, XVI 793
Trips (zie Berghe)
Ubaghs, Susanna, XVIII 532
Ulrich, Thomas, constabel, XVII. 257
Ulricus, edelsmid, XV 419
Urbanus III, paus, XII 473
Utenhove, wapen 227
Vaes, Margaretha, XVII 284
Vaes, wapen. 572
Valkenburg, Dirk van, XIII 55
Valzolio, Margaretha de, erfvrouwe van Guesselt, XVII 731
Valzolio, wapen — de 732
Vasalli, Thomas, stucwerker, XVIII . 121, 130, 134-137
Vasoens, Joannes, schilder, XVII . . 166, 174
Vauban, vestingbouwkundige, XVII, XVIII 10, 85
Vaulx, Agnes de, XVI 744
Veen, Otto van, schilder, XVI, XVII 386
Veldeke, Henrik van, XIII 6
Verkouteren, kolonel, XIX 87
Vermunt, Michael, schrijnwerker, XVIII . . 205
Verren, F. G. van, tapijtmaker, XVIII . . . 122
Vespasianus 42
Veugen, Joannes, XVII. 711
Vidar, schilder, XIX 130, 132
Vilain, geslacht — de 596, 605
Vilain, graaf — de, XIV 241
Villers Masbourg Schaloen, F. graaf de, XIX. . 707
Vink, pater, XVII 190
Visé, Anton van, klokgieter, XV 242
Visscher, joffr., tapijtleverancierster, XVIII 121, 132
Visscher, Cl. Jansz., XVII. 23, 751
Visscher, Jan Potmans, XVII 736
Vliecx, Antonius. 705
Vlierden, van, schrijnwerker, XVII 363
Volquyn, Dierick, bouwmeester, XV . 293, 353, 370, 371

Bladz.

Vos, Maarten de, schilder, XVII 587
Vos van Steenwijck, wapen 227
Vranx, Gerardus, schrijnwerker, XVIII . . . 205
Vrecken, van der, XVII, XVIII . . . 150, 744
Vucht, Mary van, XVI 252
Walburg, Judo van, XVII. 376
Waldeck, wapen 259
Walle, wapen — van der 232
Walram, ridder, XII 164
Walram II hertog van Limburg, XIII 733
Waltourne, Sauvier, cipier, XVII. 111
Wambeke, Joannes van, kanunnik, XIV. 96, 97
Wansoulle, Guillaume Philip de, XVII . . . 747
Wansoulle, Philippe de, XV 747
Weert, Jan de, muntmeester, XIV 21
Weertz, Verona, XVI, XVII 252
Weldaminc, wapen — van 375
Wellen, Petrus, prior, XV 166
Wencislaus, XIV 21
Wery, F., edelsmid, XVIII . . . 407, 588, 679
Wery, Joannes, schilder, XVIII 390
Werm, Ida van, XVII 232
Werm, Joanne van, XVII 154
Weyden, Herman van der, XVIII 705
Weyden, Michael van der, kanunnik, XIV . . 568
Weyden, Rogier van der, schilder, XV . . . 382
Wijenhooft van Aken, Peter, XVI 539
Wilhelmus, XIII 558
Wilhelmus, kanunnik, XIV 465
Willem I prins van Oranje, XVI 9
Willem III prins van Oranje, XVII 9
Willem I, koning, XIX 7, 158
Willem, virgifer, XIV 71
Willems, uitgever, XIX 58, 94
Wilre, Katharina van, XV. 252
Wilre, Maria van, XV 252
Wilre, Tilman van, XIII 203
Wiricus, gen. Borneken, XIV 165
Witte, edelsmid, XX 403, 404
Witter, Jan, XIV 71
Wolandus, Leonardus, XV 455
Wolff van Dopff, Daniel, XVII 747
Wolff van Dopff, Johann Hieronimus, XVIII 747
Wolff van Dopff, wapen 747, 749
Wolfs, Leonardus, XVIII 711
Wolfs, Nicolaas, XVIII 711
Wouters, H., XVIII 708
Wttenhort tot Horst, Maria Catherina Adriana Alexandrina, XVII. 696
Wijk, Mathias Mynckom van, prior, XVI . . 242
Wynand gezegd Ryobier, XIV. 75
Wynandus, ridder, XIII. 594, 595
Wynans, P., XVII 166, 185
Wynants, Willem, XVIII 587
Wyngarders, Nicolaus, XIV 71
Ysenbrand, schilder, XVI. 697
Zarazien, Herman in den, bouwmeester, XIV 82
Zievel, geslacht — 't, XVI 741
Zijmeenes de Lion, wapen — van 228
Zosimus 4
Zutphen, Joost van, klokkemaker, XVII . . 146
Zwentibold, IX 5

REGISTER VAN KUNSTENAARS EN AMBACHTSLIEDEN.

Bladz.

ARCHITECTEN
(ook opzichters)

Deplaye, Pierre François, XVIII 109
Doyen, Gilles, XVIII 92, 156, 226, 495, 525, 582
Faën, XVIII 301
Ghyer, Hendr. Jac., XVIII . . . 106, 112, 122
Haeren, Johannes van, XV 251
Hermans, M., XIX 30, 31, 32, 92
Huyssens, Petrus, XVI 234
Janimé, XIX 474
Kayser, XIX 452
Clabers, Heynen, XV 279
Knuttel, XX 254
Collard, J., XVII, XVIII 92
Comhaire, Nicolas, XVIII 208
Cuypers, P. J. H., XIX 184, 202, 208, 226, 301, 452, 474, 485, 491, 704
Lokhorst, Jan van, XIX 61
Louesberghs, Nicolaas, XVIII 103
Marres, Eugène, XX 36, 38, 47, 151
Paul, XVII 10
Pesser, XVII 119
Peutz, F., XX 761
Poort, J. van der, XVII 92
Post, Pieter, XVII 118, 119, 126
Rive, de la, XVIII 86
Romanus, Franciscus, XVII, XVIII . . 92, 130, 131, 166, 584
Sanders, L., XX 226
Sandhövel, XX 151
Soiron, François 103, 112, 118
Soiron, Mathias . . . 109, 238, 270, 619, 670
Soiron, ??? 208, 234, 236, 239, 658
Sprenger, W., XX 27, 33, 35, 39, 43, 72, 184, 226, 474, 503, 570, 571
Tapyn, Sebastiaan, XVI 9, 129
Toom, Petrus, XV 251
Volquyn, Dierick, XV . . . 293, 353, 370, 371
Zarazien, Herman in den, XVI 82

BEELDHOUWERS, BEELDSNIJDERS

Bayar van Namen, D. G., XVIII 378
Bayer, Georges, XVIII 294
Bernini, XVII 588
Bouge, Frans de, XVIII 294
Chaudet, Antoine Denis, XIX 694
Fenux (?), XVI 764
Heimo, XII 519
Joincu (Jonckeu), Guilhelme de, XVI . 258, 692
Laar, Frans van, XX 212
Steffenswert, Jan van, XVI 537
Vos, Charles, XX 205

EDELSMEDEN

Borgognoni, Filippo, XIX 560
Ermingen, I. H. van, XIX 546
Ernoud, Nicolaes, XVII 273
Eymael, L., XVIII 546
Carlo, D. van, XVIII 707
Claire, Godefroy de, XII 402
Panhuys, Hubertus Emil van, XVIII 210
Piloton, Leonard, Fs., XVIII 210
Sleypen 765
Ulricus, XV 419
Wery, F., XVIII 407, 588
Witte, XX 403, 404

GEELGIETERS

Brom, Jan, XX 364
Devenle, Johannes, XV 704
Potgieters (van Venlo), Tilman, XVII 700
Trecht, Art van, XV 526

KLOKGIETERS

Gheyn, A. van den, XVIII 145, 450
Gaulard, F. A., XIX 549
Haze, Melchior de, XVII 277
Hemony, P., XVII 145
Moer, Gaspard, XVI 294
Moer, Willem, XVI 294
Petit, Henricus, XVIII 277
Trier, Hans von, XVI 793
Visé, Anton van XV 242

MAQUETTEMAKER

Aubancourt, Larcher d', XVIII 785

MEDAILLEURS, MUNTMEESTERS 786

Adelbertus, ten tijde der Merovingen 18
Biessen, Gysbert van den, XIV 21
Domaricus, ten tijde der Merovingen . . 18, 20
Eycke, Hendrik van, XIV 21
Madelinus, ten tijde der Merovingen 18
Madelinus II, ten tijde der Merovingen . . . 20
Mees, Hendrik, XIV 21
Michiels, Jan, XV 21
Nuyssen, Jacob van, XIV 21
Odelien, Hendrik, XIV 21
Rimoaldus, ten tijde der Merovingen 18
Trasimundus, ten tijde der Merovingen . . . 18, 20
Weert, Jan de, XIV 21

ORGELBOUWERS

Ancion, Remigius, XVII 528

SCHILDERS, TEEKENAARS, GRAVEURS

Aartsen, Pieter, XVI 393
Barocci, Federigo, XVII 392
Bekkers, J. J. 697
Bellomonte, Simon de, XVII . . . 23, 150, 268
Beyer, Jan de, XVIII 91, 93, 118, 268, 467, 697
Bloemaert, Abraham, XVII 386
Bol, Ferdinand, XVII 697
Bouma, C., XIX 73
Breughel, de jonge, Pieter, XVI, XVII . . . 697
Champagne, J. B. de, XVIII 131
Dijck, Anton van, XVII 390, 541

Bladz.

Dupont, C., XVIII 542
Eyck, Jan van, XV 91, 495
Flemalle, meester van, XV 383
Flinck, Govert, XVII 697
Floris, Frans, XVI 385
Franquinet, Guil., XIX 276
Galle, H., XVII 697
Gerardus, XV 291
Glauber, J., XIX 106
Goyen, Jan van, XVII 697
Grave, J. de, XVII 291, 697, 699, 741
Haagen, Joris van den, XVII . . . 91, 92, 697
Haen, A. de 697
Hardimé, P., XIX 106
Harrewijn, XVIII 164, 292
Hermans, F. 203, 627
Hermans, L. 203, 627
Herreyns, G., XVIII 542
Honthorst, G. van, XVII 637
Hoogenberg, XVI 91, 92
Jordaens, J., XVII 697
Key, Adriaen Thomas, XVI 697
Clerq, Charles le, XVIII 697
Cletscher, XVII 751
Clitzart, Daniel, XVII 23
Klotz, Valentijn, XVII . . 96, 97, 98, 268, 697
Coenen, J., XVIII 696
Coclers, J. B., XVIII 122, 140
Coclers, Philippe, XVII 696
Craeyer, Gasper de, XVII 386, 387
Laboreux, J., XVII 23
Lenarts, Michiel, XVIII 292
Lombard, Lambert, XVI 697
Luyken, Jan, XVIII 91, 92
Madou, XIX 466
Maes, Godefridus, XVIII 589
Maes, Nicolaas, XVII 697
Mansi, Magdalena, meester van de XVI . . . 697
Meitens, Martinus, XVIII 106
Merian, M, XVII 23
Monogrammist, J. B., XVIII 147
Orley, Barend van, XVI 697
Pacheco, XVIII 386
Pannemaekers, Jan, XVIII 205
Peeters, B. 697
Plumier, Theodoor, XVIII 120, 130, 133, 134
Pronk, Cornelis, XVIII 697
Puytlinc, Christoffel, XVII 697
Pynas 735
Quellinus, Erasmus, XVII 540
Quellinus, L., XVII 150
Quinkhard, J. M., XVIII 697
Rademaker, A. 467, 697
Reclaire 176
Reni, Guido, XVII 392
Restout, XVIII 395
Rubens, Petrus Paul 391, 540, 541, 697
Ruysdael, J. I. van, XVII 697
Schaepkens, Alexander, XIX 144, 158, 234, 341, 467

Bladz.

Schaepkens, Theodoor, XIX 129, 395, 543, 600, 697
Schuyr, Theodoor van der, XVII, XVIII . . 120, 128, 129, 136, 141
Schut, XVII 386
Sellaar, Vincent, XVI, XVII 385
Snellinck, Joan, XVII 207
Spilman, XVIII 119
Steen, Jan, XVII 697
Teniers de jonge, David, XVII 697
Tischbein, J. H., XVIII 697
Vasoens, J., XVII 166, 174
Veen, Otto van, XVI, XVII 386
Vidar, XIX 130, 132
Visscher, Cl. Jansz., XVII 23, 751
Vos, Maarten de, XVII 587
Wery, Joannes, XVII 390
Weyden, Rogier van der, XV 382
Ysenbrand, XII 697

SCHRIJNWERKERS

Hollander, Petrus, XVIII 205
Pirotte, Gille, XVIII 120
Poorten, Toussainct Philip van der, XVIII . . 120
Smits, Jan Baptist, XVIII 120, 141
Steen, Marcellus van den, XVIII 205
Tours, Ferdinandus, XVIII 205
Vermunt, Michael, XVIII 205
Vlierden, van, XVII 363
Vranx, Gerardus, XVIII 205

STEENHOUWERS

Absil, Gerardus Josephus, XVIII . . . 573, 574
Bossier, Jan de, XVII 121, 135
Philip, XVII 119

STUCWERKERS

Gagini, Petrus Nicolaus, XVIII . 131, 132, 133
Vasalli, Thomas, XVIII . . 121, 130, 134, 135, 136, 137

TAPIJTMAKERS

Borght, Frans van der, XVIII 137, 138, 139, 140
Guérin, Jan, XVIII 122
Verren, F. G. van, XVIII 122
Visscher, joffr., XVIII 121, 132

UURWERKMAKERS

Gallet, Nicolaus, XVIII 141
Zutphen, Joost van, XVII 146

VESTINGBOUWKUNDIGEN

Coehoorn, Menno baron van, XVII, XVIII 85, 86, 757
Vauban, XVII, XVIII 10, 85

TOPOGRAFISCH REGISTER.

Bladz.

Agimont, kasteel — of kasteel van Ne(d)ercanne . . . 746 e.v.
Aken . . . 242
Aken, vrede van . . . 10
Aken, Dom, . . . 366, 523
Alensberg, kasteel . . . 697
Alexandrië . . . 442
Amby . . . 703
Amby, kasteel Guesselt . . . 697, 731, 732
Amsterdam . . . 23, 205
Amsterdam, Kon. Ac. v. Wet. . . . 28
Amsterdam, Rijksmuseum . . . 106, 453
Amsterdam, Rijksprentenkabinet . . . 91, 93
Antwerpen . . . 277, 544, 545
Antwerpen, Museum . . . 390, 540
Argenteau . . . 737
Augsburg . . . 272
Augst . . . 4, 28
Barcelona . . . 165
Bavay . . . 746
Beek . . . 35
Berg . . . 711
Berlijn . . . 16, 440
Betlehem, kasteel te Limmel . . . 740
Biesen, balie . . . 741, 742
Biesland . . . 746
Bissone . . . 131
Bockenhoef, boerderij te Wolder . . . 752
Borgharen . . . 698
Brandenburg . . . 231
Breda . . . 144, 272
Brugge . . . 696
Brussel . . . 406, 697
Brussel, Museum . . . 390, 746
Brussel, Museum Poort van Hal . . . 757
Brusthem . . . 370
Bunde, kerk . . . 418
Daelhem . . . 231, 698
Deutz . . . 4, 28
Dieteren . . . 700
Dinant . . . 20
Doorwerth, kasteel . . . 84, 87
Dordrecht . . . 21
Duurstede . . . 18, 20
Echt . . . 736
Eysden . . . 53, 733
Florence . . . 21
Frankfort . . . 23
Gallië . . . 3, 4, 29, 43
Gent . . . 6, 8
Gerdingen . . . 766
Germanië . . . 4, 42
Gibraltar . . . 48
Glons . . . 469, 470, 471
Gorp . . . 203
's-Gravenhage . . . 91, 121
's-Gravenhage, Depart. van Oorlog . . . 84, 92
's-Gravenhage, Krijgsgeschiedk. archief 11, 84, 89
's-Gravenhage, Mauritshuis . . . 637
's-Gravenhage, Rijksarchief . . . 15, 84, 86

Bladz.

Groningen . . . 56, 57
Gronsveld 53, 689, 692, 698, 733, 737, 787
Gronsveld, kerk . . . 205
Guesselt, kasteel te Amby . . . 697, 731, 732
Gulpen, kasteel Neubourg . . . 759
Gussenhoven . . . 370
Haarlem, St. Bavo . . . 543
Halen . . . 787
Hasselt . . . 59, 211, 288
Hazendans, boerderij te Wolder . . . 753
Heel . . . 698
Heer . . . 711
's-Heerenberg . . . 376
Hees . . . 234
Herkenberg (zie onder Meerssen).
Herckenrode, klooster . . . 287
Hermalle . . . 736
's-Hertogenbosch 121, 146, 554, 612, 694, 744
Hespen . . . 370
Heugem . . . 703, 733
Heugem, St. Michaelskerk . . . 733 e.v.
Heugem, de Houwert (Hoogenweert) . . . 737
Heugem, woonhuizen . . . 737, 738
Hilvarenbeek . . . 203
Hoei . . . 241, 444, 528, 699
Hocht, klooster . . . 287, 289
Horn . . . 153
Horst . . . 154
Houtem . . . 207, 287
Houwert (Hoogenweert), de, landhuis te Heugem . . . 737
Huy, Zie Hoei.
Hulsberg . . . 153
Itteren . . . 698
Jeker 643, 645, 667, 685, 687, 747, 751, 752
Jeruzalem . . . 230, 233
Jeruzalem, kasteel te Limmel . . . 17, 743 e.v.
Caberg . . . 89, 588, 703, 746, 753
Caberg, R.K. kerk . . . 753
Caberg, woonhuizen en boerderijen . . . 754, 755
Cadier . . . 733
Kamerijk . . . 744
Canne. Zie Nedercanne
Kessel . . . 469, 698
Keulen 3, 6, 21, 23, 27, 147, 179, 234, 510, 528, 545
Keulen, St. Gereon . . . 424
Kleef . . . 376
Klimmen . . . 692
Klosterneuburg . . . 523
Crapoel, kasteel . . . 697
Kuilenburg . . . 542, 637
Lafeld . . . 10
Leeuwarden . . . 57
Leeuwenstein . . . 376
Leiden, Rijksmuseum van Oudh. 4, 26, 46, 689, 766
Leiden, Universiteitsbibliotheek . . . 23, 84
Lemiers . . . 690
Lichtenberg, kasteel te St. Pieter 698, 756, 759 e.v.
Lilbosch (Echt) . . . 693

Bladz.

Limbricht, kerk 154
Limburg aan de Lahn. 560
Limmel. 409, 698, 703, 739
Limmel, kasteel Betlehem . . . . 740 e.v.
Limmel, kasteel Jeruzalem. . . . . . 17, 743 e.v.
Lombardije 554
Lotharingen. 5
Lottum. 689
Louwberg, boerderij te Nekum . . . 750, 751
Luik 4, 5, 6, 21, 51, 55, 70, 93, 119, 147, 150, 190, 208, 290, 508, 510, 557, 591, 612, 694, 744, 747, 756, 757, 758, 759, 766
Luik, St. Jaques 363
Luik, St. Laurensabdij 470
Luik, St. Martin 746
Luxemburg 231
Lyon 442
Maasbracht 700
Maaseyck 587
Maastricht:
Abtstraat 242, 581
Abtstraat 10. . . . . 773, 776, 778
Abtstraat 22. 657
Achter de Comedie 2 603
Achter de Comedie 4 600
Achter de Comedie 16 778
Achter de Molens 6/8 (thans *18/20*) . . 614, 631
Achter de Molens 12 778
Achter het Vleeschhuis 40
Achter het Vleeschhuis 4 773
Achter het Vleeschhuis 6 771
Achter het Vleeschhuis 9 641
Achter het Vleeschhuis 11. . . . . . . 658, 668
Achter het Vleeschhuis 12. 661
Achter het Vleeschhuis 13. 658
Achter het Vleeschhuis 14. 631
Achter het Vleeschhuis 15. 659
Achter het Vleeschhuis 17. 775
Achter het Vleeschhuis 20. 656
Achter het Vleeschhuis 21. 771
Achter het Vleeschhuis 22. 663
Achter het Vleeschhuis 24/24a 668
Achter het Vleeschhuis 25. 775
Achter het Vleeschhuis 26. 668
Achter het Vleeschhuis 29. 775
Achter het Vleeschhuis 31/33 642
Achter het Vleeschhuis 32 657
Achter het Vleeschhuis 34. 662
Achter het Vleeschhuis 35 773
Achter het Vleeschhuis 39. 783
Achter het Vleeschhuis 40. 773
Aldenhof 147, 278, 281
Aldenhofspark 54, 81, 95
Alexianenklooster (zie Cellebroeders).
Ambachtschool 53
Ancker, voorm. papiermolen de 667
Anckerpoort 60
Anthoniuseiland 69
Armenhuis 580
Augustijnenkerk en — klooster. . 145, 150 e.v., 246, 270, 282, 707
Batterijstraat 578
Batterijstraat 28, 32 657

Bladz.

Maastricht:
Batterijstraat 34 771
Batterijstraat 42 634
Beijaard, Kloosterkerk de 154, 155, 156, 241, 791
Bek, de 53
Bijnsconvent (zie St. Annendaelklooster).
Bisschopsmolen 685, 686
Bleekerij 783
Bogaerdenstraat 158
Bogaerdenstraat 5 775
Bogaerdenstraat 16/18 775
Bogaerdenstraat 20. 771
Bogaerdenstraat 26. . . . . 631, 786
Bogaerdenstraat 31. 668
Bogaerdenstraat 35. 775
Bogaerdenstraat 36. . . . . 775, 778
Bogaerdenstraat 50. 668
Bogaerdenstraat 52. . . . . 641, 786
Bogaerdenstraat 56, 57 773
Bogaerdenstraat 59. 771
Bokstraat 150
Bonnefantenkerk en — klooster 156, 157, 158, 290, 792
Bonnefantenstraat 5 . . 631, 645, 646, 778, 786
Boschpoort 55, 70, 144
Boschstraat . 24, 52, 53, 168, 259, 260, 268
Boschstraat 17 783
Boschstraat 28/28a 777, 778
Boschstraat 36 783
Boschstraat 38 642
Boschstraat 55 783
Boschstraat 60 . . . . 663, 670, 671
Boschstraat 63 783
Boschstraat 64 . . . . 631, 646
Boschstraat 69 778
Boschstraat 70 . . . . 646, 668, 786
Boschstraat 72/74 . . . . 775, 777
Boschstraat 76 778
Boschstraat 78/80 . . . . 775, 777, 783
Boschstraat 79 661
Boschstraat 80 783
Boschstraat 86 671
Boschstraat 88 . . . . . 660, 671, 678, 778
Boschstraat 89 . . . . 642, 783
Boschstraat 90 783
Boschstraat 91 . . . . 634, 783
Boschstraat 94 771
Boschstraat 95, 97. 783
Boschstraat 98 778
Boschstraat 101, 104. 783
Boschstraat 108, 110. 778
Bossche Fronten 86
Bosscherveld 26
Bouillonstraat 103, 105
Bouillonstraat 2, 4, 6. . . 614, 615, 668, 778
Bouillonstraat 8/10 . . . 600, 602, 615, 635 e.v.
Bouillonstraat 12 600
Brabantsch (Spaansch) Gouvernement 96 e.v. 596
Breedestraat. . . . 97, 167, 190, 234, 608
Breedestraat 3 . . . . 659, 671, 678
Breedestraat 5 . . . . 659, 660, 671, 678, 679
Breedestraat 7 . . . . 683, 778
Breedestraat 8 . . . . 615, 657

Bladz.

Maastricht:
Breedestraat 9, 9a 631
Breedestraat 10 . . . . 656, 657
Breedestraat 12 . . . . 658, 778
Breedestraat 13 . . . . 668, 671, 778
Breedestraat 14 771
Breedestraat 15 . . . . . 659, 668, 671, 778
Breedestraat 17 . 596, 597, 609, 615, 616, 617, 618, 671
Breedestraat 18 668
Breedestraat 19/21 . . . . 616, 631, 638
Breedestraat 24 . . . . 641, 778
Breedestraat 25 . . . . 609, 668
Breedestraat 27 . . . . . 597, 609, 668, 778
Breedestraat 28 778
Breedestraat 43 . . . . 651, 778
Breulingstraat 269
Breulingstraat 6 . . . . 638, 646
Breulingstraat 22 . . . . 775, 777
Breulingstraat 39 . . . . 631, 786
Brugstraat 39, 40, 41, 690, 691
Brugstraat 6 . . . . 671, 678
Brugstraat 10 . . . . . 657, 660, 668, 783
Brugstraat 12 . . . . 651, 659
Brugstraat 16 . . . . 651, 668
Brugstraat 18/20 . . . . 668, 771
Brugstraat 26 774
Brugstraat 28 668
Brugstraat 30 . . . . 664, 668
Brusselsche Poort . . 9, 55, 70, 71, 85, 144, 291
Brusselsche Straat . . 24, 54, 67, 154, 155, 159, 242, 287, 288
Brusselsche Straat 7 773
Brusselsche Straat 15 774
Brusselsche Straat 17 775
Brusselsche Straat 20 773
Brusselsche Straat 21 661
Brusselsche Straat 30 . . . . 641, 778
Brusselsche Straat 31 . . . . 774, 783
Brusselsche Straat 32 642
Brusselsche Straat 33 668
Brusselsche Straat 36 . . . . . . 641, 645, 778
Brusselsche Straat 38 664
Brusselsche Straat 45/47 . . . . 616, 642
Brusselsche Straat 51 671
Brusselsche Straat 57 772
Brusselsche Straat 59 . . . . 641, 778
Brusselsche Straat 66 (= 60) 664
Brusselsche Straat 67 661
Brusselsche Straat 68 773
Brusselsche Straat 74 779
Brusselsche Straat 76/76a 616, 671, 672, 686, 779
Brusselsche Straat 77 . . . . . . 617, 672, 785
Brusselsche Straat 84 . . . . 617, 618, 672, 779
Brusselsche Straat 85 . . . . 668, 672
Brusselsche Straat 88, 90 668
Brusselsche Straat 92 772
Brusselsche Straat 93 685
Brusselsche Straat 94 641
Brusselsche Straat 101 783
Brusselsche Straat 105 661
Brusselsche Straat 109 . . . . 668, 779
Brusselsche Straat 121 772

Bladz.

Maastricht:
Brusselsche Straat 124 775
Brusselsche Straat 140 633
Cellebroedersgang 159, 161, 164
Cellebroederskapel en — klooster. . . 159 e.v.
Dinghuis. . . . 40, 110 e.v., 145, 198, 291, 591
Dominicanenkerk en — klooster 24, 68, 144, 154, 164 e.v., 205, 275, 287, 376, 386, 387, 390, 391, 394, 419, 584, 792
Drie Duiven, bastion 25, 81
Du Moulin, couvre — face . 85, 86, 88, 89
Eggerspoort) 57
Eggerijsgat 68
Eikelstraat 1. . . . . 629, 630, 786
Eikelstraat 3. . . . . 630, 772
Eksterstraatje 4
Ezelmarkt 54, 65, 66, 157
Ezelmarkt 2/4 . . . . 646, 657, 786
Erfprins, bastion. 85
Feilzusterklooster 75, 188, 189, 241
Fort Koning Willem I 89
1e Franciscanenkerk en — klooster . . 24, 60, 190 e.v., 207, 208, 278, 291, 792
2e Franciscanenkerk en — klooster . 190, 204, 205, 206, 278
Fransche of Waalsche kerk. . . 208, 210, 792
Gaverenpoort (huis) 597, 608
Gelderland, reduit 88
Gemeentebibliotheek 30
Gevangenpoort 165
Gildehuis of Huis der Edelen . 598, 627, 728, 633, 690, 691
Goesmarstoren 24
Goeswijnstoren 24
Gouvernement . . . . . . 103 e.v., 144, 791
Gouvernement, Brabantsch (Spaansch) 96 e.v., 596, 791
Graanmarkt 594, 607
Graanmarkt 1 779
Graanmarkt 3 652
Graanmarkt hoek Stokstraat. 641
Grachtstraat 8 668
Grachtstraat 23. 775
Grauwzusterklooster . . . . 188, 211 e.v., 364
Gronsveld, kapel van 609
Gronsveld (Rimborch), poort (hof) van (zie *Heggenstraat 13*).
Groote Gracht. . . . 24, 54, 67, 68, 69, 577
Groote Gracht 3, 5, 7 668
Groote Gracht 12 774
Groote Gracht 14 773
Groote Gracht 18 . . . . 618, 672
Groote Gracht 20 772
Groote Gracht 24 779
Groote Gracht 28 661
Groote Gracht 29 . . . . 672, 786
Groote Gracht 32 668
Groote Gracht 34 772
Groote Gracht 37 . . . . 775, 783
Groote Gracht 40 638
Groote Gracht 42 775
Groote Gracht 45 638
Groote Gracht 47 772

Bladz.

Maastricht:
Groote Gracht 56 . . . . . 673, 679, 779, 786
Groote Gracht 60/60a 618, 779
Groote Gracht 62 . . . . 638, 646
Groote Gracht 64/64a 641, 646, 647
Groote Gracht 74 . . . . 777, 779
Groote Gracht 82 . 597, 604, 609, 618, 619, 673
Groote Gracht 88, 91 772
Groote Gracht 90, 92 . . . . . . 612 e.v., 673
Groote Grachtstraat 261
Groote Looierstraat 580, 582, 591
Groote Looierstraat 6 . . . . 641, 779
Groote Looierstraat 8 . . . . . 772, 777, 779
Groote Looierstraat 10 . . . . 657, 668
Groote Looierstraat 14 660
Groote Looierstraat 15 . . . . 601, 641, 646, 647
Groote Looierstraat 16 660
Groote Looierstraat 17 779
Groote Looierstraat 18 . . . . . 660, 663, 668
Groote Looierstraat 19 . . 597, 619, 641, 642, 656, 783
Groote Looierstraat 21, 23/25 668
Groote Looierstraat 24 . . . . 647, 668
Groote Looierstraat 26/28 . . 597, 619, 668, 779
Groote Looierstraat 27 779
Groote Looierstraat 30 . . . . 668, 779
Grootepoort 68, 69
Groote Staat 24, 39, 114, 164, 167
Groote Staat 1 683
Groote Staat 2 . . . . 663, 664
Groote Staat 3 783
Groote Staat 4 668
Groote Staat 5 . . . . . . 592, 593, 600, 607
Groote Staat 6 668
Groote Staat 9 . . . . 593, 594, 599, 600, 785
Groote Staat 14 774
Groote Staat 16 . . . . 661, 668
Groote Staat 17 668
Groote Staat 18 668
Groote Staat 21 664
Groote Staat 22 661
Groote Staat 24 . . . . 673, 679
Groote Staat 27 668
Groote Staat 29 . . . . 660, 673, 679, 680, 786
Groote Staat 30 668
Groote Staat 31 660
Groote Staat 32/32a 668, 673, 779
Groote Staat 33 663
Groote Staat 35 775
Groote Staat 37, 39, 41, 42 668
Groote Staat 43 . . . . 651, 668
Groote Staat 45 663
Groote Staat, hoekhuis 591
Groote Staat 51 668
Groote Staat 53 660
Groote Staat 55 775
Groote Staat 56 . . 631, 651, 661, 673, 680, 786
Groote Staat 57a 641, 673
Groote Staat 59/61 773
Groote Stokstraat 474
Grousbeeck, huis van (zie St. Annendael)
Gubbelstraat 69
Gubbelstraat 3, 18 773

Bladz.

Maastricht:
Gubbelstraat 32 657
Gubbelstraat 34 . . . . 641, 662
Gubbelstraat 38, 40 . . . . 772, 779
Haet en Nijd, bastion 25, 55, 82, 83
Haren, poort (huis) van . . . 165, 166, 607
Van Hasseltkade 6 658
Van Hasseltkade 7 666
Van Hasseltkade 8 . . . . 668, 779
Van Hasseltkade 9. 610, 611, 612, 627, 668, 669
Van Hasseltkade 10 . . . . 668, 669
Van Hasseltkade 11 . . . . . 668, 669, 779
Van Hasseltkade 12 . . . . . 641, 668, 669
Van Hasseltkade 13 . . . . 604, 779
Van Hasseltkade 14/15 . . . . 673, 683, 779
Van Hasseltkade 16/17 642
Van Hasseltkade 19 775
Van Hasseltkade (zie verder *Langs de Maas*).
Havenstraat 40
Heggenstraat 3, 3a 642
Heggenstraat 9, 11 669
Heggenstraat 12 642
Heggenstraat 13 . . . . . . 597, 608, 609, 610
Heggenstraat 14 . . . . 642, 786
Heidenstraat 5 664
Heijenstraat 40
Heksenhoek, molen aan de 687, 787
Helmstraat 68, 167, 577
Helpoort 54, 56, 58, 59 e.v., 69, 72, 82, 84, 667
Helstraat (zie ook St. Bernardusstraat). . . 39
Herckenrode, Refugie van. 214, 288, 289, 600
Hexenstraat 211
Hexentrapjes 144
Hocht, Refugie van 216, 288, 289
Hochterpoort (zie Boschpoort en Gevangenpoort).
Hoenderstraat 24, 69, 144, 621
Hoenderstraat 4, 8 775
Hoenderstraat 24 . . . . 633, 786
Hoenderstraat 28 774
Hof van Tilly (zie *Groote Gracht 90, 92*).
Hof van Gronsveld of van Rimborch (zie *Heggenstraat 13*).
Holland, reduit 88, 89
Holset of Oost (Oist), poort (huis) van (zie *Kapoenstraat 3/5*).
Holstein, bastion. . . . . 85 e.v.
Hondertmares (zie Conventje).
Hondstraat 600
Hondstraat 15 631
Hoofdwacht. . . . . 106 e.v.
Hoogbruggenpoort (zie Helpoort).
Hooge Front 86
Houtmaas. 630
Houtmarkt . 54, 68, 208, 215, 252, 259, 260
Huis der Edelen (zie Gildehuis).
Huis de Landscrone . . . . 592 e.v.
Huis de Stuers (zie Refugie van St. Gerlach).
Huis der Twaalf Apostelen 578, 580
Huis de Vilain. 596, 605
Jezuïetenkerk en — klooster (voorm.) 52, 145, 208, 234 e.v., 291, 292, 526, 584, 792
Jezuïetenkerk en — klooster (tegenw.) 241, 596

Bladz.

Maastricht:
Jodenstraat 24, 111, 112, 114, 115
Jodenstraat 1 . . . . 619, 785
Jodenstraat 3, 5/7 . . . . 619, 658
Jodenstraat 4 772
Jodenstraat 9 . . . . 641, 642
Jodenstraat 12 . . . . . . 619, 620, 673, 779
Jodenstraat 26 664
Josaphatsdal (zie De Beijaard).
Julianaplein 295
Julianaplein 6/8 . . . . 620, 630
Kakkeberg 156, 642
Calvariënberg . . 55, 149, 504, 505, 581, 582
Calvariestraat 24, 242
Calvariestraat 20 685
Kapel van Gronsveld 609
Kapoenstraat 3/5 . . . 597, 607, 608, 621, 664
Kapoenstraat 4 658
Kapoenstraat 6 . . . . 663, 675
Kapoenstraat 7 669
Kapoenstraat 8, 10, 12 . . . . 669, 675
Kapoenstraat 13 . . . . 775, 777
Kapoenstraat 14 621
Kapoenstraat 19 663
Kapoenstraat 20 . . . . 657, 783
Kapoenstraat 22 783
Kapoenstraat 23 608
Kapoenstraat 24 772
Kapoenstraat 26/28 775
Kapoenstraat 30 . . . . 772, 783
Kapoenstraat 32 . . . . 773, 775, 779
Capucijnengang 158
Capucijnenkapel 158, 241
Capucijnenklooster. 158, 159, 784
Capucijnenstraat . 24, 68, 131, 149, 158, 583
Capucijnenstraat 15 . . . . 662, 786
Capucijnenstraat 45 779
Capucijnenstraat 51, 57, 73 . . . . . 672, 779
Capucijnenstraat 82 666
Capucijnenstraat 98 779
Capucijnenstraat 113. . . . 131, 132, 133, 604
Keizer Karelplein 295, 455, 456, 457
Keizer Karelplein 3, 4 776
Keizer Karelplein 5 . . . . 776, 779
Keizer Karelplein 9 779
Kersenmarkt 24, 783
Kersenmarkt 5 776
Kersenmarkt 4, 6 . . . . 661, 663
Kersenmarkt 7 641
Kersenmarkt 8 . . . . 662, 663, 786
Kersenmarkt 10, hoek Achter het Vleeschhuis . 668, 669, 785
Kesselskade 150
Kesselskade 41 779
Kesselskade 45 642
Kesselskade 48 . . . . 774, 777, 779
Kesselskade 52/53 661
Kesselskade 54 776
Kesselskade 57 772
Kesselskade 58 783
Kesselskade 60 669
Kesselskade 62 . . . . 661, 779
Kesselskade 63 683

Bladz.

Maastricht:
Kesselskade 64 . . . . 662, 786
Kleine Gracht 24, 54, 69
Kleine Gracht 16 663
Kleine Gracht 17 684
Kleine Gracht 18 . . . . 663, 779
Kleine Gracht 20/22 776
Kleine Gracht 28 . . . . 774, 784
Kleine Gracht 30 . . . . . 675, 779, 784, 786
Kleine Gracht 31 602, 621, 638, 647, 652, 653, 779
Kleine Gracht 32 . . . . 675, 676
Kleine Gracht 39/41 . . . . 621, 785
Kleine Grachtje 64, 65
Kleine Grachtstraat 58, 69
Kleine Looierstraat 6. . . . . 776, 777
Kleine Looierstraat 8. . . . . . 632, 772, 777
Kleine Looierstraat 10 . . . . . . 600, 632, 780
Kleine Looierstraat 14 669
Kleine Looierstraat 18 . . . . 599, 600
Kleine Looierstraat 20 669
Kleine Looierstraat 21 . . . . 666, 669
Kleine Looierstraat 25 669
Kleine Staat 39, 110, 145
Kleine Staat 3 657
Kleine Staat 4 669
Kleine Staat 5 651
Kleine Staat 6 . . . . 658, 664
Kleine Staat 7, 8, 9 669
Kleine Staat 10 658
Kleine Staat 11 669
Kleine Staat 12 663
Klenie Staat 13 . . . . . . 598, 675, 680, 780
Kleine Staat 14 662
Kleine Staat 16 669
Kleine Staat 17 776
Kleine Staat 18, 20, 22 669
Kleine Staat 24 783
Koestraat 38
Koestraat 4 774
Koestraat 5 675
Koestraat 7 . . . . 675, 680, 681
Koestraat 6/8. 642
Koestraat 9 670
Koestraat 14/16. . . . . 657, 786
Koestraat 18 669
Koestraat 20 659
Commandement 110
Kommel, de. 204, 241, 242, 243
Conventje. 75, 537, 582
Cortenstraat. 40
Cortenstraat 3 604
Cortenstraat 7 780
Kruisheerengang 242, 244, 254
Kruisheerenkerk en — klooster 241 e.v., 291 694, 792
Kwadevliegenstraat 17 (zie *Hoenderstraat 24*).
Lakenhal). 120, 145
Langegang . 294, 295, 347, 450, 451, 453, 455, 457, 458, 459, 460, 461, 464
Langgrachtje 54, 58, 64, 65, 66, 69
Langs de Maas 20. . . . . 673, 674
Langs de Maas 21. 669
Langs de Maas 22. 772

Bladz.

Maastricht:
Langs de Maas 23 . . . . . 599, 600, 601, 771
Lanterenstraatken (voorm.) 609
Leeuwenmolen 687, 787
Leliestraat (zie *Platielstraat 14*).
Lenculenbuitenpoort . 54, 57, 70, 71, 81, 110, 144, 204
Lenculenstraat. 145, 234, 258, 585
Lenculenstraat 1 . . . . 642, 784
Lenculenstraat 2 773
Lenculenstraat 7/9. 658
Lenculenstraat 14 . . . . 664, 780
Lenculenstraat 15 . . . . 658, 780
Lenculenstraat 16/16a 774, 777, 780
Lenculenstraat 17 669
Lenculenstraat 18/18a 621, 664, 784
Lenuclebstraat 19 . . . . 638, 647, 669
Lenculenstraat 20 773
Lenculenstraat 27, 29 669
Lenculenstraat 30 772
Lenculenstraat 32 . . . . 642, 658, 661
Lenculenstraat 33 . . . . 648, 785
Lenculenstraat 34 . .600, 601, 638, 647, 648, 786
Leugenpoort 57, 69
Leuth, poort (huis) van (zie *Julianaplein 6/8*)
Lichtenborch, poort (huis) van. . . 597, 608
Lindercruispoort. 55, 69, 70, 71
Looiersgracht 54
Looiersgracht 2 669
Looiersgracht 4 . . . . 669, 780
Looiersgracht 22 639
Looierspoort (Lurepoort), voorm. . . 605, 630
Looierstraat 65, 144
Lurepoort (zie Looierspoort).
Lutherse kerk 211, 258, 259, 792
Maagdendries 71, 72, 147, 149, 280
Maagdendries 31/33 773
Maasbrug. . . . . . . 91 e.v., 591, 704, 790
Mariastraat 5 665
Mariastraat 9 772
Mariastraat 11 666
Mariastraat 17 661
Mariastraat 23a, b, c 663
Mariastraat 23d 634
Markt 24, 54, 68, 95, 118, 165
Markt 1, 2, 3 772
Markt 5 784
Markt 6 . . . . 658, 659, 678
Markt 8 . . . . 666, 670, 678, 680
Markt 9 . . . . 662, 666
Markt 11 . . . . 661, 664
Markt 12 661
Markt 14 . . . . . . 675, 680, 681, 682, 786
Markt 15 651
Markt 16 . . . . 675, 780
Markt 17 a, b, c 670, 786
Markt 18 . . . . 675, 676, 780
Markt 19 . . . . 684, 780
Markt 20 . . . . 676, 677
Markt 23 774
Markt 24 657
Markt 29 664
Markt 30 774

Bladz.

Maastricht:
Markt 31/32 . . . . 653, 676, 780
Markt 33 . . . . . . 639, 676, 680, 681, 786
Markt 34 665
Markt 35/35a 657, 661
Markt 38 . . . . 633, 634
Markt 41 653
Markt 55 . . . . 621, 670, 780
Markt 59 661
Markt 60 . . . . 642, 784
Markt 63 641
Markt 64 661
Markt 65 . . . . 771, 784
Markt 66 784
Markt 68 . . . . 776, 784
Markt 69 681
Markt 70 . . . . . . 591, 592, 676, 681, 780
Markt 71 . . . . 5, 91, 592, 676, 681
Markt 76 . . . . 639, 661
Meer, poort (huis) van 597, 609
Meeuwen, hotel van 154
Militair hosiptaal (zie Armenhuis).
Minderbroedersberg 54, 67, 204
Minderbroedersberg 8. 780
Minderbroederskerk en —klooster (zie 2e Franciscanenklooster.
Minderbroedersmuur 72, 74
Minderbroederspoort. 57, 64
Minderbroedersstraat 643
Minckelersstraat 1. 780
Moesmarkt (St. Amorsplein). 40
Molenpoort 69
Munthuis 756
Muntstraat 24
Muntstraat 1. . . . . 639, 651
Muntstraat 3. . . . . 651, 652
Muntstraat 4. 661
Muntstraat 6. 639
Muntstraat 7/9 661
Muntstraat 10 . . . . 774, 777
Muntstraat 11 774
Muntstraat 14 676
Muntstraat 16 661
Muntstarat 17 669
Muntstraat 18 776
Muntstraat 19 663
Muntstraat 20, 22. 669
Muntstraat 23 639
Muntstraat 24 658
Muntstraat 25, 26. . . . . 658, 780
Muntstraat 27 663
Muntstraat 28 . . . . 663, 783
Muntstraat 29/31 . . . . 772, 776
Muntstraat 30, 32. 669
Muntstraat 33 660
Muntstraat 36 . . . . 661, 669
Muntstraat 37 . . . . 658, 659, 660
Muntstraat 38 661
Muntstraat 39 659
Muntstraat 41 663
Muntstraat 45/47 . . . . . 639, 676, 677, 782
Muntstraat 48 659
Muntstraat 50 784

Bladz.

Maastricht:
Museum, Limb. (Prov. Oudhk.) 43, 46, 47, 50, 52, 53, 188, 258, 458, 648 e.v., 766, 728, 783, 785, 787
Museum, Bissch. 700, 701
Nieuwenhof, gesticht de . 77, 152, 154, 188, 278 e.v., 426, 580, 793
Nieuwstraat 1/3 666
Nieuswtraat 5, 7 669
Nieuwstraat 9, 10 . . . . 776, 777
Nieuwstraat 11, 13 . . . . 677, 681
Nieuwstraat 12 776
Nieuwstraat 13 . . . . 681, 669
Nieuwstraat 14 669
Nieuwstraat 15 639
Nieuwstraat 16 669
Nieuwstraat 17 639
Nieuwstraat 18 . . . . 663, 664
Nieuwstraat 19, 21 669
Nieuwstraat 22 776
Nieuwstraat 26 659
O.L. *Vrouwekade 4* 669, 677, 780, 786
O.L. *Vrouwekade 7* 669
O.L. *Vrouwekade 12* 641
O.L. *Vrouwekade 18*. 632
O.L. Vrouwekerk . 3, 24, 27, 33, 35, 38, 39, 43, 46, 49, 50, 51, 70, 110, 144, 153, 154, 277, 287, 289, 291, 418, 467 e.v., 608, 690, 707, 733, 759, 762, 767, 793, 794
O.L. Vrouweklooster. 27
O.L. Vrouweplein . . 39, 146, 474, 477, 510
O.L. *Vrouweplein 17* 621, 639, 685
O.L. *Vrouweplein 18* . . . 621, 677, 680, 685
O.L. *Vrouweplein 22, 23* 776, 780
O.L. *Vrouweplein 24* 669
O.L. *Vrouweplein 25* 639
O.L. *Vrouweplein 29* 774, 777
O.L. Vrouwepoort. 4, 28, 29, 109
O.L. Vrouweschool 33, 51
O.L. Vrouwestraat 110, 474
O.L. Vrouwewal 54, 58
O.L. *Vrouwewal 5* 776, 780
O.L. *Vrouwewal 6, 7* 669
O.L. *Vrouwewal 9* 776
Oost (Oist) of Holset, poort (huis) van (zie *Kapoenstraat 3/5*).
Oude Hochterpoort (zie Grootepoort).
Oude Minnebroeders 582
Oud Stadhuis (zie Dinghuis).
Oude Vismarkt, hoekhuis 649
Paats van den Lombaert. 585
Paleis van Justitie (zie ook Minderbroeders-klooster) 54, 67, 106, 190, 205
Papenstraat 2, 9, 11 780
Papenstraat 13 (zie ook voorm. Refugie van St. Jacob). 214, 290, 771, 780
Pastoorstraat 144, 260
Pastoorstraat 10 784
Pastoorstraat 14 780
Pater Vincktoren 64, 66, 72, 75, 188, 189, 242
Penitentenklooster (voorm.) 52
Pesthuis (voorm.) 667
Plankstraat 4, 38, 47, 474

Bladz.

Maastricht:
Plankstraat 1 634
Plankstraat 3 . . . . 639, 649
Plankstraat 4 651
Plankstraat 5 772
Plankstraat 10 669
Plankstraat 12 659
Plankstraat 14 658
Plankstraat 16 . . . . 658, 669
Plankstraat 20 669
Plankstraat 23 784
Platielstraat 2 666
Platielstraat 6 669
Platielstraat 8 661
Platielstraat 9 . . . . . . 600, 603, 622, 634
Platielstraat 10 661
Platielstraat 14 . . . . 632, 639
Platielstraat 18 666
Platielstraat 22 . . . . 669, 755
Poort (huis) van Gaveren (zie Gaverenpoort).
Poort (hof) van Gronsveld of van Rimborch (zie *Heggenstraat 13*).
Poort (huis) van Haren 165, 166, 607
Poort (huis) van Holset of Oost (Oist) (zie *Kapoenstraat 3/5*).
Poort (huis) van Leuth (zie *Julianaplein 6/8*).
Poort (huis) van Lichtenborch . . . 597, 608
Poort (huis) van Meer 597, 609
Poort (huis) van Reckheim (zie *Breedestraat 17*).
Poort (hof) van Rimborch of van Gronsveld (zie *Heggenstraat 13*).
Predikheerenkerk. Zie Dominicanenkerk.
Prins Bisschopsingel 584, 585
Prins Frederik, bastion . . . . 86 e.v.
Raamstraat 72
Raamstraat 8 775
Raamstraat 10 666
Raamstraat 14 . . . . 776, 777
Raamstraat 45 . . . . 622, 657, 785
Raamstraat 50 669
Reckheim, poort (huis) van (zie *Breedestraat 17*).
de Reek 211
de Reek, waterpoort 78, 79, 80
Refugie van Herckenrode . 214, 288, 289, 600
Refugie van Hocht 214, 288, 289
Refugie van St. Gerlach 211, 287, 288, 594, 595, 617
Refugie van St. Jacob. 214, 290
Recollectenkerk en — klooster. Zie 1e Franciscanenklooster.
Ridderstraat. 582
Ridderstraat 2, 598, 600, 601, 630, 643–645, 786
Rijksarchief 23, 86, 119, 147, 236, 238, 241, 697
Rijkskweekschool. Zie Hof van Tilly.
Roeffstraat 24, 68
Schuttershof 190, 204
Sepulchrijnenklooster. Zie Bonnefanten.
Schouwburg. Zie voorm. Jezuïetenklooster.
St. Amorsplein 40
St. Amorsplein 1 771
St. Amorsplein 3 . . . . 641, 642

Bladz.

Maastricht:
St. Amorsplein 4 632
St. Amorsplein 6 639
St. Amorsplein 14 783
St. Amorsplein 16/17 . . . . .639, 652
St. Andrieskerk en — klooster . . 147, 148, 149, 756
St. Annendaelklooster (Bijnsconvent) 149 e.v., 531, 581, 585, 597, 642
St. Antoniuskerk en — klooster 144
St. Antoniusstraat 783
St. Antoniusstraat 3 666
St. Antoniusstraat 5 773
St. Antoniusstraat 68/70 639
St. Antoniusstraat 88/90 684
St. Bernardusstraat (vroeger *Helstraat) 1* . . 619, 622, 783
St. Bernardusstraat 3, 5, 5b, 7 670
St. Bernardusstraat 8 . . . . . 658, 670, 780
St. Bernardusstraat 10 658
St. Bernardusstraat 11 . . . . 658, 670
St. Bernardusstraat 12, 13, 15 670
St. Bernardusstraat 14 780
St. Bernardusstraat 17 622
St. Bernardusstraat 19 670
St. Bernardusstraat 24 . . . . 634, 645
St. Bernardusstraat 26, 28 . . . . . 667, 668
St. Elisabethsdal. Zie Grauwzusterklooster.
St. Everardskapel 150
St. Evergisluskapel. 510
St. Gerlach, Refugie van . 211, 287, 288, 294, 295, 617
St. Hilariuskapel 208
St. Jacob, Refugie van 214, 260
St. Jacobskerk of -kapel. . 167, 190, 215, 436
St. Jacobstraat. 97, 99
St. Jacobstraat 6 . . . . 639, 780
St. Jacobstraat 8 . . . . . 602, 642, 783, 785
St. Jacobstraat 15 780
St. Janskerk 24, 52, 107, 141, 144, 167, 215 e.v., 291, 294, 326, 363, 466, 597, 792
St. Joriskapel 165, 166
St. Joriskerkhof 165
St. Jozefskerk. Zie Augustijnenkerk.
St. Lambertuskerk . . . . : 87
St. Catharinakapel 280
St. Catharinakerk 208
St. Catharinedal. Zie Feilzusterklooster.
St. Maartenshuizen 582, 583
St. Marie ten Oevere 14, 150, 151
St. Matthiaskerk 119, 147, 259 e.v., 280, 546, 764, 793
St. Nicolaaskerk 144, 146, 467, 474, 495, 505, 525, 532, 544, 566, 567, 581, 784
St. Petrusheim. 188
St. Pieterspoort . . 54, 55, 57, 75 e.v., 144, 188
St. Pieterstraat 24, 40, 64, 75, 188, 190, 204, 208, 687
St. Pieterstraat 1 772
St. Pieterstraat 3 780
St. Pieterstraat 25 632
St. Pieterstraat 28 670
St. Pieterstraat 40 . . . . 666, 667

Bladz.

Maastricht:
St. Pieterstraat 42 . . . . 600, 670
St. Pieterstraat 44 661
St. Pieterstraat 46 633
St. Pieterstraat 48 . . . . 651, 786
St. Pieterstraat 50 661
St. Pieterstraat 52 670
St. Pieterstraat 62 657
St. Pieterstraat 69 670
St. Servaashospitaal 5, 56, 597
St. Servaaskapittelhuis 670
St. Servaaskerk 21, 24, 48, 49, 71, 96, 107, 141, 144, 167, 215, 217, 226, 291 e.v., 468, 469, 510, 511, 519, 582, 608, 745, 761, 793, 794
St. Servaasklooster 6 . . . . . 623, 669, 780
St. Servaasklooster 8 . . . . . 596, 597, 623
St. Servaasklooster 24/26 780
St. Servaasklooster 28 . . . . 670, 781
St. Servaasklooster 33 781
St. Servaasklooster 32/34 . . . . . . 625, 670
St. Servaasklooster 36 . . . . 670, 781
St. Servaasklooster 39 670
St. Servaasklooster 40 . . . . 625, 785
St. Servaasklooster. Zie verder *Henric van Veldekenplein.*
St. Vincentiuskapel 234
St. Vincentius à Paulo-Gesticht 75
Smedenstraat 40
Smedenstraat 1 639
Smedenstraat 4 655
Smedenstraat 7 . . . . 772, 776
Smedenstraat 11 667
Smedenstraat 14 . . . . 776, 778
Smedenstraat 25 . . . . 775, 778
Smedenstraat 28 661
Spilstraat 68, 165, 167
Spilstraat 1 773
Spilstraat 2 666
Spilstraat 3 . . . . 776, 778
Spilstraat 4 784
Spilstraat 5 . . . . 684, 787
Spilstraat 8/10 633
Spilstraat 9 684
Spilstraat 13, 15 774
Spilstraat 18/20 685
Spilstraat 25, 27 661
Sporenstraat 14 662
Sporenstraat 18 775
Spreeuwartsporte 597, 609
Spreeuwartstorentje 756
Stadhouder, bastion 85
Stadhuis . . . . 95, 118 e.v., 593, 697, 791
Stadsarchief 9, 112
Stadsboekerij 581, 584
Statensingel 86
Statenstraat 68, 576, 577
Statenstraat 9a 781
Statenstraat 11/13. 629
Steenpoort. Zie Grootepoort.
Steenenbrug 685
Steenenbrug 1 591
Steenenbrug 5 . . . . 685, 686

Bladz.

Maastricht:
Steenenbrug 6 . . . . 670, 781
Steenenbrug 12 . . . . 664, 665, 782
Stokstraat 30, 32, 33, 36, 38, 50, 109, 110, 287
Stokstraat 1 . . . . 670, 786
Stokstraat 4 773
Stokstraat 5 662
Stokstraat 6/8 639
Stokstraat 10 773
Stokstraat 11 678
Stokstraat 12 772
Stokstraat 14 658
Stokstraat 21 . . . . 639, 640
Stokstraat 22 664
Stokstraat 23 670
Stokstraat 24 . . . . . . 597, 625, 654, 657
Stokstraat 26/28 . 600, 602, 640, 650, 651, 654
Stokstraat 29 661
Stokstraat 30 . . . . 600, 642, 649, 654, 670
Stokstraat 31 . . . . 640, 661
Stokstraat 32 . . . . 640, 642, 649, 654, 781
Stokstraat 33 776
Stokstraat 35 . . . . 625, 660, 667
Stokstraat 37 . . . . 660, 667
Stokstraat 38 . . . . 640, 650
Stokstraat 40 772
Stokstraat 39/41, 42. 670
Stokstraat 44 640
Stokstraat 45 . . . . 609, 610
Stokstraat 47 . . . . 772, 778
Stokstraat 49 774
Stokstraat 51 670
Stokstraat 53 . . . . 659, 660, 781
Stokstraat 55 . . . . 287, 594, 595
Stokstraat 57 633
Stokstraat 59 633
Swesteren, klooster der. Zie Feilzusterklooster.
Tafelstraat 8, 10 . . . . 640, 781
Tafelstraat 12 . . . . 605, 772, 776
Tafelstraat 13 . . . . 600, 605, 630
Thisiusporte. Zie *Groote Gracht 82*.
Tilly, hof van. Zie *Groote Gracht 90, 92*.
Tongersche Poort. Zie Lenculenbuitenpoort.
Tongersche Steenweg 141
Tongersche straat 24, 52, 110, 207, 235, 241
Tongersche straat 2, 4 670
Tongersche straat 5 772
Tongersche straat 6/8. . . . . 603, 625, 640
Tongersche straat 7 641
Tongersche straat 10 633
Tongersche straat 11 664
Tongersche straat 12 . . . . 650, 661
Tongersche straat 13 773
Tongersche straat 17 660
Tongersche straat 18 774
Tongersche straat 20 . . . . 670, 781
Tongersche straat 22 641
Tongersche straat 25 661
Tongersche straat 29/31. 664
Tongersche straat 32 773
Tongersche straat 33 773
Tongersche straat 35 . . 633, 642, 650, 660, 783

Bladz.

Maastricht:
Tongersche straat 37 776
Tongersche straat 38 784
Tongersche straat 41 . . . . 625, 781
Tongersche straat 43 . . . . 670, 685
Tongersche straat 45 666
Tongersche straat 47 642
Tongersche straat 49 . . . . 670, 781
Tongersche straat 53 . . . . 596, 605
Tongersche straat 54 670
Tongersche straat 56 776
Tongersche straat 58 772
Tongersche straat 60 . . . . 650, 677
Tongersche straat 86 . . . . . . 657, 669, 670
Turennestraat 53
Tweebergenbinnenpoort 54, 57, 58, 67, 204, 790
Tweebergenbuitenpoort. Zie Brusselsche Poort.
Veerlinxpoort 54, 69
Henric van Veldekenplein 20 . . 623, 670, 781
Henric van Veldekenplein 22 . . 623, 670, 781
Henric van Veldekenplein 23 781
Henric van Veldekenplein 24/26. Zie *St. Servaasklooster 24/26*.
Henric van Veldekenplein 29 623–625
Henric van Veldekenplein 31 781
Ververshoek 65, 585
Vierthoren 71
Vijfharingenstraat 2a 666
Vijfharingenstraat 2/4 642
Vijfharingenstraat 8, 10 670
Vijfharingenstraat 15 640
Vijfharingenstraat 19 . . . . 658, 670
Vijfkoppen, bastion 55, 81
Vilain, huis de. 596, 605
Vleeschhuis 39. 40, 145, 756, 783
Vrijmetselaarsloge 577
Vrijthof 5, 24, 96, 97, 98, 106, 107, 112, 190, 292, 294, 295, 360, 466, 577, 584, 620, 791
Vrijthof 1 670
Vrijthof 2 772
Vrijthof 4 685
Vrijthof 5 778
Vrijthof 6 776
Vrijthof 7 653
Vrijthof 9 . . . . 661, 783
Vrijthof 10, 11 661
Vrijthof 12 776
Vrijthof 13 . . . . 774, 778
Vrijthof 14 . . . . 661, 670
Vrijthof 15 . . . . 595, 665
Vrijthof 21 . . . . 678, 781
Vrijthof 22/23 . . . . 625, 640, 781
Vrijthof 26 670
Vrijthof 27 664
Vrijthof 29 653
Vrijthof 30 670
Vrijthof 31 . . . . 661, 786
Vrijthof 35 670
Vrijthof 44 . . . . 681, 682, 683, 787
Vrijthof 47/49 (thans *46/47*) 625, 626, 627, 685, 781
Vrijthof 48 772

Bladz.

Maastricht:
Vrijthof 50 776
Vrijthof 51 . . . . 774, 778
Vroenhof 71
Waalsche kerk. Zie Fransche kerk.
Wacht over het Gouvernement . . 108, 109
Wachthuis aan de O.L. Vrouwepoort 109, 110
Wachthuis aan de Tongersche Poort . . . 110
Waerachtig-poort 55, 81, 83
Waldeck, bastion 86
Weeshuis, Gereformeerd 584, 585
Weeshuis, R.K. . . . . 585 e.v.
Wijkerpoort 144
Witmakerstraat 5, 7 . . . 597, 627, 670, 781
Witmakerstraat 9 670
Witmakerstraat 10 781
Witmakerstraat 11 663
Witmakerstraat 21 659
Witmakerstraat 23 655
Witmakerstraat 25 . . . . 659, 781
Witmakerstraat 27 670
Wittevrouweklooster 24, 576, 577, 627, 705, 745
Wolfstraat 5 670
Wolfstraat 6/8 . . . . 664, 781
Wolfstraat 9 774
Wolfstraat 10 772
Wolfstraat 12, 14 776
Wolfstraat 15/17 678
Wolfstraat 18 . . . . 678, 683
Wolfstraat 20, 22, 24 26, 27, 28, 30, 32 . . 670
Wolfstraat 33 664
Wolwaag 234
Zeeland, reduit 88, 89
Zwanengracht 88
Zwingelput 2 781
Maesenburg, voorm. landhuis te St. Pieter . . 767, 768
Mainz 4, 21, 28, 42
Malone 471
Mechelen 744
Meerssen 53, 287, 698, 739
Meerssen, kerk 474
Meerssen, villa Heikenberg 689
Meesel 370
Mesch 689
Mheer 759
Middelaar (Mook) 698
Montfort 55, 701
Muiden. 637
Munsterbilsen 444, 612
Namen 20
Napels 178
Ne(d)ercanne, kasteel Agimont. . . . . . 746 e.v.
Nekum . . . . 746, 750 e.v., 757
Nekum, hoeve Louwberg 750, 751
Nekum, hoeve Nekum en watermolen . . . 751
Neubourg, kasteel te Gulpen. 759
Nicopolis 545
Nieuwstad 691, 701, 766
Nijmegen 10, 52, 190, 215, 235
Nijmegen, Dominicanenkerk 183
Nuenen. 593

Bladz.

Oudenaarde 122
Oud-Vroenhoven (zie ook Nekum, Wolder, Caberg en Nedercanne) . . . 657, 703, 746 e.v.
Oud-Vroenhoven, kasteel Agimont of van (Neder)canne . . . . 746 e.v.
Panhuis-hoef, boerderij te Wolder . . 753, 754
Parijs. 92
Parijs, Louvre 91
Parijs, Hôtel des Invalides 606, 609, 785
Parijs, Kuntnijverheidsmuseum 442
Peer 155
Pietersheim 754
Pompeï 44
Praag. 541
Putten (Gld), landgoed Volenbeek 732
Ravensbosch 690
Remagen 4, 28
Riempst 705
Rijckholt 688
Rochefort. 376
Roermond 53, 266, 269, 468
Rocca Secca 179
Rolduc 523
Rome, St. Pieter 557, 562
Rome, Piazza Navona. 588
Romsey. 303
Rotterdam 185
Rotterdam, Museum Boymans 119, 741
Savelsbosch (Gronsveld) 689, 787
Senlis, kerk 341
Sichem, steengroeve 234
Simpelveld 689, 733
St. Georges de Boscherville 303
St. Odilienberg 700
St. Pieter . . . . 698, 703, 756 e.v.
Verdedigingswerken (Oude Tombe, Fort) . 10, 52, 86, 144, 757, 758
Lichtenberg . . . . 698, 756, 757, 759 e.v.
St. Petruskerk . . . . 761 e.v.
St. Lambertuskapel. 51, 756, 766, 767
Slavante 144, 698, 761, 764, 765, 766
woonhuizen en boerderijen . . 767, 768, 769
St. Pietersberg 9, 26, 38, 51, 86, 106, 190, 757, 759
St. Trond (St. Truiden) 370
Solumbria. 165
Stein 689, 787
Swolgen 698
Thun (Lotharingen) 231
Tongeren . . 3, 39, 52, 468, 470, 510, 746
Tongeren, O.L. Vrouwekerk 468, 469
Torentjes, de, landhuis te St. Pieter 767
Torn 260
Tours 29
Trier 21
Tuddern 537
Utrecht 19, 20, 364, 696
Utrecht, St. Marie 523
Vaals. 698
Valkenburg . . . 56, 231, 232, 698, 731, 740
Veldweselt 469
Venlo 57, 242, 698
Verviers 741
Vlengendaal. 689, 690

Bladz.

Vlijtingen . . . 10
Voerendaal . . . 689
Volenbeek, landgoed te Putten (Gld) . . . 732
Vroenhof, heerlijkheid . . . 21
Vroenhoven. Zie ook Oud-Vroenhoven 711, 746
Wagenborgen . . . 20
Warschau . . . 637
Weenen . . . 637
Weenen, Albertina . . . 467
Werden . . . 473
Wessem . . . 689, 736
Wijk . . 4, 6, 28, 29, 40, 51, 53, 439, 469, 759, 786
Bilserbaan 131 . . . 753
Bilserbaan 143 . . . 753
Brugstraat 44 . . . 783
Brugstraat 54/56 . . . 725
Brugstraat 58 . . . 721, 787
Brugstraat 60 . . . 724
Brugstraat 61 . . . 781
Brugstraat 62 . . . 723
Brugstraat 68 . . . 783
Grachtstraat . . . 711, 714
Grachtstraat 34 . . . 728
Grachtstraat 38 . . . 728
Grachtstraat 39 . . . 721
Grachtstraat 40/40a . . . 721
Heydenstraat . . . 728
Hoogebrugstraat . . . 604, 617, 783
Hoogebrugstraat 1b . . . 729
Hoogebrugstraat 2 . . . 720, 721
Hoogebrugstraat 3 . . . 724
Hoogebrugstraat 6 . . . 720, 723, 781
Hoogebrugstraat 8, 10 . . . 720, 728
Hoogebrugstraat 11 . . . 719, 720, 723, 781
Hoogebrugstraat 12 . . . 720, 728
Hoogebrugstraat 13 . . . 719, 721, 781
Hoogebrugstraat 14 . . . 720, 723, 728
Hoogebrugstraat 15 . . . 719
Hoogebrugstraat 16, 16a . . . 720, 728
Hoogebrugstraat 17 . . . 784
Hoogebrugstraat 18 . . . 719, 720, 728
Hoogebrugstraat 19 . . . 722
Hoogebrugstraat 20, 22, 24 . . . 720, 728
Hoogebrugstraat 25 . . . 729
Hoogebrugstraat 26 . . . 719, 720
Hoogebrugstraat 27 . . . 727, 729
Hoogebrugstraat 28/30 . 719, 720, 723, 728, 781
Hoogebrugstraat 32 . . . 720, 728
Hoogebrugstraat 34 . . . 720, 723
Hoogebrugstraat 36, 36a . . . 724, 726, 781
Hoogebrugstraat 37 . . . 716
Hoogebrugstraat 38 . . . 728
Hoogebrugstraat 41 . . . 729
Hoogebrugstraat 42 . . . 728
Hoogebrugstraat 43 . . . 714 e.v., 716, 721
Hoogebrugstraat 44 . . . 726
Hoogebrugstraat 46 . . . 728
Hoogebrugstraat 48 . . . 719
Hoogebrugstraat 50 . . . 721, 781
Hoogebrugstraat 52 . . . 725
Hoogebrugstraat 54 . . . 723, 781
Hoogebrugstraat 56 . . . 719, 728, 729
Hoogebrugstraat 58 . . . 726, 781

Bladz.

Wijk:
Hoogebrugstraat 59/61 . . . 729
Hoogebrugstraat 64 . . . 719, 723
Hoogebrugstraat 65 . . . 729
Hoogebrugstraat 68 . . . 719
Hoogebrugstraat 69 . . . 729
Hoogeburgstraat 72/72a . . . 726–728, 781
Hoogebrugstraat 74 . . . 729, 784
Hospitaal St. Gilles. Zie *Hoogebrugstraat 37.*
Kalminkstraat, zijgevel Rechtstraat 102 . . . 784
Kalminkstraat 1 . . . 721
Kattenstraat . . . 729, 783
Cörverplein . . . 591
Cörverplein 12 . . . 725
Kruittoren . . . 73, 74, 145
Maaspunttoren . . . 59, 703
Meerssen, Refugie van. Zie *Hoogebrugstraat 43.*
O. L. Vr. v. Lourdeskerk . . . 787
Pastoorstraat . . . 591, 716
Pastoorstraat 2, 4 . . . 729
Pastoorstraat 8 . . . 721
Rechtstraat . . . 40, 717, 783
Rechtstraat 4 . . . 591, 593, 716
Rechtstraat 7 . . . 722, 723, 782
Rechsttraat 7a . . . 725
Rechtstraat 12 . . . 721, 787
Rechtstraat 13, 14, 16 . . . 729
Rechtstraat 17 . . . 720
Rechtstraat 18, 20 . . . 729
Rechtstraat 21 . . . 716
Rechtstraat 23 . . . 729, 782
Rechtstraat 25 . . . 724, 782
Rechtstraat 26 . . . 728
Rechtstraat 27 . . . 784
Rechtstraat 30 . . . 721
Rechtstraat 31 . . . 729
Rechtstraat 32 . . . 723
Rechtstraat 33, 36 . . . 729
Rechtstraat 37, 38 . . . 729
Rechtstraat 40 . . . 721
Rechtstraat 41, 42, 44 . . . 729
Rechtstraat 46 . . . 729, 784
Rechtstraat 47 . . . 719, 782
Rechtstraat 49 . . . 724
Rechtstraat 51 . . . 729, 782
Rechtstraat 52 . . . 783
Rechtstraat 53 . . . 729
Rechtstraat 54/56 . . . 724
Rechtstraat 55 . . . 782
Rechtstraat 57, 57a . . . 729
Rechtstraat 58 . . . 729
Rechtstraat 59 . . . 724, 782
Rechtstraat 62 . . . 721, 722
Rechtstraat 63 . . . 729, 787
Rechtstraat 64, 65 . . . 729
Rechtstraat 66 . . . 729
Rechtstraat 67 . . . 729
Rechtstraat 68, 68a, 70 . . . 729
Rechtstraat 69 . . . 599, 717, 718, 719
Rechtstraat 70 . . . 729, 782
Rechtstraat 73 . . . 721
Rechtstraat 74 . . . 724

Bladz.

Wijk:
Rechtstraat 77 721
Rechtstraat 78 . . . . 721, 729
Rechtstraat 80 719
Rechtstraat 81 729
Rechtstraat 82 . . . . 721, 729, 782
Rechtstraat 83 730
Rechtstraat 84 . . . . 721, 729
Rechtstraat 85 730
Rechtstraat 86 724
Rechtstraat 88b 719
Rechtstraat 89 . . . . . . 722, 723, 782, 784
Rechtstraat 89a 724
Rechtstraat 91 724
Rechtstraat 92 725
Rechtstraat 93 729
Rechtstraat 94 . . . . 729, 784
Rechtstraat 96 730
Rechtstraat 98 . . . . 724, 730
Rechtstraat 102 784
Rechtstraat 104 730
Refugie van Meerssen. Zie *Hoogebrugstraat 43*.
Ruiterstraat 7 730
Ruiterstraat 11 . . . . 721, 787

Bladz.

Wijk:
Ruiterstraat 15 . . . . 719, 787
St. Gerarduskerk 714
St. Gilleshospitaal. Zie Hospitaal St. Gilles.
St. Maartenspoort 8
St. Martinuskerk . . . . 145, 704 e.v.
Smedenstraat 4, 5, 6, 8 721
Smedenstraat 11 719
Steenenwal 145, 719
Steenenwal 21 722
Steenenwal 23 721
Steenenwal 24 724
Waterpoortje 29, 40, 41, 703
Wilhelminasingel 704
Wittevrouweveld, Kerk in het. Zie O. L. Vr. v. Lourdeskerk.
Wilre. Zie Wolder.
Wittem 96
Westkapelle (Z) 787
Woeringen, Slag bij 740
Wolder (Wilre) . 10, 657, 703, 746, 752 e.v.
Wolder, St. Petrus en Pauluskerk 752
Wolder, boerderijen en woonhuizen 657, 752, 753
Worms 508

ZAAKREGISTER.

Bladz.

Aanwijzer, hout XV 434, 435
Aardewerk, Romeinsch. Zie Oudheden.
Abdij. Zie Kloosters.
Abel. Zie Kaïn en Abel.
Abraham 342, 345, 515, 566
Adam en Eva 434, 519, 557, 698
Afsluiting, eiken, XVII 462
Allegorieën 128–143, 207, 250, 270, 376, 527, 544
Altaren en onderdeelen van altaren 205, 333, 351, 358, 367, 498, 504
  Romeinsch 46, 698
  Romaansch 526
  XI 359, 471
  XII 225, 305, 378, 411
  XIII 293
  XIV . . . 166, 176, 225, 463, 464, 472, 473
  XV 225, 242, 294
  XVI 225, 294, 472, 474, 694
  XVII . . 167, 201, 235, 493, 693, 697, 761, 780
  ± 1700 . . . . 206, 247
  XVIII 153, 526, 761, 766
  XIX 260
Ampullen en ampullenbladen, zilver.
  XVII 545
  XVIII 273, 590, 708
  XIX, verguld 273
Ankers. Zie Muurankers.
Antependium (zijde?) 548
Apocalypse 142
Apollotempel 50
Apostelen. Zie ook onder heiligen 154, 224, 345, 398, 436, 437, 456, 695, 700, 733 50, 751

Bladz

Aquamaline, koper, XII 434
Atlas 347
Avondmaalsgerei:
  Metaal en glas, XVI 409
  Tin, ± 1700 en XVIII 211
  Zilver, XVII 210, 259, 273
    XVIII 211, 233, 259
    XIX 233
Badinrichting. Zie onder woonhuizen.
Banken. Zie Kerkbanken.
Barmhartigheid, werken van 385
Basementen, XII 328, 329, 690
Bastions, XVI–XVIII 25, 54–90
Bed, XVIII 744
Beelden en reliefs van metaal (zie ook Kruisen en Reliekhouders):
  XII koper 417–418
  XIV, brons 433
  XV, zilver 432
  XVI, koper 402–404
  XVI, zilver 275
  XVII, koper 439, 650, 687, 732
  XVIII, zilver 699
  XIX, koper 439
  ??, brons 694
Beeldhouwwerk, figuraal (zie ook onder Altaren, Basementen, Grafsteenen, Kapiteelen, Consoles, Kraagsteenen).
  Romeinsch 39, 41–51, 326, 689
  XII . . 297, 305, 333, 335, 347, 349, 363, 378, 379, 380, 455, 484, 506–508
  1200 508–510

Bladz.

Beeldhouwwerk, figuraal.
XII–XV 294, 295, 347, 381
XIII 182, 479
± 1300 380
XIV 261, 353
± 1400 532–534
XIV–XV 295, 296, 330, 331, 333, 339–347, 351, 370
XV 14, 381, 557, 580
± 1500 155
XVI 100, 102, 103, 113, 203, 220, 245, 249, 598, 627, 628, 691, 692, 693, 695
XVII 152, 189, 201, 227, 228, 237, 528–532, 577, 749
XVIII 105, 106, 124, 130, 149, 157, 537, 613, 615, 626, 670, 744, 765
XIX 112, 145, 613, 626, 683, 694
XIX of XX 326
Beeldhouwwerk. Zie ook Houtsnijwerk en Ivoorsnijwerk.
Begijnhof 77, 152, 154, 188, 278 e.v. 426, 580
Behangsels, goudleer, XVII 120–123, 133
Behangsels, geschilderd op doek, XVIII 604, 779
Bestiariën 511
Betimmeringen:
XVII 154, 602, 636, 637
XVIII 120 122, 130, 132, 133, 135, 140, 239, 474, 604, 617, 767
Beurzen (zie ook Reliekbeurzen), XV 431
Bibliotheek, XVI 166
Biechtstoelen:
XVII 166, 167, 363, 364, 376
± 1700 154
XVIII 526
XIX 260, 762
Binnenpui, XVIII 660
Bisschopsstaf, XIII 410–411
Boekbeslag, zilver, XVII–XVIII 275, 546, 547, 706
koper, XVIII 449
Boerderijen 685, 750 e.v. 754, 755, 760, 761, 769
Bruggen 4, 93, 279, 704, 732
XIII–XIV, Maasbrug 91–95, 591, 704, 790
Charters:
Alde Caerte, 1284 6, 14, 17, 94
Nieuwe Caerte, 1372 15
Vilvoordsche charter 56
Chineesche voorstellingen 430, 431
Cibories, zilver:
XVII 544, 589, 706
XVIII 406, 407
Coelus 45
Dakkapellen, geornamenteerde 657, 669, 675
Dakruiters:
XIV of XV 196, 202
XV 242
XVIII 166, 209
Dalmatieken 445, 446, 448
± 1500 548
XVI 446
XVII en ± 1700 709
David 342, 345, 539, 540, 693
Deugden en Ondeugden 511, 694, 695

Bladz.

Dinghuis, XV–XVII 40, 100, 110–118, 144, 198, 291, 756
Dioscurenstof, ± 600 441–442
Doodenmaaltijd 42
Doopvonten en fragmenten van doopvonten:
Steen, XI 691, 739
Steen, vroeg-Gothisch 269
Steen, XIV? 787
Steen, XIX 269, 691
Koper, XV 364, 365, 526, 704, 705
Koper, XIX 733
Marmer, XVII 761
Marmer, XIX 227, 260
Drievuldigheid 696
Epitafen. Zie Grafsteenen.
Evangelisten, meest de symbolen 154, 196, 249, 296, 282, 348, 349, 366, 367, 368, 432, 518, 526, 544, 692, 695, 739, 764
Expositievaantje, ± 1700 276
Eva. Zie Adam en Eva.
Ezau 513 515
Fama 128
Feniks 544
Forten 10, 52, 86, 89, 144, 757, 758
Fortuna 44
Gabriël 432, 550, 560
Gaia 127
Gedenksteenen (zie ook onder Grafsteenen) 567, 577
XVI 101, 249, 284, 574, 713
XVII 574, 575
XVIII 189, 505, 713, 714
XIX 733
Gespen van een koorkap, XVII 274
Gevelsteenen:
XVII 151, 289, 290, 633, 639, 641, 645, 648, 650, 651, 652, 714, 716, 719, 721, 771, 772
XVIII 66, 146, 157, 163, 584, 585, 621, 622, 651, 655, 657, e.v., 676, 678, 680, 681, 692, 719, 721, 723 e.v. 728 e.v. 732, 752, 773 e.v., 783, 784, 785
XIX 619, 684
Gewelfschilderingen:
XI, XIII 349
XV 196
XV, XVI 250, 251
XVI 200, 246
XVII 127, 166, 174, 235, 258
Gildebord, XVIII 557
Gladiatorensteen 47
Glas, gebrandschilderd:
XVI 150, 243
XVII 294
XIX 269
Glasmozaïk, XVII 182
Glaswerk 689, 787
God de Vader 339, 373, 383, 386, 446, 527, 542, 548, 692, 695, 706
Godslamp, XVIII 764
Goudleer. Zie onder Behangsel en onder Kazuifels.
Graven, Romeinsch, Merovingisch en Frankisch 51–53, 448, 689, 690, 756, 766

Bladz.

- Grafdoek des Heeren . . . 427
- Grafmonumenten, -steenen en -kruisen:
  - Romeinsch . . . 37, 41, 689, 787
  - Gallisch . . . 314
  - V, VI . . . 364, 365, 468
  - XIII . . . 202, 203, 283, 528, 568
    - 1300 . . . 366, 367
  - XIV . . . 203, 229, 464, 465, 528
  - XV 182, 203, 229, 230, 249, 252, 367, 368, 370, 371, 529, 532, 568
    - 1500 . . . 359, 568, 569
  - XVI 187, 203, 229, 233, 252, 257, 271, 283, 284, 368, 369, 370, 371, 529, 530, 532, 569, 570, 710, 713, 766
    - — 1600 . . . 369
  - XVII 154, 167, 210, 228, 229, 230, 231, 232, 253, 254, 257, 278, 284, 369, 370, 374, 376, 383, 448, 465, 466, 530, 531, 571, 572, 573, 711, 712, 713, 736, 739, 740
  - XVII, XVIII . . . 504, 505, 531, 532
  - XVIII 189, 206, 208, 370, 378, 403, 573, 574, 711, 712, 736, 767
  - XIX . . . 55, 86, 95, 736, 737
- Guillotine . . . 700
- Haardsteenen, XVI, XVII . . 117, 118, 141, 651
- Heiligen:
  - Adrianus . . . 242
  - Aegidius . . . 428, 706
  - Agatha . . . 555
  - Agnes . . . 420, 540
  - Albertus Magnus . . . 179
  - Aldegonda . . . 417
  - Alexis . . . 426
  - Aloysius van Gonzaga . . . 425
  - Amandus . . . 247, 248
  - Amantia . . . 427
  - Ambrosius . . . 200, 700
  - Amor . . . 428
  - Andreas 147, 224, 337, 398, 448, 548, 735, 756
  - Anna 225, 242, 381, 474, 477, 557, 588, 608, 642
  - Anna te Drieën . . . 461, 536, 541
  - Antonius 207, 241, 274, 426, 428, 540, 557, 761
  - Apollonia . . . 149, 414, 448, 550
  - Arnoldus . . . 543
  - Augustinus . . . 154, 200, 589, 700
  - Aurelius . . . 417
  - Barbara 117, 273, 275, 333, 338, 339, 381, 435, 436, 448, 469, 482, 543, 552, 557, 735
  - Batholomeus . 337, 383, 399, 448, 547, 759
  - Benedictus . . . 428
  - Bernardus . . . 392, 423, 473, 509, 553
  - Bernulphus . . . 413
  - Bertuinus . . . 422
  - Blasius . . . 504, 597
  - Bonaventura . . . 205, 693
  - Bonifacius . . . 446
  - Brandanus . . . 414, 428
  - Cecilia . . . 242, 271, 540, 764
  - Clemens . . . 700
  - Coelestinus . . . 425
  - Damianus . . . 548
  - Demetrius . . . 560

Bladz.

- Heiligen:
  - Dionysius . . . 333
  - Dominicus . . . 386, 387
  - Donatus . . . 276, 277, 426
  - Elias . . . 406
  - Elisabeth . . . 225, 275, 384, 391, 430, 589
  - Elisabeth van Thuringen . . . 430, 438, 764
  - Ephese, martelaren van — . . . 423
  - Erasmus . . . 369
  - Euphemia . . . 427
  - Evergislus . . . 510
  - Felicissima . . . 427
  - Felix . . . 423
  - Franciscus 149, 200, 205, 207, 273, 448, 541, 544, 693
  - Franciscus Borgia . . . 425, 428
  - Franciscus Romana . . . 426
  - Franciscus de Sales . . . 393, 425
  - Franciscus Xaverius . . . 267, 278, 337
  - Geertruida . . . 9, 280, 281
  - Genovefa . . . 464, 557
  - Georgius (Joris) . . . 651
  - Gereon . . . 424, 431
  - Gerlachus . . . 425, 426
  - Germanus . . . 417
  - Gertrudis van Nijvel . . . 247, 248
  - Gondulphus . . 338, 339, 366, 431, 448, 716
  - Gorgonius . . . 293, 417
  - Gregorius van Tours . . . 4, 293, 359, 468
  - Helena . . . 242, 448, 560
  - Henricus . . . 273
  - Hermas . . . 369
  - Hieronymus . . . 735
  - Hyacinthus . . . 174, 388
  - Hilarius . . . 554
  - Honestus . . . 423
  - Hubertus 151, 275, 278, 390, 448, 482, 493, 547, 549, 756
  - Huysjes . . . 237
  - Ignatius . . . 237
  - Isoburga . . . 425, 431
  - Jacobus . . . 215, 399, 400, 548
  - Jacobus Alpheus . . . 333
  - Jacobus Major . . . 406, 448, 544
  - Jacobus Minor . . . 448
  - Japan, martelaren van . . . 426
  - Joachim . . . 588
  - Johanna . . . 273
  - Johannes Bergmans . . . 425
  - Johannes de Dooper 215, 242, 342, 345, 385, 394, 421, 434, 435, 540, 542, 544, 693, 741
  - Johannes de Evangelist 142, 179, 342, 345, 386, 389, 399, 406, 412, 420, 432, 433, 446, 448, 472, 540, 541, 543, 578, 700, 735
  - Johannes Nepomuk . . . 189, 394, 541
  - Johannes Sahaguntinus . . . 270
  - Joseph 156, 270, 275, 338, 345, 385, 386, 430, 539, 541, 542, 547, 549, 552, 553, 588, 706
  - Joseph van Arimathea . . 157, 384, 389, 541
  - Judas . . . 333

Bladz.

Heiligen:
Juliana 425
Justina 425
Carolus 333
Carolus Borromaeus 393, 426
Catharina 117, 165, 188, 189, 275, 277, 278, 280, 281, 385, 391, 393, 406, 448, 532, 538, 539, 543, 551, 693, 707, 735
Catharina van Siena 391, 395
Catharina van Zweden 428
Kilianus 425
Columba 431
Constantia 427
Cornelius 464
Cosmas 548
Christoffel 535, 539, 719
Lambertus 5, 15, 16, 238, 385, 406, 448, 456, 472, 474, 525, 538, 543, 547, 693, 695, 735, 746, 756, 757, 764, 766, 767
Landrada 428, 444
Laurentius 417, 470, 543
Leonardus 333, 425
Liborius 431
Livinus 421
Longinus 432
Loyen 129
Lucas 695
Lucia 551
Ludgerus 425
Maagden, de 11000 — 129, 225, 333
Maarten . 117, 333, 582, 583, 664, 704, 706
Maarten, bisschop van Tongeren 409
Magnus 430
Mangoldus 444
Margaretha 425, 554
Maria 14, 39, 152, 153, 175, 176, 177, 182, 200, 208, 225, 237, 242, 273, 274, 275, 276, 284, 294, 333, 339, 345, 371, 373, 379, 380, 381, 382, 384, 385, 386, 388, 389, 392, 393, 394, 405, 406, 420, 432, 433, 435, 446, 461, 495, 527, 532, 534, 535, 541, 544, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 560, 578, 580, 582, 588, 692, 693, 694, 696, 697, 699, 700, 735, 753
Maria Cleophas 446
Maria Magdalena 154, 207, 225, 389, 390, 393, 430, 446, 541, 576, 583, 692, 693
Marculphus 165
Marcus 55
Martelaren, de 10000 —. 166, 176
Martha 393
Maternus 380, 486
Mathijs 147, 185, 259, 272, 273, 274, 277, 337, 398, 448
Mauritius 422
Medardus 333, 426
Monuphlus 52, 338, 339, 361, 366, 445, 448, 716
Nabor 423
Nicodemus 541, 551
Nicolaas 472, 473, 525, 532, 538, 547, 549, 650
Nicolaas Tolantinas 270
Odalricus 429

Bladz.

Heiligen:
Odilia 426
Onnoozele kinderen 420
Pancratius 428
Pantaleon 417, 427
Paulus (Saulus) 9, 165, 225, 333, 387, 398, 406, 448, 543, 548, 551, 557, 735, 752
Paulus van het kruis 425
Peregrinus 426
Petronella 425
Petrus 9, 154, 225, 338, 351, 380, 381, 387, 390, 398, 406, 448, 543, 551, 557, 752, 756, 757, 761, 764
Petrus Martelaar 414
Philippus 400, 448
Pius 431
Prisca 431
Quirinus 417
Remaclus 429
Remigius 429, 692
Rochus 392, 537, 547, 552
Rumold 532
Sebastianus 383, 384, 425, 540, 693
Servatius 4, 6, 16, 21, 23, 52, 71, 293, 333, 338, 351, 353, 358, 359, 361, 380, 386, 390, 395–404, 406, 407, 410, 411, 412, 413, 420, 432, 439, 441, 444, 449, 456, 460, 461, 468, 469, 540, 548, 695, 751
Severinus 424, 425
Scholastica 428, 555
Simon 333, 435, 448
Stephanus 448, 543
Suitbertus 425
Thaddeus 448
Thebaansch legioen, martelaren van het . . 430
Theodardus 406
Thomas Apostel 174, 175, 338, 398, 421, 422, 448, 543
Thomas van Aquino 166, 176, 178, 180, 394, 474
Thomas van Canterbury 430
Tranquillus 552
Urbanus 422, 775
Ursula 429, 555
Valentina 427
Veronica 393, 493, 541, 551, 696
Victor 576
Vitalis 425
Walburgis 425, 428
Walericus 429
Willibrordus 446
Wijnand 569
Zacharias 384, 385
Hekken (zie ook Raam- en Balconbakken) 464, 614, 623, 731, 732, 747, 749, 750, 768
Hercules 13, 48, 101, 128
Herodias, dochter van —. 385, 735
Hertenjacht 553
Hospitalen:
XII 5, 56
XVII 190, 204, 719
Houtbouw (zie ook onder vakwerkbouw) . . 591

Bladz.

Houtsnijwerk, figuraal (zie ook Biechtstoelen, Preekstoelen e.d.):
XIV 380, 692, 705
XV 208, 224, 265, 270, 335, 381, 382, 434, 435, 436, 438, 439, 455–457, 461, 489, 534, 535, 578, 692, 700, 753, 764
1500. . . . . 536, 537, 557, 733, 761, 764
XVI 271, 382, 436, 460, 557, 578, 692, 693, 694, 700, 735
1600. 281
XVII 208, 276, 537, 582, 692, 693
± 1700. . . . . 154, 276
XVIII 154, 208, 274, 275, 276, 294, 382, 537, 538, 547, 582, 693, 700, 764
XIX 762
Huizen. Zie Woonhuizen.
Isaak. Zie Jacob en Abraham.
Ivoorsnijwerk:
X 412–413
XVII 241, 434, 694, 706
Jaargetijden 511
Jachthoorns, XIV–XIX. 429–430
Jacob, zoon van Isaak 513–515
Jesse, boom van 326
Jezus. Zie Christus.
Juno 127, 140
Jupiter 43, 127, 140
Jupiterzuil 43, 50
Justitia 205
Kachelplaat, XVI 117
Kain en Abel 512
Kamerscherm, XVII 699
Kam met scheede, Frankisch. 448
Kandelaars, Kaarsenarmen:
IJzer, XVI 546
Koper, XVII 407, 546, 708, 735, 740, 752, 764
± 1700 . . . . 546, 708
XVIII 271, 735, 740, 764
XIX 735, 740, 752
Zilver, XVIII 275, 449, 545, 546
XIX 449
Kapellen. Zie onder Kerken en kapellen.
Kapiteelen:
Romaansch 306, 309, 314–324, 328, 337, 452, 484, 486, 489, 492, 493, 495, 500, 503, 510–522, 526, 690, 794
XIII 336, 362, 501
XIII–XIV 173, 175
XIV–XV 196, 201, 221
XV 266, 337, 338, 461
XVI 567
Capricornus 42
Carillon. Zie Klokkenspel.
Cartouches:
XVI 566, 567, 628, 691
XVII 644, 645, 693, 732
XVIII 580, 612, 618, 641, 666, 670, 687, 721, 722, 729
Kasteelen . . 4, 24, 27, 55, 84, 469, 474, 690
Lichtenberg . . . . 698, 756, 757, 759 e.v.
XVI–XIX, Betlehem . . . . 740 e.v.
XVI–XIX, Jeruzalem . . . . . . 17, 743 e.v.

Bladz.

Kasteelen:
XVII, Guesselt 731, 732
XVII, Neder-Canne . . . . 746 e.v.
Kasten 133, 134, 141, 142, 167, 233, 449, 579, 586, 698, 699, 751, 762
Castor en Pollux. Zie Dioscurenstof.
Kazuifels:
XII, XIII 15
XIV 16
XV 446
1500. 548
XVI 446, 447
XVI–XIX 275
XVII 548
XVII, goudleer 701
1700. 709
XVIII 708, 275
Kelken, zilver 407, 413
XV 706
XVI–XIX 707
± 1600. 544
XVII . . 185, 273, 432, 544, 589, 707, 735
± 1700. . . . . 544, 707
XVIII 273, 544, 707, 765
Kerkbanken. 167, 210, 258, 735
Kerken en kapellen 14, 36–37, 51, 87, 90, 102, 189, 207
Voor-Romaansch – XV. St. Servaas 21, 24, 48, 49, 52, 71, 96, 107, 141, 144, 167, 215, 217, 226, 291–466, 510, 511, 519, 582
X–XVI, O. L. Vrouwekerk 3, 24, 27, 33, 35, 38, 39, 43, 46, 49, 50, 51, 70, 110, 144, 153, 154, 277, 287, 289, 291, 418, 467–576
XIII–XVI, St. Matthias 119, 147, 259–278, 280, 546
XIII–XVII. Dominicanenkerk 24, 144, 154, 164–188, 205, 275, 287, 376, 286, 387, 390, 391, 394, 419
XIV–XV. Eerste Franciscanenkerk 24, 190–204, 207, 278, 291
XIV–XV. St. Jan 24, 107, 141, 144, 167, 215–233, 291, 294, 326, 363, 466
XV. St. Andries 147–149, 280
XV–XVI. Kruisheerenkerk . 241–258, 291
XV–XVII. De Nieuwenhof 77, 152, 154, 188, 278–285, 426, 580
± 1500. De Beijaard 154–156, 241
XVI. Cellebroederskapel 159–164
XVII. Augustijnenkerk (thans St. Joseph) 145, 150–154, 270, 282
XVII. Luthersche kerk 211, 258–259
XVII. Kapel in de bastions 85, 88, 89
XVII. Slavante 766
XVII. Calvariënberg 581–582
XVII. Kapel van het voorm. klooster der Capucijnen 158–159
XVII–XVIII. Bonnefantenkerk 156–158, 290
XVII–XVIII. Jezuïetenkerk 145, 208, 234–241, 291, 292, 526
1700. Tweede Franciscanenkerk 190, 204–206, 278
± 1700. Kapel van het gesticht Misericorde 583

Bladz.

Kerken enz.
XVIII. Fransche of Waalsche kerk . . 208–211
XVIII–XIX. Heugem St. Michael . . . 733 e.v.
XIX. St. Pieter. St. Lambertuskapel 766, 767
Kerkleeraars (zie ook onder Heiligen) 695
Kerktorens (zie ook Westwerken) 166, 235, 242
XII. St. Servaas, koortorens. . 327, 328, 329, 354, 355
XII–XIX. St. Servaas, Westtorens . 301, 305, 314
XIII. St. Matthias 160, 161
XIV–XV. St. Jan 215–220, 225, 226
XVI. Klooster St. Servaas 454
XVIII. Waalsche kerk 208, 209
XVIII. Heugem, St. Michael 733
Kerkvaders (zie ook onder Heiligen) 432
Kisten (zie ook onder Reliekhouders), XV–XVIII 436, 437, 548, 586, 699
Klokken:
± 1300. 736
XVII 119, 144, 233, 277,
XVIII 124, 145, 276
XIX 260, 549, 754
Klokkenspel. 124, 145, 450, 794
Kloppers 632, 666, 747, 773
Kloosters en Refugiehuizen . 27, 207, 260, 470
XIII. Witte Vrouwen 24, 576–577, 627, 705, 745
XIII–XVI. Refugie van Hocht. 214, 287, 289
XIII–XVII. Dominicanen 24, 68, 164–188, 287
XIV–XVII. Refugie van St. Gerlach 211, 287–288 294, 295, 617
XV? St. Annendael . 149–150, 531, 581, 585
XV–XVI. XX. Kruisheeren . 241–258, 291
XV–XVIII. Eerste Franciscanenklooster 24, 60, 190–204, 208 278, 291
XV–XVIII. Gesticht van de Nieuwenhof 278, 285–287
XVI. Refugie van Herckenrode 214, 287–289, 608
XVII? Augustijnen . 145, 150–151, 154, 731
XVII. Feilzusters 75, 188 189, 241
XVII. Eerste Jezuïetenklooster 52, 145, 234–241, 291, 584
XVII. Capucijnen 158–159
XVII. Refugie van St. Jacob . . . 214, 290
XVII. Refugie van Meerssen 714 e.v., 716, 721
XVII–XIX. Grauwzusters 188, 211–214
± 1700. Tweede Franciscanenklooster 205–206
± 1700. Cellebroeders 159–164
XIX. Jezuïeten 241
Collectebakjes, hout, XVIII 547
Communiebanken:
XVIII 526, 588, 714
± 1800. 153
Consoles, gebeeldhouwd:
± 1500. 353
XVI 249
XVII 631, 639, 640, 651
XVIII 728
XIX 683
Koorafsluiting, XVII. 258
Koorgestoelte, XVIII 166, 205

Bladz.

Koorkappen en -mantels:
– 1500. 548
XVI–XVIII. 548–549
XVI–XIX 275
XVII 548, 709
XVIII 275, 276
Kraagsteenen, gebeeldhouwd:
1200. . . . . 498, 500, 501, 505, 506
XIII 263
XV 220, 221, 224, 362, 452, 453
XVI 768
XVII 630
XVIII 221
Christus 142, 152, 154, 156, 177, 178, 182, 200, 225, 233, 270, 297, 347, 349, 353, 371, 373, 380, 383, 386, 390, 392, 394, 397, 406, 412, 415, 425, 432, 436, 448, 461, 506, 510, 544, 548, 560, 572, 696, 700, 733
Als kind (met Maria) 174, 179, 207, 274, 276, 284, 285, 345, 371, 379, 380, 381, 382, 384, 286, 388, 392, 393, 435, 436, 534, 535, 537, 540, 541, 543, 552, 588, 589
Aanbidding der Herders 539, 696
Aanbidding der Wijzen . . . 539, 548, 661
Vlucht naar Egypte 39, 393
Terugkeer uit Egypte. 541
Doop 342
Cijnspenning 540
Christus en de overspelige vrouw. 587
Met Martha en Maria 393
Genezing van de lamme. 49
Transfiguratie 150, 764
Laatste Avondmaal. 694, 695
Geesling en bespotting 438, 439, 692
Ecce Homo 391, 392, 693, 694, 710
Kruisdraging 384, 393, 438, 439, 537
Gekruisigd (zie ook Kruisen) 207, 208, 241, 261, 275, 281, 376, 382, 386, 390, 392, 412, 433, 438, 439, 446, 540, 548, 578, 583, 584, 662, 692, 693, 700, 701, 708, 713, 763, 765
Kruisafneming 384, 697
Beweening 389, 390, 391, 586
Pietà 270, 271, 380, 381, 390, 532, 534, 541, 577, 753
Graflegging 384, 540, 692
Heilig graf 156, 414, 461
Verrijzenis 157, 266, 271, 438, 439, 526, 735
Noli me tangere 392
In Emmaus 392, 706
Laatste Oordeel 385
Chronos 128
Kruisen en Kruisbeelden:
Goud, V.VI. 562–565
X 557–562
Zilver, XVI. 553
XVII 708
± 1700. 545
Brons, XIV 433
Tin, XVIII 765
Hout, X 412–413
XIV 705

Bladz.

Kruisen enz.
XV 382, 764
XVI 382, 735
1600 281
XVIII 208, 275, 583, 735
1800 752
Ivoor, XVII 241, 434, 706
Lakenhal 120, 145
Lam Gods 154, 197, 233, 252, 257, 258, 275, 258, 275, 342, 347, 431, 448, 526, 548, 551, 569, 712
Lambrizeering. Zie Betimmeringen.
Lavabo, XVII 270
Leeuwenjacht 441, 442
Levietenkleed, zijde, VIII 547, 548
Lezenaars:
Koper, XVII 227
Hout, XVIII 527, 528, 762
Hout en marmer, XVIII 449
Marmer, XVIII 294
Lichtkronen:
Koper, XVI–XVII 701
XVII–XVIII 543, 708
XIX 271
Tin, XVIII 765
Lijst, gebeeldhouwd, XVII 154
Manipel, XIV 16
Maquette 606, 609, 785
Mars 47, 48, 124, 412
Medusa 188
Melchisedek 395, 694, 695
Mercurius 129, 140, 626
Metselverbanden:
Keperverband 197, 201, 246, 577
Kruisverband 151, 157, 158, 162, 186, 189, 204, 205, 206, 208, 211, 212, 213
Michaël 242, 272, 333, 432, 474, 525, 560, 733, 735
Missaal, XIX 275
Missaalbeslag, zie Boekbeslag.
Molens 57, 65, 71, 144, 667, 685, 752, 769, 787
Monstransen:
Zilver, XVI 404–406
XVII 406, 706, 735
1700 544
XVIII 706, 735
Koper, ± 1500 699
Mozaïkvloer, Romeinsch 689
Mozes 137–140, 342, 345, 406
Munten:
Romeinsch 32, 33, 39, 52, 690
Merovingisch 17–19
Karolingisch 20–21
X–XV 21, 699
XIII 302, 699
Later 699
Muurankers, XVI 768
XVII 158, 187, 238, 285, 581, 585, 600, 620, 623, 630, 632, 633, 634, 635, 639, 641, 642, 645, 646, 647, 649, 687, 719, 720, 721, 749, 751, 771
XVIII 616, 623, 660, 666, 667, 728, 752, 768
Muurschilderingen (zie ook Gewelfschilderingen).:

Bladz.

Romeinsch 689
XIV 166, 176–180, 464, 792
XIV, XV 183
XV 200, 532, 538, 539
XVI 200, 233, 247, 267, 539
Nederdaling van de H.Geest 438, 439
Neptunus 127, 613, 626, 683
Offerblok, XVIII 271
Orbiculus, VI 439–440
Orgels 167, 205, 210, 364
XVII 258, 259, 528
XIX 260, 735
Oudheden:
Voor- en vroeghistorisch 26, 688, 689, 746, 790
Romeinsch 3, 4, 27–53, 326, 689, 690, 746, 787, 790
Germaansch 27, 690
Oxalen 167, 205, 260
XIV 294, 355, 357, 382, 437–439
Paleizen 5, 56
Paramenten (zie ook Dalmatieken, Dioscurenstof, Kazuifels, Koorkappen, Levietenkleed, Manipel, Orbiculus) . . . 275, 431, 439–448, 548, 580, 753, 794
Pastorieën 260, 566, 737
Paxtafel 431–432
Pelgrimsstaf, XVIII 409, 410
Pilastergevels 152, 157, 237, 581, 602, 617, 618, 647, 652, 677, 684, 722, 723
Plafonds, beschilderd (zie ook Zolderbeschildering) XVII 698
Stuc, XVII 602, 642, 677, 766
XVIII . 121, 122, 130–135, 235, 238, 604 614, 617, 631, 636, 640, 778 e.v.
XIX . . . . 617, 681, 749, 778 e.v.
Pijpaarden beeldje, XVI 693
Plaquettes, XVIII XIX 274, 276
Pomp, XIX 95
Poorten (zie ook onder Verdedigingswerken) 4, 8, 28, 29, 40, 41, 54–95, 109, 110, 144, 185, 188, 204, 211, 212, 291, 580, 790
„Poorten" (d.w.z. aanzienlijke woningen met koetspoort) 596, 597, 606 e.v., 638, 664, 716
Preekstoelen 205
XVII 154, 209, 227, 282, 739
XVIII 270, 528
XIX 735
Processiekruizen, XII–XVIII 433–434
Processievaantje, XVIII 549
Pyxiden. Zie Reliekhouders.
Raam- en balconhekken:
XVII 747
XVIII 615, 619, 639, 652, 658, 661, 662, 668, 669, 671, 673, 675, 676, 679, 781, 683, 767, 776
XIX 626, 663, 678, 679, 684, 768
Reliekbeurzen, XIV–XVI 555, 556
Reliekhouders en -schrijnen (met goud, zilver, koper, email, glas, ivoor, hoorn):
V.VI 557–565, 794
IX 550–551
IX.X 554, 794

Bladz.
Reliekhouders enz.
XII. „Noodkist" 395–402, 441, 794
± 1200 . . . . 413, 414
XIII 423, 424, 426, 551, 552
XIII.XIV 415
XIV 416, 417, 419–423, 425, 426, 428, 553
± 1400 . . . . 414, 415, 429
XV 416, 417, 419–426, 427, 542, 551, 553, 554
XVI 414, 422, 428, 552, 554, 699
XVII 149, 272, 273, 276, 426, 427, 430, 431, 553
XVIII 272, 422, 552, 553, 583, 735
± 1800 431
Van struisvogeleieren 431
Rondeelen. Zie Verdedigingswerken.
Rouwborden, XVII–XVIII . . . 99, 575, 576
Sacramentshuis, XVI 258, 694, 695
Sacristieën 293, 295, 313, 326, 354, 355, 363, 454, 474, 483, 484, 485, 488
XIV 171, 191, 194, 200
XV 217, 220, 224, 242, 250
XV–XVIII 161, 261, 265, 267, 268
Salomon 130, 587, 693
Sarcophaag, Vroeg-Christelijk 49
Saul 540
Schalen en schotels
± 1500, brons 434
XVII. Zilver 544
XIX. Zilver 545
Schatkamers 295, 315, 355, 363, 382, 407–450, 460, 461
Schilderijen 203
XV 382, 383, 696
± 1500 . . . . 142, 556
XVI 383, 385, 556, 557, 586, 695, 696, 710
± 1600 . . . . 385, 386, 587
XVII 207, 384, 386–388, 390–394, 539–541, 586–589, 636, 637, 696, 697, 710, 735, 744, 745
XVIII 205, 382, 393–395, 542, 543, 587, 588, 697, 710, 735, 745, 764, 766
XIX 276, 395, 543, 544, 745
School 166
Schoorsteenmantels of Schouwen:
XV 197, 760
XV, XVI 117, 645, 677
XVI 117, 198
XVI–XVIII 103
XVII 116, 118, 131, 132, 135, 142, 602, 630, 692, 698, 752, 765, 768, 778, 781
XVIII 106, 107, 118, 120, 121, 130, 131, 133, 135, 136, 140, 141, 164, 577, 584, 585, 604, 617, 636, 640, 650, 652, 665, 666, 670, 673, 742, 755, 778 e.v.
XIX . . . . 617, 749, 778 e.v.
Sleutels, IV? 407
Slotplaten 721, 722, 729
Sluitsteenen, gebeeldhouwd:
XIII, XIV 175, 182
XIV 196–197
XIV, XV 192, 196–197, 610
± 1500 . . . . 337–339, 351, 460
XVI 174, 577

Bladz.
Sluitsteenen enz.
XVII 685, 747, 753
XVIII 580, 618, 620 e.v., 631, 656, 662, 666, 667, 669, 671, 673, 675, 678, 683, 723, 726, 753
XIX 768
Snijwerk. Zie Houtsnijwerk en Ivoorsnijwerk.
Stadskannen, tin 700
Standvinken, XIII 187,–188 691
Stoelen, XVII 699
XVIII 233, 699
Stucversiering (zie ook onder Plafonds en Schoorsteenmantels) 121, 122, 151, 153, 598, 600, 670, 680, 686
Suzanna 131
Tafels, XVII 258, 699
XVIII 739
Tasch, XIII 431
Tegeltableau, XVIII 584
Tin (zie ook onder Avondmaalsgerei, Kruisen, Stadskannen) 579, 700
Tochtportalen, XVII 154, 270
Torens (zie ook Kerktorens, Verdedigingswerken, Woontorens) 24, 119, 120
Trappen:
XV 593, 594
XVII . . 105, 112, 186, 239, 577, 677, 714
XVIII 103, 105, 108, 112, 116, 124, 163, 580, 604, 617, 625, 636, 640, 651, 670, 673, 681, 749, 767, 778 e.v.
XIX . . . . 778 e.v.
Turris. Zie Woontorens.
Uitstalkasten, XIX 628, 651, 666, 723
Urnen, Romeinsch en Germaansch 52
Uurwerk 580
Vagevuur 275
Vakwerkbouw, Hout 591, 642, 658, 681, 685, 714, 768, 771, 772
Imitatie in natuursteen 603, 650, 655, 658 e.v. 723, 773 e.v.
Venus 45
Verdedigingswerken (zie ook Bastions, Poorten, Rondeelen, Torens) 54–95, 667, 703, 704, 757, 758, 790
Viergodensteen (zie ook Jupiterzuil), II 45, 46
Vulcanus 586
Waag 146, 234
Wachthuizen 106–110
Wandtapijten, XVIII . . 120–122, 132, 137, 141
Wapenen, XV–XVIII 700
Weefsels (zie ook Paramenten 439–448
Westwerken:
Voor-Romaansch–XII. O.L.Vrouwekerk 477 e.v.
XII. St. Servaas . . . . 296, 297 e.v.
Wijnoogst 319, 519
Wijwaterbakken 149
XVII 282
± 1700 270
XVIII 364, 526
Wijwateremmertje, XVIII 588
Woonhuizen:
XV 610
XVI . 593, 597, 598, 611, 627, 628, 691, 692

Bladz.

Woonhuizen:
XVII 591 e.v., 598–602, 614, 620, 622, 629–650, 651, 771, 772
XVIII 603, 612, 615 e.v., 651, 654–683, 686, 773 e.v.
XIX 683, 684, 685
Woontorens. . . . . 591 e.v., 600
Zegelstempels:
IV 411, 412

Bladz.

XI 757
XII. XIII 14–17
XIV–XV 15–17
Zilverwerk. Zie Ampullen, Avondmaalsgerei, Beelden van metaal, Boekbeslag, Cibories, Kelken, Monstransen, Munten, Reliekhouders.
Zolderbeschildering, XVIII 140
Zonnewijzer, XVII 241, 732

De meeste foto's werden vervaardigd door *J. P. A. Antonietti* en wijlen *G. de Hoog Hzn.*

Herkomst der overige foto's:

Jhr Dr E. O. M. van Nispen tot Sevenaer: afb. 62, 68, 112, 116, 550, 554, 567, 569, 575, 576, 579, 583, 586, 592, 602, 605, 606, 611, 613, 616, 617, 628, 632, 637, 640, 662, 691, 709, 710, 716, 718, 730 en 731.

G. T. Delemarre: afb. 641, 663, 667, 671, 694, 698, 702—707, 711, 714, 717 en 723—728.

J. J. F. W. van Agt: afb. 682, 683, 686, 689, 697, 701, 712 en 713.

E. A. Canneman: afb. 733.

J. G. N. Renaud: afb. 564.

Jhr Mr G. Ruys de Beerenbrouck: afb. 719.

Ir D. C. van Schaik: afb. 568 en 738.

Monumentencommissie van Maastricht: afb. 596.

Fotopersbureau „Het Zuiden": afb. 679.

B15585

GETTY CENTER LIBRARY
3 3125 00715 2388